DET KONGELIGE
KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2009–2010)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2010

Utgiftskapitler: 500–587, 2412

Inntektskapitler: 3500–3587, 5312, 5316, 5615–5616

Særskilt vedlegg: H-2238 Beregningsteknisk dokumentasjon til Prop. 1 S (2009–2010)
Inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner 2010
Grønt hefte

Innhold

Del I

Innledende del 11

1 Innledning og sammendrag 13

1.1 Hovedoppgave og mål for Kommunal- og regionaldepartementet 13
1.2 Hovedprioriteringer – budsjettforslaget oppsummert 13
1.2.1 Programkategori 13.10 Administrasjon m.m. 13
1.2.2 Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 13
1.2.3 Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv. 14
1.2.4 Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg 15
1.3 Oversikt over budsjettforslaget 16
1.3.1 Samlede utgifter under Kommunal- og regionaldepartementet 16
1.3.2 Utgifter og inntekter fordelt på de ulike budsjettkapitlene 18
1.3.3 Utgifter og inntekter fordelt på postgrupper 19
1.3.4 Overførbare bevilgninger 20
1.4 Om budsjetteringssystemer på departementets område 20

2 Det økonomiske opplegget for kommunesektoren 21

2.1 Hovedpunkter i det økonomiske opplegget for kommunesktoren i 2009 og 2010 21
2.2 Kommunesektorens inntekter i 2009 21
2.3 Kommunesektorens inntekter i 2010 22
2.4 Kommunesektorens frie inntekter 23
2.5 Samlede inntekter og de enkelte inntektsartene 24
2.6 Innlemming og avvikling av øremerkede tilskudd i de frie inntektene 25
2.7 Forvaltningsreformen 25
2.8 Opplæring 25
2.9 Barnehage 26
2.10 Omsorgsplan 2015 – investeringstilskudd 26
2.11 Samhandlingsreformen 27
2.12 Ressurskrevende tjenester 27

Del II

Budsjettforslag 2010 29

Programkategori 13.10 Administrasjon m.m. .. 31

Budsjettforslaget under programkategori 13.10 Administrasjon m.m. 34

Kap. 500 Kommunal- og regionaldepartementet 34
Kap. 3500 Kommunal- og regionaldepartementet 36
Kap. 502 Valgutgifter 36

Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 38

Budsjettforslaget under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 58

Kap. 551 Regional utvikling og nyskaping 59
Kap. 552 Nasjonalt samarbeid for regional utvikling 67
Kap. 554 Kompetansesenter for distriktsutvikling 71
Kap. 3554 Kompetansesenter for distriktsutvikling 71

Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv. 72

Budsjettforslag under programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv. . 80

Kap. 571 Rammetilskudd til kommuner 82
Kap. 3571 Tilbakeføring av forskudd 89
Kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner 89
Kap. 3572 Tilbakeføring av forskudd 91
Kap. 575 Ressurskrevende tjenester 96
Kap. 5316 Kommunalbanken AS 97
Kap. 5616 Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS 98

Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg .. 99

Budsjettforslaget under programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg 115

Kap. 580 Bostøtte 116
Kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak..... 118
Kap. 582 Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg 125
Kap. 585 Husleietvistutvalget..... 126
Kap. 3585 Husleietvistutvalget..... 127
Kap. 586 Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser..... 127
Kap. 587 Statens bygningstekniske etat..... 129
Kap. 3587 Statens bygningstekniske etat..... 131
Kap. 2412 Husbanken..... 132
Kap. 5312 Husbanken..... 137
Kap. 5615 Husbanken..... 138

Del III

Omtale av særlige temaer..... 139

4 Omtale av særlige temaer..... 141

4.1 Fornying, organisasjons- og strukturendringer i offentlig sektor 141
4.2 Om oppfølging av anmodningsvedtak 142
4.3 Om oppgavene og rollene til fylkesmannen..... 143
4.4 Sektorovergripende miljøvernpolitikk 146
4.5 Kjønns- og likestillings-perspektivet 147
4.6 Oversikt over bemanningen 149
4.7 Garantiansvar under Kommunal- og regionaldepartementet 149

Forslag til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2010, kapitlene 500–587, 2412, 3500–3587, 5312, 5316, 5615–5616 151

Vedlegg 1

Bakgrunnsmateriale for budsjettforslaget under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 156

1 Omtale av tiltak innenfor den brede distriktspolitikken 156
2 Rapporter fra fylkeskommunene for 2008 om bruken av midlene på kap. 551, postene 60, 61 og 64 163
3 Tjenester finansiert over kap. 551, post 60. 173
4 Omtale av tiltak finansiert over kap. 552, post 72 og rapportering 2008 173
5 Rapport på de distrikts- og regionalpolitiske midlene i 2008 etter mål, sentralitet og andel innenfor det distriktspolitiske virkeområdet (DPV) 184

Vedlegg 2

Orientering om likestilling i virksomhetene .. 185

Tabelloversikt

Tabell 1.1 Utgifter fordelt på kapittel..... 18
Tabell 1.2 Inntekter fordelt på kapitler 19
Tabell 1.3 Utgifter fordelt på postgrupper.... 19
Tabell 1.4 Inntekter fordelt på postgrupper 20
Tabell 1.5 Oversikt over poster med stikkordet «kan overføres» utenom postgruppe 30–49 20
Tabell 2.1 Hovedkomponenter i inntektsveksten i 2010, regnet fra inntektsnivået for 2009 i revidert nasjonalbudsjett 2009. Reell endring i mrd. kr 22
Tabell 2.2 Kommunenes og fylkeskommunenes frie inntekter i 2008 og 2009. Mill. kr og endring i pst. Nominelle priser 24
Tabell 2.3 Anslag på kommunesektorens inntekter i 2010. Mill. kr og endring i pst. fra 2009. Nominell vekst. 24
Tabell 3.1 Mål for programkategori 13.10 Administrasjon m.m. 31
Tabell 3.2 Mål for distrikts- og regionalpolitikken 41
Tabell 3.3 Bruk av midler etter hovedmål og sentralitet i 2008 42
Tabell 3.4 Fordeling av midler innenfor og utenfor det distriktspolitiske virkeområdet (DPV) 43
Tabell 3.5 Gitte tilsagn i 2008 over kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 1.1 45
Tabell 3.6 Gitte tilsagn i 2008 over kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 1.2 46
Tabell 3.7 Gitte tilsagn i 2008 over kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 1.3 47
Tabell 3.8 Gitte tilsagn i 2008 over kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 2.1 50
Tabell 3.9 Gitte tilsagn i 2008 over kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 2.2 51
Tabell 3.10 Gitte tilsagn i 2008 over kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 3.1 53
Tabell 3.11 Gitte tilsagn i 2008 over kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 3.2 53
Tabell 3.12 Fordelingen av bevilgning på kap. 551, post 60 til fylkeskommunene i perioden 2007–2009 61
Tabell 3.13 Fordeling til fylkeskommunene i perioden 2007–2009 over kap. 551, post 61, inkl. overførte midler fra kap. 551, post 70 Transportstøtte 64
Tabell 3.14 Tildeling til Fritt fram 2008–2009 66
Tabell 3.15 Mål for 2010 for programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv. 73
Tabell 3.16 Kostnadsnøkkel for kommunene 83
Tabell 3.17 Satser for distriktstilskudd Sør-Norge 84
Tabell 3.18 Satser for Nord-Norge- og Namdalstilskuddet 85
Tabell 3.19 Satser for småkommunetilskuddet 85
Tabell 3.20 Skjønnstilskudd til kommuner og fylkeskommuner 2010 85
Tabell 3.21 Foreløpig anslag for e-valg 2011.. 88
Tabell 3.22 Kostnadsnøkkel for fylkeskommunene 90
Tabell 3.23 Nord-Norge-tilskudd til fylkeskommuner 91
Tabell 3.24 Tilskudd gjennom inntektssystemet for 2009 og 2010. Nominelle priser (i 1000 kr, pst.) 92
Tabell 3.25 Mål for programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg 101
Tabell 3.26 Tall for bruk av ByggSøk under Statens bygningstekniske etat..... 109
Tabell 3.27 Hovedtall for utbetaling av bostøtte for juli måned 2006–2009 117
Tabell 3.28 Tilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger 2006–2008 121
Tabell 3.29 Personrettede tilskudd til etablering 2006–2008..... 122
Tabell 3.30 Boligrettede tilskudd 2006–2008 122

Tabell 3.31 Kompetansetilskudd 2008 og 1. halvår 2009, antall prosjekter og beløp etter satsingsområder .. 124
Tabell 3.32 Bruk av midler på kap. 587, post 22 fordelt etter temaer 131
Tabell 3.33 Kap. 2412, post 71 Tap på utlånsvirksomhet 134
Tabell 3.34 Kap. 2412, post 72 Rentestøtte 135
Tabell 3.35 Kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken 135
Tabell 3.36 Antall saker med tilsagn om lån i Husbanken 2007–2008 og 1. halvår 2009 136
Tabell 3.37 Gjennomsnittlig lånebeløp per bolig for saker med tilsagn om lån i Husbanken 2007–2008 og 1. halvår 2009 136
Tabell 3.38 Kap. 5312, post 90 Avdrag 138
Tabell 3.39 Kap. 5615, post 80 Renter 138
Tabell 4.1 Fylkesmannens lovlighetskontroll av kommunebudsjettene 2002–2008 145
Tabell 4.2 Fylkesmannens behandling av kommunale lånesøknader 2002–2008 145
Tabell 4.3 Fylkesmannens kontroll av kommunale garantivedtak 2002–2008 145
Tabell 4.4 Lovlighetskontroll (antall) 145
Tabell 4.5 Ansatte etter kjønn, tjenesteforhold og institusjon per 1. mars 2009 149
Tabell 4.6 Oversikt over garantiansvar per 31. desember 2008 149

Vedlegg 1

Tabell 1.1 Spesielle tiltak for Finnmark og Nord-Troms 157
Tabell 1.2 Differensiert arbeidsgiveravgift og kompenserende tiltak 158
Tabell 1.3 Fritak for merverdiavgift på strøm i Nord-Norge, småkommunetilskuddet, distriktstilskuddet og Nord-Norgetilskuddet, i-tilskuddet og regionaltilskuddet 158
Tabell 1.4 Næringspolitikk 159
Tabell 1.5 Infrastruktur 160
Tabell 1.6 Helse, oppvekst og omsorg 161
Tabell 1.7 Levekår, offentlige tjenester og miljøvern 162
Tabell 1.8 Rapportering på ARENA-programmet for 2008 174
Tabell 1.9 Rapportering på BIT-programmet for 2008 175
Tabell 1.10 Rapportering på Design-programmet for 2008 175
Tabell 1.11 Rapportering på FORNY for 2008 176
Tabell 1.12 Rapportering på FoU-Inkubator-programmet for 2008 176
Tabell 1.13 Rapportering på Industri-inkubatorprogrammet for 2008 .. 177
Tabell 1.14 Rapportering på Inkubator-stipend for 2008 177
Tabell 1.15 Rapportering på Kompetanse-programmet for 2008 178
Tabell 1.16 Rapportering på Kvinner i fokus for 2008 179
Tabell 1.17 Rapportering på Kvinnovasjon for 2008 179
Tabell 1.18 Rapportering på Norwegian Centres of Expertise for 2008 180
Tabell 1.19 Rapportering på Næringshage-programmet for 2008 181
Tabell 1.20 Rapportering på VRI for 2008 182
Tabell 1.21 Rapportering på Unge i fokus for 2008 183
Tabell 1.22 Rapportering på Ungt Entreprenørskap for 2008 183
Tabell 1.23 Bruk av midler etter mål, kapittel/post, sentralitet, aktører, samt andel innenfor DVP 184

Vedlegg 2

Tabell 2.1 Ansatte fordelt på stillingsgrupper, kjønn og lønn i 2008 185
Tabell 2.2 Ansatte i Husbanken fordelt på kjønn i 2008 186
Tabell 2.3 Ansatte i Husleietvistutvalget fordelt på kjønn i 2008 187
Tabell 2.4 Ansatte i Statens bygningstekniske etat fordelt på kjønn i 2008 188

Figuroversikt

Figur 1.1 Samlede utgifter inklusive lånetransaksjoner under Kommunal- og regionaldepartementet 16
Figur 1.2 Utgifter fordelt på programkategorier 17
Figur 3.1 Utvikling i bevilgningen på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 2002–2010 i mill. kr. Kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift (kap. 551, post 61) og andre departementers andel av Fritt fram-forsøket inngår ikke i oversikten 38
Figur 3.2 Bevilgning fordelt på arbeidsmål 1.1, 1.2 og 1.3 i 2008 44
Figur 3.3 Bevilgning fordelt på arbeidsmålene 2.1 og 2.2 i 2008 50
Figur 3.4 Bevilgning fordelt på arbeidsmålene 3.1 og 3.2 i 2008 52
Figur 3.5 Prosentvis fordeling av fylkenes midler på kap. 551, post 60 etter forvalter, 2005–2009 62
Figur 3.6 Prosentvis fordeling av fylkenes midler på kap. 551, post 61 etter forvalter i 2006–2009 65
Figur 3.7 Prosentvis fordeling av midler på kap. 552, post 72 etter forvalter 2007–2009 69
Figur 3.8 Vekst i byggekostnader og boligpriser og utviklingen i boliglånsrenten 102
Figur 3.9 Prosjekter med kompetansetilskudd 2004–2008 123
Figur 3.10 Bruken av lån fordelt på låneordning 2007–2008 og 1. halvår 2009 136

Oversikt over bokser

Boks 3.1 Husleietvistutvalget – utvidelse 103
Boks 3.2 Kartlegging av bostedsløse 105
Boks 3.3 Den styrkede bostøtten 107
Boks 3.4 Passivhus 112
Boks 3.5 Budsjetteringssystemet for kap. 581, post 75 Boligtilskudd, post 77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, post 78 Boligsosialt kompetansetilskudd og kap. 586, post 64 Investeringstilskudd 116

DET KONGELIGE
KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2009–2010)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2010

Utgiftskapitler: 500–587, 2412

Inntektskapitler: 3500–3587, 5312, 5316, 5615–5616

Tilråding fra Kommunal- og regionaldepartementet av 25. september 2009, godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)

Del I
Innledende del

1 Innledning og sammendrag

1.1 Hovedoppgave og mål for Kommunal- og regionaldepartementet

Kommunal- og regionaldepartementet har hjerte for hele landet. Departementet har ansvar for områder som påvirker folks hverdag i betydelig grad. Departementet har et overordnet ansvar for Kommunal sektor og for å sikre at lokaldemokratiet fungerer. Departementet har videre et overordnet ansvar for å støtte opp om og tilrettelegge for attraktive arbeidsplasser og lokalsamfunn i hele Norge, slik at alle skal ha valgfrihet til å bo der de ønsker uansett om det er i by eller bygd.

Kommunal- og regionaldepartementet har også et overordnet ansvar for at alle skal kunne bo trygt og godt. Departementet forvalter viktige virkemidler i fattigdomsbekjempelsen knyttet til framskaffelse av boliger til vanskeligstilte, herunder bostedsløse. Departementet stimulerer også til en bærekraftig og varig kvalitet i boliger, bygg og bygde omgivelser.

1.2 Hovedprioriteringer – budsjettforslaget oppsummert

1.2.1 Programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Området omfatter utgiftene til drift av departementet, felles forskning og utredning på departementets områder og valgutgifter. Det blir foreslått en bevilgning på 176,7 mill. kr i 2010. Dette er om lag 28 mill. kr lavere enn i saldert budsjett 2009. Reduksjonen skyldes at det ikke skal gjennomføres valg i 2010, mens bevilgningen for programkategorien ellers øker noe.

1.2.2 Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Regjeringen ønsker å gi folk en reell frihet til å velge hvor de vil bo, sikre likeverdige levekår og ta ressursene i hele landet i bruk. Regjeringen vil opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret for å videreføre og videreutvikle mangfoldet i historie, kultur og ressurser. I St.meld. nr. 25 (2008–2009) Lokal vekstkraft og framtidstru – Om distrikts- og regionalpolitikken presenterer regjeringen hovedinnholdet i distrikts- og regionalpolitikken for de kommende årene. Regjeringen vil styrke den lokale og regionale vekstkraften i områder med lav økonomisk vekst, lang avstand til større markeder, ensidig næringsstruktur og stagnasjon eller nedgang i folketallet. Regjeringen vil samtidig legge til rette for å utnytte verdiskapingspotensialet og møte levekårsutfordringer i alle deler av landet.

Regjeringen legger vekt på å føre en distrikts- og regionalpolitikk som bidrar til utvikling av:

- arbeidsplasser der folk bor, samtidig som verdiskapingspotensialet knyttet til nærings- og kompetansemiljøer i alle deler av landet blir utløst
- gode og likeverdige tjeneste- og velferdstilbud i alle deler av landet
- bygder og tettsteder som er attraktive for bosetting, særlig for unge og kvinner. Små og mellomstore byer må framstå som attraktive alternativer til de største byområdene.

Innsats på flere sektorområder er viktig for å nå målene i distrikts- og regionalpolitikken. Sentrale sektorer er kommunene, høyere utdanning og forskning, samferdsel og landbruk. Eksempler på tiltak er den differensierte arbeidsgiveravgiften, tiltakssonen for Nord-Troms og Finnmark, distriktstilskudd i inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner, ulike typer næringsstøtte og ulike tiltak for å sikre likeverdige tjenestetilbud.

Det foreslås å sette bevilgningen under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk til 2 679,1 mill. kr. Dette er en økning på 122,5 mill. kr sammenlignet med saldert budsjett for 2009. Bevilgningen til de ordinære virkemidlene utenom kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift foreslås satt til 2 004,7 mill. kr. Dette er en økning på 85,2 mill. kr eller 4,4 pst. sammenlignet med saldert budsjett 2009.

Hoveddelen av innsatsen under programkategori 13.50 vil i 2010 være tiltak som skal bidra til å styrke næringsmiljøer, videreutvikle etablerte bedrifter og legge til rette for økt entreprenørskap.

For 2010 foreslås det å øke bevilgningen til fylkeskommunene. Rammen til fylkeskommunene for

regional utvikling foreslås satt til 1 488,8 mill. kr, en økning på 109,5 mill. kr sammenlignet med 2009. En andel av denne økningen vil gå til fylkeskommuner som helt eller delvis ligger utenfor det distriktspolitiske virkeområdet. Dette vil bidra til å styrke arbeidet med regional utvikling også i disse fylkeskommunene, i tråd med forvaltningsreformen. I økningen inngår en styrking av tildelingen til kommunale næringsfond og NyVekst.

I 2010 startes en satsing for å styrke arbeidet med lokal samfunnsutvikling i kommunene. Målet er at flere kommuner skal arbeide kontinuerlig for å øke lokalsamfunnets attraktivitet. Dette skal oppnås gjennom tettere samarbeid mellom kommuner og fylkeskommuner. Fylkeskommunene har hovedansvaret som samordner, rådgiver og støttespiller overfor kommuner med utviklingsbehov.

Lokalsamfunnet må være attraktivt som bosted. Dette omfatter arbeidstilbud, bolig- og tjenestetilbud, kultur- og friluftsliv, fysisk og sosialt nærmiljø og tilhørighet. Med forankring i St.meld. nr. 25 (2008–2009) Lokal vekstkraft og framtidstru – Om distrikts- og regionalpolitikken, vil departementet i 2010 sette i gang et program for å stimulere til bolyst i distriktsområder. Gjennom programmet skal departementet støtte opp om lokale og regionale utviklingsprosjekter som fremmer bolyst i hele landet.

For å ivareta gode lokale tjenester skal innsatsen overfor detaljhandel styrkes gjennom MERKUR-programmet. Det blir også etablert en egen investeringsstøtte for dagligvarebutikker.

1.2.3 Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Kommunesektoren har et bredt ansvar for sentrale velferdstjenester, bl.a. innen oppvekst, utdanning, pleie og omsorg. Kommunal sektor forvalter en stor del av fellesskapets ressurser og er en viktig arbeidsgiver, myndighetsutøver, samfunnsutvikler og tjenestetilbyder. Kommunesektoren er avhengig av gode rammevilkår for å kunne utvikle og opprettholde et godt tjenestetilbud. Kommunesektoren trenger handlefrihet og forutsigbare rammebetingelser. Regjeringen vil legge til rette for dette, bl.a. gjennom inntektsvekst i 2010, særlig i de frie inntektene, og ved å begrense omfanget av statlig regelverk.

Regjeringen har gitt kommunesektoren et betydelig økonomisk løft i forrige stortingsperiode. F.o.m. 2006 t.o.m. 2009 kan realveksten i de samlede inntektene anslås til 33,8 mrd. 2009-kr. Veksten har bidratt til å bedre det kommunale tjenestetilbudet bl.a. ved at flere barn har fått plass i barnehage og at antall årsverk i omsorgssektoren har økt betydelig.

Til tross for sterk inntektsvekst i perioden har det vært høy aktivitetsvekst i 2007 og 2008. Kombinert med økte rente- og avdragsutgifter, sterkere kostnadsvekst enn forventet og tap på finansielle plasseringer, har dette ført til at mange kommuner i 2008 hadde et svakt netto driftsresultat. Det samlede kommuneopplegget for 2009 legger til rette for en konsolidering av den økonomiske balansen og fortsatt utbygging av det kommunale tjenestetilbudet.

Det er behov for fortsatt styrking av kommuneøkonomien i 2010, slik at tjenestetilbudet kan utbygges videre. Regjeringen legger opp til reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på om lag 8 mrd. kr i 2010, eller 2,6 pst. Veksten er regnet fra anslått inntektsnivå i 2009 i Revidert nasjonalbudsjett 2009. Av veksten i de samlede inntektene er 4,2 mrd. kr frie inntekter, en reell vekst i de frie inntektene på 1,9 pst. Av dette er 230 mill. kr begrunnet med en styrking av det forebyggende helsearbeidet i kommunene i tilknytning til samhandlingsreformen. 1 mrd. kr av veksten er begrunnet i fylkeskommunenes økte ansvar på samferdselsområdet.

De frie inntektene legger til rette for videre utbygging av kommunale tjenester bl.a. innen skole, pleie og omsorg og barnevern. Regjeringen har hatt et mål om å øke bemanningen i de kommunale omsorgstjenestene ut fra nivået i 2004 med 10 000 nye årsverk innen utgangen av 2009. For perioden 2004 til 2008 viser tall fra Statistisk sentralbyrå at personellinnsatsen er økt med om lag 10 900 årsverk. I årene 2006, 2007 og 2008 var det en betydelig årsverksvekst med til sammen om lag 12 500 nye årsverk.

I Omsorgsplan 2015 ble det på usikkert grunnlag anslått at det er behov for 12 000 nye årsverk i perioden 2008–2015. Veksten i de frie inntektene i 2010 gir rom for flere nye årsverk i pleie- og omsorgstjenesten.

Veksten i de frie inntektene i 2010 legger til rette for en styrking av det kommunale barnevernet med 400 årsverk.

Med regjeringens budsjettforslag for 2010 kan den samlede reelle inntektsveksten for kommunesektoren f.o.m. 2006 t.o.m. 2010 anslås til 40,9 mrd. 2010-kr. Det økonomiske opplegget for kommunesektoren i 2010 er nærmere omtalt i kapittel 2.

Kommunesektoren vil i 2010 disponere om lag 333 mrd. kr. Av dette er om lag 226 mrd. kr frie inntekter, dvs. at frie inntekter utgjør i underkant av 70 pst. av de samlede inntektene. Øvrige inntekter for kommunesektoren er øremerkede tilskudd, momskompensasjon og gebyrinntekter.

Regjeringen foreslår flere satsinger som finansieres over rammetilskuddene til kommunene og fylkeskommunene utover veksten i de frie inntektene. For å sikre elevene bedre læring og utvikling av grunnleggende ferdigheter foreslår regjeringen 236 mill. kr til kommunene for å utvide undervisningstimetallet for 1. til 7. trinn med 1 uketime fra høsten 2010 samt innføre tilbud om 8 timer gratis leksehjelp, fordelt på 1. til 4. trinn. I tillegg kommer forslag om en bevilgningsøkning på 100 mill. kr knyttet til forvaltningsreformen, og 190 mill. kr knyttet til en videreføring i 2010 av den midlertidige økningen i tilskuddet til lærebedrifter som ble vedtatt i forbindelse med tiltakspakken i 2009.

Regjeringen foreslår også en betydelig økning i øremerkede tilskuddsordninger som vil bedre det kommunale tjenestetilbudet. Det foreslås bl.a. en økning i bevilgningene til barnehagesektoren og kvalifiseringsprogram i regi av NAV-kontorene. Det samlede beløp til toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester økes, men ordningen legges om.

I 2009 ble det innført en rentekompensasjonsordning til investeringer og rehabilitering av skole- og svømmeanlegg. I 2009 kan det gis tilsagn om rentekompensasjon tilsvarende en investeringsramme på 2,5 mrd. kr. Regjeringen foreslår at det i 2010 kan gis ytterligere tilsagn om rentekompenasjon tilsvarende en investeringsramme på 2 mrd. kr.

I forbindelse med forvaltningsreformen foreslår regjeringen at det fra 2010 innføres en ordning med rentekompensasjon for transporttiltak i fylkeskommunene. Det foreslås at det skal kunne gis tilsagn om rentekompensasjon tilsvarende en investeringsramme på 2 mrd. kr i 2010.

I 2008 ble det etablert et statlig investeringstilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser. For perioden 2008–2015 er målsettingen å gi tilskudd til 12 000 sykehjemsplasser og omsorgsboliger. I 2008 og 2009 er det bevilget midler til å kunne gi tilsagn om til sammen 3500 sykehjems- og omsorgsplasser. Regjeringen foreslår at det kan gis tilsagn om ytterligere 2500 nye enheter i 2010.

Fylkeskommunene tilføres i 2010 vel 7,6 mrd. kr gjennom rammetilskudd og momskompensasjon i forbindelse med forvaltningsreformen. Dette innebærer en overføring av i underkant av 6,5 mrd. kr som ble benyttet til de aktuelle oppgavene på statlig side i 2009, samt en økning i bevilgningen til de aktuelle områdene med i overkant av 1,1 mrd. kr utover dette.

Regjeringen fremmet i Kommuneproposisjonen for 2010 (St.prp. nr. 68 (2008–2009)) forslag til endringer i inntektssystemet for fylkeskommunene for å øke forutsigbarheten i inntektene og skape samsvar mellom inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner.

1.2.4 Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Regjeringen vil at alle skal bo trygt og godt og at det bygde miljø utformes ut fra hensynet til en bærekraftig utvikling. Regjeringen ønsker å legge til rette for et velfungerende boligmarked. Byggeprosessen skal være mest mulig miljøvennlig, effektiv og brukervennlig og samtidig bidra til god kvalitet og færre byggfeil. Regjeringen er opptatt av at de bygde omgivelsene planlegges og utformes slik at alle kan bruke dem på en likestilt måte så langt det er mulig, uten spesielle tilpasninger eller hjelpemidler.

En god bolig er en betingelse for et godt og meningsfylt liv og for å skape et godt hjem for barn og voksne. Flest mulig av dem som ønsker det, skal kunne etablere seg i egen eid bolig. Regjeringen skal ha en aktiv og målrettet sosial boligpolitikk, og arbeidet med å forebygge boligsosiale problemer er viktig. Regjeringen vil målrette innsatsen mot kommuner med store boligsosiale utfordringer. Innsatsen for å forebygge og bekjempe bostedsløshet skal fortsatt prioriteres.

Den nye bygningsdelen i plan- og bygningsloven med tilhørende forskrifter iverksettes i 2010. Regjeringen legger vekt på ansvarlig og god implementering av den nye bygningslovgivningen. Det vil derfor i 2010 bli gjennomført et omfattende informasjonsarbeid overfor fylkesmennene, kommunene og byggenæringen.

Regjeringen ønsker å styrke ordningen med sentral godkjenning av foretak i 2010. Det skal bl.a. være flere oppfølginger av registrerte foretak i ordningen, og det skal investeres i nytt IKT-system for ordningen. Dette er et ledd i oppfølgingen av ny bygningslov.

Regjeringen foreslår en låneramme i Husbanken på 15 mrd. kr i 2010. Startlånet er et godt virkemiddel for unge og vanskeligstilte på boligmarkedet. Regjeringen vil at startlånet skal ha høyeste prioritet innenfor lånerammen også i 2010. Regjeringen foreslår en teknisk endring i budsjettering og regnskapsføring av lånepostene i Husbanken. Husbankens lånesaksbehandling og utlånsvirksomhet vil fortsette som tidligere. Regjeringen foreslår videre et mer enhetlig rammeverk for faste og flytende renter i Husbanken. Dette innebærer bl.a. at den flytende renten i Husbanken kan bli endret seks ganger i året mot tidligere fire ganger.

Husleietvistutvalget er et tvisteløsningsorgan som kan avgjøre alle typer tvister om leie av bolig. Ordningen ble gjort permanent fra 2009 og har hit-

til vært gjeldende for Oslo og Akershus. Regjeringen foreslår å etablere kontorer i Bergen og Trondheim i 2010.

Den særskilte husleiereguleringen i Oslo og Trondheim faller bort 1. januar 2010. Regjeringen og Oslo kommune foreslår sammen å opprette en ny behovsprøvd tilskuddsordning for leietakere i tidligere regulerte boliger i Oslo.

Regjeringen er opptatt av å følge opp innfasingen av den nye bostøtten som ble iverksatt 1. juli 2009. Den nye bostøtten åpner opp for at om lag 50 000 flere husstander kan motta bostøtte de neste årene. Det vil ta noe tid før alle aktuelle husstander har søkt, og det blir antatt at antall bostøttemottakere vil øke ytterligere i 2010. Regjeringen er opptatt av at de som er omfattet av de nye reglene får tilstrekkelig informasjon om ordningen. Husbanken får ansvar for å følge opp dette.

Regjeringen har et mål om flere og bedre kommunalt disponerte utleieboliger. Boligtilskuddet står sentralt i dette arbeidet. Husbanken skal derfor i 2010 arbeide systematisk for å øke tilbudet av kommunalt disponerte boliger, særlig for personer som har behov for oppfølging.

Regjeringen er opptatt av å målrette innsatsen i arbeidet med kompetanseheving på bolig- og byggområdet. Kompetansetilskuddet, kap. 581, post 78, har til og med 2009 hatt som formål å stimulere til kompetanseheving på både det boligsosiale området og i forhold til bærekraftig bolig- og byggkvalitet. Det foreslås at kompetansetilskuddet i 2010 blir delt i to tilskuddsordninger på to budsjettposter. Dette vil bidra til å skille formålene tydelig og gi en mer målrettet bruk av ressursene.

Regjeringen vil i 2010 følge opp Bygg for framtida – en miljøhandlingsplan for bolig- og byggsektoren (2009–2012). Det skal bl.a. nedsettes en gruppe med representanter fra myndigheter, byggenæring og andre berørte aktører, som skal utarbeide en tidsplan og foreslå tiltak for å øke energieffektiviteten i ny og eksisterende bygningsmasse.

1.3 Oversikt over budsjettforslaget

1.3.1 Samlede utgifter under Kommunal- og regionaldepartementet

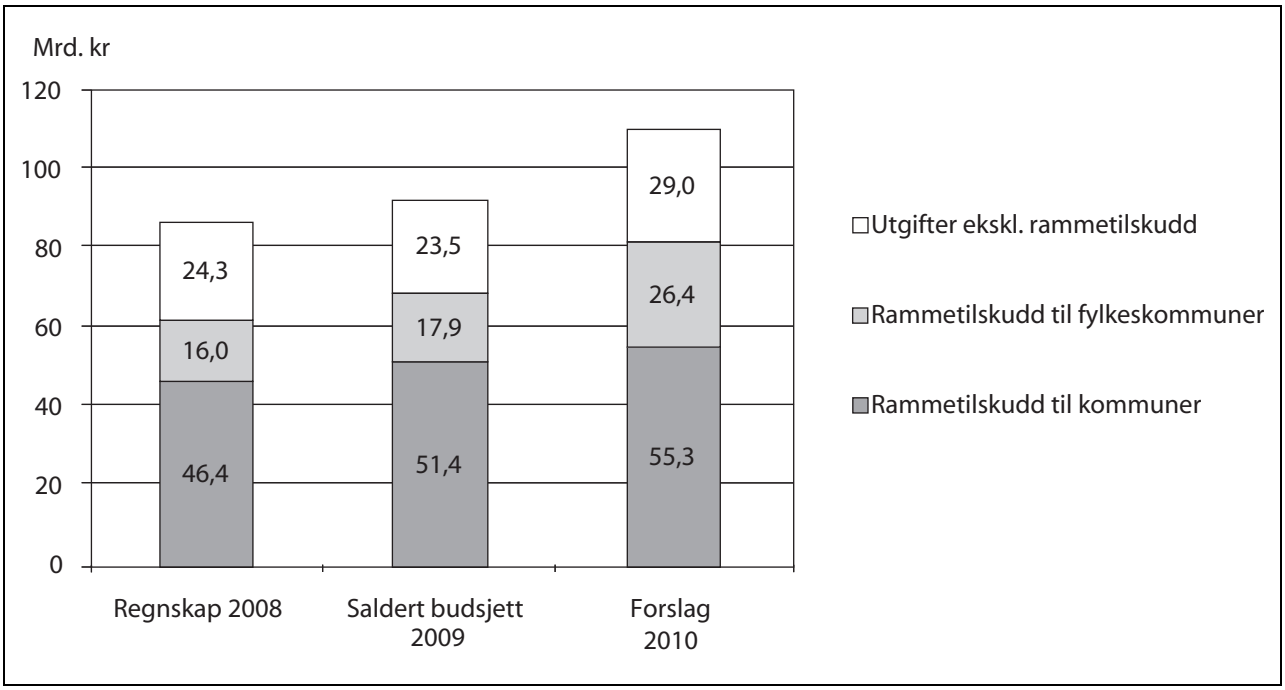

Figur 1.1 Samlede utgifter inklusive lånetransaksjoner under Kommunal- og regionaldepartementet

Figur 1.1 viser de samlede utgiftene, inklusive lånetransaksjoner, under Kommunal- og regionaldepartementet i budsjettforslaget for 2010 sammenlignet med saldert budsjett 2009 og regnskap 2008. De økte bevilgninger ifm. tiltakspakken, St.prp. nr. 37 (2008–2009), er ikke synliggjort for 2009, men har påvirkning på bevilgningstallet for 2010. Rammetilskudd til kommuner og fylkeskommuner øker samlet med om lag 12,5 mrd. kr fra om lag 69,2 mrd. kr i saldert budsjett 2009 til om lag 81,7 mrd. kr i forslaget for 2010. Størrelsen på rammetilskuddet må ses i sammenheng med det samlede økonomiske opplegget for kommunesektoren i 2010 som er nærmere omtalt i kapittel 2.

Utgiftene for øvrig øker med 5,5 mrd. kr. Av dette skyldes ca. 1,1 mrd. kr økning i utgiftene til ressurskrevende tjenester.

Andre utgifter øker med om lag 4,4 mrd. kr. Utgiftene på det distrikts- og regionalpolitiske området øker med 85,2 mill. kr hvis kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift og andre departementers andel av forsøket Fritt fram holdes utenfor. Kompensasjonen for differensiert arbeidsgiveravgift øker med 42,8 mill. kr. Tilskudd til fylkeskommunene for regional utvikling økes med 174,6 mill. kr. Dersom departementets andel av Fritt fram inkluderes for 2009, er økningen 109,5 mill. kr. Bevilgningen til de nasjonale utviklingsmidlene økes med 20,8 mill. kr, mens bevilgningen til nordområdetiltak settes ned med 50 mill. kr. Bevilgningen til bolig, bomiljø og bygg øker med ca. 4,3 mrd. kr. Anslaget for utbetalte lån fra Husbanken øker med 3,5 mrd. kr pga. økt låneramme i forbindelse med tiltakspakken 2009, omlegging til nytt budsjetteringsmodell og en økning av Husbankens låneramme til 15 mrd. kr i 2010. Bostøtten øker med 704,6 mill. kr. Boligtilskuddet økes med 239 mill. kr, dvs. en videreføring av aktivitetsnivået i 2009. Investeringstilskuddet til sykehjemsplasser og omsorgsboliger økes med 621,85 mill. kr som gir rom for 2500 nye enheter i 2010. Rentekompensasjonsordningene knyttet til skole- og svømmeanlegg og kirkebygg samt omsorgsboliger og sykehjemsplasser går ned med til sammen 1 066,8 mill. kr pga. lavere renteforutsetninger. Ser en bort fra renteendringen er det en økning på 28 mill. kr knyttet til en investeringsramme på 2 mrd. kr for skole- og svømmeanlegg. Det blir foreslått et nytt husleietilskudd til leietakere i tidligere regulerte boliger i Oslo på 20 mill. kr.

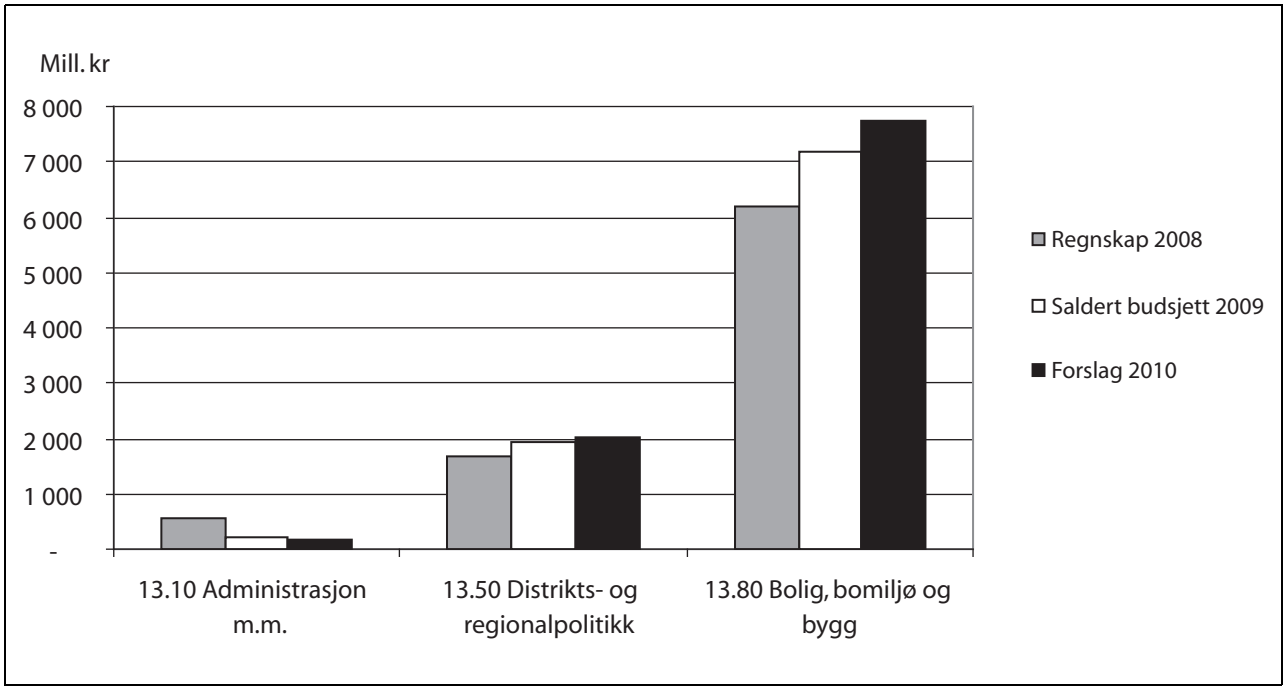

Figur 1.2 Utgifter fordelt på programkategorier

Figur 1.2 viser utgiftene på de ulike programkategoriene, utenom overføringer til kommunesektoren gjennom inntektssystemet og toppfinansieringsordningen, kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift og lånetransaksjoner. Nedgangen under programkategori 13.10 Administrasjon m.m. skyldes i hovedsak at det ikke gjennomføres valg i 2010, samt at regnskapstallene for 2008 viser utgiftene knyttet til økt aksjekapital i Kommunalbanken på 372,5 mill. kr. Økningen under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk er en følge av økt bevilgning til fylkeskommunene for regional utvikling samt økt bevilgning til nasjonale tilskudd. Økningen under programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg skyldes i hovedsak innfasing av den nye bostøtten, økt boligtilskudd og innføring av husleietilskudd. I tillegg kommer økte bevilgninger knyttet til investeringstilskudd til sykehjemsplasser og omsorgsboliger.

1.3.2 Utgifter og inntekter fordelt på de ulike budsjettkapitlene

Tabell 1.1 Utgifter fordelt på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
	Administrasjon m.m.				
500	Kommunal- og regionaldepartementet	163 294	162 350	164 300	1,2
502	Valgutgifter	3 897	42 500	12 400	-70,8
	Sum kategori 13.10	*167 191*	*204 850*	*176 700*	*-13,7*
	Distrikts- og regionalpolitikk				
551	Regional utvikling og nyskaping	1 962 105	2 116 450	2 213 200	4,6
552	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	385 467	418 700	439 900	5,1
554	Kompetansesenter for distriktsutvikling	6 996	21 500	26 000	20,9
	Sum kategori 13.50	*2 354 568*	2 556 650	*2 679 100*	*4,8*
	Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.				
571	Rammetilskudd til kommuner	46 421 723	51 353 889	55 317 173	7,7
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner	15 990 216	17 859 191	26 360 667	47,6
575	Ressurskrevende tjenester	2 968 133	3 285 000	4 350 000	32,4
2427	Kommunalbanken AS	372 500			
	Sum kategori 13.70	*65 752 572*	*72 498 080*	*86 027 840*	*18,7*
	Bolig, bomiljø og bygg				
580	Bostøtte	2 420 940	2 887 600	3 592 200	24,4
581	Bolig- og bomiljøtiltak	815 483	779 600	1 054 900	35,3
582	Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg	785 092	1 035 400	554 400	-46,5
585	Husleietvistutvalget	6 318	7 000	15 100	115,7
586	Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser	1 795 669	2 076 300	2 112 350	1,7
587	Statens bygningstekniske etat	56 244	57 000	71 100	24,7
2412	Husbanken	12 515 245	10 636 000	14 375 050	35,2
	Sum kategori 13.80	*18 394 991*	*17 478 900*	*21 775 100*	*24,6*
	Sum utgifter	86 669 322	92 738 480	110 658 740	19,3

Kap. 2427 Kommunalbanken AS er flyttet fra programkatagori 13.10 til programkatagori 13.70

Tabell 1.2 Inntekter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
	Administrasjon m.m.				
3500	Kommunal- og regionaldepartementet	4 261			
	Sum kategori 13.10	*4 261*			
	Distrikts- og regionalpolitikk				
3554	Kompetansesenteret for distriktsutvikling	26			
	Sum kategori 13.50	*26*			
	Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.				
3571	Tilbakeføring av forskudd	53 316			
5316	Kommunalbanken AS	5 842	3 100	500	-83,9
5616	Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS		35 000	267 200	663,4
	Sum kategori 13.70	*59 158*	*38 100*	*267 700*	*602,6*
	Bolig, bomiljø og bygg				
3585	Husleietvistutvalget	521	430	630	46,5
3587	Statens bygningstekniske etat	21 338	21 000	28 700	36,7
5312	Husbanken	8 154 732	9 204 800	8 983 800	-2,4
5615	Renter fra Husbanken	4 655 822	5 133 000	3 856 700	-24,9
	Sum kategori 13.80	*12 832 413*	*14 359 230*	*12 869 830*	*-10,4*
	Sum inntekter	*12 895 858*	*14 397 330*	*13 137 530*	*-8,8*

Kap. 5316 Kommunalbanken AS og kap. 5616 Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS er flyttet fra programkategori 13.10 til programkategori 13.70.

1.3.3 Utgifter og inntekter fordelt på postgrupper

Tabell 1.3 Utgifter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
01-29	Driftsutgifter	543 567	606 908	609 750	0,5
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	17 718	16 000	16 400	2,5
50-59	Overføringer til andre statsregnskap	11 500	11 500	11 500	0,0
60-69	Overføringer til kommunesektoren	69 737 150	77 618 172	90 869 490	17,1
70-89	Andre overføringer	3 630 380	4 187 900	5 143 500	22,8
90-99	Utlån, avdrag m.v.	12 729 007	10 298 000	14 008 100	36,0
	Sum under departementet	86 669 322	92 738 480	110 658 740	19,3

Tabell 1.4 Inntekter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
01–29	Salg av varer og tjenester	61 249	40 230	48 730	21,1
50–89	Skatter, avgifter og andre overføringer	4 661 664	5 171 100	4 124 400	-20,2
90–99	Tilbakebetalinger, avdrag mv.	8 172 945	9 186 000	8 964 400	-2,4
	Sum under departementet	12 895 858	14 397 330	13 137 530	-8,8

1.3.4 Overførbare bevilgninger

Tabell 1.5 Oversikt over poster med stikkordet «kan overføres» utenom postgruppe 30–49

(i 1 000 kr)

Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2009	Forslag 2010
500	21	Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag	1 013	9 000
551	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	752	674 400
551	71	Nordområdetiltak		50 000
552	21	Kunnskapsutvikling, informasjon, mv.	6 498	11 400
552	72	Nasjonale tiltak for regional utvikling	53 849	428 500
571	21	Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet	5 840	8 300
581	72	Program for reduserte byggekostnader	2 900	
581	74	Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling	28 866	43 000
581	75	Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger		897 600
581	77	Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet		9 900
581	78	Boligsosialt kompetansetilskudd	49 000	79 300
582	60	Rentekompensasjon - skole- og svømmeanlegg		485 300
582	61	Rentekompensasjon - kirkebygg		69 100
586	60	Oppstartingstilskudd	8 801	
586	64	Investeringstilskudd	56 125	901 250

1.4 Om budsjetteringssystemer på departementets område

Jf. forslag til romertallsvedtak IV foreslås det at Stortinget samtykker i at departementet kan gi tilsagn om tilskudd utover gitte bevilgninger på flere poster. Dette gjelder følgende poster:

- kap. 551, post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift
- kap. 581, post 75 Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger
- kap. 581, post 77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet
- kap. 581, post 78 Boligsosialt kompetansetilskudd
- kap. 586, post 64 Investeringstilskudd

Tilsagnsfullmakter er fullmakter til å inngå forpliktelser som vil komme til utbetaling senere budsjettår og benyttes der det er grunn til å anta at det går lengre tid mellom tilsagnsutstedelse og faktisk utbetaling. Hvor mye som gis som tilsagnsfullmakt avhenger av forventet utbetalingstakt for ordningen (også kalt utbetalingsprofil). Det er aktivitetsnivået, dvs. faktiske nye tilsagn som kan gis i budsjettåret, som er styrende for størrelsen på fullmakten. Endringer i utbetalingsprofilen vil føre til endring av bevilgningsbehovet for det enkelte år, selv om aktivitetsnivået er uendret.

2 Det økonomiske opplegget for kommunesektoren

2.1 Hovedpunkter i det økonomiske opplegget for kommunesktoren i 2009 og 2010

Kommunesektoren har et bredt ansvar for sentrale velferdstjenester bl.a. innen oppvekst, utdanning, pleie og omsorg. Kommunal sektor forvalter en stor del av fellesskapets ressurser og er en viktig arbeidsgiver, myndighetsutøver, samfunnsutvikler og tjenestetilbyder. Kommunesektoren er avhengig av gode rammevilkår for å kunne utvikle og opprettholde et godt tjenestetilbud. Kommunesektoren trenger handlefrihet og forutsigbare rammebetingelser. Regjeringen vil legge til rette for dette, bl.a. gjennom inntektsvekst i 2010, særlig i de frie inntektene, og ved å begrense omfanget av statlig regelverk.

Regjeringen har gitt kommunesektoren et betydelig økonomisk løft i forrige stortingsperiode. F.o.m 2006 t.o.m. 2009 kan realveksten i de samlede inntektene anslås til 33,8 mrd. 2009-kr. Veksten har bidratt til å bedre det kommunale tjenestetilbudet bl.a. ved at flere barn har fått plass i barnehage og at antall årsverk i omsorgssektoren har økt betydelig.

Til tross for sterk inntektsvekst i perioden har den høye aktivitetsveksten siden 2006, kombinert med sterkere kostnadsvekst enn forventet og tap på finansielle plasseringer, ført til at mange kommuner i 2008 hadde et svakt netto driftsresultat. Det samlede kommuneopplegget for 2009 legger til rette for en konsolidering av den økonomiske balansen og fortsatt utbygging av det kommunale tjenestetilbudet. Det er behov for fortsatt styrking av kommuneøkonomien i 2010, slik at tjenestetilbudet kan utbygges videre. Regjeringen foreslår en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på om lag 8 mrd. kr i 2010, eller 2,6 pst. Veksten er regnet fra anslått inntektsnivå i 2009 i revidert nasjonalbudsjett 2009. Av veksten i de samlede inntektene er 4,2 mrd. kr frie inntekter, en reell vekst i de frie inntektene på 1,9 pst. Av dette er 230 mill. kr begrunnet med en styrking av det forebyggende helsearbeidet i kommunene i tilknytning til samhandlingsreformen. 1 mrd. kr er begrunnet i fylkeskommunens økte ansvar på samferdselsområdet.

De frie inntektene legger til rette for videre utbygging av kommunale tjenester bl.a. innen skole, pleie og omsorg og barnevern.

I Omsorgsplan 2015 ble det på usikkert grunnlag anslått at det er behov for 12 000 nye årsverk i perioden 2008–2015. Veksten i de frie inntektene i 2010 gir rom for flere nye årsverk i pleie og omsorgstjenesten.

Veksten i de frie inntektene i 2010 legger til rette for en styrking av det kommunale barnevernet med 400 årsverk.

Kommunesektoren vil i 2010 disponere om lag 333 mrd. kr. Av dette er om lag 226 mrd. kr frie inntekter, dvs. at frie inntekter utgjør i underkant av 70 pst. av de samlede inntektene. Øvrige inntekter for kommunesektoren er øremerkede tilskudd, momskompensasjon og gebyrinntekter.

Regjeringen fremmet i Kommuneproposisjonen 2010 (St.prp. nr. 68 (2008–2009)) forslag til endringer i inntektssystemet for fylkeskommunene for å øke forutsigbarheten i inntektene og skape samsvar mellom inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner.

2.2 Kommunesektorens inntekter i 2009

Det økonomiske opplegget i revidert nasjonalbudsjett for 2009, innebar en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på 9,5 mrd. kr og en reell vekst i de frie inntektene på 4,9 mrd. kr fra 2008 til 2009.

På bakgrunn av ny informasjon om skatteinngangen, er anslaget for kommunesektorens skatteinntekter oppjustert med om lag 1,2 mrd. kr, fordelt med om lag 950 mill. kr til kommunene og om lag 250 mill. kr til fylkeskommunene. Kostnadsveksten i kommunesektoren i 2009 anslås til 4,1 pst., som er uendret fra revidert nasjonalbudsjett 2009. Den reelle veksten i kommunesektorens samlede inntekter fra 2008 til 2009 anslås i nasjonalbudsjettet for 2010 til 11,4 mrd. kr eller 4,0 pst. Realveksten i de frie inntektene anslås til 6,1 mrd. kr, tilsvarende 3,0 pst.

Det samlede kommuneopplegget for 2009 legger til rette for en konsolidering av den økonomis-

ke balansen og fortsatt utbygging av det kommunale tjenestetilbudet.

2.3 Kommunesektorens inntekter i 2010

I kommuneproposisjonen for 2010 la regjeringen opp til reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på mellom 5 og 6 mrd. kr i 2010. Det ble lagt opp til reell vekst i kommunesektorens frie inntekter på 4 mrd. kr. Regjeringen legger nå opp til en realvekst i de samlede inntektene i 2010 på om lag 8 mrd. kr, tilsvarende 2,6 pst. Av veksten i samlede inntekter er 4,2 mrd. kr frie inntekter, jf. avsnitt 2.4.

Tabell 2.1 Hovedkomponenter i inntektsveksten i 2010, regnet fra inntektsnivået for 2009 i revidert nasjonalbudsjett 2009. Reell endring i mrd. kr

Frie inntekter	4,2
Øremerkede overføringer	2,8
Forsterket opplæring m.m	0,7
Gebyrinntekter	0,2
Samlede inntekter	8,0

Pris- og lønnsvekst for kommunesektoren i 2010 er anslått til 3,1 pst. Kommunesektoren er kompensert for dette innenfor de foreslåtte inntektsrammene for 2010. Realveksten i kommunesektorens inntekter kommer i tillegg til kompensasjonen for pris- og lønnsvekst.

Inntektsveksten i 2010 er regnet ut fra anslått inntektsnivå i 2009 i revidert nasjonalbudsjett 2009. Dette er i samsvar med vanlig praksis. Regnet i forhold til anslag på regnskap for 2009, der det tas hensyn til at skatteanslaget for 2009 er justert opp med 1,2 mrd. kr og at utbetalingen over tilskudd for ressurskrevende tjenester er 713 mill. kr høyere enn tidligere anslått, innebærer budsjettforslaget en reell økning i de samlede inntektene på om lag 6 mrd. kr, tilsvarende 1,9 pst. Med regjeringens budsjettforslag for 2010 kan den samlede reelle inntektsveksten for kommunesektoren i perioden f.o.m. 2006 t.o.m. 2010 anslås til 40,9 mrd. 2010-kr.

Det tekniske beregningsutvalget for kommunal og fylkeskommunal økonomi utarbeider anslag for merutgifter knyttet til den demografiske utviklingen forutsatt at dekningsgrad, standard og produktivitet i tjenesteytingen holdes uendret. For 2010 er anslaget på merutgifter om lag 1,5 mrd. kr. Veksten i de frie inntektene gir rom for å dekke kommunesektorens anslåtte samlede merutgifter knyttet til den demografiske utviklingen.

De frie inntektene legger til rette for videre utbygging av kommunale tjenester bl.a. innen skole, pleie, omsorg og barnevern. Regjeringen har hatt et mål om å øke bemanningen i de kommunale omsorgstjenestene fra nivået i 2004 med 10 000 nye årsverk innen utgangen av 2009. For perioden 2004 til 2008 viser tall fra Statistisk sentralbyrå at personellinnsatsen er økt med om lag 10 900 årsverk. I årene 2006, 2007 og 2008 var det en betydelig årsverksvekst med til sammen om lag 12 500 nye årsverk.

I Omsorgsplan 2015 ble det på usikkert grunnlag anslått at det er behov for 12 000 nye årsverk i perioden 2008–2015. Veksten i de frie inntektene i 2010 gir rom for flere nye årsverk i pleie- og omsorgstjenesten.

I tillegg til veksten i frie inntekter på 4,2 mrd. kr kommer følgende tiltak finansiert gjennom økt rammetilskudd:

Regjeringen foreslår en økning av undervisningstimetallet med en uketime og åtte timer gratis leksehjelp i SFO på 1.-4. trinn. I budsjettet for 2010 kompenseres kommunene for merutgiftene ved økning i rammetilskuddet på 235,8 mill. kr.

På barnetrinnet i grunnskolen er det fra skoleåret 2009–2010 innført to timer fysisk aktivitet. I budsjettet for 2010 kompenseres kommunene for merutgiftene ved økning i rammetilskuddet i 2010 på om lag 68,9 mill. kr.

I 2009 ble det frigjort 430 mill. kr til å finansiere tidlig innsats i norsk/samisk og matematikk på 1.-4. trinn fra høsten 2009. I budsjettet for 2010 kompenseres kommunene for merutgiftene ved økning i rammetilskuddet i 2010 på om lag 620,6 mill. kr.

Gratis læremidler i videregående opplæring er fra 2009 innført for alle trinn. Fra og med 2010 vil fylkeskommunene gjennom rammetilskuddet bli kompensert for normale utskiftningskostnader med om lag 308 mill. kr.

I forbindelse med tiltakspakken ble det bevilget en midlertidig økning i lærlingtilskuddet med 185 mill. kr for å øke tilskuddet som utbetales i 2009 til bedrifter som har lærlinger og lærekandidater. Det midlertidige tilskuddet videreføres for 2010 med 190 mill. kr og bevilges over rammetilskuddet til fylkeskommunene.

Økningen i rammetilskuddene til forsterket opplæring, økt timetall, fysisk aktivitet og økt lærlingetilskudd er knyttet til en pålagt utvidelse av kommunesektorens oppgaver. Disse midlene er derfor ikke tatt med ved beregning av vekst i kommunesektorens frie inntekter.

Fylkeskommunene tilføres samlet vel 7,6 mrd. kr gjennom rammetilskudd og momskompensasjon i forbindelse med forvaltningsreformen. Dette innebærer en flytting av i underkant av

6,5 mrd. kr som ble benyttet til de aktuelle oppgavene på statlig side i 2009, samt en styrking av områdene med om lag 1,1 mrd. kr utover dette, jf. nærmere omtale under programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

I forbindelse med forvaltningsreformen vil regjeringen fra 2010 innføre en ordning med rentekompensasjon for transporttiltak i fylkeskommunene med en samlet investeringsramme på 2 mrd. kr. Ordningen vil finansieres over Samferdselsdepartementets budsjett og regjeringen foreslår å sette av 28 mill. kr i 2010.

Budsjettforslaget for 2010 innebærer en reell vekst i øremerkede tilskudd på 2,8 mrd. kr. Hoveddelen av veksten skyldes økt tilskudd til barnehager jf. omtale i 2.9 og økt tilskudd til ressurskrevende tjenester, jf. omtale i 2.12.

I 2009 ble det etablert en ny rentekompensasjonsordning for skole- og svømmeanlegg med en tidsperiode på åtte år. Investeringsrammen for 2010 er satt til 2 mrd. kr.

I 2008 ble det etablert et investeringstilskudd til sykehjemsplasser og omsorgsboliger. Regjeringen foreslår at det blir gitt tilsagn om ytterligere 2500 nye enheter i 2010.

Gebyrinntektene for kommunesektoren anslås å øke reelt med om lag 200 mill. kr i 2010.

Viktige enkeltsaker blir nærmere omtalt i avsnitt 2.6 til 2.12.

2.4 Kommunesektorens frie inntekter

Kommunesektorens frie inntekter anslås til 226 mrd. kr i 2010. De frie inntektene består av rammetilskudd og skatteinntekter og utgjør til sammen nesten 70 pst. av kommunesektorens samlede inntekter. Av de frie inntektene er om lag 2/3 skatteinntekter og om lag 1/3 er rammetilskudd. Kommunesektoren kan disponere de frie inntektene i tråd med lokale prioriteringer innenfor rammen av gjeldende lover og regelverk.

Regjeringen legger opp til reell vekst i de frie inntektene i 2010 på 4,2 mrd. kr. Av dette er 230 mill. kr begrunnet med en styrking av det forebyggende helsearbeidet i kommunene i tilknyttning til samhandlingsreformen. 1 mrd. kr av veksten er begrunnet med fylkeskommunenes økte ansvar på samferdselsområdet. Veksten er regnet fra anslaget av kommunesektorens inntekter i 2009 i Revidert nasjonalbudsjett 2009.

Veksten i frie inntekter foreslås fordelt med i underkant av 2,73 mrd. kr til kommunene og 1,5 mrd. kr til fylkeskommunene.

Fordelingen mellom skatteinntekter og rammetilskudd bestemmes bl.a. av utviklingen i skattegrunnlagene og av de kommunale og fylkeskommunale skattørene. I Kommuneproposisjonen 2009 ble det signalisert at skattøren skal fastsettes slik at skatteinntektene for kommunesektoren skulle utgjøre 45 pst. av de samlede inntektene. I tiltaksproposisjonen januar 2009 ble kommunesektoren kompensert med økte rammeoverføringer for det reelle inntektsbortfallet knyttet til lavere anslåtte skatteinntekter. Både i tiltakspakken og i revidert budsjett ble rammeoverføringene økt. Skattens andel av samlede inntekter for kommunesektoren i 2009 anslås å være rundt 44 pst.

Skatteinntektenes andel av de samlede inntektene anslås til 43,4 pst. i 2010 for sektoren. For kommunene er skattens andel av samlede inntekter anslått til 44,6 pst. Dersom en holder fylkeskommunene utenom anslås skatteandelen særskilt for kommunene å øke fra drøyt 44 pst. i 2009 til 44,6 pst. i 2010.

Økningen i fylkeskommunenes inntekter som følge av forvaltningsreformen, foreslås i sin helhet bevilget som rammetilskudd og økt momskompensasjon. Dette vil isolert sett medføre at skattens andel av samlede inntekter for fylkeskommunene vil bli noe redusert. For fylkene anslås skattens andel av samlede inntekter til 38 pst. i 2010. Tabell 2.2 viser anslag på frie inntekter til kommunene og fylkeskommunene i 2009 og 2010. Inntektene i 2009 er anslag på regnskap korrigert for oppgaveendringer, regelendringer og endringer i finansiering mellom forvaltningsnivåene. Anslag på regnskap innebærer at nivået av kommunesektorens skatteinntekter i 2009 er 1,2 mrd. kr høyere enn det som ble lagt til grunn i revidert nasjonalbudsjett 2009.

Hensikten med å korrigere for oppgaveendringer mv. er å gjøre inntektsnivået i de to årene sammenlignbare. For flere detaljer om forhold det er korrigert for ved beregning av inntektsvekst fra 2009 til 2010, se omtale under programkategori 13.70.

Anslåtte skatteinntekter for 2010 er bl.a. basert på regjeringens forslag til skattører. Rammetilskuddene er basert på regjeringens bevilgningsforslag på kap. 571 og 572.

Forslag til kommunale og fylkeskommunale skattører er fremmet i Prop. 1 S (2009–2010) Skatte-, avgifts- og tollvedtak. Det foreslås at den kommunale skattøren for personlige skattytere holdes uendret fra 2009 på 12,80 pst. i 2010. Den fylkeskommunale skattøren foreslås holdt uendret på 2,65 pst. Selv med uendrede kommunale og fylkeskommunale skattører anslås det relativt god vekst i skatt på inntekt og formue på 5,7 pst. for kommuneforvaltningen fra 2009 til 2010, fordelt med 5,9 pst. vekst for kommunene og 4,7 pst. vekst for fylkeskommunene. Den sterkere veksten for kommunene enn for fylkeskommunene skyldes at

deler av økningen i de kommunale skattørene i opplegget for 2009 (avvikling av kommunal selskapsskatt) først virker inn på skatteinntektene i 2010. Videre anslås den sterke rentenedgangen i 2009 å trekke opp veksten i kommunesektorens skatteinntekter med et etterslep i 2010.

Tabell 2.2 Kommunenes og fylkeskommunenes[1] frie inntekter i 2008 og 2009. Mill. kr og endring i pst. Nominelle priser[2]

	Kommunene			Fylkeskommunene			Kommunesektoren i alt		
	2009[3]	2010	Pst. endr.	2009[3]	2010	Pst. endr.	2009[3]	2010	Pst. endr.
Skatter i alt	116 037	122 538	5,6	21 010	22 000	4,7	137 047	144 538	5,5
- herav skatt på inntekt og formue	109 010	115 400	5,9	21 010	22 000	4,7	130 020	137 400	5,7
Rammetilskudd	54 764	55 309	1,0	24 692	26 361	6,8	79 465	81 670	2,8
Sum frie inntekter	170 801	177 847	4,1	45 702	48 361	5,8	216 503	226 208	4,5

1 Oslo er delt i en kommunedel og en fylkeskommunedel.
2 Prisveksten i kommunesektoren i 2010 anslås til 3,1 pst.
3 Anslag i regnskap korrigert for oppgaveendringer, jf. tabell 3.24 under programkategori 13.70.

Den nominelle veksten i kommunesektorens frie inntekter i 2010 anslås til 4,5 pst. regnet fra anslag på regnskap 2009. Med anslått prisvekst for kommunesektoren på 3,1 pst. i 2010, tilsvarer dette en realvekst på 1,3 pst. eller om lag 3 mrd. kr. Det er tatt hensyn til at anslaget på kommunesektorens skatteinntekter i 2009 er økt med 1,2 mrd. kr etter framleggelsen av Revidert nasjonalbudsjett 2009, jf. pkt. 2.2. De ekstra skatteinntektene på 1,2 mrd. kr får kommunesektoren i sin helhet beholde i 2009. Isolert sett fører de ekstra skatteinntektene i 2009 til at veksten i sektorens inntekter fra 2009 til 2010 blir noe lavere når den regnes fra anslag på regnskap 2009.

Tabell 2.2 viser at kommunene og fylkeskommunene anslås å få henholdsvis 4,1 og 5,8 prosentvis vekst i de frie inntektene i 2010.

2.5 Samlede inntekter og de enkelte inntektsartene

Tabell 2.3 viser utviklingen i de samlede inntektene og de enkelte inntektsartene fra 2009 til 2010 i nominelle priser.

Tabell 2.3 Anslag på kommunesektorens inntekter i 2010. Mill. kr og endring i pst. fra 2009. Nominell vekst.

	2010	Endr. i pst. fra 2009[1]
Skatteinntekter	144 538	5,5
Rammetilskudd	81 670	2,8
Sum frie inntekter	226 208	4,5
Øremerkede tilskudd[2]	41 176	8,6
Gebyr	44 370	3,6
Momskompensasjon	13 900	0,7
Andre inntekter[3]	7 357	3,1
Samlede inntekter	333 011	5,1

1 Ved beregning av endring er det tatt utgangspunkt i anslag på regnskap for 2009, korrigert for oppgaveendringer.
2 Eksklusive tilskudd til arbeidsmarkedstiltak, flyktninger mv.
3 Omfatter diverse overføringer fra private og visse refusjoner og tilbakebetalinger.

De samlede inntektene øker nominelt med 5,1 pst. fra 2009 til 2010. Med anslått lønns- og prisvekst i kommunesektoren på 3,1 pst. i 2010 tilsvarer dette en realvekst på om lag 1,9 pst. eller om lag 6 mrd. kr. Veksten er her regnet fra anslag på regnskap for 2009.

Skatteinntektene anslås å øke med 5,5 pst. mens rammetilskudd øker med 2,8 pst. De frie inntektene (summen av skatteinntekter og rammetilskudd) øker med 4,5 pst. Veksten i hhv. skatteinntekter og rammetilskudd må ses i sammenheng med at overføringer til samferdselsformål i forbindelse med forvaltningsreformen i sin helhet bevilges som rammetilskudd.

Øremerkede tilskudd øker med 8,6 pst. Dette er knyttet til økning i bevilgninger bl.a. til barnehager og ressurskrevende tjenester.

2.6 Innlemming og avvikling av øremerkede tilskudd i de frie inntektene

Forslaget i Kommuneproposisjonen 2010 om innlemming av øremerkede tilskudd i de frie inntektene følges opp i Statsbudsjettet 2010.

Helse- og omsorgsdepartementet la 24. april 2009 fram Ot.prp. nr. 73 (2008–2009) Om lov om fylkeskommuners oppgaver i folkehelsearbeidet. Nasjonale mål for folkehelsearbeidet er flere leveår med god helse i befolkningen som helhet og reduserte sosiale helseforskjeller. Lovproposisjonen ble behandlet i Stortinget 10. juni 2009, jf. Innst. O. nr. 112 (2008–2009). Loven trer i kraft 1. januar 2010 samtidig med gjennomføringen av forvaltningsreformen, og lovfester fylkeskommunenes ansvar for folkehelse i egen tjenesteyting, forvaltning, planlegging og regional utvikling. Fylkesmannen skal også ha en pådriver- og samordningsfunksjon for det sektorovergripende folkehelsearbeidet lokalt og regionalt. Dette skjer gjennom bl.a. alliansebygging og partnerskap med vekt på å understøtte arbeidet i kommunene. Loven innebærer også et krav om å ha nødvendig oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer med betydning for folkehelsearbeidet i fylket og i fylkets kommuner. På denne bakgrunn innlemmes kap. 719, post 60 Stimuleringstilskudd til partnerskap for folkehelse (41,3 mill. kr) i rammetilskuddet for fylkeskommunene i 2010. Det vises også til omtale under Samhandlingsreformen, jf. kap. 2.10. For nærmere omtale vises det til Helse- og omsorgsdepartementets budsjettproposisjon.

Tilskudd til tekniske fagskoler over kap. 276, post 70 og tilskudd til annen fagskoleutdanning over kap. 276, post 72 overføres til fylkeskommunenes rammetilskudd i 2010 (389 mill. kr).

Tilskudd til lokale vilttiltak dekker deler av de kommunale utgiftene til tiltak innen den lokale viltforvaltningen. Kommunene skal i utgangspunktet selv dekke driftsutgifter til viltforvaltning. I kommuneproposisjonen for 2008 ble det derfor vist til at bevilgningen på posten skal trappes gradvis ned fram mot 2010. I tråd med dette avvikles tilskuddet under kap. 1425, post 61 på 3,5 mill. kr fra 2010.

I tillegg til ovennevnte forslag i Kommuneproposisjonen 2010 foreslås det å overføre 1,5 mill. kr fra kap. 840, post 21 Krisetiltak til rammetilskuddet til kommunene fra 2010. Midlene skal dekke frivillige underlivsundersøkelser for å forebygge kjønnslemlestelse. Undersøkelsene skal utføres av kommunehelsetjenesten.

2.7 Forvaltningsreformen

Fylkeskommunene tilføres samlet vel 7,6 mrd. kr gjennom rammetilskudd og momskompensasjon i forbindelse med forvaltningsreformen. Dette innebærer en flytting av i underkant av 6,5 mrd. kr som ble benyttet til de aktuelle oppgavene på statlig side i 2009, samt en styrking av områdene med om lag 1,1 mrd. kr utover dette, jf. nærmere omtale under programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Som varslet i Kommuneproposisjonen 2010 vil enkelte områder og oppgaver inntil videre bli finansiert gjennom øremerkede tilskudd. Øremerkede tilskudd med relevans for forvaltningsreformen inkluderer bl.a. en ny rentekompensasjonsordning for fylkesveier, tilskudd til regionale forskningsfond, helsefagskoler og enkelte tilskudd på henholdsvis Miljøverndepartementets og Landbruks- og matdepartementets budsjetter, jf. nærmere omtale i disse departementers budsjettproposisjoner.

I forbindelse med forvaltningsreformen vil regjeringen fra 2010 innføre en ordning med rentekompensasjon for transporttiltak i fylkeskommunene med en samlet investeringsramme på 2 mrd. kr. Ordningen vil finansieres over Samferdselsdepartementets budsjett og regjeringen foreslår å sette av 28 mill. kr i 2010.

2.8 Opplæring

Økt timetall og gratis leksehjelp

I statsbudsjettet for 2010 foreslår regjeringen å utvide undervisningstimetallet for 1. til 7. trinn med en uketime fra høsten 2010. Utvidelsen av antall undervisningstimer vil være et tiltak for å sikre elevene bedre læring og utvikling av grunnleggende ferdigheter. For å bidra til bedre læring

gjennom tidlig innsats, vil regjeringen innføre et tilbud om åtte timer gratis leksehjelp, fordelt på 1. til 4. trinn. Dette vil være et målrettet tiltak for elever og foreldre som ønsker ekstra støtte i opplæringen. Regjeringen foreslår å bevilge 241 mill. kr for å utvide undervisningstimetallet og gi gratis leksehjelp. Av dette blir 235,8 mill. kr lagt inn i rammetilskuddet til kommunene.

Rentekompensasjonsordning for skole- og svømmeanlegg

Rehabiliteringsbehovet ved skoleanlegg er fortsatt stort, noe som påvirker læringsutbyttet til elevene og arbeidsmiljøet til lærerne. Derfor viderefører regjeringen rentekompensasjonsordningen for skole- og svømmeanlegg. Regjeringen foreslår å øke investeringsrammen med 2 mrd. kr i 2010. Dette har en budsjetteffekt på 28 mill. kr.

Lærlingtilskudd

Regjeringen vil videreføre den midlertidige ekstrabevilgningen i tiltakspakken med økt tilskudd til lærebedrifter i 2010 og foreslår å bevilge 190 mill. kr til dette gjennom rammeoverføringene til fylkeskommunene. Det blir åpnet for at dette tillegget til det ordinære lærlingtilskuddet i 2010 kan bli brukt for å stimulere enkeltbransjer eller enkeltbedrifter som har konjunkturproblemer til å videreføre eksisterende lærekontrakter og til å stimulere nye bedrifter til å ta inn lærlinger.

2.9 Barnehage

Fra 2009 er det innført en lovfestet rett til barnehageplass. Regjeringen vil at alle skal få et barnehagetilbud med høy kvalitet til lav pris.

En stor del av barnehagene i Norge er private. For regjeringen er det viktig at barn skal ha like muligheter og at det legges til rette for like lønns- og arbeidsforhold for de ansatte uavhengig av om de jobber i private eller offentlige barnehager. Regjeringen tar derfor sikte på å oppnå likeverdig behandling av kommunale og ikke-kommunale barnehager gjennom en opptrappingsplan over en periode på inntil fem år med oppstart 1. august. I statsbudsjettet for 2010 foreslår Kunnskapsdepartementet å bevilge 82 mill. kr for å starte opptrappingen 1. august 2010. Eksisterende forskrift vil bli videreført i 2010, men det vil være nødvendig å justere forskriften ved en økning i kommunenes minimumsforpliktelse fra 85 til 88 pst.

Regjeringen vil at foreldrebetalingen skal være så lav at alle som ønsker det, skal ha råd til å betale for en barnehageplass med god kvalitet. Regjeringen vil videreføre maksimalgrensen for foreldrebetalingen nominelt inntil prisen er redusert til kr 1 750 (2005-kroner) per måned. Maksimalprisen blir derfor i 2010 som i 2009, kr 2 330 per måned og kr 25 630 på årsbasis for en heltidsplass. Kunnskapsdepartementet foreslår å bevilge om lag 203,5 mill. kr til dette formålet i 2010.

I statsbudsjettet for 2010 er det lagt til rette for etablering av om lag 7200 nye barnehageplasser i midlertidige og faste barnehagelokaler. Det er beregnet at disse plassene skal gi rom til 5500 flere barn. Dette måltallet svarer til forventet økning i etterspørselen ved å videreføre maksimalprisen på foreldrebetalingen på samme nominelle nivå som i 2009 (1500 plasser) og ved å øke barnehageutbyggingen som følge av befolkningsvekst (5700 plasser). Kunnskapsdepartementet foreslår totalt å bevilge 463,5 mill kr til utbygging og drift av nye barnehageplasser i 2010.

Det er i 2010 lagt bevilgningsmessig til rette for at om lag 277 000 barn skal kunne ha plass i barnehage ved utgangen av 2010. Kunnskapsdepartementet vil komme tilbake med eventuelle oppdaterte anslag og bevilgningsbehov for utbygging av barnehageplasser. Regjeringen foreslår at det bevilges 26,8 mrd. kr i øremerkede tilskudd til barnehager i 2010. Dette er en økning på 2,5 mrd. fra 2009.

Staten vil i 2010 fortsatt finansiere drift og etablering av nye barnehageplasser gjennom øremerkede tilskudd. Innlemmingen av tilskuddene til barnehager i rammetilskuddet til kommunene vil etter planen skje i 2011, jf. Innst. O. nr. 103 (2008–2009) og Ot.prp. nr. 57 (2007–2008) Om lov om endring i barnehageloven (finansiering av ikkekommunale barnehager).

2.10 Omsorgsplan 2015 – investeringstilskudd

I 2008 ble det etablert et statlig investeringstilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser. For perioden 2008—2015 er målsettingen å gi tilskudd til 12 000 sykehjemsplasser og omsorgsboliger.

Investeringstilskuddet er et engangstilskudd som i gjennomsnitt dekker 25 pst. av anleggskostnadene. Målgruppen for ordningen er personer med behov for heldøgns helse- og sosialtjenester.

Det foreslås en tilskuddsramme for 2010 som gir rom for 2500 nye sykehjemsplasser og omsorgsboliger. Dette innebærer at bevilgningene gir rom for samme antall nye plasser som for inneværende år. Det vises til nærmere omtale under kap. 586, post 64 Investeringstilskudd. Det vises for øvrig til omtale av Omsorgsplan 2015 i Helse-

og omsorgsdepartementets budsjettproposisjon for 2010.

2.11 Samhandlingsreformen

St.meld. nr. 47 (2008–2009) Samhandlingsreformen ble lagt fram 19. juni 2009. Meldingen tar utgangspunkt i at samfunnet står overfor store helsemessige, samfunnsmessige og økonomiske utfordringer fremover. En økende aldrende befolkning, utvikling i befolkningens helsetilstand og manglende helhetlig og systematisk oppfølging og behandling, er de tre hovedutfordringene som ligger til grunn for meldingen. For å møte utfordringer knyttet til endringer i demografi og sykdomsbilde, må kommunene gis insitamenter for å bidra til bedre helse i befolkningen, begrense innleggelser i sykehus, redusere behandlingsbehov og bidra til at eldre er funksjonsfriske lengst mulig. Det er i denne sammenheng behov for å styrke det forebyggende helsearbeidet, sikre en mer kunnskapsbasert og systematisk innsats og en sterkere organisatorisk forankring av det forebyggende arbeidet i kommunene.

Regjeringen vil legge til rette for at en større andel av forventet vekst i helse- og omsorgssektorens samlede inntekter skal komme i form av frie inntekter til kommunene og innenfor denne veksten styrke det forebyggende arbeidet. For å bidra til en styrking av det forebyggende arbeidet, foreslås en økning på 230 mill. kr i kommunenes frie inntekter (kap. 571, post 60) i 2010. Denne satsingen må ses i sammenheng med samhandlingsreformens mål om å utvikle finansieringssystemer som i større grad enn i dag understøtter forebygging og tidlig intervensjon. Regjeringen har for eksempel foreslått å innføre kommunal medfinansiering av spesialisthelsetjenesten fra 2012, noe som skal gi insitamenter til økt forebyggingsinnsats.

Kommunenes innsats vil bli fulgt opp gjennom råd og veiledning, dokumentasjon av effektive tiltak, statistikk om helseforhold mv. Helsedirektoratet er i gang med å utvikle en overordnet strategi for kunnskapsbasert folkehelsearbeid. Fylkeskommunene skal etter ny lov om fylkeskommuners oppgaver i folkehelsearbeidet understøtte kommunenes arbeid, jf. Ot.prp. 73 (2008–2009). Videre framheves fylkeskommunenes veilederansvar etter plan- og bygningsloven overfor kommunene i rollen som samfunnsutvikler og som velferdsprodusent.

For en nærmere omtale av samhandlingsreformen vises det til Helse- og omsorgsdepartementets budsjettproposisjon.

2.12 Ressurskrevende tjenester

Kommunene får i 2009 kompensert 85 pst. av netto lønnsutgifter utover innslagspunktet på kr 835 000 i toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester. Det ble utbetalt 3 998 mill. kr til kommunene i 2009 på denne tilskuddsposten. Dette er en nominell økning på 1 030 mill. kr sammenlignet med tilskuddet for 2008. I 2009 var det 5299 ressurskrevende tjenestemottakere som var omfattet av ordningen. Dette er en økning på 794 tjenestemottakere eller 17,6 pst. i forhold til 2008. I tillegg økte utgiftene utover innslagspunktet per tjenestemottaker nominelt med 14,6 pst. Med bakgrunn i den sterke veksten i toppfinansieringstilskuddet de siste årene, økes vekstanslagene for antallet mottakere, og for utgifter per mottaker. I tillegg foreslår regjeringen å øke innslagspunktet noe utover prisstigningen og redusere kompensasjonsgradene fra 85 pst. til 80 pst. Dette gir samlet sett et anslag på vekst i utgiftene på 8,8 pst. nominelt eller 5,4 pst. reelt i forhold til faktisk utbetaling i 2009.

Del II
Budsjettforslag 2010

Programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Innledning

Kommunal- og regionaldepartementets administrasjon skal være et utviklingsorientert og effektivt faglig sekretariat for den politiske ledelsen. Dette skal skje gjennom kunnskapsutvikling og faglig kompetente ansatte, gode rutiner for saksbehandling og samordning med andre departementer, resultatorientert styring av virksomheten i departementet og underliggende etater samt målrettet formidling av politikk og regelverk. Departementet skal være en profesjonell forvalter av lover, regler og tilskuddsordninger.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Programkategorien omfatter drift og administrasjon av departementet på kap. 500, post 1 Driftsutgifter og kap. 500, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold. Videre dekkes det utgifter til felles forsknings- og utredningsoppgaver innenfor departementets fagområder over kap. 500, post 21 Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag og kap. 500, post 50 Forskningsprogrammer under Forskningsrådet. Valgordning og gjennomføring av valg til Stortinget, kommunestyrer og fylkesting finansieres over kap. 502, post 1 Valgutgifter. Omtale av kapitlene for utgifter og inntekter knyttet til statens eierandel i Kommunalbanken AS er flyttet til programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Utfordringer

De viktigste utfordringer for administrasjonen er knyttet til en fortløpende forbedring av styringssystemene, vedlikehold og utvikling av kompetanse og kunnskap og effektiv bruk av de økonomiske ressursene. Departementet har fokus på et godt arbeidsmiljø og reduksjon av sykefraværet, god internkontroll og bruk av ny teknologi.

Mål og rapportering

Tabell 3.1 Mål for programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Hovedmål	Arbeidsmål
1 En målrettet og effektiv ressursforvaltning	1.1 God mål- og resultatstyring av departementet, underliggende virksomheter og øvrig virkemiddelapparat
	1.2 Kontinuerlig kompetanseutvikling, god læringskultur og kunnskapsbasert politikkutvikling
	1.3 God samordning av sektorpolitikk
	1.4 Informere om mål og resultater
2 En rettferdig valgordning og rasjonell gjennomføring av valg	2.1 Legge til rette for elektronisk stemmegivning med sikte på å gjennomføre forsøk i utvalgte kommuner ved eventuelle lokale folkeavstemninger og ved lokalvalget i 2011
	2.2 Utrede fremtidig organisering og fornying av administrasjon og gjennomføring av valg

Arbeidsmålene for hovedmål 1 omtales samlet.

Hovedmål 1 En målrettet og effektiv ressursforvaltning

Departementet har etatsstyringsansvar for Husbanken, Statens bygningstekniske etat, Husleietvistutvalget og Kompetansesenter for distriktsutvikling. Departementet forvalter statens eierinteresser i Kommunalbanken AS.

Det arbeides kontinuerlig med å videreutvikle styringssystemene, inkl. bruk av risikoanalyser og evalueringer, for bedre måloppnåelse og resultatorientering. Fokus på god økonomistyring og internkontroll skal sikre effektiv drift både av departementet og virksomhetene.

Sektoransvar og ansvar som øverste forvaltningsmyndighet krever langsiktig og framtidsrettet planlegging som tar hensyn til forandringer i sektorpolitikken, samt god innsikt i samspilleffekter av andre sektorers virkemidler. Forvaltningen må innhente og benytte ny kunnskap som kan bidra til politikkutviklingen på ansvarsområdet.

Departementet legger stor vekt på å rekruttere, utvikle og beholde kompetente medarbeidere. Departementets kompetansestrategi 2008-2012 skal bidra til å vedlikeholde, utnytte og utvikle den enkeltes kompetanse i et langsiktig og helhetlig perspektiv.

Departementet har samordningsansvar på flere områder, særlig innen kommunesektoren og distrikts- og regionalpolitikken. Det er nødvendig med et bredt samarbeid med andre departementer og statlige virksomheter for å sikre en helhetlig tilnærming og best mulig måloppnåelse.

Kommunikasjon er et viktig virkemiddel for å formidle de politiske målene og resultatene. Informasjonsformidling og dialog med brukere og samarbeidspartnere er en sentral oppgave for departementet.

Rapport og status 2008/2009

Kommunal- og regionaldepartementet hadde 177 årsverk i 2008. 60 pst. av de ansatte er kvinner.

Departementet hadde et legemeldt sykefravær på om lag 4,4 pst. og et samlet sykefravær på om lag 5,4 pst. i 2008. Dette er en nedgang fra 5,9 pst. i 2007 og et stykke på vei i retning av målet i den lokale IA-avtalen om sykefravær under 4,5 pst.

Det har videre vært særskilt fokus på områdene etatsstyring, kompetanse i anskaffelsesregelverket og etikk.

Sikkerhet og beredskap

Departementet har revidert sin interne krisehåndteringsplan. Faglige beredskapsplaner skal knyttes til denne planen og legges inn det sentrale elektroniske systemet for krisehåndtering. Planen revideres årlig.

I forkant av stortingsvalget i 2009 gjennomførte departementet en scenariebasert kriseøvelse. Departementet har nå kompetanse og autorisasjon fra Nasjonal sikkerhetsmyndighet til å benytte det elektroniske systemet for personkontroll. Risiko- og sårbarhetsvurderinger er en integrert del av departementets virksomhetsplanlegging og drift.

Internasjonalt arbeid

Kommunal- og regionaldepartementet må løpende følge opp internasjonale forpliktelser samt delta i internasjonale samarbeidsarenaer for å ivareta Norges interesser på ansvarsområdet. Eksempler på dette er arbeid i forbindelse med EU/EØS, FN-organisasjonen UN Habitat og det nordiske samarbeidet. I 2008 ble det bl.a. lagt ned et betydelig arbeid i å delta i utviklingen av de nye Interregprogrammene for perioden 2007–2013.

Meldinger og proposisjoner 2008 – 2009

I stortingsperioden 2008–2009 har departementet, utover de faste budsjettproposisjonene, utarbeidet følgende proposisjoner og meldinger:

- St.prp. nr. 79 (2008–2009) Kommunalbanken AS – kjøp av KLPs eierandel
- St.prp. nr. 68 (2008–2009) Kommuneproposisjonen 2010
- St.prp. nr. 18 (2008–2009) Om endringar i statsbudsjettet for 2008 under Kommunal- og regionaldepartementet
- St.prp. nr. 11 (2008–2009) Ei styrkt bustøtte
- Ot.prp. nr. 100 (2008–2009) Om lov om endringer i lov 25. september 1992 nr. 107 om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven)
- Ot.prp. nr. 57 (2008–2009) Om lov om endringer i lov 25. september 1992 nr. 107 om kommuner og fylkeskommuner (kjønnsbalanse i styrene i aksjeselskaper som er eid av kommuner)
- Ot.prp. nr. 50 (2008–2009) Om lov om endringer i forvaltningsloven (habilitet for styremedlemmer mv. i offentlig heleide selskaper)
- Ot.prp. nr. 32 (2008–2009) Om lov om endringar i valgloven og kommuneloven (tidlegrøyster, valobservasjon mv.)
- Ot.prp. nr. 17 (2008–2009) Om lov om endringer i kommuneloven og svalbardloven (om tillitskapende forvaltning mv. i kommuner og fylkeskommuner)
- Ot.prp. nr. 10 (2008–2009) Om lov om endringer i forvaltningslovgivningen mv. (gjennomføring av forvaltningsreformen)

- Ot.prp. nr. 6 (2008–2009) Lov om Husbanken
- St.meld. nr. 25 (2008–2009) Lokal vekstkraft og framtidstru – Om distrikts- og regionalpolitikken

Hovedmål 2 En rettferdig valgordning og rasjonell gjennomføring av valg

Det er avgjørende for demokratiets stilling å sørge for en korrekt og sikker gjennomføring av valget slik at det ikke hefter tvil ved valgresultatet. Departementet har fokus på et velfungerende valgsystem og informasjonsarbeid i forkant av avvikling av valg. Regjeringen har som mål at andelen personer med innvandrerbakgrunn som deltar ved valg skal tilsvare valgoppslutningen samlet.

Arbeidsmål 2.1 Legge til rette for elektronisk stemmegivning med sikte på å gjennomføre forsøk i utvalgte kommuner ved eventuelle lokale folkeavstemninger og ved lokalvalget i 2011

Rapport og status 2008-2009

Stortinget stilte seg ved behandlingen av statsbudsjettet for 2008 positiv til at det igangsettes et forsøk med elektronisk stemmegivning ved kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2011, jf. Budsjettinnst. S. nr. 5 (2007–2008) fra kommunal- og forvaltningskomiteen. Som en oppfølging av dette har departementet etablert prosjektet E-valg 2011. Det er nærmere redegjort for prosjektet i St.prp. nr. 68 (2008–2009) Kommuneproposisjonen 2010 og under kap. 571, post 64 Prosjektskjønn.

E-valg 2011-prosjektet er godt etablert, og det er knyttet til spesialkompetanse gjennom en faglig referansegruppe, en brukerreferansegruppe og en kommunal referansegruppe. For å informere om og forankre e-stemmegivning, er det opprettet en politisk referansegruppe med deltagere fra alle partier på Stortinget. Spesifikasjon og anskaffelse av IT-løsningen pågår.

Prosjektkostnadene dekkes i hovedsak over kap. 571, post 64 Prosjektskjønn, med unntak av lønnskostnadene til prosjektmedarbeiderne ansatt i departementet som dekkes over kap. 502, post 01 Valgutgifter. For 2009 er det avsatt 20 mill. kr til e-valgsprosjektet innenfor bevilgningen til prosjektskjønnet. Det knytter seg betydelig usikkerhet til prosjektets totalkostnad for perioden fram til juni 2012. Kostnadsestimatet for 2010 er på 86 mill. kr.

Strategier og tiltak

Kontrakt for IT-løsning planlegges inngått innen utgangen av 2009, og 2010 vil bli brukt for å utvikle og teste løsningen. Implementering og etablering av forsøk i forsøkskommuner vil skje i løpet av 2011 med utprøving ved kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2011. Prosjektet har knyttet til seg Det norske Veritas som kvalitetssikrer.

Arbeidsmål 2.2 Utrede fremtidig organisering og fornying av administrasjon og gjennomføring av valg (nytt i 2010)

Departementet fungerer som øverste administrative valgmyndighet og ivaretar til dels omfattende oppgaver knyttet til gjennomføring av både lokalvalg og stortingsvalg. Dette gjelder for eksempel informasjon til velgere, organisering av forhåndsstemmegivningen utenriks, evaluering av gjennomføringen av valg, utvikling av regelverket m.m.

Departementet har igangsatt et arbeid for å få utredet alternative og mer hensiktsmessige modeller for organisering og ivaretaking av de oppgaver departementet i dag utfører i forbindelse med valg.

Spørsmål om organiseringen av valgarbeidet på sentralt nivå har tilknytning til en annen aktuell valgfaglig problemstilling som departementet for tiden har under utredning. Departementet har vurdert det som hensiktsmessig å påta seg ansvaret for å utvikle og tilby alle landets kommuner et felles valgdatasystem. Så godt som alle landets kommuner er i dag, i større eller mindre grad, avhengig av datasystemer for å gjennomføre valget. Et felles system vil kunne lette arbeidet og bidra til større grad av sikkerhet for kvaliteten i systemet. Departementet tar sikte på å utvikle og prøve ut et slikt system i sammenheng med prosjektet E-valg 2011, jf. arbeidsmål 2.1. En referansegruppe bestående av deltakere fra kommuner og fylkeskommuner vil få i oppdrag å ta stilling til og utrede problemstillinger og spørsmål knyttet til hvordan forvaltning og innføring av et slikt sentralt valgdatasystem kan gjennomføres.

Budsjettforslaget under programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Utgifter under programkategori 13.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
500	Kommunal- og regionaldepartementet	163 294	162 350	164 300	1,2
502	Valgutgifter	3 897	42 500	12 400	-70,8
	Sum kategori 13.10	167 191	204 850	176 700	-13,7

Kap. 2427 Kommunalbanken AS er flyttet fra programkategori 13.10 til programkategori 13.70.

Inntekter under programkategori 13.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
3500	Kommunal- og regionaldepartementet	4 261			
	Sum kategori 13.10	4 261			

Kap. 5316 Kommunalbanken AS og kap. 5616 Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS er flyttet fra programkategori 13.10 til programkategori 13.70.

Kap. 500 Kommunal- og regionaldepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	139 426	141 500	142 800
21	Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag, *kan overføres*	9 601	8 350	9 000
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, *kan overføres*	2 767	1 000	1 000
50	Forskningsprogrammer under Forskningsrådet	11 500	11 500	11 500
	Sum kap. 500	163 294	162 350	164 300

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 79 Kommunalbanken AS – kjøp av KLPs eierandel, ble bevilgningen på post 1 økt med 1 mill. kr til 142,5 mill. kr.

Post 1 Driftsutgifter

Posten dekker lønn og øvrige utgifter til drift av departementet.

Det foreslås en bevilgning på 142,8 mill. kr i 2009. Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 3500, post 1, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Post 21 Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag, kan overføres

Bevilgningen dekker forsknings- og utredningsvirksomhet på alle departementets ansvarsområder og fordeles basert på en helhetlig samordning. Midlene skal dekke departementets behov for statistikk/data, analyser, forskningsprosjekt og forskingsformidling. Dette skal underbygge faglige og politiske beslutninger og medvirke til informasjon om og til spredning av forskningsresultater. Departementets forskningsstrategi for perioden 2006–2010 danner grunnlag for departementets satsing og prioritering på FoU-området. Strategien er tilgjengelig på www.regjeringen.no.

Rapport for 2008

For 2008 ble det bevilget 8 mill. kr. Midlene har blant annet blitt brukt til følgende prosjekter:

- et strategisk instituttprogram ved Norsk institutt for by og regionforskning for å ivareta langsiktig kompetanseoppbygging innenfor utvikling av regionaløkonomiske modeller og databaser, kommunale organisasjonsdata, boligforskning, flytteanalyser og forskningsformidling
- sluttføring av lokaldemokratiundersøkelse i forbindelse med kommunestyre og fylkestingsvalget i 2007
- utredninger i forbindelse med gjennomgang av bostøtten
- utredninger knyttet til oppfølging av Bygningslovutvalgets innstilling og utarbeidelse av ny plan- og bygningslov
- støtte til et stort europeisk prosjekt som vil sammenligne lokalpolitikere over hele Europa, et samarbeidsprosjekt mellom forskere fra 16 europeiske land
- evaluering av konsultasjonsordningen med KS

Rapport for første halvår 2009

For 2009 ble det bevilget 8,35 mill. kr. Midlene vil blant annet bli brukt til:

- avslutning av strategisk instituttprogram ved Norsk institutt for by og regionforskning, som ble startet i 2006
- gjennomføring av en undersøkelse av stortingsvalget 2009
- evaluering av konsultasjonsordningen med KS
- kunnskap om energibruk og utslipp knyttet til energibruk i bygninger
- kunnskap knyttet til innføring av universell utforming av ulike bygningstyper
- evaluering av ordningen med innbyggerinitiativ

Budsjettforslag for 2010

Det foreslås en bevilgning på 9 mill. kr for 2010, hvorav 1,39 mill. kr vil bli benyttet til avslutning av stortingsvalgundersøkelsen ved Institutt for samfunnsforskning, og inntil 3 mill. kr vil bli benyttet til en ettårig forlengelse av det strategiske instituttprogrammet ved NIBR.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen benyttes til større utstyrsanskaffelser og vedlikehold i departementet, bl.a. på utstyrs- og systemsiden på IT-området. Det foreslås en bevilgning på 1 mill. kr i 2010.

Post 50 Forskningsprogrammer under Forskningsrådet

Departementets støtte til forskning i regi av Forskningsrådet skal i hovedsak bidra til langsiktig kunnskapsoppbygging innenfor departementets ansvarsområder.

Programmet Demokrati, styring og regionalitet (DEMOSREG) er et 10-årig forskningsprogram som ble påbegynt i 2005. Programmet skal stimulere til økt kunnskap om lokale og regionale konsekvenser av nasjonale og internasjonale utviklingstrekk når det gjelder samfunnsdeltakelse, bosetting, tjenestetilgjengelighet, næringsutvikling og identitet. Hovedfokus er strukturendringer, politikk- og styringsutforming og konsekvenser i skjæringsfeltet mellom ulike sektorer, territorielle enheter og geografiske nivåer. Programmet skal stimulere til nye teoretiske grep og økt innsikt med særlig vekt på politikk- og styringsrelevant forskning. Videre vektlegges sterkere samarbeid mellom ulike fag, disipliner og forskningstradisjoner samt læring og kunnskapsspredning.

I 2004 opprettet Forskningsrådet programmet Verdiskapende innovasjon i offentlig sektor (VIOS). Programmet skulle lede til økt og koordinert forskning og utvikling for å fremme en mer

kvalitetsorientert og effektiv offentlig sektor med involvering fra brukere av forskningsresultater innen sektoren. Et viktig poeng var å finne ut hvordan forskningsbasert kunnskap kan styrke fornying og innovasjon i offentlig sektor. Programmet ble avsluttet i 2008.

Rapport 2008

I 2008 har DEMOSREG vært i full drift. Programmets prosjektportefølje omfatter 23 forskningsprosjekter. Problemstillinger er bl.a. kommunal organisering og tjenesteproduksjon, kommuneplanlegging, offentlig styring og demokratisk deltakelse, innovasjonspolitikk og kunnskapsregioner, regionale transformasjonsprosesser og økende mobilitet, samt forholdet mellom sentrum og periferi.

I 2008 ble det videre gitt støtte til formidlingsarbeid (et bokprosjekt) og forskernettverk. Det ble gjennomført formidlingsseminarer. Et av disse var rettet mot departementets arbeid med stortingsmelding om lokaldemokratiet, «Kommunalt selvstyre: demokratisk problem eller ressurs?». Et annet seminar omhandlet innovasjonsteori og innovasjonspolitikk i regionalt perspektiv. Et forskningsprosjekt, om regional areal- og transportpolitikk (TØI), er avsluttet. De øvrige forskningsprosjektene vil avsluttes i 2009 og 2010. I 2008 har hovedaktiviteten i VIOS vært å få avsluttet forprosjekter. Departementets bevilgning på 1,5 mill. kr var rettet mot kunnskapsetablering og et evalueringsprosjekt, «Evaluering av ordningen med konkurranseutsetting av revisortjenester i kommuner og fylkeskommuner.» Prosjektet startet opp i 2006 og ble avsluttet i begynnelsen av 2009.

Budsjettforslag 2010

Det foreslås en bevilgning på 11,5 mill. kr i 2010 til forskningsprogrammer i regi av Forskningsrådet. Midlene vil bli brukt til videreføring av DEMOSREG-programmet. Første fase i programmet skal avsluttes i 2010, og det vil bli foretatt ny utlysning av midler til prosjekter på bakgrunn av en revidert programplan. Kommunal- og regionaldepartementet forventer at programmet sørger for god formidlingsaktivitet i 2010.

Kap. 3500 Kommunal- og regionaldepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Diverse inntekter	170		
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	26		
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	2 279		
18	Refusjon av sykepenger	1 786		
	Sum kap. 3500	4 261		

Det blir ikke budsjettert med inntekter på disse postene.

Kap. 502 Valgutgifter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	3 897	42 500	12 400
	Sum kap. 502	3 897	42 500	12 400

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 67 (2008–2009) tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2009 ble bevilgningen knyttet til E-valgsprosjektet økt med 3 mill. kr til 45,5 mill. kr.

Post 1 Driftsutgifter

I 2009 ble det gjennomført stortings- og sametingsvalg, og bevilgningen er derfor høyere enn bevilgningen for 2008. Økningen skyldes også en styrking av departementets innsats knyttet til arbeidet med valg, jf. nærmere omtale under budsjettforslaget for 2009 og St.prp. nr 67.

Denne posten omfatter de direkte utgiftene staten har ved valg til Stortinget, kommunestyrer og fylkesting. I tillegg dekkes enkelte utgifter til gjennomføringen av sametingsvalget. Bevilgningen skal blant annet dekke:

- Riksvalgstyrets virksomhet
- opptelling i forbindelse med sametingsvalget
- forhåndsstemmegivning utenriks
- produksjon av valgmateriell, bl.a. konvolutter og stemmesedler
- sentrale informasjons- og opplæringstiltak
- tilskudd til informasjonsvirksomhet til organisasjoner og lignende
- forsøksvirksomhet/utredning og evaluering, herunder midlertidige utredningsstillinger i departementet knyttet til tidsbegrensede prosjekter
- utvikling og drift av departementets elektroniske system for innsamling, bearbeiding, prognostisering og videreformidling av valgresultater (valgnattprosjekt)
- kjøp av tjenester fra bl.a. Fylkesmannen i Oslo og Akershus og Departementenes Servicesenter
- tilskudd til Valgforum ved sekretariatet i Oslo kommune som på vegne av departementet skal utarbeide opplæringsmateriell og avholde opplæringskurs for alle kommuner

Bevilgningen dekker også departementets lønnsutgifter for personer knyttet til e-valgsprosjektet.

Rapport 2008

Budsjettet gikk i hovedsak til informasjonstiltak, utvikling og drift av valgnattsystemet, utredning- og evalueringsarbeid og produksjon og distribusjon av valgmateriell.

Det skal gjennomføres forsøk med elektronisk stemmegivning ved kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2011, og arbeidet med e-valgsprosjektet er igangsatt

Budsjettforslag 2010

Det foreslås en bevilgning på 12,4 mill. kr på denne posten i 2010 bl.a. til midlertidige utdanningsstillinger i departementet knyttet til tidsbegrensede prosjekter. Budsjettet er økt med om lag 8,5 mill. kr i forhold til 2008. Den økte rammen skal bl.a. dekke utgifter til en generell økning av innsatsen rundt informasjonsarbeidet, økning i rammen for tilskudd til ulike organisasjoner, etablering og drift av en statlig ordning for manntall (bl.a. klargjøring til bruk for elektronisk benyttelse), etablering av godkjenningsordning eller sertifiseringssystem for optiske tellere, drift av register med oversikt over rådgivende lokale folkeavstemninger og oppstart av et utredningsarbeid rundt et statlig valgdatasystem.

Sommeren 2009 ble det bestemt å igangsette utredning av en alternativ modell for organisering av departementets valgarbeid og overgang til et sentralt valgdatasystem. Organiseringen av valgarbeidet er knyttet til spørsmålet om det bør opprettes en sentral valgenhet på statlig nivå. Utredningen starter høsten 2009.

E-valg 2011-prosjektet er godt etablert. Prosjektets kostnader unntatt lønnskostnader vil dekkes over prosjektskjønnsmidlene, jf. kap. 571, post 64. Det er gjort nærmere rede for prosjektet i kommuneproposisjonen for 2010.

Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Innledning

Regjeringen ønsker å gi folk en reell frihet til å velge hvor de vil bo, sikre likeverdige levekår og ta ressursene i hele landet i bruk. Regjeringen vil opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret for å videreføre og videreutvikle det mangfoldet i historie, kultur og ressurser som ligger i dette. I St.meld. nr. 25 (2008–2009) Lokal vekstkraft og framtidstru – Om distrikts- og regionalpolitikken presenterer regjeringen hovedinnholdet i distrikts- og regionalpolitikken for de kommende årene. Regjeringen vil styrke den lokale og regionale vekstkraften i områder med lav økonomisk vekst, lang avstand til større markeder, ensidig næringsstruktur og stagnasjon eller nedgang i folketallet. Regjeringen vil samtidig legge til rette for å utnytte verdiskapingspotensialet og møte levekårsutfordringene i alle deler av landet.

Regjeringen fortsetter å styrke distrikts- og regionalpolitikken og foreslår også for 2010 en økning i de særskilte distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene.

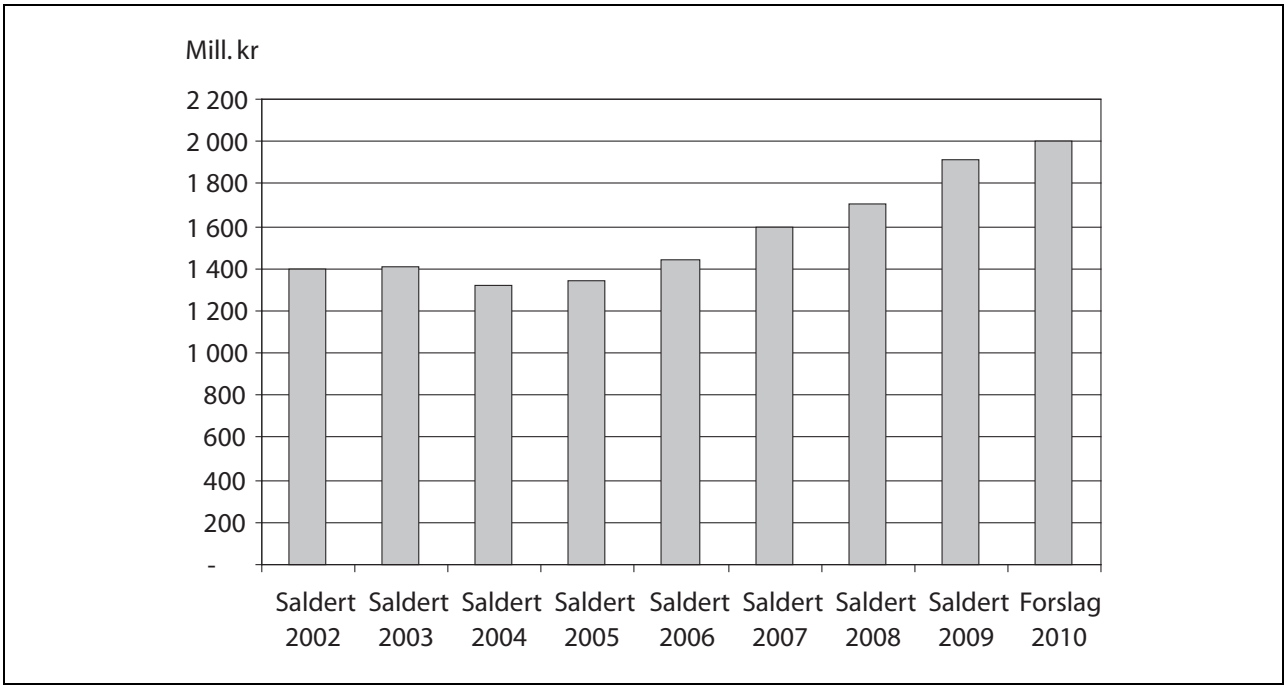

Figur 3.1 Utvikling i bevilgningen på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 2002–2010 i mill. kr. Kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift (kap. 551, post 61) og andre departementers andel av Fritt fram-forsøket inngår ikke i oversikten.

Bevilgningen under programkategori 13.50 foreslås satt til 2 679,1 mill. kr. Dette er en økning på 122,5 mill. kr sammenlignet med saldert budsjett for 2009. Bevilgningen til de ordinære virkemidlene utenom kompensasjon for differensiert arbeidsgiveravgift foreslås satt til 2 004,7 mill. kr. Dette er en økning på 85,2 mill. kr, eller 4,4 pst. sammenlignet med saldert budsjett 2009. Fylkeskommunene forvalter den største andelen av midlene på programkategori 13.50. Rammen til fylkeskommunene til regional utvikling foreslås satt til 1 488,8 mill. kr som er en økning på 109,5 mill. kr sammenlignet med 2009. En andel av denne økningen vil gå til sentral- og mellomfylkene, det vil si fylker som helt eller delvis ligger utenfor virkeområdet. Dette vil bidra til å styrke arbeidet med regi-

onal utvikling også i disse fylkene i tråd med forvaltningsreformen. I økningen inngår en styrking av tildelingen til kommunale næringsfond og NyVekst. Fylkeskommunene prioriterer mellom ulike tiltak i samråd med regionale partnerskap. Departementet legger til grunn at prioriteringene foretas innenfor rammen av nasjonale mål og retningslinjer, regionale utfordringer, mål og strategier.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Kommunal- og regionaldepartementet har ansvar for utvikling og oppfølging av regjeringens distrikts- og regionalpolitiske mål. Innsatsen i en rekke sektorer er viktig for å nå disse målene. Sentrale sektorer er kommuneøkonomi, samferdsel, høyere utdanning, forskning og landbruk. Det er etablert virkemidler som er begrunnet i distrikts- og regionalpolitiske mål innenfor flere sektorer. Disse tiltakene er bl.a. den differensierte arbeidsgiveravgiften, tiltakssonen for Nord-Troms og Finnmark, distriktstilskuddet i inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner, ulike typer næringsstøtte og ulike tiltak for å sikre likeverdige tjenestetilbud. Disse ordningene er presentert i vedlegg 1.1.

De særskilte distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene under programkategori 13.50 utgjør en ekstrainnsats for å nå distrikts- og regionalpolitiske mål. Hoveddelen av midlene overføres til fylkeskommunene som har ansvar for å fremme regional utvikling i sine områder. Fylkeskommunene fordeler midlene videre til programmer og tiltak i regi av bl.a. Innovasjon Norge, Selskapet for industrivekst (SIVA), Forskningsrådet, kommuner og regionråd ut fra regionale utfordringer, mål og strategier. Dette skjer i samråd med regionale partnerskap og innenfor rammen av nasjonale mål og føringer for bevilgningen. Fylkeskommunene skal også se innsatsen i sammenheng med andre virkemidler i fylket som er viktige for regional utvikling. Fra 2010 får fylkeskommunene, som følge av forvaltningsreformen, utvidet ansvar på flere områder, bl.a. innen veiforvaltning og regionale forskningsfond, samt delt eierskap i Innovasjon Norge.

De nasjonale virkemiddelaktørene Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet har viktige oppgaver i utvikling og drift av programmer for å fremme innovasjon og næringsutvikling i samarbeid med regionale og lokale aktører. Midler til disse programmene fordeles dels direkte fra Kommunal- og regionaldepartementet og andre departementer og dels fra fylkeskommunene. Kommunal- og regionaldepartementet fordeler i tillegg midler til andre nasjonalt initierte programmer og tiltak.

Distriktssenteret – Kompetansesenter for distriktsutvikling har en viktig oppgave for å samle inn, utvikle og spre kunnskap om utviklingstiltak. Departementet ser det som en særlig utfordring framover å øke kunnskapen om hvilke faktorer som påvirker bosetting og inkludering av tilflyttere, med vekt på unge i etableringsfasen og innvandrere.

Utfordringer

Utviklingstrekk i demografi, inntekstnivå og næringsstruktur

De regionalpolitiske utfordringene illustreres av utviklingen innen demografi, inntektsnivå og næringsstruktur. Det er en rekke eksempler på at mindre steder har en positiv utvikling. Hovedbildet er imidlertid at steder og byer utvikles mest positivt dersom de inngår i store arbeidsmarkeder. Dagens utdannings- og tjenestesamfunn fører til at de arbeidsplassene som er aktuelle for ungdommene oftere finnes i områder med et større befolkningsgrunnlag.

Befolkningsutviklingen forklares av fødselsoverskudd og flyttinger. Norge har relativt høye fødselstall i forhold til resten av Europa. En stadig større andel av barna vokser opp i sentrale strøk. Selv om antallet kommuner med vekst i folketallet har økt de siste årene, går flyttestrømmen i sentraliserende retning. Flyttemotivundersøkelsen fra 2008, gjennomført av Statistisk sentralbyrå i samarbeid med Norsk institutt for by- og regionalforskning, viser at flere faktorer kommer i tillegg til arbeid som motiv for valg av bosted: gode boliger, tilgang til tjenester, nærhet til familie og sted- og miljøkvaliteter.

Sentrum–periferi-dimensjonen preger inntektsfordelingen i landet. Spesielt Oslo-, Bergen- og Stavanger-regionene har høye gjennomsnittsinntekter, mens Innlandet og Nord-Norge, utenom Tromsø-regionen, har lavere gjennomsnittlige inntekter. Ulik næringsstruktur med utgangspunkt i den regionale arbeidsdelingen forklarer en del av forskjellene. Mye av vareproduksjonen skjer på småsteder og i små og mellomstore byregioner, mens hovedkontorene, finansnæringene og tjenesteytende bedrifter med nasjonalt marked i stor grad er lokaliserte i de store byene. Dette gir stor grad av avhengighet og samspill mellom regionene i landet.

Ulik næringsstruktur påvirker også sysselsettingsutviklingen. I mindre arbeidsmarkeder i Innlandet, på Vestlandet og i Nord-Norge står primærnæringene og industrien fremdeles sentralt. Dette

er næringer hvor produksjons- og produktivitetsøkningen over tid har ført til nedgang i sysselsettingen pga. ny teknologi og effektivisering. Dette har delvis blitt kompensert med en økning i kommunal tjenesteyting, bygg, anlegg og varehandel. Likevel har sysselsettingsøkningen i mindre arbeidsmarkeder vært klart lavere enn i større byregioner på grunn av den sterke veksten i spesialisert tjenesteyting.

Fornyelse av næringslivet i det distriktspolitiske virkeområdet (DPV)[1]

Arbeid der folk bor er sentralt for frihet til bosetting. Dette er en utfordring i områder med små arbeidsmarkeder dominert av næringer med reduksjon i sysselsettingen og med få muligheter for pendling. Særlig Nord-Norge har mange små arbeidsmarkedsområder. Industrien og andre konkurranseutsatte næringer er særlig sårbare under internasjonal økonomisk uro på grunn av svikt i etterspørsel. Finanskrisen kan ha strukturvirkninger og vil kunne gi utfordringer på steder med stor konsentrasjon av eksportrettet virksomhet.

I områder hvor arbeidsplasser legges ned eller hvor næringsstrukturen er ensidig, er det nødvendig med offentlig innsats for fornyelse av eksisterende bedrifter og for etablering av nye virksomheter. De begrensede ressursene til bedriftsstøtte må benyttes til gode prosjekter for innovasjon og entreprenørskap. Samtidig legger departementet vekt på at de distriktsrettede tilskuddene og lånene benyttes fleksibelt i områder med store utfordringer når det gjelder demografi, sysselsetting, tynne næringsmiljøer og lite tilgang til risikovillig kapital.

Departementet legger stor vekt på entreprenørskap som strategi for å fornye næringslivet og øke tilgang på arbeidsplasser i det distriktspolitiske virkeområdet. Det er en utfordring å øke andelen av unge og kvinner som etablerer egne virksomheter. Disse gruppene er underrepresenterte blant etablerere og møter spesielle barrierer som det offentlige kan bidra til å redusere. Støtte til unge gründere kan også påvirke hvor unge bosetter seg og etablerer familie.

[1] Det distriktspolitiske virkeområdet avgrenser bruken av direkte bedriftsrettet støtte samt tilretteleggende virkemidler for næringsutvikling. Virkeområdet er notifisert for perioden 2007–2013 og inneholder to soner med differensiert støtteintensitet til bedrifter og en sone med tilretteleggende virkemidler. Kart over soneinndelingen ligger på departementets nettside.

Utnyttelse av kunnskap og FoU i regionale miljø

Utnyttelse av kunnskap, FoU og kompetanse i næringsmiljøer og bedrifter i alle deler av landet, er sentralt for økonomisk og sosial utvikling. God kontakt og samarbeid mellom bedrifter og kunnskapsaktører er viktig fordi innovasjon i en kunnskapsøkonomi er et resultat av samspillet mellom bedrifter og omgivelsene. Norge har flere innovasjonsmiljøer som er verdensledende på sine områder. For å møte internasjonal konkurranse, er norsk økonomi avhengig av at de sterke næringsmiljøene kontinuerlig utvikles. Her kan det offentlige bidra til å styrke utdannings- og forskningsmiljøer på områder som er viktige for næringslivet i et område, koble utdannings- og forskningsmiljøer med næringslivet og styrke utvikling av klynger og nettverk.

Det er en utfordring å utvikle nettverk mellom bedrifts-, kunnskaps- og FoU-miljøer på mindre steder med små næringsmiljøer og stor avstand til større sentra. Nettverk er ofte en forutsetning for å utvikle eller fornye virksomheten. Det offentlige kan bidra til å utvikle nettverk lokalt og ut av regionen og til etablering av lokale utviklingsmiljøer gjennom samlokalisering.

Utvikling og utnytting av forskningsbasert kompetanse er en utfordring i Nord-Norge. Nord-Norge har relativt små og unge utdanningsinstitusjoner med varierende grad av relevans for næringslivet, og lange avstander mellom institusjonene. Det er en utfordring å stimulere fagmiljøer og styrke samarbeidet mellom kunnskapsmiljøene for utvikling av kunnskap om temaer som har stort potensial for utvikling i landsdelen, som reiseliv og arktisk teknologi.

Utvikling av attraktive lokalsamfunn og arbeidsmarkedsregioner

Lokalsamfunnet må være attraktivt som bosted. Dette omfatter arbeidstilbud, bolig, tjenestetilbud, kultur og friluftsliv, fysisk og sosialt nærmiljø og tilhørighet. Det er en utfordring å påvirke bosettingen av innvandrere og unge i etableringsfasen. Disse gruppene er mest mobile og deres etableringssted har stor betydning for balansen i befolkningsutviklingen. Hvor disse gruppene bosetter seg påvirker også lokalisering og utvikling av bedrifter. I mange kommuner er det en utfordring å ha nok kapasitet og kompetanse til å arbeide aktivt med lokal samfunnsutvikling. Fylkeskommunene og staten kan støtte lokalt utviklingsarbeid og bidra til å styrke arbeidsmarkedsregioner gjennom utvikling av infrastruktur, stedsutvikling, kunnskapsmiljø og spesialisert støtte til nærings-

livet. I samarbeid med kommunene og andre regionale aktører skal fylkeskommunene medvirke til å identifisere lokale utfordringer og målrette utviklingstiltak.

Mål og rapportering

Tabell 3.2 viser målene for programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk. Bruk av midler innenfor alle målene skal være geografisk differensiert og i hovedsak skje innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

Tabell 3.2 Mål for distrikts- og regionalpolitikken

Hovedmål	Arbeidsmål
1 Økt verdiskaping, sysselsetting og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv	1.1 Styrke næringsmiljøer: utvikle lokale og regionale næringsmiljøer og innovasjonssystemer som gir bedre vilkår for innovasjonsbasert verdiskaping
	1.2 Videreutvikle etablerte bedrifter: øke innovasjonsevnen og innovasjonstakten i etablerte bedrifter
	1.3 Entreprenørskap: øke omfanget av lønnsomme etableringer
2 Gode lokale og regionale rammebetingelser for næringsliv og befolkning	2.1 Kompetanse: styrke grunnlaget for kompetanseheving i befolkningen og i samfunns- og arbeidslivet
	2.2 Infrastruktur: styrke fysisk infrastruktur og redusere avstandsulemper i områder med få innbyggere og små markeder
3 Utvikle attraktive regioner og sentra for befolkning og næringsliv	3.1 Tjenester: god tilgang til grunnleggende lokale tjenester til befolkningen i områder med få innbyggere og små markeder
	3.2 Stedsutvikling og profilering: gjøre mindre sentra og små og mellomstore byer mer attraktive og aktuelle som bosted, og som lokaliseringssted for bedrifter

Prioriteringer for 2010

Hoveddelen av innsatsen skjer gjennom tiltak som faller innenfor hovedmål 1. Næringsutvikling og vekstkraft i det distriktspolitiske virkeområdet skal videreutvikles, basert på lokale forutsetninger og ressurser. Departementet prioriterer tiltak innen entreprenørskap med økte bevilgninger til NyVekst og kommunale næringsfond. Fylkeskommunene har spesielt ansvar for å bidra med midler til etablererstipend, bedriftsrettede lån og tilskudd via Innovasjon Norge, kommunale næringsfond og til lokal næringsrettet infrastruktur.

Støtte til tiltak som faller innenfor hovedmål 2 avhenger av fylkeskommunenes prioriteringer, da fylkeskommunene forvalter den største andelen av midlene til tiltak under dette hovedmålet.

I 2010 vil departementet særlig prioritere tiltak under hovedmål 3. Departementet vil starte et program for å stimulere til bolyst i distriktsområder med midler til lokale og regionale utviklingstiltak. For å styrke arbeidet med lokal samfunnsutvikling i kommunene planlegger departementet en satsing fra 2010. Satsingen skal gjøre kommunene til sterkere samfunnsutviklere og gi fylkeskommunene bedre kapasitet til å støtte kommunene i deres arbeid. For å ivareta gode lokale tjenester skal innsatsen overfor detaljhandel styrkes gjennom MERKUR-programmet. Det blir også etablert en egen investeringsstøtte for dagligvarebutikker.

Miljøverndepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet styrker verdiskapingsprogrammet for naturarven. Programmet støtter regi-

onale og lokale utviklingsprosjekter i tilknytning til verneområder.

Kvinner, unge og innvandrere er prioriterte målgrupper i distrikts- og regionalpolitikken. Departementet forutsetter at fylkeskommunene prioriterer disse gruppene i forvaltningen av de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene.

Rapport – fordeling av bevilgningen på ulike mål under programkategori 13.50 i 2008

Det er utviklet felles rapporteringskrav for de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene på tvers av aktører og poster i statsbudsjettet, knyttet til departementets målstruktur, se tabell 3.2. Fra og med 2008 ble rapporteringskategoriene for kap. 551, post 61 Næringsrettede utviklingsmidler de samme som for kap. 551, post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling. Se budsjettforslag for programkategori 13.50 for nærmere omtale.

Rapportering under de enkelte hovedmål på midler over kap. 551, postene 60, 61 og 64 gjøres på bakgrunn av rapportering fra fylkeskommunene. Rapporteringen på kap. 551, post 60 i omtale og i tabell 3.3 inkluderer også Opplands andel av posten som inngår i forsøket Fritt fram over kap. 551, post 64. For ytterligere fylkesrapportering, se vedlegg 1.2. I rapporteringen på midler over kap. 552, post 72 Nasjonale tiltak for regional utvikling, omtales tiltak og programmer hvor det har skjedd endringer eller som er nye i 2008/2009. For omtale av andre tiltak som finansieres over kap. 552, post 72, se vedlegg 1.4 og 1.5.

Tabell 3.3 viser prioriteringer i 2008 under programkategori 13.50 fordelt på hovedmål. Tabellen viser også fordelingen av midler etter geografisk sentralitet. Sentralitetsinndelingen tar utgangspunkt i landets bo- og arbeidsmarkedsregioner. Disse deles videre inn i ulike regiontyper med utgangspunkt i folketallet i største tettsted i regionen. En slik inndeling i sentrum–periferi er sentral i distrikts- og regionalpolitisk sammenheng.

Tabell 3.3 Bruk av midler etter hovedmål[1] og sentralitet i 2008

(i mill. kr)

	Storby-regioner (folketall > 50 000 i største tettsted)	Små og mellom-store byer (folketall 5–50 000) utenfor DPV	Små og mellom-store byer (folketall 5–50 000) innenfor DPV	Periferi (folketall < 5000 i største senter)	Geografisk ufordelt	Totalt	Totalt (pst.)
Hovedmål 1 Økt verdiskaping, sysselsetting og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv	257,8	159,1	430,2	605,6	99,2	1 551,8	58,3
Hovedmål 2 Gode lokale og regionale rammebetingelser for næringsliv og befolkning	101,2	38,0	98,3	206,8	1,3	445,6	16,7
Hovedmål 3 Utvikle attraktive regioner og sentra for befolkning og næringsliv	116,0	24,7	141,3	189,2	22,3	493,5	18,5
Andre tiltak	17,1	10,6	44,0	62,5	36,2	170,4	6,4
Totalt	492,1	232,4	713,7	1 064,1	159,0	2 661,4	100,0
Totalt (pst.)	18,5	8,7	26,8	40,0	6,0	100,0	

[1] Omfatter kap. 551, postene 60 og 61, samt kap. 552, post 72. Fordelingen av tallene på sentralitet er noe usikre. Blant annet var 891 mill. kr (33,6 pst.) av midlene registrert på fylkesnivå og ikke på kommunenivå. Disse midlene er fordelt likt blant kommunene i fylket.

Av midlene under programkategori 13.50 ble 40 pst. benyttet i perifere regioner i 2008. Dette er områder som har de største utfordringene når det gjelder folketallsutvikling, næringsliv og avstand til større sentra. En relativt stor andel av midlene brukes også i små og mellomstore byregioner. I 2008 ble 18,5 pst. av midlene under programkategori 13.50 benyttet i storbyregioner. Om lag 72 pst. av storbymidlene ble brukt innenfor det distriktspolitiske virkeområdet, hvorav om lag 77 pst. ble brukt i Tromsø/Karlsøy.

Tabell 3.4 Fordeling av midler innenfor og utenfor det distriktspolitiske virkeområdet (DPV)

Mål	Hovedmål 1	Hovedmål 2	Hovedmål 3	Andre tiltak	Totalt
Andel innenfor DPV i pst.	80	97	91	74	85
Andel utenfor DPV i pst.	13	2	5	4	9

Bruk av distriktspolitiske virkemidler utenfor virkeområdet er i hovedsak knyttet til:

- fylkeskommunenes rolle som regional utviklingsaktør
- utvikling av nettverk og samarbeid mellom bedrifter og regionale FoU- og kompetansemiljøer for å fremme innovasjon, fornyelse og entreprenørskap innenfor virkeområdet
- etablererstipendordningen som er en landsdekkende ordning hvor målet er å stimulere til økt etableringsvirksomhet

En oversikt over arbeidsmålene fordelt på poster, sentralitet, aktører og utbetalinger finnes i vedlegg 1.5.

Hovedmål 1 Økt verdiskaping

Den næringsrettede innsatsen skal fremme vekst, omstilling og utvikling med utgangspunkt i lokale og regionale behov og muligheter.

Departementet bidrar til hovedmål 1 gjennom utviklingsmidler til fylkeskommunene. Midlene benyttes bl.a. til etablererstipend, distriktsrettet investeringstilskudd, distriktsrettede risikolån og annen bedriftsstøtte i regi av Innovasjon Norge og til ulike regionale og lokale programmer og tiltak i regi av fylkeskommunene eller kommunene, som f.eks. kommunale næringsfond. I tillegg bidrar departementet gjennom finansiering av programmer i regi av Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet. For nærmere omtale, se vedlegg 1.4.

Tiltak under dette hovedmålet ble i 2008 finansiert av fylkeskommuner og kommuner med midler over kap. 551, postene 60 og 61, med 1 264,1 mill. kr.

Departementet finansierte tiltak under dette hovedmålet over kap. 552, post 72 med 287,8 mill. kr.

Figur 3.2 viser gitte tilsagn til tiltak under hovedmål 1 fordelt på arbeidsmål, nasjonale og regionale midler og sentralitet. Med regionale midler menes midler fylkeskommunene selv prioriterer bruken av og som er å finne på kap. 551, postene 60 og 61. Nasjonale midler bevilges over kap. 552, post 72. Se budsjettforslaget på programkategori 13.50 for nærmere omtale av postene.

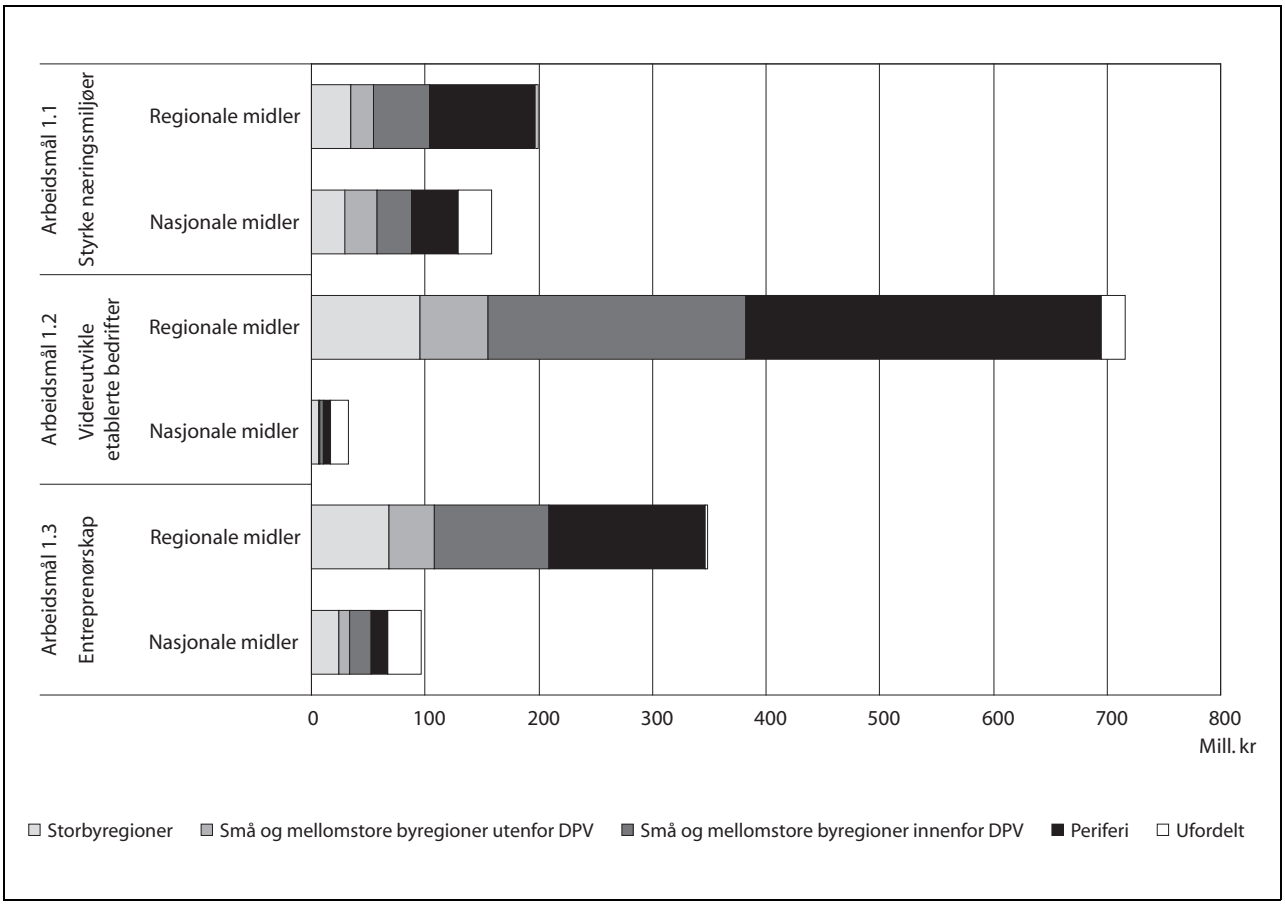

Figur 3.2 Bevilgning[1] fordelt på arbeidsmål 1.1, 1.2 og 1.3 i 2008

[1] Figuren omfatter kap. 551, postene 60 og 61 samt kap. 552, post 72.

Under hovedmål 1 gikk 23 pst. av midlene til arbeidsmål 1.1, mens 48 pst. av bevilgningen gikk til arbeidsmål 1.2. Bevilgningen til arbeidsmål 1.3 utgjorde 29 pst.

Bevilgningene til arbeidsmål 1.2 og 1.3 utgjør den største andelen av hovedmål 1 og en stor del av programkategori 13.50. Mesteparten av disse midlene prioriterer fylkeskommunene til direkte bedriftsrettet støtte gjennom Innovasjon Norge og til kommunale næringsfond.

Arbeidsmål 1.1 Styrke næringsmiljøer: utvikle lokale og regionale næringsmiljøer og innovasjonssystemer som gir bedre vilkår for innovasjonsbasert verdiskaping

Vekstregioner er kjennetegnet ved sterke næringsklynger og innovative miljøer der bedrifter, utdannings- og forskningsmiljøer og offentlige aktører samarbeider i nettverk og utgjør et utviklingsmiljø. Utvikling av en bedre regional kunnskaps- og innovasjonsinfrastruktur er en kritisk faktor for økt verdiskaping i ulike regioner. Det tildeles derfor midler for å fremme utvikling av infrastruktur innenfor innovasjonsvirksomhet, nettverk mellom bedrifter, FoU-miljøer og offentlige aktører.

Rapport og status 2008 og 1. halvår 2009

I 2008 ble det over kap. 551, postene 60 og 61 gitt tilsagn om 199,7 mill. kr til tiltak under arbeidsmål 1.1.

Tabell 3.5 Gitte tilsagn i 2008 over kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 1.1

(i 1 000 kr)

	Fylkes-kommuner	Fylkesover-gripende organ	Innovasjon Norge	Kommuner og regionråd	Interreg	Totalt	Totalt (pst.)
Næringshager	9 066			1 738		10 804	5,4
Inkubatorer	4 928	300		1 574	7	6 808	3,4
Kunnskapsparker	37 631			1 126		38 758	19,4
Nettverk	89 516	2 150	27 978	5 130	18 514	143 288	71,8
Totalt	141 141	2 450	27 978	9 568	18 520	199 657	100,0
Totalt (pst.)	70,7	1,2	14,0	4,8	9,3	100,0	

Fylkeskommunale midler til tiltak under arbeidsmål 1.1 brukes i stor grad for å finansiere ulike typer næringsrettede nettverk. Nettverksaktiviteter kan bl.a. være konferanser eller bransjeorienterte utredninger.

I 2008 ble det under kap. 552, post 72 gitt tilsagn om 158,7 mill. kr til tiltak under arbeidsmål 1.1. Nedenfor omtales programmer hvor det har skjedd endringer eller er utført evalueringer i 2008. I tillegg ble det i 2008 gitt tilsagn om støtte til Arena-programmet, som forvaltes av Innovasjon Norge. Se vedlegg 1.4 for omtale av dette programmet.

Bedriftsnettverk: Innovasjon Norge etablerte tjenesten i 2008. Målet med ordningen er å øke konkurransekraften og innovasjonsevnen i bedrifter gjennom kommersielle og strategiske samarbeid i bedriftsnettverk. Pilotprosjekter ble startet i 2008, og ved årsskiftet 2008/2009 var det satt i gang 11 prosjekter, hovedsakelig forstudier og forprosjekter. Erfaringene så langt viser at etterspørselen etter tjenesten Bedriftsnettverk øker. Tjenesten lanseres for fullt i 2009. Innovasjon Norge ga i 2008 tilsagn om om lag 1,8 mill. kr.

Virkemiddel for regional FoU og innovasjon (VRI): Programmet skal styrke fylkeskommunenes forutsetninger for å ivareta et næringsrettet FoU-ansvar i egen region. Fylkeskommunene har vist stor interesse for programmet. Forskningsrådet arbeider med å øke kvinners deltakelse i programmet. Forskningsrådet ga i 2008 tilsagn om om lag 44 mill. kr.

Norwegian Centres of Expertise-programmet (NCE-programmet): Programmet skal forsterke innovasjonsaktiviteten i vekstkraftige og internasjonalt orienterte regionale næringsklynger i Norge. Programmet skal bidra til å målrette, forbedre og akselerere pågående utviklingsprosesser i klyngene og gi bedre grunnlag for å iverksette og gjennomføre innovasjonsprosesser, basert på samarbeid med bedriftspartnere og kunnskapsaktører. NCE-programmet tilbyr faglig og finansiell støtte til utviklingsprosesser i opptil ti år. Innovasjon Norge forvalter programmet i samarbeid med Forskningsrådet og SIVA. Hver klynge mottar inntil 5 mill. kr årlig for å styrke utviklingsarbeidet. I første halvår 2009 fikk tre nye regionale næringsklynger NCE-status. For en oversikt over miljøer med NCE-status vises det til vedlegg 1.4. NCE-programmet er planlagt evaluert i 2011. Innovasjon Norge ga i 2008 tilsagn om 24,4 mill. kr.

FoU-inkubatorprogrammet: Programmet skal bidra til utvikling av nye forsknings- og kunnskapsbaserte bedrifter og gir etableringshjelp og støtte for å utvikle bedriftenes innovasjons- og forretningspotensial. På oppdrag fra SIVA gjennomførte Nordlandsforskning i 2008 en følgeevaluering av FoU-inkubatorene. Evalueringen viser at tilbudet har hatt positive effekter for tre fjerdedeler av deltakerbedriftene. Bedrifter som er lokalisert utenfor inkubatoren, men som deltar gjennom nettverket, har mindre nytte av inkubatortilbudet enn øvrige bedrifter. SIVA ga i 2008 tilsagn om om lag 19 mill. kr.

Næringshageprogrammet: Programmet skal bidra til utvikling av kunnskapsintensive bedrifter i distriktene. Ved utgangen av 2008 omfattet programmet 52 næringshager. I tillegg ble det arbeidet med fem forprosjekter med tanke på ev. etablering. Næringshagene har aktivitet på om lag 70 steder. Inneværende programperiode utløper i 2010. Departementet vil sette i gang et nytt næringshageprogram fra 2011. Innretning og ansvar for et nytt program vurderes i samråd med SIVA og fylkeskommunene. SIVA ga i 2008 tilsagn om 22,9 mill. kr.

ARKTEK: Departementet ga i 2008 5 mill. kr i støtte til ARKTEK for å støtte opp under regjeringens nordområdestrategi om økt landbasert verdiskaping. ARKTEK er et toårig utviklingsprosjekt for underleverandører som skal bidra til økt fylkes-

overgripende næringslivssamarbeid mellom teknologi- og entreprenørbedrifter i Nord-Norge. Målet er å kvalifisere og styrke næringslivets konkurranseevne innenfor arktisk teknologi. Forskningsrådet forvalter tiltaket.

Arbeidsmål 1.2 Videreutvikle etablerte bedrifter: øke innovasjonsevnen og innovasjonstakten i etablerte bedrifter

Innsats for å fremme omstilling, nyskaping og innovasjon i etablerte bedrifter er sentralt for å legge til rette for tilgang på arbeidsplasser der folk bor. Tilgang til kapital har vært en utfordring for flere bedrifter i 2008 og 2009. Store deler av bevilgningen går derfor til distriktsrettede risikolån, investeringstilskudd og annen bedriftsstøtte der det offentlige overtar noe av risikoen fra de private aktørene. Offentlige virkemidler skal ikke kompensere for svak lønnsomhet i enkeltbedrifter eller næringer, men virkemidlene skal senke terskelen for å få igangsatt gode utviklingsprosjekt i vekstbedrifter og levebrødsforetak.

Rapport og status 2008 og 1. halvår 2009

I 2008 ble det over kap. 551, postene 60 og 61 gitt tilsagn om 715,9 mill. kr til tiltak under arbeidsmål 1.2.

Tabell 3.6 Gitte tilsagn i 2008 over kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 1.2

(i 1000 kr)

	Fylkes-kommuner	Innovasjon Norge	Kommuner og regionråd	Interreg	Totalt	Totalt (pst.)
Direkte bedriftsstøtte		600 792	30 431	324	631 547	88,2
Transportstøtte	8 864		3 383		12 247	1,7
Næringsrettede kompetansehevingstiltak	59 146	3 587	243	9 164	72 140	10,1
Totalt	68 011	604 379	34 056	9 488	715 934	100,0
Totalt (pst.)	9,5	84,4	4,8	1,3	100,0	

Tabell 3.6 viser at direkte bedriftsstøtte i regi av Innovasjon Norge dominerte bruken av midler til tiltak under arbeidsmål 1.2 over kap. 551, postene 60 og 61. Totalt gikk 88,2 pst. til dette formålet i 2008. Om lag 85 pst. av midlene ble forvaltet av Innovasjon Norge.

Innenfor direkte bedriftsstøtte utgjør tapsfond til distriktsrettede risikolån, bedriftsutviklingstilskudd og distriktsrettet investeringstilskudd en stor andel. Ordningene forvaltes av Innovasjon Norge som har en viktig rolle i finansieringen av investeringer i næringslivet utenfor de største byområdene. Innovasjon Norge satte av 55 mill. kr i tapsfond til risikolån i 2008. Som følge av dette ga Innovasjon Norge 313 mill. kr i risikolån til prosjekter og investeringer som gjelder nyetablering, nyskaping, omstilling og utvikling. Lånebeløpet økte med 93 mill. kr fra 2007. Låneordningen skal gjøre det mulig å finansiere prosjekter der risikoen i utgangspunktet er stor og hvor Innovasjon Norges medvirkning har betydning for gjennomføring av prosjektet.

Bedriftsutviklingstilskuddet skal stimulere til prosjekter som styrker kompetanse, eksterne samarbeidsrelasjoner, organisering, produkt- og prosessutvikling eller markedsutvikling. Investeringstilskudd gis til prosjekter med høy innovasjonsgrad, høy risiko og til nyetableringer. Innovasjon Norge ga i 2008 tilsagn om 284,3 mill. kr (inkl. 24,4 mill. kr under arbeidsmål 1.1 og 40,2 mill. kr under arbeidsmål 1.3) til bedriftsutviklingstilskudd og 194,2 mill. kr (inkl. 44,2 mill. kr under arbeidsmål 1.3) til investeringstilskudd.

Det gjennomføres en årlig kundeeffektundersøkelse av Innovasjon Norges programmer og tjenester. Resultatene viser at investeringstilskudd og bedriftsutviklingstilskudd gir viktige bidrag til videreutvikling av etablerte bedrifter. Dette gjelder både for overlevelse, omsetningsutvikling, konkurranseevne og lønnsomhetsutvikling. Ordningen bidrar også til å utløse annen finansiering. Kundeeffektundersøkelsen bekrefter at risikolån er et virkemiddel som fører til igangsettelse av prosjekter som ikke ville funnet sted uten støtte, og at risikolån er et effektivt virkemiddel. For omtale av kun-

deeffektundersøkelsen vises det til Innovasjon Norges nettsider, www.innovasjonnorge.no.

I 2008 ble det under kap. 552, post 72 gitt tilsagn om 32,9 mill. kr til tiltak under arbeidsmål 1.2. Midlene forvaltes av Innovasjon Norge. Nedenfor omtales programmer hvor det har skjedd endringer eller er utført evalueringer i 2008. I tillegg ble det i 2008 gitt tilsagn om støtte til BIT-programmet, Designprogrammet og Kompetanseprogrammet, som alle forvaltes av Innovasjon Norge. Se vedlegg 1.4 for omtale av disse programmene.

Reiseliv i Nord: For å støtte regjeringens nordområdestrategi om økt landbasert verdiskaping, ga departementet i 2008 tilsagn om 5 mill. kr til Reiseliv i Nord i regi av Innovasjon Norge. Tiltaket skal bidra til å styrke innovasjonsevnen, konkurransekraften og lønnsomheten i små reiselivsbedrifter i Nord-Norge. Prosjektene startet i 2009.

GRO-programmet: Programmet skal bidra til vekst i bedrifter som er eid eller ledet av kvinner. En bedrift og ett flerbedriftsprosjekt fikk støtte fra GRO-programmet i 2008. Restmidlene ble overført til 2009. Programmet er i 2009 erstattet av forprosjekter for å få flere kvinner inn i Innovasjon Norges ordinære vekstprogrammer og flerbedriftsprosjekter. Innovasjon Norge ga i 2008 tilsagn om 0,83 mill. kr (inkl. 0,18 mill. kr under arbeidsmål 1.1).

Arbeidsmål 1.3 Entreprenørskap: øke omfanget av lønnsomme etableringer

Bevilgningen skal bidra til å skape attraktive arbeidsplasser i hele landet og forbedre mulighetene for å skape egne arbeidsplasser nær hjemstedet. Bevilgningen skal benyttes til å fremme kultur for entreprenørskap gjennom hele utdanningsløpet, stimulere til flere lønnsomme bedriftsetableringer, kommersialisering av kunnskapsbaserte ideer fra høyskole- og universitetsmiljøene og til å utnytte kompetansen i eksisterende næringer til etablering av nye foretak. Innsatsen gjennomføres av lokale, regionale og nasjonale aktører og i regi av EUs territorielle samarbeid, Interreg. Innsatsen skal tilpasses regionale utfordringer.

Rapport og status 2008 og 1. halvår 2009

I 2008 ble det over kap. 551, postene 60 og 61 gitt tilsagn om 348,4 mill. kr til tiltak under arbeidsmål 1.3.

Tabell 3.7 Gitte tilsagn i 2008 over kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 1.3

(i 1000 kr)

	Fylkes-kommuner	Innovasjon Norge	Kommuner og region-råd	Interreg	Totalt	Totalt (pst.)
Industriinkubator	2 325		480		2 805	0,8
Direkte bedriftsstøtte		225 604	44 539	54	270 197	77,6
Kommersialisering	1 794		1 506	40	3 339	1,0
Entreprenørskap i utdanning, knoppskyting		293			293	0,1
Annen entreprenørskap	42 780	12 815	7 772	8 414	71 780	20,6
Totalt	46 899	238 712	54 296	8 508	348 415	100,0
Totalt (pst.)	13,5	68,5	15,6	2,4	100,0	

Tiltak for å styrke entreprenørskap varierer mellom de ulike aktørene. Fylkeskommunenes innsats er først og fremst av tilretteleggende karakter, mens kommuner, regionråd og Innovasjon Norge i stor grad gir direkte bedriftsstøtte. Også Interreg-prosjekter bidrar til tilrettelegging for entreprenørskap.

NyVekst: I 2008 startet Innovasjon Norge, etter initiativ fra departementet, en støtteordning for nyetablerte bedrifter i det distriktspolitiske virkeområdets sone 3 og 4. Ordningen skal utløse og realisere vekstpotensialet i nyetablerte små bedrifter med vekstpotensial i nasjonale og internasjonale markeder. Mange bedrifter med stort potensial overlever ikke den tidlige, kritiske fasen etter etablering med høye driftsutgifter og lite inntjening. NyVekst retter seg mot denne perioden. De første bedriftene i ordningen ble tatt opp juni 2008.

Totalt fikk 27 bedrifter tilsagn i 2008. Per første halvår 2009 er det gitt tilsagn til åtte nye bedrifter. Innovasjon Norge ga i 2008 tilsagn om 20,7 mill. kr (inkl. 1,7 mill. kr over kap 552, post 72).

Kommunale næringsfond: Det er viktig at kommunene i det distriktspolitiske virkeområdet kan stimulere til lokal næringsutvikling ved hjelp av bedriftsrettet støtte til små bedrifter og entreprenører, samt støtte til kompetanseutvikling for både nye og eksisterende virksomheter. Kommunale næringsfond er et viktig instrument for dette. Det ble i 2008 gitt tilsagn om 103,8 mill. kr til kommunale næringsfond over kap. 551 postene 60 og 61 (inkl. alle arbeidsmålene).

Etablererstipend: Målet med stipendet er å stimulere til økt etableringsvirksomhet for å skape varige og lønnsomme arbeidsplasser. Stipendet kan gis i to faser, utviklings- og etableringsfasen. Målgruppen er bedriftsetablerere i alle deler av landet, men med særlig vekt på etablerere i Distrikts-Norge. Målet er at minst 40 pst. av stipendene skal gå til kvinner. I 2008 gikk 42 pst. av stipendene til kvinner. Kundeeffektundersøkelsen til Innovasjon Norge fra 2008, jf. omtale under arbeidsmål 1.2, viser at etablererstipendet er viktig for at flere etablerer bedrifter. Ordningen forvaltes av Innovasjon Norge som i 2008 ga tilsagn om 110,6 mill. kr.

I 2008 ble det over kap. 552, post 72 gitt tilsagn om 96,2 mill. kr til tiltak under arbeidsmål 1.3. Nedenfor omtales programmer der det har skjedd endringer eller er utført evalueringer i 2008. I tillegg ble det i 2008 gitt tilsagn om støtte til Industriinkubator som forvaltes av SIVA, Inkubatorstipend som forvaltes av Innovasjon Norge og Ungt Entreprenørskap. Se vedlegg 1.4 for omtale av disse programmene.

Kvinnovasjon: SIVA startet i 2009 et arbeid for å øke antallet kvinnelige bedriftsetablerere med vekstambisjoner i industriinkubatorene. I dag blir rundt 12 pst. av industriinkubatorbedriftene ledet av kvinner. SIVA arbeider også for å øke andelen kvinnelige etablerere i næringshagene og FoU-inkubatorene. Departementet ga i 2008 tilsagn om 8 mill. kr.

Kvinner i Fokus: Innovasjon Norge utarbeidet i 2008 måltall for systematisk å øke andelen kvinner i sine programmer fram mot 2013. Andelen kvinner som mottakere av Innovasjon Norges virkemidler over kap. 552, post 72, økte fra 2007 til 2008 fra 24 pst. til 43 pst. Innenfor Innovasjon Norges bevilgning over kap. 552, post 72 ble målet om at 40 pst. av de næringsrettede midlene skal gå til kvinner nådd i 2008. Andelen kvinner som mottakere av midlene, som går via fylkeskommunene økte fra 22 pst. i 2007 til 26 pst. i 2008. Innovasjon Norge ga i 2008 tilsagn om 9,9 mill. kr. Se ytterligere omtale av kvinner under prioriterte målgrupper.

Unge i fokus, ung mentorordning: På oppdrag fra departementet startet Innovasjon Norge i 2008 tre pilotprosjekter i Nordland, Sogn og Fjordane og Hedmark. Prosjektperioden varte til juni 2009 og ble følgeevaluert. Ni av ti deltakende gründere har hatt svært høy eller høy nytte av tilbudet. Følgeevalueringen tilrår at tilbudet blir videreført. Departementet legger opp til å utvide ordningen fra 2010 for å bidra til å gjøre den landsomfattende. Innovasjon Norge ga i 2008 tilsagn om 11,6 mill. kr.

FORNY-programmet (forskningsbasert nyskaping): Programmet skal bidra til økt verdiskaping gjennom kommersialisering av forskningsbaserte forretningsideer. Programmet forvaltes av Forskningsrådet og Innovasjon Norge på oppdrag fra Nærings- og handelsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet, Landbruks- og matdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet. I første halvår 2009 har midlene fra Kommunal- og regionaldepartementet blitt benyttet til infrastrukturtiltak og utvikling av kommersialiseringsprosjekter ved høyskolene. Kommunal- og regionaldepartementet ga i 2008 tilsagn om 14,5 mill. kr. Det er gjennomført to evalueringer av programmet i 2008/2009:

- Evaluering av bruk og effekter av infrastrukturmidlene ble gjennomført av NIFU STEP i samarbeid med Handelshøyskolen i Bodø (NIFU STEP rapport 34/2008). Infrastrukturmidlene vurderes som viktige for utløst aktivitet, kompetanse og resultater i form av ideer med kommersiell interesse. Rapporten anbefaler bl.a. at programmet spisses ytterligere inn mot forskningsbasert kommersialisering.
- Evaluering av oppnådde resultater og analyse av dagens situasjon og fremtidsutsikter ble gjennomført av NIFU STEP i samarbeid med Handelshøyskolen i Bodø, MENON og Nordlandsforskning (NIFU STEP rapport 19/2009). I perioden 1995–2008 er det med bistand fra FORNY-programmet etablert over 300 bedrifter og skapt vel 800 arbeidsplasser. Evalueringen viser at FORNY-programmet har lykkes i å fokusere på ideer og kommersialiseringsprosjekter som i stor grad er FoU-intensive og innovative, men at resultatene likevel synes beskjedne i forhold til innsatsen. Det er få bedrifter som har vokst seg store og få bedrifter med betydelig vekstpotensial sammenlignet med internasjonale eksempler.

Forskningsrådet har gjennomgått etableringen av 300 bedrifter i perioden 1996–2007. Gjennomgan-

gen viser at om lag 15 pst. av disse er etablert i det distriktspolitiske virkeområdet.

Programperioden for FORNY løper ut 2009. Forskningsrådet arbeider med et nytt program fra 2011. 2010 blir et overgangsår med enkelte tilpasninger av programmet. Kommunal- og regionaldepartementet reduserer bevilgningen i overgangsåret.

Matinkubatorprogrammet: Landbruks- og matdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet startet i 2009 et inkubatorprogram for å stimulere til etablering av flere vekstbedrifter innen mat- og naturbaserte næringer. Kommunal- og regionaldepartementet ga for 2009 tilsagn om 2 mill. kr.

Strategier og tiltak 2010

Den næringsrettede innsatsen skal fremme vekst, omstilling og utvikling med utgangspunkt i lokale og regionale behov. Departementet legger opp til en ytterligere styrking av kommunale næringsfond og NyVekst innenfor midlene til fylkeskommunene. Hvor stor andel som tilfaller de enkelte ordningene vil være avhengig av fylkeskommunale prioriteringer. NyVekst blir også tilført midler gjennom Innovasjon Norge. Departementet legger videre opp til en styrking av Bedriftsnettverk som forvaltes av Innovasjon Norge. Ordningen skal øke konkurransekraften og innovasjonsevnen i bedrifter. Departementet legger vekt på at ordningene treffer målgruppene unge og kvinner. Det legges også opp til en økt satsing på entreprenørskap og nyskaping blant unge i Nord-Norge.

Hovedmål 2 Gode lokale og regionale rammebetingelser

Utvikling av lokal infrastruktur og kompetanseheving er et viktig grunnlag både for næringsutvikling og for befolkningen. I områder med små markeder og utfordringer knyttet til befolkningsnedgang og små næringsmiljøer, kan det være behov for spesielle infrastruktur- og kompetanseutviklingsprosjekter.

Tiltakene under dette hovedmålet ble i 2008 i hovedsak finansiert av fylkeskommuner og kommuner med midler over kap. 551, postene 60 og 61 med 439,9 mill. kr.

Departementet støtter tiltak under dette hovedmålet over kap. 552, post 72 med 5,7 mill. kr.

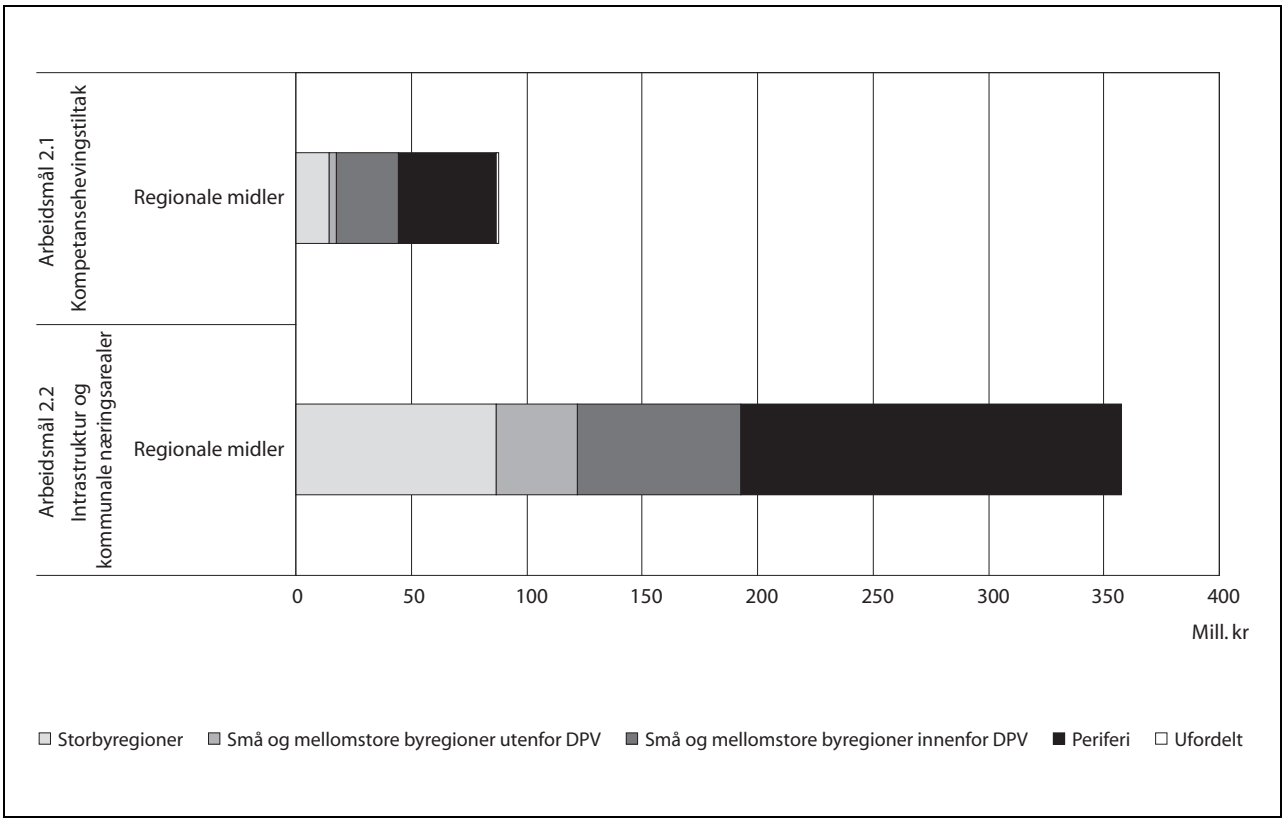

Figur 3.3 Bevilgning[1] fordelt på arbeidsmålene 2.1 og 2.2 i 2008

[1] Figuren omfatter kap. 551, postene 60 og 61 og kap. 552, post 72. Nasjonale midler over kap. 552, post 72 utgjør en liten andel under hovedmål 2. De nasjonale midlene er derfor inkludert i de regionale midlene i figuren og spredt på alle sentralitetsnivåene.

Arbeidsmål 2.1 Kompetanse: styrke grunnlaget for kompetanseheving i befolkningen og i samfunns- og arbeidslivet

Andelen av befolkningen med høyere utdanning er lavere i periferiområder enn i mer sentrale strøk. En relativt spredt lokalisering av utdanningsinstitusjoner i Norge har virket positivt for tilførselen av kompetanse til offentlige og private virksomheter i alle deler av landet. Det er også behov for utvikling av annen kompetanse enn formalkompetanse. Bevilgningen på programkategori 13.50 kan benyttes til utvikling av kompetansetiltak og utdanningstilbud utenfor større byområder tilpasset lokale behov. Bevilgningen skal ikke brukes til løpende drift av etablerte utdanningstilbud. Innsatsen skal tilpasses regionale utfordringer.

Rapport og status 2008 og 1. halvår 2009

I 2008 ble det over kap. 551, postene 60 og 61 gitt tilsagn om 82,3 mill. kr til tiltak under arbeidsmål 2.1.

Tabell 3.8 Gitte tilsagn i 2008 over kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 2.1

(i 1 000 kr)

	Fylkes-kommuner	Fylkesover-gripende organ	Kommuner og regionråd	Interreg	Totalt
Kompetansehevingstiltak	74 355	205	2 086	5 703	82 348
Totalt (pst.)	90,3	0,2	2,5	6,9	100,0

Fylkeskommunene forvalter i hovedsak midlene under dette arbeidsmålet. Bruken av midlene tilpasses fylkenes regionale utfordringer. Under arbeidsmål 2.1 ble det benyttet 31,3 mill. kr over kap. 551, postene 60 og 51 mill. kr under kap. 551, post 61.

Støtte fra fylkeskommunene under dette arbeidsmålet gis eksempelvis til tiltak for utvikling og markedsføring av nye og eksisterende kompetansetilbud. Midlene benyttes også til kompetansehevingstiltak, informasjonstiltak og støtte til gjennomføring av rekrutteringsdager, yrkesmesser og forskningsdager.

I 2008 ble det over kap. 552, post 72 gitt tilsagn om 5,6 mill. kr til tiltak under arbeidsmål 2.1. Midlene ble benyttet til seminarvirksomhet og andre mindre prosjekter for økt kunnskapsutvikling.

Arbeidsmål 2.2 Infrastruktur: styrke fysisk infrastruktur og redusere avstandsulemper i områder med få innbyggere og små markeder

I områder med få innbyggere og små markeder kan det være vanskelig å få finansiert lokale infrastrukturtiltak gjennom brukerbetaling alene eller gjennom markedet på andre måter. Bevilgningen på programkategori 13.50 kan benyttes til realisering av grunnlagsinvesteringer for næringsutvikling. Det være seg vann, avløp, kommunale veier, kaianlegg, bredbåndsutbygging og andre lokale infrastrukturtiltak som kan fremme regional utvikling.

Rapport og status 2008 og 1. halvår 2009

I 2008 ble det over kap. 551, postene 60 og 61 gitt tilsagn om 357,6 mill. kr til tiltak under arbeidsmål 2.2.

Tabell 3.9 Gitte tilsagn i 2008 over kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 2.2

(i 1000 kr)

	Fylkeskommuner	Kommuner og regionråd	Interreg	Totalt	Totalt (pst.)
Bredbånd	130 100	6 319	552	136 971	38,3
Vann og avløp	33 151	182		33 333	9,3
Transportinfrastruktur	122 442	13 017	2 945	138 404	38,7
Annen fysisk kommunal næringsrettet infrastruktur	39 250	8 597	1 000	48 847	13,7
Totalt	324 944	28 114	4 497	357 555	100,0
Totalt (pst.)	90,9	7,9	1,3	100,0	

Fylkeskommunene forvalter om lag 91 pst. av midlene under arbeidsmål 2.2 over kap. 551, postene 60 og 61. De regionale midlene under arbeidsmål 2.2 benyttes i hovedsak til transportinfrastrukturtiltak og bredbånd. Totalt ble det brukt 136,9 mill. kr over kap. 551, postene 60 og 61 til bredbåndstiltak, hvorav 132,2 mill. kr over kap. 551, post 61 og 4,7 mill. kr over kap. 551, post 60. Bruk av regionale midler på kommunal næringsrettet infrastruktur utgjorde 82,2 mill. kr i 2008.

Strategier og tiltak 2010

Utvikling av lokal infrastruktur og kompetanseheving er et viktig grunnlag for både næringsutvikling og befolkningen for øvrig. Tiltak under dette hovedmålet er hovedsaklig finansiert av midler som fylkeskommuner og kommuner forvalter. Tiltak i 2010 vil derfor stort sett være avhengig av fylkeskommunale prioriteringer.

Hovedmål 3 Utvikle attraktive regioner og sentra

Alle steder må kunne tilby lokalbefolkningen tjenester av høy kvalitet, gode møteplasser, estetiske omgivelser og godt bomiljø. Attraktivitet på mindre steder må utvikles utover det å styrke arbeidsmarkedet og da spesielt overfor kvinner og unge i etableringsfasen. Tiltak skal bidra til å styrke attraktiviteten for bosetting og for lokalisering av bedrifter i små byer og tettsteder. Det må skje gjennom videreutvikling av lokalt tjenestetilbud og fysisk stedsutvikling. Hoveddelen av tiltakene under hovedmål 3 finansieres gjennom midler som overføres til fylkeskommunene. Fylkeskommuner og kommuner vurderer selv hvor det er behov for en ekstrainn-

sats for å styrke lokal tjenesteproduksjon, stedsutvikling og profilering av områder for tilflytting.

Tiltakene ble i 2008 finansiert av fylkeskommuner og kommuner med midler over kap. 551, postene 60 og 61 med 278,6 mill. kr. Departementet finansierte tiltak under dette hovedmålet over kap. 552, post 72 med 46,6 mill. kr.

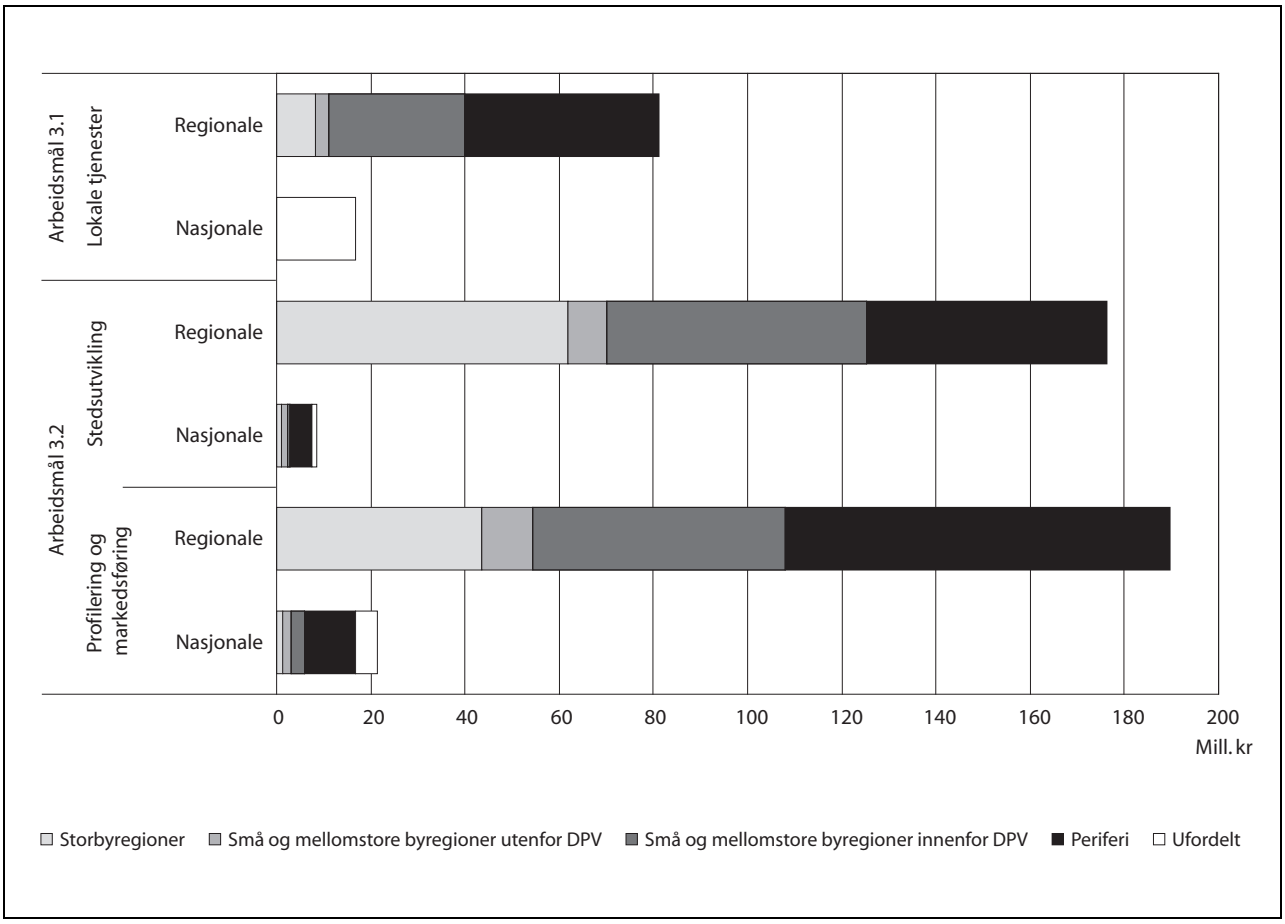

Figur 3.4 Bevilgning[1] fordelt på arbeidsmålene 3.1 og 3.2 i 2008

[1] Figuren omfatter kap. 551, postene 60 og 61 og kap. 552, post 72.

Fylkeskommunene ga i 2008 tilsagn om 81,2 mill. kr til utvikling av tjenester og mobilisering og 365,8 mill. kr til stedsutvikling og profilering.

Hoveddelen av de nasjonale midlene under arbeidsmål 3.1 ble benyttet til å støtte utvikling av distriktsbutikker gjennom MERKUR-programmet. Under arbeidsmål 3.2 gikk de nasjonale midlene i 2008 i hovedsak til småsamfunnssatsingen. Se omtale under de enkelte arbeidsmålene.

Arbeidsmål 3.1 Tjenester: god tilgang til grunnleggende lokale tjenester til befolkningen i områder med få innbyggere og små markeder

God tilgang til lokale offentlige og private tjenester er helt sentralt for at folk skal ha reell frihet til å bosette seg der de ønsker. Tiltakene under dette arbeidsmålet er i hovedsak rettet mot å opprettholde et godt tilbud av dagligvarebutikker i områder med små markeder og å støtte utvalgte utviklingsprosjekter for å bedre andre typer offentlig eller privat tjenestetilbud i utsatte områder.

Rapport og status 2008 og 1. halvår 2009

I 2008 ble det over kap. 551, postene 60 og 61 gitt tilsagn om 81,2 mill. kr til tiltak under arbeidsmål 3.1.

Tabell 3.10 Gitte tilsagn i 2008 over kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 3.1

(i 1 000 kr)

	Fylkes-kommuner	Fylkesover-gripende organ	Kommuner og regionråd	Interreg	Totalt
Lokale tjenester	32 380	1 000	34 487	13 284	81 151
Totalt (pst.)	39,9	1,2	42,5	16,4	100,0

Hoveddelen av tilsagnene ble gitt av fylkeskommunene og kommuner og regionråd og ble benyttet til lokale tjenester.

I 2008 ble det over kap. 552, post 72 gitt tilsagn om 16,8 mill. kr til tiltak under arbeidsmål 3.1. Midlene ble benyttet til tiltak i regi av MERKUR-programmet. For nærmere omtale av MERKUR, se vedlegg 1.4.

MERKUR: Programmet skal bidra til et godt dagligvaretilbud i distriktene. Midlene benyttes i hovedsak til kompetansehevende tiltak rettet mot butikker med lavt kundegrunnlag. Om lag 700 butikker er eller har vært med i programmet. Departementet ga i 2008 tilsagn om 9 mill. kr til MERKUR-programmet. I tillegg ble det gitt tilsagn om 5 mill. kr i utviklingstilskudd til de mest marginale dagligvarebutikkene i distriktsområder.

MERKUR-Bok: MERKUR-Bok er et kompetanseprogram rettet mot bokhandlere i distriktsområdene. I perioden 2007–2009 er det gitt tilsagn om totalt 7,5 mill. kr. Om lag 60 bokhandlere har så langt deltatt i programmet.

Arbeidsmål 3.2 Stedsutvikling og profilering: gjøre mindre sentra og små og mellomstore byer mer attraktive og aktuelle som bosted og som lokaliseringssted for bedrifter

Det er en utfordring for småsamfunn, bygdesentra og småbyer å være attraktive for tilflytting og for lokalisering av virksomheter. Tiltakene under dette arbeidsmålet omfatter utviklingsprosjekt på mindre steder for opprusting av kommunesentra, møtesteder for befolkningen, profilering overfor utflyttet ungdom, potensielle tilflyttere og turister. For å motvirke skjev geografisk alders- og kjønnsfordeling er det fokus på unge i etableringsfasen.

Rapport og status 2008 og 1. halvår 2009

I 2008 ble det over kap. 551, postene 60 og 61 gitt tilsagn om 365,8 mill. kr til tiltak under arbeidsmål 3.2.

Tabell 3.11 Gitte tilsagn i 2008 over kap. 551, postene 60 og 61 fordelt på forvalter og type tiltak under arbeidsmål 3.2

(i 1 000 kr)

	Fylkes-kommuner	Fylkesover-gripende organ	Kommuner og regionråd	Interreg	Totalt	Totalt (pst.)
Stedsutvikling	158 794	740	16 427	217	176 177	48,2
Profilering og markeds-føringstiltak	151 332	4 231	23 634	10 425	189 622	51,8
Totalt	310 126	4 971	40 061	10 642	365 799	100,0
Totalt (pst.)	84,8	1,4	11,0	2,9	100,0	

Hoveddelen av tilsagnene ble gitt av fylkeskommunene og ble benyttet til stedsutvikling og profilerings- og markedsføringstiltak. Eksempler på slike tiltak er tilflyttingsprosjekter, filmprosjekt for profilering og lokale festivaler.

I 2008 ble det over kap. 552, post 72 gitt tilsagn om 29,8 mill. kr til tiltak under arbeidsmål 3.2. For nærmere omtale av småsamfunnssatsingen og BLEST, se vedlegg 1.4.

Småsamfunnssatsingen: Departementet har siden 2006 gjennomført en småsamfunnssatsing rettet mot områder med spesielt lange avstander til regionale sentra, sårbar næringsstruktur og vedvarende nedgang i folketallet. Utfordringene i disse

områdene er svært sammensatte. Departementet ga i 2008 tilsagn om 22,1 mill. kr til småsamfunnssatsingen (inkl. om lag 6 mill. kr under arbeidsmål 1.3 og 2.1). I første halvår 2009 er det gitt tilsagn om 20,6 mill. kr. Midlene ble i all hovedsak gitt til regionale og lokale pilotprosjekter. Pilotprosjektene dekker temaene næringsutvikling, attraktive steder og gode tjenestetilbud. Flere av pilotene gjennomføres i samarbeid med andre departementer. I perioden 2006–2009 er det til sammen gitt tilsagn om 142,5 mill. kr. En treårig følgeevaluering ble startet i 2007. Denne skal stimulere til læring mellom ulike pilotprosjekter og forvaltningsnivå. Det legges vekt på formidling og på etablering av felles læringsarenaer og prosesser underveis. Følgeevaluator peker i en delrapport bl.a. på at mange småsamfunnspiloter har utfordringer knyttet til forankringen av prosjektet, at synliggjøring er essensielt for framdrift, at prosjektet må treffe problemstillinger som oppfattes som viktige lokalt og at forpliktelse er et nøkkelord for å sikre framdrift og kontinuitet, jf. Bygdeforskning rapport 14/2008. Den nasjonale småsamfunnssatsingen med piloter fases ut i 2009.

BLEST-programmet (bolyst og engasjement i småbyer og tettsteder): Programmet gjennomføres av Husbanken. Programmet skal bistå kommunene med å gjøre stedet mer attraktivt for bosetting og næringsliv. 2009 er siste år i programperioden. I 2008 og 2009 ble 11 prosjekter igangsatt. Prosjektene hadde en ramme på 9 mill. kr i 2008 og 6 mill. kr i 2009. En midtveisevaluering utført av Asplan Viak viser at det er et betydelig lokalt og kommunalt engasjement i prosjektene og at programmet kan gi viktige innspill til kommunal planlegging. Boligaspektet er et viktig tema i stedsutvikling.

Omdømmearbeid – oppfølging av Bolystrådet: Mål for omdømmearbeidet er at distriktskommunene skal tiltrekke seg flere unge og folk i etableringsfasen. I 2008 ble det gjennomført en pilot for en omdømmeskole for kommunene og det ble lansert et eget nettsted for kommunene. Dette skal være en inspirasjonsside for kommuner og regioner i arbeidet med omdømmebygging. Distriktssenteret har i 2009 overtatt arbeidet med omdømmebygging. Departementet ga i 2008 tilsagn om om lag 1 mill. kr til omdømmearbeidet.

Strategier og tiltak 2010

Departementet legger opp til å videreføre og styrke MERKUR-programmet. Dette inkluderer også en videreføring av kompetansetilbudet til distriktsbokhandlere. Det er mange distriktsbutikker som har så svak inntjening at de ikke kan bære investeringer som er helt nødvendige for å gi et godt tjenestetilbud. Departementet vil i tillegg etablere en egen investeringsstøtte for dagligvarebutikker.

Det er mange som flytter inn i og ut av distriktskommunene. Flyttemotivundersøkelsen viser at sosiale faktorer og tjenestetilbud er blitt viktigere for folks valg av bosted. Det er stor forskjell på utviklingen av steder med liknende strukturelle forutsetninger og dette skyldes ofte lokalt engasjement. Med forankring i St.meld. nr. 25 (2008–2009) Lokal vekstkraft og framtidstru vil departementet fra 2010 sette i gang et program for å stimulere til bolyst i distriktsområder. Gjennom programmet skal departementet støtte opp om lokale og regionale utviklingsprosjekter som fremmer bolyst i hele landet.

I 2010 starter departementet en satsing for å styrke arbeidet med lokal samfunnsutvikling i kommunene. Målet er at flere kommuner skal arbeide kontinuerlig for å øke lokalsamfunnets attraktivitet. Dette skal oppnås gjennom tettere samarbeid mellom kommuner og fylkeskommuner. Fylkeskommunene har hovedansvaret som samordner, rådgiver og støttespiller overfor kommuner med utviklingsbehov.

Tverrgående satsinger og spesielle temaer

Departementet har tiltak og programmer som dekker flere av hovedmålene. Disse omtales i den følgende teksten.

Verdiskapingsprogrammet for naturarven

Miljøverndepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet startet i 2008 arbeidet med et verdiskapingsprogram for naturarven. Programmet skal støtte regionale og lokale utviklingsprosjekter i tilknytning til verneområder. Verdiskapingsprogrammet har hele landet som nedslagsfelt og det er stor variasjon i temaer og geografi mellom de 12 pilotene som er valgt ut. Hoveddelen av programmet omfatter tiltak og virkemidler som allerede er en del av departementets ansvarsområde. Kommunal- og regionaldepartementet ga for 2009 tilsagn om 5 mill. kr.

Strategier og tiltak 2010

Sammen med Miljøverndepartementet legger departementet opp til en styrking av verdiskapingsprogrammet for naturarven.

Kultur og næring

Departementet har siden 2006 gitt støtte til feltet kultur og næring for å styrke kulturbasert næringsutvikling og kulturbasert stedsutvikling. Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet har programmer og aktiviteter innenfor kulturbasert næringsutvikling som skal bidra til økt verdiskaping utenfor de store byene. Departementet finansierer i tillegg piloter innen kulturbasert stedsutvikling som skal bidra til kunnskap om hvordan kultur kan brukes som en innsatsfaktor for å styrke lokal identitet og omdømme.

Rapport 2008 og 1. halvår 2009

Innovasjon Norge styrket i 2008 bedriftsutviklingsprogrammet FRAM med tiltak rettet mot kultur- og opplevelsesnæringen. Kulturinkubatornettverket under SIVA fikk midler til å utvikle verktøy og metoder for kulturbaserte næringer i inkubatorer. IVRI-programmet i regi av Forskningsrådet fokuserer på FoU-basert innovasjon og verdiskaping innenfor kultur- og kulturbaserte næringer.

Departementet støttet i 2008 flere prosjekter for å styrke stedsidentitet og attraktivitet med unge som prioritert målgruppe. Dette inkluderer blant annet videreføring av prosjektene Stiklastadir i samarbeid med Nord-Trøndelag fylkeskommune og Nisjelandet i regi av by:Larm. For en oversikt over øvrige tiltak, se vedlegg 1.4. Forum for Kultur og Næringsliv ble støttet for å videreutvikle samarbeidsarenaer og verktøy for næringsutvikling mellom kulturaktører og næringsliv i hele landet. En evaluering av Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådets tiltak for perioden 2006–2008 gjennomført av Devoteam daVinci synliggjorde behov for bredere samordning og differensiering av virkemidler, langsiktige satsinger og mer samarbeid mellom by og land.

Strategier og tiltak 2010

Departementet vil evaluere satsingen på pilotprosjektene innen kulturbasert stedsutvikling. Formålet er å identifisere gode eksempler som kan benyttes til erfaringsoverføring samt å få underlag til å vurdere en ev. videreføring av pilotvirksomhet. Støtten til Forum for Kultur og Næringsliv videreføres i 2010.

Deltakelse i EUs territorielle samarbeid (Interreg)

Norge deltar i EUs territorielle samarbeid (Interreg) i programperioden 2007–2013. Interreg er godt innarbeidet i det norske regionale utviklingsarbeidet. Arbeidet gir styrkede nettverk og bidrar til læring og fornying av norsk politikk både nasjonalt og regionalt.

Rapport 2008 og 1. halvår 2009

Det ble i 2008 gitt om lag 103,6 mill. kr til Norges deltakelse i Interreg-programmene, hvorav 69,1 mill. kr over kap. 551, post 60 og 34,4 mill. kr over kap. 552, post 72. Den statlige andelen av det norske bidraget er i programperioden 2007–2013 på om lag 730 mill. kr og finansieres innenfor de årlige bevilgningene på kap. 551, post 60 og kap. 552, post 72. Norge deltar i fire grenseregionale program: Nord, Botnia–Atlantica, Sverige–Norge og Øresund–Kattegat–Skagerak. I tillegg deltar Norge sammen med EU og Russland i Kolarctic ENPI CBC innenfor samarbeidsprogrammene ved EUs yttergrenser. I 2008 ble det gitt 473,1 mill. kr over kap. 551 post 60 og om lag 4 mill. kr over kap, 552, post 72 til de grenseregionale programmene.

Videre deltar Norge i de transnasjonale programmene Østersjøen, Nordsjøen og Nordlige Periferi. Det ble i 2008 gitt 15,5 mill. kr over kap. 552, post 72 til disse programmene. For de interregionale programmene Interreg IVC, INTERACT, ESPON (European Spatial Planning Observation Network) og URBACT II ble det gitt 1,8 mill. kr over kap. 552, post 72. Over samme post ble det gitt 0,4 mill. kr til ulike informasjonstiltak og forvaltning av Norges deltakelse i Interreg-programmene.

I 2008 ble det utbetalt omlag 12,8 mill. kr til Interreg III-programmer for prosjekter gjennomført i perioden 2000–2006. Med dette er de norske forpliktelsene for deltakelse i Interreg i forrige programperiode avsluttet.

Strategier og tiltak 2010

Avsetningen for 2010 er i tråd med planlagt budsjett for inneværende programperiode, 2007–2013. Foruten midler til de ulike programmene finansieres nettverk av nasjonale kontaktpunkt for samarbeid, informasjon og utredningstiltak, oppfølging av norsk deltakelse samt annet internasjonalt regionalpolitisk samarbeid.

Statlig ekstrainnsats i omstillingsområder

Fylkeskommunene har hovedansvaret for omstillingsarbeidet i eget fylke. I tillegg er Innovasjon Norge rådgiver, pådriver og kvalitetssikrer av omstillingsarbeidet. Med ujevne mellomrom oppstår det imidlertid situasjoner hvor omfanget av omstillingsbehovet gjør at virkemiddelapparatet,

fylkeskommunene og kommunene ikke har ressurser gjennom sine ordinære budsjetter til å bistå i tilstrekkelig grad. I slike situasjoner kan det være nødvendig med en ekstrainnsats fra staten. Det forutsettes at de ordinære virkemidler nyttes fullt ut slik at den statlige ekstrainnsatsen kan gi maksimal effekt. Regjeringen fastla i 2006 egne kriterier for når statlig ekstrainnsats kan være aktuelt, jf. St.prp. nr. 1 (2006–2007). I revidert budsjett for 2009 ble det bevilget 30 mill. kr i statlig omstillingsstøtte til Høyanger kommune i Sogn og Fjordane. Disse midlene forvaltes av fylkeskommunen i nært samarbeid med kommunen og Innovasjon Norge. Formålet med midlene er å bidra til å skape nye arbeidsplasser i kommunen.

Kommunal- og regionaldepartementet har siden 2002 hatt forvaltningsansvaret for midler på Forsvardepartementets budsjett under kap. 1795, post 60 Omstilling i forsvaret. Midlene forvaltes av fylkeskommunene og tildeles kommuner hvor omstilling i Forsvaret har store konsekvenser. I omstillingsperioden (2006–2008) var kommuner i fylkene Hedmark, Buskerud, Sogn og Fjordane, Nordland, Troms og Finnmark omfattet av denne ordningen. Den årlige rammen var i perioden på 19,5 mill. kr. I perioden 2009–2010 er det kun Porsanger kommune som mottar omstilingsmidler over kap. 1795, post 60.

NORUT gjennomførte i 2008 en evaluering av bruken av 75 mill. kr til tiltak for å skape nye arbeidsplasser i 11 kommuner i Finnmark. Midlene ble bevilget ifm. behandlingen av St.prp. nr. 31 (2004–2005). Tiltakspakken ble utviklet innenfor tre hovedområder: individrettede tiltak i form av sysselsetting og kompetanseheving, tiltak rettet mot næringslivet og styrking av kommunale næringsfond. NORUT konkluderer med at tiltakene som ble gjennomført samlet sett var et riktig grep i lys av sysselsettingsutfordringene i disse utsatte kommunene. NORUT mener at tiltakene kom i rett tid og at det kan vises til positive resultater. Evalueringen viser at befolkningsnedgangen fortsatte også i årene etter at tiltakene ble iverksatt og at det vil ta tid å stabilisere lokalsamfunnene. NORUT konkluderer med at en ny krisepakke vil være en dårligere løsning enn langsiktige tiltak.

Prioriterte målgrupper – kvinner, unge og innvandrere

Departementet legger vekt på tiltak som kan påvirke bostedsvalg og bidra til entreprenørskap. Distrikts- og regionalpolitikken skal også bidra til likestilling. I 2008 la syv departementer fram en handlingsplan for mer entreprenørskap blant kvinner. Målet er at flere kvinner skal bli entreprenører og at kvinneandelen blant nye entreprenører skal være minst 40 pst. innen 2013. Kommunal- og regionaldepartementet har satt som mål at innen 2013 skal 40 pst. av de næringsrettede midlene gå til kvinner.

Virkemiddelaktørene skal fremme likestilling og arbeide for å øke kvinneandelen innenfor aktuelle program og tjenester. Dette gjøres både gjennom egne tiltak og ved fastsettelse av måltall for kvinneandel i forvaltningen av de næringsrettede virkemidlene. Fylkeskommunene oppfordres også til å prioritere kvinner innenfor de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene for å bidra til målet om 40 pst.

I tillegg til den innenlandske flyttingen utgjør arbeidsinnvandring fra andre land i Europa, flyktninger med oppholdstillatelse og familiegjenforening et stort potensial for tilflytting til ulike deler av landet. Departementet legger vekt på at kommunene legger til rette for inkludering og at virkemiddelaktørene legger til rette for at innvandrere kan benytte næringspolitiske tiltak.

Rapport og status 2008 og 1. halvår 2009

Flere kvinner ble mottakere av Innovasjon Norges virkemidler og en større andel av Innovasjon Norges virkemidler gikk til kvinner. Andelen nye bedrifter med kvinner som gründer, daglig leder eller styreleder økte i SIVAs programmer. Innovasjon Norge, Forskningsrådet og SIVA utviklet måltall og opptrappingsplaner for hvordan andelen kvinner skal økes i relevante programmer. De tre aktørene har styrket samarbeidet om å øke entreprenørskap blant kvinner. Dette har blant annet resultert i innspilling av 16 filmer om kvinner som har lykkes med egen bedrift, filmlansering og en felles konferanse om å styrke entreprenørskap blant kvinner. Nye tiltak i Innovasjon Norge (NyVekst og mentorordning for unge) hadde rundt 40 pst. andel kvinner i oppstartsåret. Innovasjon Norge startet i 2008 og 2009 piloter med mentortjeneste for unge etablerere i Hordaland, Sogn og Fjordane og Troms.

Gjennom kulturbasert næringsutvikling legges det til rette for at unge mennesker kan utvikle ideer og for at flere steder i Distrikts-Norge gjøres mer attraktive for unge.

Kommunal- og regionaldepartementet startet i 2009 en utredning for å finne kommuner og fylkeskommuner med god erfaring fra arbeidet med inkludering av tilflyttere. Kommunal- og regionaldepartementet, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet og Distriktssenteret vil samarbeide om informasjonen til kommuner og regionale samarbeidsprosjekt for integrering av tilflyttere fra utlandet.

Informasjonen skal vektlegge det å engasjere sivilsamfunnet og frivillige organisasjoner.

Strategier og tiltak 2010

Oppfølgingen av målgruppene fortsetter i 2010. For 2010 legges det opp til at følgende tiltak gjennomføres i arbeidet med målgruppene:

- Innovasjon Norge, Forskingsrådet og SIVA skal følge opp opptrappingsplanene for å øke andelen kvinner i sine programmer. Dette skjer både gjennom konkrete tiltak rettet mot kvinner (Kvinner i fokus og Kvinnovasjon) og integrert arbeid i ordinære programmer.
- SIVA skal evaluere sin satsing på kvinner og entreprenørskap.
- Departementene vil sette i gang en midtveisevaluering av handlingsplanen for mer entreprenørskap blant kvinner.
- Mentorordningen for unge skal videreføres og utvides til en landsdekkende ordning.
- Det legges opp til en økt satsing på entreprenørskap og nyskaping blant unge i Nord-Norge.

Regjeringen la i september 2009 fram handlingsplanen Entreprenørskap i utdanningen – fra grunnskole til høyere utdanning – status og tiltak 2009–2014. Dette er en videreføring og styrking av regjeringens strategi for entreprenørskap i utdanningen. Handlingsplanen fokuserer i sterkere grad på høyere utdanning og skisserer 14 konkrete tiltak for videre arbeid.

Kommunal- og regionaldepartementet vil i samarbeid med Nærings- og handelsdepartementet og andre relevante aktører starte evaluering av Ungt Entreprenørskap i 2010.

Budsjettforslaget under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Utgifter under programkategori 13.50 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
551	Regional utvikling og nyskaping	1 962 105	2 116 450	2 213 200	4,6
552	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	385 467	418 700	439 900	5,1
554	Kompetansesenter for distriktsutvikling	6 996	21 500	26 000	20,9
	Sum kategori 13.50	2 354 568	2 556 650	2 679 100	4,8

Ser en bort fra kompensasjonsmidlene for differensiert arbeidsgiveravgift og andre departementers andel av Fritt fram-forsøket i 2009, øker bevilgningen på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk med 85,2 mill. kr eller 4,4 pst. fra 2009 til 2010.

Kommunal- og regionaldepartementet har ansvaret for utvikling og oppfølging av regjeringens distrikts- og regionalpolitiske mål, herunder de særskilte distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene under programkategori 13.50.

Bevilgningene under programkategori 13.50 skal bidra til å følge opp St.meld. nr. 25 (2008–2009) Lokal vekstkraft og framtidstru. Det legges hovedvekt på utvikling av næringsliv og arbeidsplasser i det distriktspolitiske virkeområdet. Midlene går til aktiviteter under de tre hovedmålene for de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene:

- verdiskaping: økt verdiskaping, sysselsetting og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv
- rammebetingelser: gode lokale og regionale rammebetingelser for næringsliv og befolkning
- attraktivitet: utvikle attraktive regioner og sentra for befolkning og næringsliv

Innsatsen innenfor målene skal være geografisk differensiert og i hovedsak benyttes innenfor det distriktspolitiske virkeområdet. Målene og tiltakene er nærmere omtalt under Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk. For 2010 er følgende tiltak prioriterte:

- økte regionale utviklingsmidler til fylkeskommunene, herunder økte midler til fylker som ligger helt eller delvis utenfor virkeområdet (sentral- og blandingsfylkene) og økt tildeling til NyVekst og kommunale næringsfond
- ny satsing for lokal samfunnsutvikling i kommunene
- nytt program for å stimulere til bolyst i distriktsområder
- etablering av en egen investeringsstøtte for dagligvarebutikker samt økte midler til MERKUR-programmet for å styrke detaljhandel i distriktene
- økte midler til verdiskapingsprogrammet for naturarven

Kap. 551 Regional utvikling og nyskaping

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
60	Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	1 231 850	1 314 200	1 488 800
61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, *kan overføres*	663 126	631 600	674 400
64	Utviklingsmidler til Oppland fylkeskommune	67 129	70 650	
71	Nordområdetiltak, *kan overføres*		100 000	50 000
	Sum kap. 551	1 962 105	2 116 450	2 213 200

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 67 (2008–2009) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2009, ble post 60 økt med 30 mill. kr til 1 344,2 mill. kr.

Felles for kap. 551 postene 60 og 61

Det er felles retningslinjer for bruken av midlene på kap. 551, postene 60 og 61. Oversikt over virkeområdet finnes på www.regionalpolitikk.no.

Tildelingskriterier og avgrensning i bruken av midlene

Midlene overføres i sin helhet til fylkeskommunene.

Departementet forventer at fylkeskommunene forvalter virkemidlene i forpliktende partnerskap med kommuner, næringslivet, virkemiddelaktører, private organisasjoner, FoU- og utdanningsinstitusjoner, Sametinget og samiske næringsorganisasjoner der dette er hensiktsmessig og ev. andre aktører. Fylkeskommunene bør bruke sin regionale lederrolle for å sikre samarbeid om strategier og tiltak for effektiv ressursbruk av midlene til regional utvikling.

Midlene blir gitt til fylkeskommunene som tilskudd uten tilbakebetaling. Fylkeskommunene har fullmakt til å fastsette hvilket år et tilsagn skal gis, hvor lenge tilsagnet skal gjelde, behandle søknader om forlengelse av tilsagn, samt tildele og omdisponere ubenyttede midler til nye tiltak i tråd med programmene og målene som Stortinget har satt for bevilgningen.

Fylkeskommunene har ansvar for å fordele virkemidlene til ulike aktører som får forvaltningsansvar for bruken av midlene. Forvaltningsansvaret kan legges til fylkeskommunene, kommunene eller det nasjonale virkemiddelapparatet (Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet). For en nærmere omtale av virkemiddelapparatets rolle, se kap. 552, post 72.

Innovasjon Norge har ansvaret for å forvalte midlene til direkte bedriftsstøtte. Unntaket er kommunale og regionale næringsfond, hvor det kan gis bedriftsstøtte innenfor reglementet for bagatellmessig støtte.

Departementet har kartlagt omfanget av ikke-offentlige selskaper som forvalter midler fra kap. 551, postene 60 og 61 etter delegering fra fylkeskommunen. Kartleggingen viser at dette ikke er spesielt utbredt for post 60, med unntak av arbeid der næringslivets medvirkning er viktig. Departementet vil vurdere muligheten for fylkeskommunene til å delegere forvaltningen til selskaper og selvstendige rettssubjekter som det offentlige ikke eier fullt ut der dette er hensiktsmessig. Slik delegering forutsetter i tilfelle at virksomhetene følger overordnet regelverk, bl.a. forvaltningsloven, offentlighetsloven og regelverket for økonomistyring i staten i sin forvaltning av disse tilskuddsordningene. Nærmere beskrivelse av regelverket for tilskuddsordningen, herunder angivelse av mål, kriterier for måloppnåelse, tildelingsregler og rutiner for oppfølging og kontroll, vil ev. bli gitt i tilskuddsbrevene til fylkeskommunene.

Kvinner, unge og innvandrere er prioriterte målgrupper i distrikts- og regionalpolitikken. Fylkeskommunene oppfordres derfor til å prioritere disse. Fylkeskommunene oppfordres til å sette måltall for kvinneandelen innenfor forvaltningen av de bedriftsrettede virkemidlene. Dette skal bidra til målet i handlingsplanen om mer entreprenørskap blant kvinner om at 40 pst. av de næringsrettede midlene skal gå til kvinner innen 2013.

Oppfølging og kontroll

Kravene for rapportering for de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene er felles på tvers av aktører og poster på statsbudsjettet. Se målomtalen for nærmere omtale. Forvalterne skal årlig rapportere om ressursbruk og aktiviteter for programmene i

henhold til departementets arbeidsmål. I tillegg skal fylkeskommunene årlig utarbeide en skriftlig rapport for bruken av midlene knyttet til utfordringer, mål og strategier (se vedlegg 1.2). Rapporten skal også beskrive partnerskapsarbeidet, viktige aktiviteter og oppnådde resultater etter fastsatte mål. Rapporteringen skal videre omfatte den delen av bevilgningen som blir forvaltet av andre enn fylkeskommunen. Dette gjelder spesielt kommuner, regionråd, Innovasjon Norge og Landsdelsutvalget for Nord-Norge og Nord-Trøndelag.

Departementet har ansvar for å påse at fylkeskommunene har gode internkontrollsystemer, mens fylkeskommunene skal ha den konkrete kontrollen med tilskuddsforvaltningen. Fylkeskommunene, eller andre som forvalter midler på vegne av disse, skal gjennomføre evalueringer av egne satsinger og programmer. Departementet skal varsles om planlagte evalueringer i forbindelse med årsrapporteringen og informeres om resultatene. Dette følges i for liten grad opp av fylkeskommunene, og det er en av grunnene til at departementet evaluerte kap. 551, post 60 i 2008–2009.

Departementet vil følge opp sitt ansvar når det gjelder måloppnåelse i fylkeskommunene og rapporteringsverktøyet i 2010 gjennom dialog med fylkeskommunene.

Post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling

Mål

Bevilgningen skal bidra til å realisere nasjonale og fylkeskommunale mål for regional utvikling tilpasset regionale forutsetninger.

Tildelingskriterier og avgrensning i bruken av midlene

Rammene til fylkeskommunene blir fastsatt etter objektive og skjønnsmessige kriterier. Den objektive fordelingen skal ivareta både et distriktspolitisk mål og et regionalpolitisk mål. Samlet sett gir fordelingen av midlene en klar distriktsprofil.

Den distriktspolitiske komponenten består i å kanalisere ressurser dit det er størst behov for en ekstrainnsats. Fylkene får uttelling etter befolkning innenfor det distriktspolitiske virkeområdet, med vekting etter distriktspolitisk prioritet.

Den regionalpolitiske komponenten skal gi alle fylkene et grunnlag for å utøve sin rolle som regional utviklingsaktør. Et fast beløp (bunnplanke) gis til alle fylker uten avkorting. Dette skal sikre fylker som ligger helt eller delvis utenfor virkeområdet midler utover andelen tildelt etter vektet folketall innenfor virkeområdet. Det gis også en garantisum til sentralfylkene som sammen med bunnplanken gir fylkene et minstebeløp.

Midlene til NyVekst fordeles med utgangspunkt i den distriktspolitiske komponenten av de objektive kriteriene. Midler til kommunale næringsfond, omstilling og Interreg IVA tildeles fylkeskommunene basert på skjønnsmessige kriterier. Kommunene må følge reglene for bagatellmessig støtte ved tildeling av bedriftsstøtte.

Fylkeskommunen vil f.o.m. 2010 kunne gi Innovasjon Norge anledning til å stille distriktsrettede garantier for driftskreditt og investeringslån innenfor det distriktspolitiske virkeområdet. Departementet arbeider med avklaringer knyttet til ordningen, bl.a. i forhold til EØS-regelverket og kommuneloven. Hver gang det stilles garantier vil Innovasjon Norge sette av midler til et nasjonalt tapsfond, basert på risikoen knyttet til hver enkelt garanti. Fylkeskommunene vil ha ansvaret for å etterfylle tapsfondet dersom behovet skulle oppstå. Departementet vil i lys av kommuneloven også vurdere om det er behov for justeringer i håndteringen av distriktsrettede risikolån.

Fylkeskommunene kan gi støtte til kommunale næringsfond utenfor det distriktspolitiske virkeområdet. Kommunene utenfor virkeområdet kan også gi støtte til utviklingsprosjekter, men ikke til fysiske investeringer, jf. retningslinjene for kap. 551, postene 60 og 61.

Rapport

Se omtale av programkategori 13.50 for rapport om fordelingen til tiltak innenfor det distriktspolitiske virkeområdet og etter sentralitet.

For 2008 ble det bevilget om lag 1 231,9 mill. kr på posten. I saldert budsjett 2009 ble bevilgningen økt til 1 314,2 mill. kr.

Tabell 3.12 Fordelingen av bevilgning på kap. 551, post 60 til fylkeskommunene i perioden 2007–2009

(i 1 000 kr)

	2007[2]	2008	2009[2]
Østfold	18 650	18 820	19 360
Akershus	16 440	16 440	16 440
Oslo	10 500	10 500	10 500
Hedmark	63 940	68 510	73 330
Oppland[1]	57 100	61 650	65 064
Buskerud	24 760	27 090	28 770
Vestfold	10 500	10 500	10 500
Telemark	48 830	54 770	57 400
Aust-Agder	27 510	26 380	29 750
Vest-Agder	23 940	29 890	33 200
Rogaland	23 330	25 160	27 210
Hordaland	61 350	68 850	75 020
Sogn og Fjordane	70 4102	81 080	121 310
Møre og Romsdal	125 190	110 100	120 720
Sør-Trøndelag	71 460	74 470	79 200
Nord-Trøndelag	119 4602	93 540	98 040
Nordland	221 190	235 790	248 680
Troms	145 750	158 470	164 410
Finnmark	116 690	121 490	130 360
Totalt	1 257 000	1 293 500	1 409 264

[1] Opplands andel av kap. 551, post 60 inngår i forsøket Fritt fram over kap. 551, post 64 ut 2009, men er tatt med i tabellen for sammenligning. Tallene for Oppland i perioden 2007–2009 omfatter ikke midler som har andre kilder enn programkategori 13.50. Forsøket Fritt fram avsluttes 31.12.2009.

[2] I revidert budsjett 2007 ble det gitt en ekstraordinær bevilgning til omstillingsarbeidet i Vanylven (Møre og Romsdal) og Meråker (Nord-Trøndelag) på 25 mill. kr til hver kommune. I revidert budsjett 2009 ble det gitt 30 mill. kr i ekstraordinære midler til omstilling til Høyanger kommune (Sogn og Fjordane). Bevilgningene er inkludert i tabellen.

Bevilgningen i 2008 og 2009 inkluderer midlene til NyVekst-ordningen. Det ble tildelt 35 mill. kr til ordningen i 2008 og 62 mill. kr i 2009. Det ble også fordelt totalt 45 mill. kr til omstilling til fylkeskommunene i 2008 og 50 mill. kr i 2009. Fylkeskommunene fordeler disse midlene til aktuelle kommuner ut fra egne prioriteringer. Omstillingsarbeidet gjennomføres som et samarbeid mellom kommunen, Innovasjon Norge og fylkeskommunen. Midler til Interreg IV A for inneværende periode (2007–2013) er sjablongmessig fordelt med samme sum til deltakerfylkene i de ulike programmene.

Rapportering fra de enkelte fylkeskommunene er oppsummert i vedlegg 1.2.

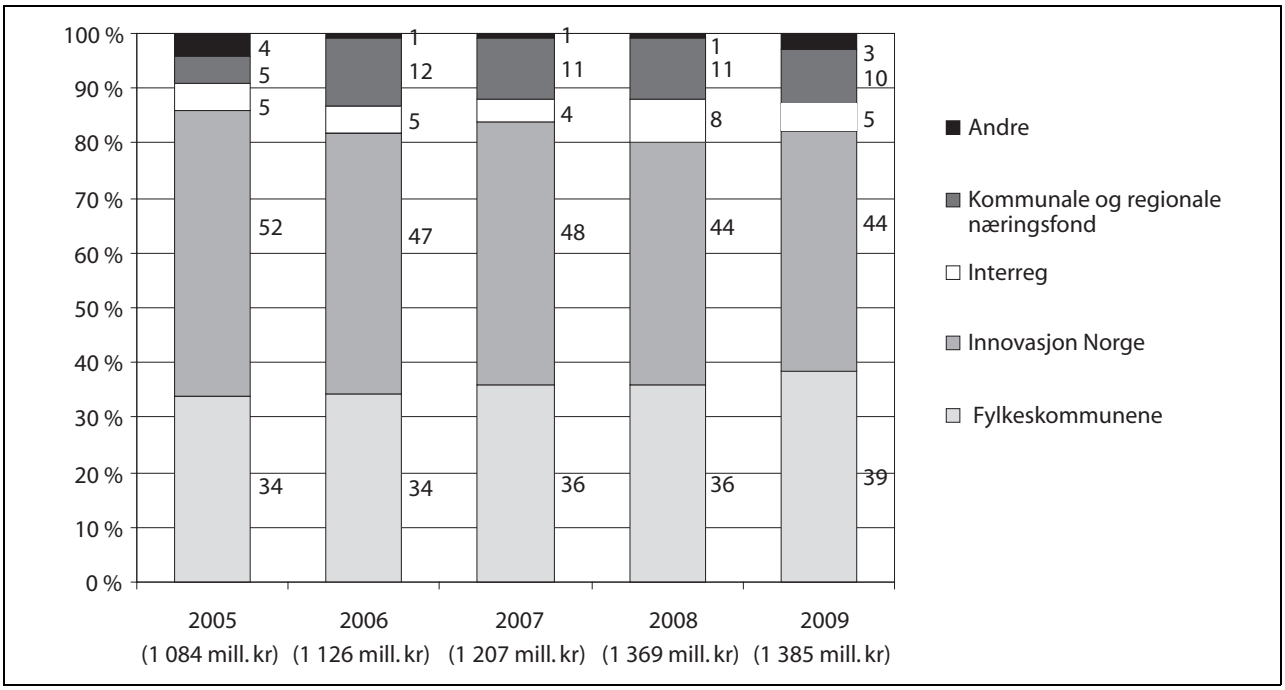

Figur 3.5 Prosentvis fordeling av fylkenes midler[1] på kap. 551, post 60 etter forvalter, 2005–2009

[1] Beløpene avviker fra bevilgningstallene fordi fylkeskommunene kan disponere bevilgningen over flere år. Tallene for 2005–2008 viser fylkenes endelige årlige fordeling på forvaltere. Tallene for 2009 er planlagt fordeling og kan avvike fra endelige fordeling. Fordelingen inkluderer også Opplands andel av kap. 551, post 60 som inngår i forsøket Fritt fram over kap. 551, post 64. I fordelingen for 2009 er også andre departementers andel til Fritt fram på om lag 5,6 mill. kr inkludert. Omstillingsmidler for 2009 er foreløpig plassert på fylkeskommunene.

Figur 3.5 viser en oversikt over utviklingen i fylkeskommunenes fordeling av midlene til ulike forvaltere under regjeringen Stoltenberg II.

Det ble fordelt til sammen 1 369 mill. kr til ulike forvaltere i 2008. Innovasjon Norge er den største forvalteren på budsjettposten. Midlene som forvaltes av Innovasjon Norge blir primært benyttet til distriktsrettede risikolån, distriktsutviklingstilskudd og etablererstipend. Andelen bevilget til Innovasjon Norge er blitt redusert siden 2005. Nominelt har bevilgningen imidlertid økt. Fylkeskommunene har prioritert tiltak de selv forvalter. Fylkeskommunen gir bl.a. tilsagn til programmer og prosjekter hos andre organisasjoner som Forskningsrådet, SIVA og Ungt Entreprenørskap. De gir også direkte tilsagn til tilretteleggende prosjekter og andre prosjekter regionalt og lokalt. Figuren viser også at andelen bevilget til kommunale næringsfond har økt siden 2005.

For nærmere omtale og rapportering av bruken av midlene i 2008 vises det til fylkesrapporteringen i vedlegg 1.2.

I 2008 ble det gitt tilsagn for 1 323,5 mill. kr, inkl. Opplands andel av posten, som ble overført til kap. 551, post 64. Beløpet avviker fra fylkenes fordelte midler da forvalterne kan disponere bevilgningen over flere år.

Fylkeskommunene er ansvarlig for rapporteringen av midler til kommunale og regionale næringsfond. Rapporteringen for 2008 er vesentlig styrket i forhold til tidligere år. Departementet vil fortsatt følge opp fylkeskommunene og vurdere tiltak som kan bedre datakvaliteten.

Evaluering av kapittel 551, post 60 og videre arbeid med resultater og effekter

Oxford Research og Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) har på oppdrag fra departementet evaluert bruken av midler over posten. Funn fra evalueringen tilsier at:

- Fylkeskommunene vurderer utfordringer, definerer mål, utarbeider strategier og fordeler midlene til ulike forvaltere i samarbeid med andre aktører ut fra de aktuelle utfordringene og forutsetningene i fylket.
- Fylkeskommunene følger opp nasjonale mål, retningslinjer og krav til innhold og prosedyrer.
- Midlene bidrar til måloppnåelse, men det er vanskelig å måle effekter av tiltak som skal virke på lengre sikt og/eller påvirke lokal samfunnsutvikling.
- De bedriftsrettede virkemidlene bidrar vesentlig til sysselsettingen i distriktene, mens de andre næringsrettede midlene bidrar til å øke

kompetansen i næringslivet, stimulere til samarbeid og etablere nettverk.
– Resultatrapporteringen bør videreutvikles.

Departementet vurderer rutinene for innhenting og behandling av informasjon om innsats, aktiviteter, resultater og effekter av bevilgningene innenfor målstrukturen på programkategori 13.50. Arbeidet vil skje i dialog med fylkeskommunene og virkemiddelaktørene.

Budsjettforslag 2010

Det foreslås en bevilgning på 1 488,8 mill. kr. Dette er en økning på 109,5 mill. kr (7,9 pst.) fra 2009, inkl. Opplands andel av kap. 551, post 60 i 2009.

Det foreslås å følge opp St.meld. nr. 25 (2008–2009) Lokal vekstkraft og framtidstru med økte midler til fylkeskommunene som ligger helt eller delvis utenfor virkeområdet. Dette skal bidra til å styrke den regionale utviklingsrollen også til disse fylkeskommunene. Det foreslås derfor en økning fra 2 mill. kr til 3 mill. kr i bunnplanken som tildeles alle fylkeskommunene uten avkorting.

Tildelingen til NyVekst økes fra 62 mill. kr til 92 mill. kr. Opptrappingen er i tråd med ambisjonene for ordningen, og 2010 er siste år i opptrappingsplanen.

Tildelingen til kommunale næringsfond økes fra 145 mill. kr til 175 mill. kr. Dette skal styrke satsingen på næringssvake kommuner for å utvikle disse til å bli bedre støttespillere for entreprenører og lokalt næringsliv. Den økte bevilgningen må ses i sammenheng med den nasjonale satsingen på kommunene som førstelinje i småskala næringsutvikling og entreprenørskap og bygger opp under regjeringens satsing på sårbare områder, jf. omtale under kap. 552, post 72.

Endelig størrelse på NyVekst og de kommunale næringsfondene er avhengig av fylkeskommunenes prioriteringer.

Departementet arbeider med å få etablert en ordning med distriktsrettede garantier f.o.m. 2010. Ordningen finansieres innenfor fylkeskommunens eksisterende rammer og forvaltes av Innovasjon Norge. Formålet er å finansiere prosjekter der risikoen i utgangspunktet er stor og Innovasjon Norges medvirkning har betydning for om prosjektet gjennomføres.

Post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, kan overføres

Mål

Midlene skal bidra til å nå de samme målene som under kap. 551, post 60. Det legges særlig vekt på utvikling av næringsliv og arbeidsplasser i områder som ikke fikk gjeninnført differensiert arbeidsgiveravgift eller som fikk gjeninnført ordningen med en høyere sats enn før 2004.

Tildelingskriterier og avgrensning i bruken av midlene

Den fylkesvise fordelingen av kompensasjonsmidlene tar utgangspunkt i avgiftsøkningen for privat sektor. Midlene skal benyttes i tråd med statsstøtteregelverket for EØS. For perioden 2007–2013 er det et premiss at ordningen skal være provenynøytral i forhold til situasjonen per 31.12.2003.

I 2007 ble grunnlaget for beregningen av differensiert arbeidsgiveravgift endret fra å følge arbeidstakers bostedsadresse til å følge virksomhetens adresse, jf. St.prp. nr. 1 (2006–2007). Som følge av denne endringen i beregningsgrunnlaget har det oppstått et restbeløp på posten som departementet disponerer.

Rapport

Totalrammen til disposisjon for nye tiltak i 2008 var om lag 623,8 mill. kr, inkl. tilsagnsfullmakt på 100 mill. kr som først kom til utbetaling i 2009. Tabell 3.13 viser hvordan beløpene fordeler seg mellom kompensasjonsmidler og restbeløpet. Restbeløpet i 2008 var 157,9 mill. kr.

Rammen til disposisjon for nye tiltak i 2009 var 631,6 mill. kr, inkl. tilsagnsfullmakt på 100 mill. kr som først kommer til utbetaling i 2010. Av disse utgjorde kompensasjon for økning i arbeidsgiveravgift 548,6 mill. kr. Restbeløpet var 83 mill. kr og ble fordelt til fylker med kommuner innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

Restbeløpet har fra 2007 blitt prioritert til økt bredbåndsdekning, men også andre infrastruktur- og næringstiltak har blitt støttet.

Tabell 3.13 Fordeling til fylkeskommunene i perioden 2007–2009 over kap. 551, post 61, inkl. overførte midler fra kap. 551, post 70 Transportstøtte

(i 1000 kr)

	2007			2008		2009	
	Kompensasjon for kostnadsøkning	Tillegg til bredbånd (restbeløp)	Overførte midler fra kap. 551.70	Kompensasjon for kostnadsøkning	Tillegg til bredbånd og annen infrastruktur samt næringstiltak (restbeløp)	Kompensasjon for kostnadsøkning	Tillegg til bredbånd og annen infrastruktur samt næringstiltak (restbeløp)
Østfold		550			560		300
Hedmark	8 500	8 640	309	9 115	8 801	11 600	4 400
Oppland	2 200	8 640		3 333	8 801	4 500	4 500
Buskerud	1 400	3 120		1 779	3 178	2 400	1 700
Telemark	2 100	7 050		2 449	7 181	3 200	3 800
Aust-Agder	800	2 410		2 217	2 455	2 800	1 500
Vest-Agder	1 600	2 820		2 118	2 873	2 800	1 800
Rogaland	8 200	3 170		8 864	3 229	9 200	1 600
Hordaland	29 000	8 130		34 636	8 281	42 600	4 500
Sogn og Fjordane	21 200	9 590		24 875	9 769	33 300	5 400
Møre og Romsdal	31 500	13 110	29 132	49 722	13 354	72 300	7 600
Sør-Trøndelag	6 200	9 300	5 571	8 782	9 473	11 800	4 800
Nord-Trøndelag	900	11 530	28 146	752	11 745	1 100	6 100
Nordland	133 700	32 400	91 037	136 079	33 003	151 100	16 800
Troms	171 700	20 300	38 451	180 142	20 678	199 900	10 600
Finnmark		14 240			14 505		7 400
Kommunal- og regionaldep.	1 000			1 000			200
Totalt	420 000	155 000	192 644	465 863	157 887	548 600	83 000

Fra 2008 til 2009 ble restbeløpet redusert fra om lag 158 mill. kr til 83 mill. kr. Årsaken er at kompensasjonsmidlene vokste og at 25 mill. kr ble overført fra restmiddelpotten til kap. 551, post 71 Nordområdetiltak. Kompensasjonsbeløpet økte av følgende årsaker:

- Det har vært endringer i registreringen. Bl.a. har flere større banker, forsikringsselskaper og postavdelinger nyregistrert sine avdelinger og arbeidssteder.
- Flere kommuner har hatt aktivitetsvekst over landsgjennomsnittet (f.eks. Aukra i forbindelse med Ormen Lange-utbyggingen).
- Flere er blitt bevisst på ordningen og har dermed vært mer nøyaktige med å registrere riktig kommune.

I Nord-Norge er det kun kommunene Bodø og Tromsø som faller inn under kompensasjonsordningen. Midlene bevilges til Nordland og Troms fylkeskommuner. I 2009 utgjør andelen til disse fylkene om lag 64 pst. av den totale bevilgningen til kompensasjon for kostnadsøkning. Rapporteringen for 2008 viser at store deler av midlene blir brukt på tiltak i kommunene Bodø og Tromsø, hhv. om lag 42 pst. og om lag 62 pst. Bodø og Tromsø har, som store byområder i det distriktspolitiske virkeområdet, bedre forutsetninger for vekst enn landsdelen for øvrig. Med de utfordringene som landsdelen står overfor har departementet i St.prp. nr. 1 (2008–2009) og i tildelingsbrevet til fylkeskommunene for budsjettåret 2009 oppfordret fylkeskommunene Nordland og Troms til å

bruke midlene på tiltak som i større grad gir ringvirkninger ut over byene Bodø og Tromsø. Dette er et ledd i regjeringens nordområdestrategi. Departementet har gjennomgått et utvalg saker der fylkeskommunen er forvalter av midlene for å se nærmere på anvendelsen. Gjennomgangen viser at fylkeskommunene i stor grad følger overordnede retningslinjer og egne mål for bruken av midlene. For enkelte av prosjektene har departementet stilt spørsmål ved tilknytningen til regionale mål, forholdet til statsstøtteregelverket og forholdet til Innovasjon Norge som skal forvalte de bedriftsrettede virkemidlene. Dette er formidlet til fylkeskommunene gjennom brev der departementet har bedt fylkeskommunene om å rette seg etter de påpekninger som er gjort.

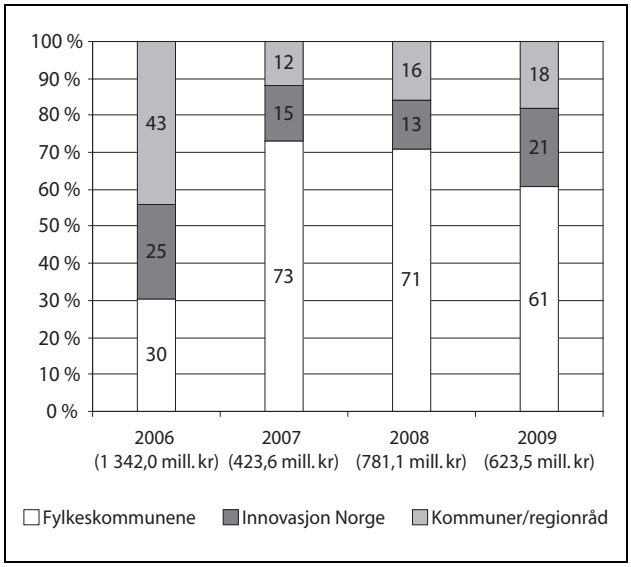

Figur 3.6 Prosentvis fordeling av fylkenes midler[1] på kap. 551, post 61 etter forvalter i 2006–2009

[1] Beløpene kan avvike fra bevilgningstallene pga. at fylkeskommunene kan disponere bevilgningen over flere år. Tallene for 2005–2008 viser fylkenes endelige årlige fordeling på forvaltere. Tallene for 2009 er den planlagte fordelingen av rammene og kan avvike fra det som blir den endelige fordelingen. Sør-Trøndelag har ikke foretatt fordelingen for 2009 på 16,6 mill. kr. Samtlige midler er derfor plassert på fylkeskommunen. Figuren avviker fra tilsvarende figur i St.prp. nr. 1 (2008–2009) som viser endelig årlig fordeling på forvalter ut fra regnskapstall.

I 2007 ble midlene tildelt fylkeskommunene i april. Nye føringer fra departementet om å knytte bevilgningen nærmere opp til fylkeskommunens arbeid med de øvrige utviklingsmidlene under kap. 551, post 60 krevde noe omorganisering av arbeidet i fylkeskommunene. Saksbehandlingen og fordelingen av midlene kom derfor sent i gang og en større del av rammen for 2007 ble overført til 2008. Omorganiseringen kan ha bidratt til at fylkekommunene har revurdert bruken av midlene. Hovedårsaken til den store endringen i fordeling på forvalter skyldes likevel satsingen på bredbånd, som forvaltes av fylkeskommunen. Restmidlene har siden 2007 blitt prioritert til bredbåndsutbygging i kommunene innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

Det ble i 2008 gitt tilsagn om om lag 946,9 mill. kr på posten. Beløpet avviker fra fylkenes fordelte midler i 2008 da forvalterne kan disponere bevilgningen over flere år. Om lag 132,2 mill. kr ble brukt til bredbåndsutbygging i 2008.

For nærmere omtale og rapportering av bruken av midlene vises det til fylkesrapportering i vedlegg 1.2.

Status for bredbåndsutbygging

I et internasjonalt perspektiv har Norge en meget høy bredbåndsdekning[2]. Det norske bredbåndsmarkedet kjennetegnes i dag av sterk vekst i både markedet for mobilt og fast bredbånd. Flere steder i landet tilfredsstiller likevel ikke kapasiteten på overføringene næringslivets og husholdningenes behov. Begrenset kapasitet kan bl.a. ha betydning for innovasjonsevne, verdiskaping og bedrifters lokalisering.

En interdepartemental arbeidsgruppe avga høsten 2009 rapporten Mål og virkemidler for bredere bredbånd. Rapporten inngår i grunnlagsmaterialet for senere beslutninger om bredbåndspolitikken. Arbeidsgruppen anbefaler at det fortsatt prioriteres å skaffe samtlige husstander et bredbåndstilbud. Flere målsetninger for bredbåndskapasitet er vurdert. Arbeidsgruppen anser at en velutviklet bredbåndsinfrastruktur med høy kapasitet er viktig for en effektiv og velfungerende økonomi og for å nå sentrale mål for samfunnsutviklingen. Den finner det tvilsomt at bredbåndstilbyderne kan gi et tilstrekkelig bredbåndstilbud til alle på kommersielt grunnlag.

Budsjettforslag 2010

Det foreslås en bevilgning på 674,4 mill. kr. Bevilgningen inkluderer midler til å dekke tilsagnsfullmakter på 100 mill. kr som allerede er disponert i 2009, men som først kommer til utbetaling i 2010. Det foreslås i tillegg en tilsagnsfullmakt på 100 mill. kr i 2010, jf. romertallsvedtak IV. Disse midlene kommer først til utbetaling i 2011. Departementet disponerer derfor 674,4 mill. kr i 2010.

Departementet oppfordrer Nordland og Troms fylkeskommuner til å bruke midlene på tiltak som har ringvirkninger utover byene Bodø og Tromsø.

[2] OECD; Broadband and Growth Policies in European Countries, 2008.

Restbeløpet grunnet endring i beregningsgrunnlaget for differensiert arbeidsgiveravgift skal prioriteres til bredbåndsdekning. Etter avtale med departementet kan det også gis støtte til andre infrastruktur- og næringstiltak. Midlene skal benyttes innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

Post 64 Utviklingsmidler til Oppland fylkeskommune

Forsøket Fritt fram avsluttes 31.12.2009 og posten opphører f.o.m. 2010. Andelen av posten som ble overført fra kap. 551, post 60 vil f.o.m. 2010 bli gitt til Oppland fylkeskommune over kap. 551, post 60.

Posten ble opprettet i forbindelse med forsøket Fritt fram i Oppland, jf. St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 3 (2003–2004). Forsøket varte opprinnelig fra 2004 til 2007, jf. St.prp. nr. 1 (2007–2008).

Målet med forsøket var å fornye det regionale utviklingsarbeidet ved å øke regionens bidrag til verdiskaping og velferd, styrke de folkevalgte organene lokalt og regionalt og bygge ut partnerskapene i tiden fram til forvaltningsreformen.

Rapport

En evaluering fra 2006 fant at de positive effektene av Fritt fram først og fremst er i partnerskapsbyggingen mellom fylkeskommunen og fylkets samarbeidspartnere, jf. St.prp. nr. 1 (2008–2009). Treffsikkerheten for virkemidlene har økt gjennom utvikling av regionale handlingsplaner og gjennom styrking av fagenhetens innsats i regionene. Forsøket har ikke resultert i vesentlig omprioritering av ressurser tildelt over statsbudsjettet.

Rapporteringen fra Oppland fylkeskommune for 2008 er i tråd med evalueringen fra 2006. For nærmere omtale og rapportering av bruken av midlene i 2008 vises det til fylkesrapportering for Oppland i vedlegg 1.2.

Tabell 3.14 Tildeling til Fritt fram 2008–2009

(i 1 000 kr)

Dep.	Kap.	Post	Betegnelse	2008	2009
LMD	1149/1150	50	Fondsavsetninger	1 000	1 000
MD	1426	31	Tiltak i naturverns- og kulturlandskapsområder	318	331
MD	1427	74	Tilskudd til friluftslivstiltak	166	173
MD	1429	72	Vern og sikring av fredete og verneverdige kulturminner og kulturmiljøer	1 995	2 082
NHD	2421	50	Innovasjon – prosjekter, fond	2 000	2 000
KRD	551	60	Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	61 650	65 064
KRD	551	61	Næringsrettede utviklingstiltak, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	2 200	3 333
			Sum	69 329	73 983

Midlene til Fritt fram ble overført til kap. 551, post 64 med unntak av andelen fra kap. 551, post 61. Tildelingen fra kap. 551, post 61 inkluderer ikke midler til bredbånd.

Post 71 Nordområdetiltak, kan overføres

Mål

Målet med posten er å stimulere til økt verdiskaping på land i Nord-Norge. Midlene skal benyttes på områder og tiltak der det er formålstjenlig med fylkesovergripende eller regional koordinering, jf. regjeringens nordområdestrategi Nye byggesteiner i nord.

Tildelingskriterier og avgrensning i bruken av midlene

Bevilgningen skal bl.a. benyttes til større, tidsbegrensede og tematisk avgrensede tiltak som vil skape varige ringvirkninger i hele landsdelen. I tillegg kan bevilgningen gå til pilotprosjekter og overgripende utviklingstiltak som inkluderer evalueringer, informasjonstiltak, seminarer o.l. Virkemiddelaktørene har ansvar for å ivareta målgruppene kvinner, unge og innvandrere. De skal sette måltall for kvinneandelen innenfor forvaltningen av de næringsrettede virkemidlene. Dette skal

bidra til målet i handlingsplanen for mer entreprenørskap blant kvinner om at 40 pst. av de næringsrettede midlene skal gå til kvinner innen 2013.

Midlene skal gis innenfor rammen av statsstøtteregelverket i EØS-avtalen. Tiltakene må ses i sammenheng med de øvrige regionale og nasjonale midlene til landsdelen over kap. 551, postene 60 og 61, og kap. 552, post 72.

Midlene til virkemiddelaktørene blir gitt som tilskudd uten tilbakebetaling.

Oppfølging og kontroll

Forvaltere av tilskudd på kap. 551, post 71 skal følge rapporteringskravene som gjelder for bruken av de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene, jf. målomtalen av programkategori 13.50. En del effekter vil ofte kunne måles først flere år etter at programmet eller tiltaket er gjennomført. Effekten av bevilgningen i enkeltprogrammer vurderes derfor gjennom egne undersøkelser eller evalueringer.

Rapport

Posten var ny i 2009.

I 2009 ble det bevilget 100 mill. kr. Av disse er 50 mill. kr gitt som en engangsstøtte til markedsføring og profilering av Nord-Norge.

Det er gitt 35 mill. kr til fem prosjekter under Forskningsløft i nord i regi av Forskningsrådet. Forskningsløft i nord skal styrke og videreutvikle kunnskapsmiljøer i Nord-Norge gjennom langsiktig forskning i et nært samarbeid mellom forskningsmiljøer, utdanningsinstitusjoner og næringslivet innenfor temaene reiseliv og arktisk teknologi Departementet tar sikte på en femårig satsing, med mulighet for forlengelse i ytterligere tre år.

Det er gitt 15 mill. kr til næringsrettede satsinger for perioden 2009–2011. Bevilgningen skal støtte opp under innovasjonsløftet som er omtalt i regjeringens nordområdestrategi Nye byggesteiner i nord. Av disse midlene er 7,5 mill. kr gitt til å styrke innovasjons- og konkurranseevnen i reiselivsbedrifter. Innovasjon Norge har ansvar for å koordinere tiltaket. De øvrige 7,5 mill. kr er gitt til Strategisk næringsrettet satsing i Nord-Norge innenfor arktisk teknologi (ARKTEK), som har som mål å bidra til at nordnorsk næringsliv gjennom samarbeid kan kvalifisere seg til å konkurrere om større oppdrag innen olje og gass, energi, bygg og anlegg i Nord-Norge. Forskningsrådet har ansvar for å koordinere tiltaket.

Budsjettforslag 2010

Det foreslås en bevilgning på 50 mill. kr fordelt til følgende områder og tiltak:

- 35 mill. kr foreslås til videreføring av Forskningsløft i nord i regi av Forskningsrådet.
- 10 mill. kr foreslås til reiselivs- og destinasjonsutvikling i regi av virkemiddelapparatet i nært samarbeid med fylkeskommunene.
- 5 mill. kr foreslås til økt entreprenørskap og nyskaping blant unge. Av dette foreslås 4 mill. kr til Innovasjon Norges ungdomssatsing som bl.a. omfatter mentorordning for unge, og 1 mill. kr til Ungt Entreprenørskap. Temaene reiseliv og arktisk teknologi er prioriterte områder.

Kap. 552 Nasjonalt samarbeid for regional utvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
21	Kunnskapsutvikling, informasjon, mv., *kan overføres*	8 515	11 000	11 400
72	Nasjonale tiltak for regional utvikling, *kan overføres*	376 952	407 700	428 500
	Sum kap. 552	385 467	418 700	439 900

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 67 (2008–2009) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2009, ble post 72 redusert med kr 500 000 til 407,2 mill. kr, mot en tilsvarende økning på kap. 554, post 1.

Post 21 Kunnskapsutvikling, informasjon, mv., kan overføres

Mål

Målet med bevilgningen er å utvikle ny kunnskap som grunnlag for nasjonal politikkutvikling gjennom evalueringer og utredninger. Det er også et mål å spre kunnskap, bidra til kompetanseoppbygging og gjennomføre informasjonstiltak overfor virkemiddelaktører, fylkeskommuner og andre.

Rapport

For 2008 ble det bevilget 11 mill. kr. Midlene har bl.a. blitt brukt til følgende prosjekter:

- utredning av andre lands erfaringer med statlig lokaliseringspolitikk
- regionale seminarer og utredninger knyttet til forvaltningsreformen og fylkeskommunenes nye rolle
- evaluering av virkemiddelbruken over kap. 551, post 60
- evaluering av bruken av de ekstraordinære midlene bevilget av Stortinget til Finnmarkskommunene i 2004
- gjennomføring av pilotprosjektet Omdømmeskolen, som skal bidra til å øke distriktskommunenes kompetanse med omdømme- og profileringsarbeid (bl.a. lansering av nettstedet Ry)

For 2009 ble det bevilget 11 mill. kr. Midlene har bl.a. blitt brukt til følgende prosjekter:

- forprosjekt om hvordan man ev. kan analysere og utrede samfunnskonsekvenser av et styrket folkevalgt mellomnivå
- sluttføring av Sentraliseringens pris, et prosjekt som undersøkte kostnader og virkninger ved befolkningsveksten i byområder og ved fraflytting i andre områder
- oppstart av en utredning om bolyst og inkluderingsprosjekt rettet mot tilflyttere
- utredning som vil bruke data fra flyttemotivundersøkelsen i 2008 for å belyse ulike problemstillinger knyttet til bostedsvalg og flytting
- årlig komparativ gjennomgang av Norge og ti andre europeiske lands regionalpolitikk, samt av europeisk politikkutvikling med betydning for regionalpolitikk i regi av University of Strathclyde

Budsjettforslag 2010

Det foreslås en bevilgning på 11,4 mill. kr. Bevilgningen brukes til forsknings-, utrednings- og evalueringsprosjekter som oppfølging av kunnskapsbehov beskrevet i St.meld. nr. 25 (2008–2009) Lokal vekstkraft og framtidstru.

Bevilgningen finansierer bl.a. deltakelse i internasjonale arbeidsgrupper under Nordisk Ministerråd, OECD og EU-finansierte FoU-programmer for regional policy- og statistikkutvikling. Samarbeidet med KS om å styrke utdanningstilbudet i samfunnsplanlegging gjennom SAMPLAN-kurset videreføres. Det bevilges inntil 1 mill. kr til prosjektet Et kunnskapsbasert Norge i regi av Handelshøyskolen BI. Analysen av data fra flyttemotivundersøkelsen videreføres.

Post 72 Nasjonale tiltak for regional utvikling, kan overføres

Mål

Bevilgningen benyttes til større nasjonale satsinger for regional utvikling som initieres av departementet og til programmer og prosjekter som bidrar til nye metoder for, eller ny kunnskap om, regional utvikling. I tillegg kan bevilgningen finansiere pilotprosjekter og overgripende utviklingstiltak som inkluderer informasjonstiltak, seminarer osv.

Tildelingskriterier og avgrensning i bruken av midlene

Midlene benyttes på områder der det er hensiktsmessig med nasjonal koordinering, hvor nasjonale fellesløsninger for regional utvikling vil være kostnadseffektivt og der en enkelt region vil ha begrenset kapasitet og kompetanse til å gjennomføre aktuelle satsinger. Ved tildeling skal det legges særlig vekt på tiltakenes regionale forankring og forventede betydning for lokal og regional næringsutvikling. Bevilgningen skal i hovedsak benyttes til tidsbegrensede og tematisk avgrensede utviklingstiltak. Hoveddelen av bevilgningen tildeles og forvaltes av de nasjonale virkemiddelaktørene. Midlene til virkemiddelaktørene gis som tilskudd uten tilbakebetaling. En del av bevilgningen forvaltes direkte av departementet. Midlene skal gis innenfor rammen av statsstøtteregelverket i EØS-avtalen.

Forskningsrådet, SIVA og Innovasjon Norge er tilskuddsforvaltere for de fleste nasjonale programmer og satsinger, men har ulike roller. Forskningsrådet skal bidra til at det regionale næringslivet stimuleres til å ta i bruk forskning for å stå best mulig rustet i konkurransen om utvikling av nye produkter og nye markeder. SIVAs primære rolle er å legge til rette infrastruktur og utvikle nettverk for å støtte bedrifter i en tidlig utviklingsfase. Innovasjon Norge bistår særlig med veiledning og finansiering av nye forretningsideer. Virkemiddelaktørene samarbeider også på tvers av enkelte innsatsområder. De har ansvar for å ivareta målgruppene kvinner, unge og innvandrere. De skal også sette måltall for kvinneandelen innenfor forvaltningen av de næringsrettede virkemidlene. Dette skal bidra til målet i handlingsplanen for mer entreprenørskap blant kvinner om at 40 pst. av de næringsrettede midlene skal gå til kvinner innen 2013.

Oppfølging og kontroll

Alle forvaltere av tilskudd på kap. 552, post 72 skal følge de felles rapporteringskravene som gjelder for de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene, jf. omtalen av programkategori 13.50.

Departementet følger opp SIVA, Innovasjon Norge og Forskningsrådet gjennom egne oppdragsbrev ved tildeling av midler, rapportering og styringsmøter. Departementet vektlegger systematisk læring og styring innenfor og mellom programmer, virkemiddelaktører og regioner. Rapporterings- og resultatmålingssystemet for programkategori 13.50 videreutvikles i samarbeid med virkemiddelaktørene for å bedre grunnlaget for resultatvurdering på tvers av programmer og tiltak.

En del effekter vil ofte kunne måles først flere år etter at programmet eller tiltaket er gjennomført. Virkemiddelaktørene vurderer derfor effektene av bevilgningen i enkeltprogrammer gjennom egne undersøkelser eller evalueringer.

Rapport

For rapportering av virkemiddelbruken under geografi og arbeidsmål fordelt på målene for programkategori 13.50, se omtalen av programkatagori 13.50 og vedlegg 1.4.

For 2008 ble det bevilget 384,5 mill. kr. De viktigste innsatsområdene var regionale nærings- og kunnskapsmiljø/-nettverk (som NCE og VRI), NyVekst, entreprenørskap blant kvinner og unge samt kommunene som førstelinje i småskala næringsutvikling og entreprenørskap.

I saldert budsjett 2009 ble bevilgningen økt til 407,7 mill. kr. Dette inkluderer 19,2 mill. kr overført fra Nærings- og handelsdepartementets kap. 2421, post 70 Bedriftsutvikling og administrasjon. Midlene skal dekke Innovasjon Norges administrative kostnader knyttet til programvirksomheten under departementet.

I 2009 har departementet støttet et nytt verdiskapingsprogram for naturarven, initiert av Miljøverndepartementet, med 5 mill. kr. Programmet har særlig betydning for fjellområdene. I tillegg økte rammene til NyVekst-ordningen, småsamfunnssatsingen, entreprenørskap blant unge, NCE, VRI og kommunene som førstelinje i småskala næringsutvikling og entreprenørskap.

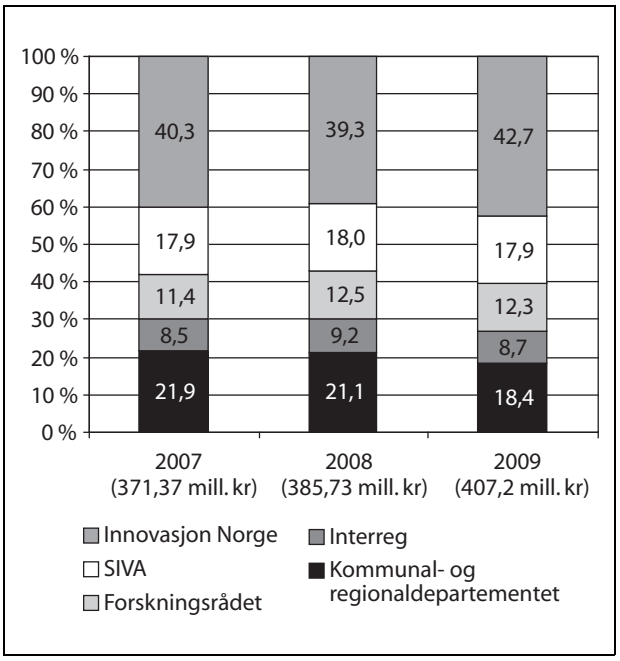

Figur 3.7 Prosentvis fordeling av midler[1] på kap. 552, post 72 etter forvalter 2007–2009

[1] Andre forvaltere og udisponerte midler vises ikke i figuren, men inngår i totalbeløpet. 1,23 mill. kr er overført fra 2007 til 2008. Kr 500 000 ble overført fra posten til kap. 554, post 1 i St.prp. nr. 67 (2008–2009) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statbudsjettet 2009. Fordelingen for 2009 er foreløpig og kan bli endret i løpet av året.

Innovasjon Norge er den største forvalteren av posten. Økningen i bevilgningen til Innovasjon Norge fra 2008 til 2009 skyldes overføringen på 19,2 mill. kr fra Nærings- og handelsdepartementet omtalt over. Ellers er fordelingen mellom forvaltere om lag som i 2008.

Det ble i 2008 gitt tilsagn for 380,8 mill. kr. Nedenfor er en liste over programmer og satsinger i 2008 og 2009, samt rapporterte gitte tilsagn i 2008 og bevilgningstall i 2009, fordelt på forvalter. Størrelsen på gitte tilsagn kan avvike fra bevilgningstallene pga. at virkemiddelaktørene kan disponere bevilgningen over flere år. En kort beskrivelse av det enkelte program og den enkelte satsingen finnes i vedlegg 1.4.

- Innovasjon Norge (153,6 mill. kr i 2008 og 173,7 mill. kr i 2009): NyVekst, Bedriftsnettverk, ARENA, NCE, BIT, Kvinner i Fokus, Ung i Fokus (mentorordninger), Inkubatorstipend, FORNY, kommunen som førstelinje i småskala næringsutvikling og entreprenørskap, omstilling m.m.
- Forskningsrådet (54,5 mill. kr i 2008 og 50,1 mill. kr i 2009): FORNY, VRI m.m.
- SIVA (70,4 mill. kr i 2008 og 73 mill. kr i 2009): Industriinkubator, FoU-inkubatorer, næringshager m.m.

- Husbanken (9 mill. kr i 2008 og 6 mill. kr i 2009): BLEST
- Kommunal- og regionaldepartementet (62,6 mill. kr i 2008 og 66,3 mill. kr i 2009): Småsamfunn, (utviklingsprosjekter) MERKUR (herunder utviklingsstøtte), MERKUR-Bok, attraktive byer og steder, piloter innen kulturbasert stedsutvikling, Ungt Entreprenørskap, Verdiskapingsprogrammet for naturarven, satsing på arktisk teknologi og reiseliv i Nord-Norge, Gränstjenesten Morokulien, Vardø kommune (utviklingsarbeid), Regionale senter for likestilling og mangfold m.m.
- Interreg, tilrettelegging for internasjonalt samarbeid og samarbeid i nærområdene (30,7 mill. kr i 2008 og 38,65 mill. kr i 2009): Sápmi, Østersjøen, Nordsjøen, Nordlige Periferi, interregionale programmer, ESPON og URBACT II, Barentssekretariatet, Nordisk atlantsamarbejde (NORA) og oppfølging av prosjektet Nordlige Maritime Korridor

Distriktssenteret har i 2009 fått tilskudd på inntil 2,6 mill. kr fra kap. 552, post 72 til videreføring av omdømmeskolen, nettstedet RY og forprosjekt knyttet til oppretting av profileringsportal, samt gjennomføring av en inspirasjonsturné. Fra 2010 er beløpet overført til kap. 554, post 1.

Budsjettforslag 2010

Det foreslås en bevilgning på 428,5 mill. kr. Dette er en økning på 20,8 mill. kr (5,1 pst.) fra 2009. Bevilgningen benyttes til å videreføre eksisterende programmer, samt til nye prioriteringer i tråd med de strategier og tiltak som er skissert under målomtalen og tverrgående satsinger. Enkeltbevilgningene kan bli justert.

Departementet foreslår en økt innsats i 2010 innenfor disse områdene og programmene:

- Lokal samfunnsutvikling i kommunene (ny): Det foreslås om lag 30 mill. kr til en ny satsing for å styrke arbeidet med lokal samfunnsutvikling i kommunene (se også omtale under arbeidsmål 3.2 Stedsutvikling og profilering). Det vil bli utarbeidet tildelingskriterier for bruken av midlene. Ordningen vil bli evaluert.
- Bolyst (ny): Det foreslås om lag 25 mill. kr til et nytt program om bolyst og omdømmearbeid. Gjennom programmet skal departementet støtte opp om lokale og regionale utviklingsprosjekt som fremmer bolyst i hele landet (se også omtale under arbeidsmål 3.2 Stedsutvikling og profilering). Det vil bli utarbeidet tildelingskriterier for bruken av midlene. Ordningen vil bli evaluert.
- Utviklings- og investeringsstøtte til detaljhandel: Det foreslås en økning fra 5 mill. kr til om lag 15 mill. kr til etablering av en investeringsstøtte for å modernisere og styrke dagligvarebutikker som viktig tjenesteleverandør i distriktene, se også Budsjett-innst. S. nr. 5 (2008–2009). Det vil bli utarbeidet tildelingskriterier for bruken av midlene. Ordningen vil bli evaluert.
- Verdiskapingsprogrammet for naturarven: Det foreslås en økning fra 5 mill. kr til om lag 10 mill. kr på Kommunal- og regionaldepartementets budsjett.
- MERKUR-programmet: Det foreslås en økning fra 9 mill. kr til om lag 11 mill. kr, inkludert en videreføring av kompetansetilbudet til distriktsbokhandlere.
- Bedriftsnettverk: Det foreslås en økning fra 3 mill. kr til om lag 5 mill. kr.

BLEST, Småsamfunnssatsingen, og Storbyprosjektet blir faset ut fordi programperioden løper ut. Programperioden for FORNY løper ut i 2009 og det arbeides med et nytt program fra 2011. Bevilgningen blir redusert i overgangsåret.

Følgende liste gir foreslått bevilgning etter forvalter, programmer og tiltak:

- Innovasjon Norge (164,3 mill. kr): NyVekst, Bedriftsnettverk, Arena, NCE, BIT, Kvinner i Fokus, Unge i Fokus (inkl. mentorordningen for unge), HøyVekst, Inkubatorstipend, Regional omstilling, kultur og opplevelser, IN-kompetanse, Designprogrammet, analyser, kompetanse for næringsutvikling i kommunene
- Forskningsrådet (40,2 mill. kr): VRI, regionale representanter
- Forskningsrådet og Innovasjon Norge (5 mill. kr): FORNY (endelig fordeling mellom aktørene vil bli foretatt etter dialog med partene)
- SIVA (68,5 mill. kr): Industriinkubator, FoU-inkubator, næringshager, kvinnovasjon, regionalisering og nettverk, kultur og næring, matinkubator
- Kommunal- og regionaldepartementet (109,99 mill. kr): lokal samfunnsutvikling i kommunene, Bolyst, MERKUR, utviklings- og investeringsstøtte til dagligvarebutikker, tiltak innen kultur og næring, Ungt entreprenørskap (8 mill. kr), Verdiskapingsprogrammet for naturarven, Gränstjenesten Morokulien (kr 250 000), Regionale likestillingssentra (kr 690 000)
- Interreg og tilrettelegging for internasjonalt samarbeid (37,16 mill. kr) og samarbeid i nærområdene (3,35 mill. kr): Sápmi, Østersjøen, Nordsjøen, Nordlige Periferi, interregionale

programmer, ESPON og URBACT II, herunder medfinansiering av Euromontanas internasjonale fjellkonferanse (inntil kr 500 000), Nordsjøkommisjonens og Interreg Nordsjøens felles årskonferanse i Stavanger (inntil kr 300 000), Barentssekretariatet (inkl. Nordlige Maritime Korridor) (2,8 mill. kr), Nordisk atlantsamarbejde (NORA) (kr 550 000) og midler til relevante prosjekter og tiltak.

Kap. 554 Kompetansesenter for distriktsutvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	6 996	21 500	26 000
	Sum kap. 554	6 996	21 500	26 000

Endringer som ikke framgår av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 67 (2008–2009) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2009, ble post 1 økt med kr 500 000 til 22 mill. kr, mot en tilsvarende reduksjon av kap. 552, post 72.

Distriktssenteret – Kompetansesenter for distriktsutvikling ble etablert i 2008 som et forvaltningsorgan under Kommunal- og regionaldepartementet. Senteret skal være en kunnskaps- og erfaringsbase og støttespiller for helhetlig og bærekraftig utviklingsarbeid i distriktsområder. Distriktssenteret skal bidra aktivt til kompetansebygging om distriktsutfordringer i bred forstand og ha en rolle som landsdekkende kompetanseorgan, rådgiver og bidragsyter overfor myndigheter og ildsjeler.

Distriktssenteret er etablert i Alstahaug, Sogndal og Steinkjer. Senteret har et fagråd som skal ha en rådgivende rolle, medvirke til god brukerorientering og styrke det faglige arbeidet i virksomheten.

Post 1 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker lønn og øvrige driftsutgifter. Deler av bevilgningen skal bidra til å utvikle ny kunnskap, kompetanseoppbygging og til å gjennomføre informasjonstiltak.

Senteret skal årlig rapportere om aktiviteter og oppnådde resultater. Departementet følger opp Distriktssenteret gjennom eget tildelingsbrev og styringsmøter.

Rapportering

I saldert budsjett for 2008 ble det bevilget 16 mill. kr til etablering og drift av Distriktssenteret. Bevilgningen ble redusert med 8 mill. kr da Stortinget behandlet St.prp. nr. 18 (2008–2009) Om endringar i statsbudsjettet for 2008. Dette skyldtes at lønnsutgifter og husleieutgifter ble lavere enn forventet fordi senteret ble etablert senere enn antatt.

I saldert budsjett for 2009 ble bevilgningen økt til 21,5 mill. kr. 2009 er første hele driftsår for senteret og alle 20 tilsettinger er gjennomført.

En viktig oppgave i 2009 er etablering av kunnskapsbasen som vil være et sentralt verktøy med faktaopplysninger om en rekke prosjekter, eksempler på vellykkede tiltak, sentrale utredninger og utviklingsprosjekter. Distriktssenteret har fått et tilskudd på inntil 2,6 mill. kr fra kap. 552, post 72 til videreføring av omdømmeskolen, nettstedet RY og forprosjekt knyttet til oppretting av profileringsportal samt gjennomføring av en inspirasjonsturné.

Budsjettforslag 2010

Det foreslås en bevilgning på 26 mill. kr. Økningen på posten skal dekke oppgaver innen omdømmearbeid som Distriktssenteret har overtatt fra departementet i 2009, økte ressurser til kunnskapsbasen samt innkjøp av nødvendige tjenester innen forskning og utredning.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekt på kap. 3554, post 1, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Kap. 3554 Kompetansesenter for distriktsutvikling

Post 1 Diverse inntekter

Det blir ikke budsjettert med inntekter på posten.

Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Innledning

Kommunesektoren har et bredt ansvar for sentrale velferdstjenester bl.a. innen oppvekst, pleie og omsorg, og utdanning. Et sterkt lokaldemokrati danner grunnlag for god velferd i alle deler av landet. Med kommunen og fylkeskommunen som ramme gis innbyggerne nærhet til der beslutninger tas og dermed mulighet til å påvirke lokale prioriteringer, utforming av tjenester og lokal samfunnsutvikling.

Det er viktig at staten viser kommunene og innbyggerne tillit slik at lokale forhold kan legges til grunn i utviklingen av det kommunale tjenestetilbudet. Kommunene på sin side må akseptere de økonomiske og juridiske rammene som er satt for deres virksomhet og det nasjonale målet om et likeverdig tjenestetilbud.

Kommunal sektor forvalter en stor del av fellesskapets ressurser og er en viktig arbeidsgiver, myndighetsutøver, samfunnsutvikler og tjenestetilbyder. For kommunene er det derfor viktig at innbyggerne har tillit til at ressursene forvaltes på en effektiv måte, og i samsvar med etiske normer. Det er helt grunnleggende at de som handler på vegne av kommunen, både folkevalgte og ansatte, opptrer slik at kommunen inngir tillit.

Kommunesektoren er avhengig av gode rammevilkår for å kunne utvikle og opprettholde et godt tjenestetilbud. Kommunesektoren trenger handlefrihet og forutsigbare rammebetingelser. Regjeringen vil legge til rette for dette, bl.a. gjennom sterk inntektsvekst i 2010, særlig i de frie inntektene, og ved å begrense omfanget av statlig regelverk.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Kommuner og fylkeskommuner har et selvstendig ansvar for bl.a. barnehager, grunnskolen, pleie- og omsorgssektoren, helsetjenester, videregående opplæring, samferdselssektoren og teknisk sektor. Virksomheten finansieres av skatteinntekter, gebyrer/egenbetaling og overføringer fra staten. De statlige overføringene er rammetilskudd på Kommunal- og regionaldepartementets budsjett (kap. 571 og 572) og øremerkede tilskudd på de ulike departementenes budsjetter.

På statlig nivå har de enkelte departementer på sine områder et sektoransvar overfor kommunesektoren. Kommunal- og regionaldepartementet har ansvar for å samordne den statlige styringen.

Utfordringer

Regjeringen la 15. mai fram Kommuneproposisjonen 2010, St.prp. nr. 68 (2008–2009). I proposisjonen er regjeringens politikk for kommunesektoren skissert, hvilke utfordringer kommunesektoren har og hvilke forventninger regjeringen har til sektoren.

Mål og rapportering

Departementets hovedmål og arbeidsmål for 2010 er gjengitt i tabell 3.15. Hovedmålene gir uttrykk for en ønsket tilstand på ulike områder. Arbeidsmålene er formulert som aktiviteter og tiltak som har utviklingskarakter, med sikte på å realisere hovedmålene. I tillegg har departementet omfattende driftsoppgaver bl.a. knyttet til forvaltning av kommuneloven og andre lover, inntektssystemet for kommunesektoren, tilrettelegging for gjennomføring av valg og koordineringsansvaret for konsultasjonsordningen. Disse driftsoppgavene krever en betydelig del av departementets ressurser, men er ikke innarbeidet under arbeidsmålene i tabellen.

Rapportering om aktiviteter i 2008 og 2009 i denne proposisjonen er basert på målstrukturen i fjorårets budsjettproposisjon, St.prp. nr. 1 (2008–2009). I Kommuneproposisjonen 2010 er det gitt en bred presentasjon av regjeringens politikk for kommunesektoren. Der ble det også gitt en fyldig rapportering av resultater i kommunal sektor, bl.a. om økonomi og tjenesteyting. Videre er det rapportert om disponering av tilskudd fra departementet til utviklingsprosjekter i kommunesektoren i 2008 («prosjektskjønnsmidler», kap. 571, post 64), samt om utredningsprosjekter innen fornying og omstilling i kommunesektoren hvor departementet har

bidratt med finansiering. Av den grunn er både omtalen av mål, strategier og tiltak og rapporteringen kortfattet i denne proposisjonen.

Mål og rapportering for valgsaker er flyttet til programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Mål for 2010

Tabell 3.15 Mål for 2010 for programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Hovedmål	Arbeidsmål
1 En hensiktsmessig oppgavefordeling og kommune- og fylkesinndeling	1.1 Aktiv oppfølging av lokalt initierte inndelingssaker
2 En demokratisk og effektiv lokalforvaltning	2.1 Bidra til fornying, kvalitetsutvikling og bedre ressursutnyttelse i kommunesektoren bl.a. gjennom oppfølging av Kvalitetskommuneprogrammet
	2.2 Bidra til høy etisk standard i kommunesektoren
	2.3 Videreutvikle modeller for interkommunalt samarbeid
	2.4 Bidra til å befeste og styrke lokaldemokratiet
	2.5 Bidra til å øke kvinneandelen i lokalpolitikken
	2.6 Bidra til god finansforvaltning i kommunesektoren
3 Statlig rammestyring som gir rom for lokalpolitisk skjønn	3.1 Samordne statlige tiltak overfor kommunesektoren
	3.2 Følge opp opptrappingsplanen for oppretting av ubalansen i kommuneøkonomien
4 En rettferdig ressursfordeling	4.1 Legge fram forslag til nye kostnadsnøkler for kommuner og fylkeskommuner
	4.2 Bidra til en treffsikker finansieringsordning for ressurskrevende tjenester
5 Et konkurransedyktig lånemarked for kommunesektoren	5.1 Bidra til konkurranse i lånemarkedet for kommunesektoren slik at den sikres rimelige lån

Hovedmål 1 En hensiktsmessig oppgavefordeling og kommune- og fylkesinndeling

En hensiktsmessig oppgavefordeling mellom kommuner, fylkeskommuner og staten danner grunnlaget for et godt tjenestetilbud i hele landet. Kommune- og fylkesinndeling er nært knyttet opp til identitet og tilhørighet, og eventuelle endringer skal komme gjennom lokale initiativ og på grunnlag av frivillighet.

Arbeidsmål 1.1 (2009) Sørge for en koordinert gjennomføring av forvaltningsreformen fra 1. januar 2010

Rapport og status

På grunnlag av St.meld. nr. 12 (2006–2007) Regionale fortrinn – regional framtid og Stortingets behandling av denne våren 2007, har berørte departementer arbeidet med den nærmere utformingen av innholdet i forvaltningsreformen. Meldingen foreslo overføring av oppgaver til fylkeskommunene på en rekke statlige sektorområder. Kommunal- og regionaldepartementet koordinerer arbeidet med reformen, og fremla høsten 2008 Ot.prp. nr. 10 (2008–2009) Om lov om endringer i forvaltningslovgivningen mv. (gjennomføring av forvaltningsreformen) med forslag til nødvendige

lovendringer for å gjennomføre forvaltningsreformen fra 1. januar 2010. Stortinget vedtok lovendringene i desember 2008. Våren 2009 la Helse- og omsorgsdepartementet og Samferdselsdepartementet fram egne proposisjoner med lovforslag om oppgaveoverføring til fylkeskommunene. Departementet har i Kommuneproposisjonen 2010 gitt en samlet oversikt over det økonomiske opplegget rundt forvaltningsreformen.

Arbeidsmål 1.1 er for 2010 omformulert.

Arbeidsmål 1.1 (2010) Aktiv håndtering av lokalt initierte inndelingssaker

Strategier og tiltak

Som utgangspunkt for aktiviteten knyttet til inndeling på kommune- og fylkesnivå ligger prinsippet om frivillighet, dvs. at ingen kommuner eller fylkeskommuner skal inngå i en sammenslåing mot sin egen vilje. Ved lokalt initierte prosesser både på kommune- og fylkesnivå vil departementet aktivt følge disse opp.

Hovedmål 2 En demokratisk og effektiv lokalforvaltning

Et sterkt lokaldemokrati danner grunnlag for god velferd i alle deler av landet. Med kommunen og fylkeskommunen som ramme gis innbyggerne nærhet til der beslutninger tas og mulighet til å påvirke lokale prioriteringer.

Arbeidsmål 2.1 Bidra til fornying, kvalitetsutvikling og bedre ressursutnyttelse i kommunesektoren bl.a. gjennom oppfølging av Kvalitetskommuneprogrammet

Rapport og status

Et viktig satsingsområde i fornyingsarbeidet er systematisk arbeid med kvaliteten i de kommunale tjenestene. Kvalitetskommuneprogrammet startet opp i 2007 og avsluttes i sin nåværende form første halvår 2010. Programmet er et samarbeid mellom staten, KS og arbeidstakerorganisasjonene. Arbeidet skal stimulere til lokalt utviklingsarbeid, bidra til økt kvalitet i tjenestene og redusert sykefravær i kommunene. 138 kommuner er med i Kvalitetskommuneprogrammet. Tolv av kommunene er valgt ut særskilt for å prøve ut tiltak som kan bidra til å redusere sykefraværet. Høsten 2009 ble det arrangert en nasjonal kvalitetskonferanse med 800 deltakere hvor det ble utdelt priser for fremragende kvalitetsarbeid. Programmet evalueres av Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR). En underveisevaluering foretatt i første halvår 2009 viser at aktiviteten har vært godt forankret på sentralt nivå i kommuneorganisasjonene, og at trepartssamarbeidet lokalt har fungert og vært viktig for et vellykket utviklingsarbeid. Det har imidlertid vist seg krevende å få til lærings- og erfaringsoverføring gjennom mindre nettverk og det har vist seg å være vanskelig å utvikle gjennomgående kvalitetsindikatorer som kommunene kan benytte for rapportering. Når det gjelder arbeidet for å redusere sykefraværet har programmet fått fram god kunnskap om hvilke faktorer som har innvirkning på sykefraværet og de tolv deltakerkommunene har oppnådd noe bedre sykefraværsresultater enn gjennomsnittskommunene. Sluttrapporten fra programmet vil foreligge innen utgangen av 2009.

Strategier og tiltak

Gjennom Kvalitetskommuneprogrammet har regjeringen sammen med KS og de ansattes organisasjoner lagt til rette for et forpliktende samarbeid om kvalitetsutvikling og reduksjon av sykefraværet innen omsorg og oppvekst. Involvering av ansatte, særlig i førstelinje, folkevalgte og tillitsvalgte, har bidratt til gode prosesser og kvalitet i arbeidet.

Det er viktig at erfaringene fra Kvalitetskommuneprogrammet nyttiggjøres og videreutvikles. For å få til en god avslutning av programmet, også for de kommunene som kom sist, vil departementet videreføre en del av satsingen t.o.m. første halvår 2010. Hovedfokus vil være bistand til de kommunene som kom sent inn i programmet samt formidling av erfaringer og resultater. Som meldt i kommuneproposisjonen for 2010, tar departementet sikte på en ordning med demonstrasjonskommuner fra 2010. En slik ordning vil innebære at kommuner kan søke om en tidsbegrenset deltakelse med et kvalitetsprosjekt som kan løftes fram og stimuleres økonomisk. Prosjekter som videreutvikler erfaringene fra Kvalitetskommuneprogrammet, samt har overføringsverdi til andre kommuner vil vurderes for deltakelse i ordningen. Med dette ønsker departementet å bidra til at kvalitetsarbeidet i kommunesektoren fortsetter og forsterkes. Departementet vil også i samarbeid med arbeidstakerorganisasjonene og KS, vurdere en ytterligere oppfølging av kvalitetskommuneprogrammet.

Arbeidsmål 2.2 (2009) Iverksette tiltak med sikte på å sikre høy etisk standard og et godt omdømme for kommunesektoren

Rapport og status

Departementet fremmet 12. desember 2008 en proposisjon med forslag til regelendringer for å legge forholdene til rette for styrket etisk praksis, Ot.prp. nr. 17 (2008–2009) Om lov om endringer i kommuneloven og svalbardloven (om tillitskapende forvaltning mv. i kommuner og fylkeskommuner). I tillegg fremmet departementet 3. april 2009 en proposisjon med forslag til strengere habilitetsregler for folkevalgte og offentlige tjenestemenn som også er leder eller medlem av styret eller bedriftsforsamlingen i offentlig heleide selskaper, Ot.prp. nr. 50 (2008–2009) Om lov om endringer i forvaltningsloven (habilitet for styremedlemmer mv. i offentlig heleide selskaper). Lovforslagene er vedtatt av Stortinget.

Departementet satte i november 2008 ned en arbeidsgruppe som skal foreslå tiltak og utarbeide veiledningsmateriell som kan styrke arbeidet i kontrollutvalgene, revisjonene og administrasjonssjefenes internkontroll. Arbeidsgruppen skal levere sin rapport med forslag til tiltak innen utgangen av 2009.

I juni 2009 avholdt departementet et etikkseminar hvor kommunalt folkevalgte utgjorde hovedtyngden av publikum. Tema var blant annet erfaringene fra Skedsmo kommune etter vannverkssaken på Romerike, siste tiårs organisatoriske endringer i kommunesektoren i et etisk perspektiv samt hvordan internkontrollen kan gjøres levende i hele kommuneorganisasjonen.

Arbeidsmål 2.2 er for 2010 omformulert.

Arbeidsmål 2.2 (2010) Bidra til høy etisk standard i kommunesektoren

Strategier og tiltak

Departementet er opptatt av å sikre at spørsmål knyttet til etikk og tillitskapende forvaltning holdes høyt på dagsorden. Departementet har som mål at det hvert år skal arrangeres en etikksamling med et stort innslag av folkevalgte, hvor aktuelle etikkspørsmål vil bli diskutert.

Departementet vil revidere kommunelovens bestemmelser om møteoffentlighet. Målet med denne revisjonen er å gjøre kommuneloven § 31 mer presis og brukervennlig, slik at risikoen for feil lovanvendelse reduseres. Spesielt er det viktig å unngå at møter i folkevalgte organer lukkes oftere enn det er behov for og hjemmel til. Det er videre et mål å harmonisere bestemmelsen med annet regelverk. I påvente av denne revisjonen gjorde departementet rede for gjeldende rett i rundskrivet som ble sendt ut i forbindelse med lovendringene som fulgte med Ot.prp. nr. 17 (2008–2009) om tillitskapende forvaltning m.v. i kommuner og fylkeskommuner, som ble iverksatt 1. juli 2009.

Departementet vil følge opp rapporten fra arbeidsgruppen som skal foreslå tiltak og veiledningsmateriell som kan styrke arbeidet i kontrollutvalgene, revisjonene og administrasjonssjefenes internkontroll.

Det tas sikte på å utarbeide veiledningsmateriell om habilitetsreglene rettet inn mot behovene i kommuner og fylkeskommuner.

Av forslagene i rapporten fra arbeidsgruppen som skulle vurdere et eget kompetanseorgan for etikk i kommunesektoren, vil departementet satse på bedre informasjons- og rettledningsmateriell samt vurdere nærmere forslaget om forskning på etikk i kommunal sektor. Departementet vil etablere en nettportal for kompetanseoppbygging og erfaringsdeling i samarbeid med KS. Nettportalen skal inneholde godt, relevant og oppdatert stoff om etikk i kommunesektoren slik at den kan være et nyttig verktøy for kommunene.

Arbeidsmål 2.3 Bidra til å befeste og styrke lokaldemokratiet

Rapport og status

Departementet har fulgt opp forslag fremmet i St.meld. nr. 33 (2007–2008) Eit sterkt lokaldemokrati i tråd med Stortingets behandling av meldingen. Kommuner som skal delta i forsøk med stemmerett for 16-åringer ved lokalvalget i 2011 velges ut høsten 2009. Det er vedtatt nye bestemmelser om utvidede åpningstider i valglokalene. Det er vedtatt en bestemmelse som gir et mindretall på en tredjedel av representantene i kommunestyrene rett til å bestemme at valg skal holdes over to dager i en kommune, samt at det er gitt enda bedre mulighet til å avgi forhåndsstemme. Kommunenes adgang til å avholde folkeavstemninger er lovfestet, og det er innført en lovbestemmelse som forplikter kommunene til å innrapportere opplysninger om lokale folkeavstemninger.

Strategier og tiltak

Departementet vil følge opp forslagene i St.meld. nr. 33 (2007–2008) i tråd med Stortingets behandling av meldingen. Tiltakene skal stimulere til et mer levende lokaldemokrati, bidra til å øke valgdeltakelsen og skape grunnlag for økt folkelig engasjement i lokalpolitikken. Departementet vil forberede forsøk med stemmerett for 16-åringer ved

lokalvalget i 2011. Departementet vil arbeide med presiseringer i regelverk knyttet til forholdet mellom politikere og administrasjon, og gjennom støtte til prosjekter i kommunene bidra til utvikling av lokaldemokrati og innbyggerdeltakelse. I samarbeid med KS tas det sikte på en kunnskapskapsinnhenting som setter kommunene bedre i stand til å videreutvikle eget lokaldemokrati.

Arbeidsmål 2.4 (2009) Bidra til å øke kvinneandelen i lokalpolitikken bl.a. gjennom prosjektet Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken

Rapport og status

Gjennom satsingen Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken i perioden 2007–2011, bidrar departementet til å sette i gang ulike tiltak i utvalgte kommuner for rekruttering av kvinner til kommunestyret og ordførervervet. 22 kommuner gjennomfører forskjellige tiltak med tanke på å øke kvinneandelen i lokalpolitikken i sine kommuner. Prosjektkommunene og deres tiltak blir fulgt opp av en evaluering. Rokkansenteret ved Universitetet i Bergen og lokaldemokratiforskningsmiljøet der har fått oppdraget med å systematisere erfaringene med tanke på å spre god praksis og gode erfaringer til resten av kommunesektoren. Hvert år arrangerer departementet en konferanse for prosjektkommunene. I 2008 ble konferansen avholdt i Alta og i 2009 i Haugesund. I tillegg arrangerte departementet et eget miniseminar for alle prosjektlederne i 2009.

Departementet fremmet våren 2009 Ot.prp. nr. 57 (2008–2009) Om lov om endringer i lov av 25. september 1992 nr. 107 om kommuner og fylkeskommuner (kjønnsbalanse i styrene i aksjeselskaper som er eid av kommuner) med forslag til nye regler i kommuneloven. Loven pålegger aksjeselskaper med en kommunal eierandel på 2/3 eller mer å ha kjønnsmessig balanse i sine styrer. Lovendringene er vedtatt av Stortinget og departementet tar sikte på ikrafttredelse 1. januar 2010, med en overgangsperiode på to år for selskaper som er stiftet før lovendringene trådte i kraft.

Arbeidsmål 2.4 er for 2010 omformulert.

Arbeidsmål 2.4 (2010) Bidra til å øke kvinneandelen i lokalpolitikken

Strategier og tiltak

Gjennom prosjektet *Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken* vil departementet bidra til å sette fokus på rekruttering av kvinner til kommunestyret og ordførervervet. Som del av prosjektet vil det også bli vurdert hvilke tiltak som er nødvendige for å få kvinner til å fortsette i politikken. I St.meld. nr. 33 (2007–2008) foreslår departementet at det før neste lokalvalg utarbeides et informasjonsopplegg for lokalpartiene med veiledning om hvordan man kan sette opp nominasjonslistene for å få flere kvinner innvalgt.

I 2010 er det 100 år siden kvinner fikk stemmerett ved kommunestyrevalg, og departementet tar sikte på å markere dette i forbindelse med den årlige konferansen som prosjektet *Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken* gjennomfører hvert år.

Arbeidsmål 2.5 Bidra til god finansforvaltning i kommunesektoren

Rapport og status

Departementet fastsatte forskrift om kommuners og fylkeskommuners finansforvaltning 9. juni 2009. Forskriften regulerer kommunenes og fylkeskommunenes plassering av ledig likviditet og forvaltning av gjeldsporteføljen. Forskriften legger opp til en noe strammere praksis enn det dagens forskrift gjør. En av endringene er at kommunene og fylkeskommunene skal utarbeide og vedta sitt eget finansreglement minst én gang i hver kommunestyre- eller fylkestingsperiode. Den nye forskriften presiserer også at kommunenes og fylkeskommunenes forvaltning må samsvare med egen kunnskap om finans. Kravene til rapportering til kommunestyret og fylkestinget er økt betydelig. Forskriften bidrar til å tydeliggjøre reglene som ligger i dagens regelverk. Ansvarsdelingen mellom kommunestyret/fylkestinget og administrasjonen er klargjort og behovet for risikovurdering, risikohåndtering og rapportering til kommunestyret/fylkestinget er særlig presisert. For å gi kommunesektoren tid til å innrette seg etter det nye regelverket, vil forskriften først tre i kraft 1. juli 2010.

Strategier og tiltak

Departementet vil bidra til at ny forskrift om kommuners og fylkeskommuners finansforvaltning, som ble fastsatt 9. juni 2009, blir gjort kjent for kommuner og fylkeskommuner.

Arbeidsmål 2.6 Videreutvikle modeller for interkommunalt samarbeid (nytt)

Strategier og tiltak

Departementet vil i 2010 se nærmere på regelverket for interkommunalt samarbeid. Dette gjelder både for eksisterende modeller og om det er behov for nye organisasjonsmodeller. Departementet vil vurdere om det fortsatt er behov for kommunelovens § 27 om interkommunalt samarbeid, eventu-

elt om det er behov for å justere regelverket. Departementet vil foreta en kartlegging av bestemmelser om interkommunalt samarbeid i sektorlovgivningen for å se om det er harmoni i regelverket eller om det er bestemmelser som bør justeres for å legge best mulig til rette for interkommunalt samarbeid.

Departementet vil se nærmere på forholdet mellom lov om interkommunale selskaper og statsstøtteregelverket. Det legges videre opp til en kartlegging og evaluering av regionrådene.

Det er viktig at kommunene har tilstrekkelige og hensiktsmessige modeller for samarbeid om de kommunale lovpålagte velferdsoppgavene, herunder offentlig myndighetsutøvelse. I dag må slikt samarbeid skje i en vertskommunemodell hvor oppgaver løses av en kommune på vegne av en eller flere andre kommuner. Departementet utreder nå en samkommunemodell, og vil vurdere lovfesting når utredningen er ferdigstilt. I en samkommunemodell oppretter kommunene et felles, politisk organ, som, i motsetning til vertskommunemodellen, ikke har særskilt tilknytning til én kommune. Samkommunestyret vil være et eget rettssubjekt og ha en egen administrasjon, som løser oppgaver på vegne av de samarbeidende kommunene.

Hovedmål 3 Statlig rammestyring som gir rom for lokalpolitisk skjønn

Rammefinansiering gjennom inntektssystemet er hovedfinansieringsmodellen for kommunesektoren. Rammefinansiering bidrar samlet sett til den mest effektive ressursbruken, er administrativt lite krevende og gir rom for lokalt tilpassede løsninger. Rammefinansiering gir også lokale folkevalgte et reelt handlingsrom til å håndtere lokale utfordringer og behov. En forutsetning for rammefinansiering er at kommunesektoren selv følger opp nasjonalt fastsatte mål.

Departementet har som samordningsdepartement et ansvar for å sørge for at de ulike departementenes styring av kommunesektoren skal være samordnet, helhetlig og konsistent. Videre skal virkemiddelbruken på ulike sektorområder være harmonisert, slik at kommunesektoren ikke gis motstridende styringssignaler.

Arbeidsmål 3.1 (2009) Foreta en samlet gjennomgang av lovhjemlene for statlig tilsyn med kommunene

Rapport og status

Nye regler i kommuneloven om statlig tilsyn med kommunesektoren ble satt i verk 1. mars 2007. Med bakgrunn i denne lovendringen ble arbeidet med en samlet gjennomgang av særlovshjemlene igangsatt høsten 2007. Det ble oppnevnt en interdepartemental arbeidsgruppe som fikk i oppdrag å foreta en gjennomgang av særlovenes hjemler for statlig tilsyn med kommunene.

Arbeidsmål 3.1 (nytt i 2010) Samordne statlige tiltak overfor kommunesektoren

Rapport og status

Veilederen Statlig styring av kommunesektoren (2007) er utarbeidet for å være til hjelp for departementer, direktorater og statlige etater som forbereder tiltak og reformer som berører kommunesektoren. Departementet arbeider med å tilrettelegge for et best mulig beslutningsgrunnlag og implementering av saker av betydning for kommunesektoren, gjennom bl.a. koordineringsansvaret for dialogen mellom regjeringen og kommunesektoren ved KS i konsultasjonsordningen.

Strategier og tiltak

Departementet har nær kontakt, dialog og samarbeid med de ulike fagdepartementene for å vurdere statlige tiltak med konsekvenser for kommunesektoren. Departementets veileder for arbeid med reformer i kommunal sektor er et viktig virkemiddel i dette arbeidet, i tillegg til deltakelse i tverrdepartementale arbeidsgrupper og dialog i tilknytning til enkeltsaker.

Som nevnt ovenfor er det oppnevnt en interdepartemental arbeidsgruppe som skal foreta en gjennomgang av særlovenes hjemler for statlig tilsyn med kommunene. Arbeidet i gruppen nærmer seg sluttføring, og det tas sikte på å fremme en stortingsmelding som oppsummerer resultatet av gruppens arbeid.

Arbeidsmål 3.2 Følge opp opptrappingsplanen for oppretting av ubalansen i kommuneøkonomien.

Rapport og status

I kommuneproposisjonen for 2007 (framlagt våren 2006) la regjeringen fram en opptrappingsplan for oppretting av ubalansen i kommuneøkonomien.

Regjeringen har i perioden f.o.m. 2006 t.o.m. 2009 gitt kommunene et økonomisk løft. Oppdaterte anslag viser at sektoren har blitt tilført om lag 33,8 mrd. 2009-kr i økte inntekter i denne perioden. Til tross for dette opplever mange kommuner nå å ha en stram økonomi, og for mange kommuner ble 2008 et år med svakere økonomisk resultat enn ønsket. For kommunesektoren samlet ble

driftsresultatet i 2008 0,4 pst. For kommunene utenfor Oslo ble resultatet -0,6 pst. mens resultatet for fylkene utenom Oslo var på 2,3 pst. Oslo hadde et netto driftsresultat i 2008 på 3,9 pst. Høy aktivitetsvekst i 2007 og 2008 kombinert med sterkere kostnadsvekst enn forventet, har ført til at mange kommuner i 2008 har fått et lavt eller negativt driftsresultat. Svake driftsresultat i 2008 har også sammenheng med at en del kommuner har tapt på sine finansplasseringer. Korrigert for netto tap på finansplasseringer i 2008 anslås driftsresultatet for sektoren samlet til i overkant av 1 pst. Antallet kommuner i register om betinget godkjenning og kontroll (ROBEK) er imidlertid fortsatt på et lavt nivå. Dette kan tyde på at kommunene har økonomisk handlingsrom til å dekke inn underskuddet fra 2008 innenfor kommunelovens rammer.

Det økonomiske opplegget for 2009 innebærer en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på 11,4 mrd. kr og en reell vekst i de frie inntektene på 6,1 mrd. kr fra 2008 til 2009. Det legges dermed opp til en vesentlig høyere inntektsvekst i inneværende år enn i 2007 og 2008. Det er forventet at rentenivået blir noe lavere i 2009 enn i 2008, og at tapene på finansielle plasseringer reduseres. Det samlede kommuneopplegget for 2009 legger til rette for en konsolidering av den økonomiske balansen og fortsatt utbygging av det kommunale tjenestetilbudet.

For nærmere omtale av utviklingen i kommuneøkonomien og kommunal tjenesteyting vises det til Kommuneproposisjonen 2010, St.prp. nr. 68 (2008–2009).

Strategier og tiltak

Regjeringen legger opp til en realvekst i kommunesektorens samlede inntekter i 2010 på 8 mrd. kr. Veksten i de frie inntektene i 2010 er anslått til 4,2 mrd. kr. Den samlede inntektsveksten for sektoren f.o.m. 2006 t.o.m. 2010 er anslått å være 40,9 mrd. 2010-kr.

Det økonomiske opplegget for 2010 legger forholdene til rette for fortsatt utbygging av det kommunale tjenestetilbudet, og at kommunesektoren skal kunne oppnå en god økonomisk balanse. Det økonomiske opplegget for kommunesektoren i 2010 er nærmere omtalt i kapittel 2.

Arbeidsmål 3.3 (for 2009) Legge til rette for en velfungerende konsultasjonsordning

Rapport og status

Konsultasjonsordningen med KS er en viktig arena for dialog og samhandling mellom kommunesektoren og staten om sentrale problemstillinger innen kommunal sektor. Kommunal- og regionaldepartementet har koordineringsansvaret for gjennomføring av ordningen. I tillegg til ordinær aktivitet har departementet i 2008 og 2009 fått utarbeidet to teoretiske vurderinger av konsultasjonsordningen som virkemiddel i styringsdialogen (SØF og NIBR). Rapportene er tilgjengelige på departementets nettsider om ordningen.

Arbeidsmål 3.3 videreføres ikke for 2010 da koordineringsansvaret for konsultasjonsordningen nå er å anse som en del av de ordinære driftsoppgavene til departementet.

Hovedmål 4 En rettferdig ressursfordeling

Departementet arbeider for en rettferdig ressursfordeling i kommunal sektor. Departementet har som mål at kommunesektoren skal ha inntektsrammer som står i forhold til de oppgaver sektoren er satt til å løse. En rettferdig fordeling av inntektsrammene er en forutsetning for et likeverdig tjenestetilbud i alle deler av landet. For å sikre en rettferdig fordeling er det nødvendig med en jevnlig gjennomgang av de kriterier som ligger til grunn for fordelingen av inntekter. Nye oppgaver for sektoren skal være fullfinansierte.

Arbeidsmål 4.1 (2009) Legge fram forslag til nytt inntektssystem for fylkeskommunene

Rapport og status

I Kommuneproposisjonen 2010 (St.prp. nr. 68 (2008–2009)) ble det lagt frem forslag til endringer i inntektssystemet for fylkeskommunene. Overgangsordningen erstattes av et nytt inntektsgarantitilskudd etter samme modell som for kommunene. Inntektsgarantitilskuddet sikrer at ingen fylkeskommune har en vekst i rammetilskuddet som er mer enn 100 kroner lavere per innbygger enn veksten på landsbasis.

Dagens ordning med bruk av innbyggertall per 1. januar i budsjettåret i utregningen av innbyggertilskuddet med utgiftsutjevning, blir fra 2010 avviklet. Fra 2010 skal innbyggertall per 1. juli året før budsjettåret benyttes. Dette gir mer forutsigbare inntekter for fylkeskommunene, ved at rammetilskuddet til den enkelte fylkeskommune vil bli kjent i oktober året før budsjettåret.

Skjønnstilskuddet til fylkeskommunene blir for 2010 redusert ved at midler overføres fra skjønnstilskuddet og hovedstadstilskuddet til innbyggertilskuddet. Dette har imidlertid ingen omfordelingseffekt.

En ny helhetlig kostnadsnøkkel for fylkeskommunene vil bli lagt fram i kommuneproposisjonen

for 2011 sammen med ny kostnadsnøkkel for kommunene.

Arbeidsmål 4.1 er for 2010 omformulert.

Arbeidsmål 4.1 (2010) Legge fram forslag til nye kostnadsnøkler for kommuner og fylkeskommuner

Strategier og tiltak

Ulikhetene mellom kommuner og mellom fylkeskommuner er til dels store når det gjelder etterspørselen av kommunale tjenester og kostnadene ved å tilby disse. Gjennom utgiftsutjevningen i inntektssystemet skal kommunene og fylkeskommuner i prinsippet få full kompensasjon for ufrivillige etterspørsels- og kostnadsforskjeller. Utgiftsutjevningen er basert på bruk av en kostnadsnøkkel som skal identifisere faktorer som forklarer forskjellene. Dette gjelder blant annet demografiske og geografiske forhold.

Departementet vil i kommuneproposisjonen for 2011 legge frem forslag til nye kostnadsnøkler for kommuner og fylkeskommuner. Inntektsutjevningen for fylkeskommunene vil bli vurdert sammen med forslag til ny kostnadsnøkkel.

Arbeidsmål 4.2 er nytt for 2010.

Arbeidsmål 4.2 Bidra til en treffsikker finansieringsordning for ressurskrevende tjenester

Strategier og tiltak

Departementet vil i samarbeid med Helsedirektoratet vurdere om det er behov for å foreta eventuelle justeringer i utformingen av ordningen, blant annet ved å gjennomføre en utredning om de bakenforliggende årsakene til den sterke utgiftsøkningen i ordningen. Dette kan gi bedre grunnlag for budsjettering av tilskuddene og for å vurdere eventuelle tiltak for bedre kontroll med utgiftene til toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester.

Hovedmål 5 Et konkurransedyktig lånemarked for kommunesektoren (nytt)

Det er viktig at kommunesektoren har tilgang til et lånemarked med reell konkurranse for at sektoren skal kunne få lån med gode betingelser.

Arbeidsmål 5.1 Bidra til konkurranse i lånemarkedet for kommunesektoren slik at kommuner, fylkeskommuner, kommunale og interkommunale selskaper sikres rimelige lån

Strategier og tiltak

Departementet har gjennom eierskap i Kommunalbanken AS ansvar for å bidra til konkurranse om utlån til kommuner, fylkeskommuner, kommunale og interkommunale selskaper, slik at kommunesektoren sikres rimelige lån. Kommunal- og regionaldepartementet vil utøve sitt eierskap i samsvar med prinsipper for god konkurranse og gi kommunene gode lånebetingelser. Kommunalbanken AS er heleid av staten etter at Kommunal- og regionaldepartementet våren 2009 inngikk avtale om kjøp av KLPs eierandel på 20 pst. Kjøpet ble gjennomført som følge av at KLP kjøpte opp Kommunekreditt Norge AS, en av hovedkonkurrentene til Kommunalbanken AS. KLPs kjøp av Kommunekreditt vil kunne bidra til økt konkurranse i markedet for utlån til kommuner fremover.

Budsjettforslag under programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Utgifter under programkategori 13.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
571	Rammetilskudd til kommuner	46 421 723	51 353 889	55 317 173	7,7
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner	15 990 216	17 859 191	26 360 667	47,6
575	Ressurskrevende tjenester	2 968 133	3 285 000	4 350 000	32,4
2427	Kommunalbanken AS	372 500			
	Sum kategori 13.70	65 752 572	72 498 080	86 027 840	18,7

Kap. 2427 Kommunalbanken AS er flyttet fra programkategori 13.10 til programkategori 13.70.

Inntekter under programkategori 13.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
3571	Tilbakeføring av forskudd	53 316			
5316	Kommunalbanken AS	5 842	3 100	500	-83,9
5616	Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS		35 000	267 200	663,4
	Sum kategori 13.70	59 158	38 100	267 700	602,6

Kap. 5316 Kommunalbanken AS og kap. 5616 Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS er flyttet fra programkategori 13.10 til programkategori 13.70.

Inntektssystemet for kommunesektoren

Kommunesektorens frie inntekter anslås til om lag 226 mrd. kr i 2010. De frie inntektene er inntekter som kommuner og fylkeskommuner kan disponere fritt uten andre føringer fra staten enn gjeldende lover og regelverk. De frie inntektene består av rammetilskudd og skatteinntekter og utgjør i underkant av 70 pst. av kommunesektorens samlede inntekter. Av de frie inntektene er om lag 2/3 skatteinntekter og om lag 1/3 rammetilskudd. Gjennom inntektssystemet fordeles de frie inntektene til kommunene og til fylkeskommunene.

Det overordnede formålet med inntektssystemet er å sikre utjevning av de økonomiske premiene for å kunne gi et likeverdig kommunalt og fylkeskommunalt tjenestetilbud over hele landet. Gjennom inntektsutjevningen i inntektssystemet utjevnes delvis forskjeller i skatteinntekter, og gjennom utgiftsutjevningen for kommuner og fylkeskommuner gis det i prinsippet full kompensasjon for ufrivillige kostnadsforhold i tjenesteytingen.

Utgiftsutjevningen blir beregnet på grunnlag av kostnadsnøkler for henholdsvis kommunene og fylkeskommunene. Gjennom utgiftsutjevningen kompenseres kommunene og fylkeskommunene for ufrivillige kostnadsforhold som har dokumentert innvirkning på utgiftene til kommunene og fylkeskommunene. Med ufrivillige forhold menes for-

hold som den enkelte kommune eller fylkeskommune ikke kan påvirke, som f.eks. alderssammensetningen i befolkningen. Utgiftsutjevningen omfatter helse- og sosialsektoren, grunnskolesektoren, administrasjon, miljø- og landbrukssektoren for kommunene, og videregående opplæring, samferdselssektoren og tannhelsetjenesten for fylkeskommunene. En felles kostnadsnøkkel for kommunene og en felles kostnadsnøkkel for fylkeskommunene er bygd opp ved å vekte sammen kostnadsnøklene i de ulike tjenesteytende sektorene.

Endringer i inntektssystemet for fylkeskommuner og kommuner

Regjeringen fremmet i Kommuneproposisjonen 2010 forslag til endringer i inntektssystemet for fylkeskommunene.

Den eksisterende overgangsordningen vil bli avviklet, og det vil bli innført et inntektsgarantitilskudd (INGAR) for fylkeskommunene. Tilsvarende inntektsgarantitilskudd ble innført for kommunene f.o.m. 2009. Regjeringen foreslår også å slå sammen hovedstadstilskuddet til Oslo som kommune med hovedstadstilskuddet til Oslo som fylkeskommune til et samlet hovedstadstilskudd som gis til Oslo som fylkeskommune. I tillegg vil skjønnsrammen for fylkeskommunene bli redusert med 468 mill. kr ved at det trekkes 112 kr per innbygger i skjønnsrammen til alle fylkeskommuner, som så fordeles gjennom innbyggertilskuddet med et likt beløp per innbygger. Hovedstadstilskuddet til Oslo vil tilsvarende bli redusert med 112 kr per innbygger som overføres til innbyggertilskuddet. Overføringen av midler fra skjønnsrammen og hovedstadstilskuddet til innbyggertilskuddet har ingen omfordelingseffekt

I inntektssystemet for kommunene vil den symmetriske inntektsutjevningen trappes opp fra 57 til 59 pst. i 2010.

Nye kostnadsnøkler for kommunene og fylkeskommunene vil bli lagt fram i Kommuneproposisjonen 2011. Da vil hovedtyngden av tilskudd til barnehager bli innlemmet i inntektssystemet, og en samlet kostnadsnøkkel, inklusiv en delkostnadsnøkkel for barnehager, kan presenteres. Samtidig vil det bli vurdert om inntektsutjevningen for fylkeskommunene skal endres.

I Beregningsteknisk dokumentasjon til Prop. 1 S. (2009–2010) fra Kommunal- og regionaldepartementet (Grønt hefte) blir rammetilskuddet for 2010 til hver enkelt kommune og fylkeskommune presentert.

Rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner blir utbetalt gjennom ti årlige terminbeløp. Det inntektsutjevnende tilskuddet fordeles i hvert av de ti terminbeløpene.

Om de enkelte tilskuddene som blir fordelt gjennom inntektssystemet

Det samlede rammetilskuddet til kommunene for 2010 blir bevilget over seks ulike poster på kap. 571 i statsbudsjettet:

- post 60 Innbyggertilskudd
- post 61 Distriktstilskudd Sør-Norge
- post 62 Nord-Norge og Namdalstilskudd
- post 63 Småkommunetilskudd
- post 64 Skjønnstilskudd
- post 66 Veksttilskudd

Det samlede rammetilskuddet til fylkeskommunene for 2010 blir bevilget over fire ulike poster på kap. 572 i statsbudsjettet:

- post 60 Innbyggertilskudd
- post 62 Nord-Norge-tilskudd
- post 64 Skjønnstilskudd
- post 65 Tilskudd til barnevern/hovedstadstilskudd

Kap. 571 Rammetilskudd til kommuner

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
21	Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet, *kan overføres*	5 908	8 058	8 300
60	Innbyggertilskudd	37 215 812	46 531 818	50 600 896
61	Distriktstilskudd Sør-Norge		310 661	329 278
62	Nord-Norge- og Namdalstilskudd	1 269 995	1 384 069	1 441 246
63	Småkommunetilskudd	855 763	964 791	1 017 153
64	Skjønnstilskudd, *kan nyttes under kap. 572, post 64*	1 519 500	1 636 000	1 731 000
65	Hovedstadstilskudd		300 000	
66	Veksttilskudd		218 492	189 300
69	Kommunal selskapsskatt, *kan nyttes under post 60*	5 374 865		
90	Forskudd på rammetilskudd	179 880		
	Sum kap. 571	46 421 723	51 353 889	55 317 173

Post 21 Kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet

I 2002 ble det opprettet en egen post knyttet til kunnskapsutvikling og drift av inntektssystemet. Kjøp av data og ulike tjenester knyttet til drift av inntektssystemet blir finansiert over post 21.

Midlene fra post 21 blir også brukt til å initiere forskning og innhenting av kunnskap, hovedsaklig innenfor det kommunaløkonomiske området. Gjennom Det tekniske beregningsutvalget for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) blir det rapportert om hovedtrekk i økonomi og tjenesteyting i kommunene. TBUs drift blir finansiert over post 21.

Det legges også til grunn at posten kan brukes til å finansiere utredninger og større utviklingsprosjekter innenfor departementets ansvarsområde, herunder midlertidige utredningsstillinger i departementet knyttet til tidsbegrensede prosjekter.

For 2010 foreslår departementet en prisjustering av tilskuddet, og dermed en bevilgning på 8,3 mill. kr på denne posten, en økning på om lag 250 000 kr fra 2009.

Post 60 Innbyggertilskudd

Størrelsen på innbyggertilskuddet til kommunene blir fastsatt ut fra differansen mellom de samlede rammeoverføringene og summen av postene 61-66. Det inntektsutjevnende tilskuddet og utgiftsutjevningen inngår i post 60. Siden 2002 inngår også inndelingstilskuddet i innbyggertilskuddet til kommunene.

Innbyggertilskuddet blir i utgangspunktet beregnet som et likt beløp per innbygger til alle kommuner. Deretter blir tilskuddet justert for hver enkelt kommune etter følgende faktorer:

1. omfordeling av skatteinntekter gjennom inntektsutjevningen
2. omfordeling gjennom utgiftsutjevningen basert på kostnadsnøklene for kommunene
3. omfordeling gjennom korreksjonsordningen for elever i statlige og private skoler
4. omfordeling gjennom inntektsgarantiordningen, for systemendringer, oppgaveendringer, innlemming av øremerkede tilskudd, befolkningsnedgang og endringer i kriteriedata
5. omfordeling på grunn av inndelingstilskuddet

Fra 2003 ble innbyggertilskuddet og utgiftsutjevningen beregnet med utgangspunkt i befolkningstall per 1. januar i budsjettåret. Dette innebar en ordning med oppdatering av innbyggertilskuddet og utgiftsutjevningen midt i budsjettåret, i henhold til befolkningstall per 1. januar i budsjettåret. I 2009 ble denne ordningen avviklet for kommunene, og innbyggertilskuddet, inkludert utgiftsutjevningen, baseres nå på befolkningstall per 1. juli året før budsjettåret. Det er kun for befolkningstallene og alderskriteriene at telledatoen er 1. juli året før budsjettåret.

Inntektsutjevning

Inntektsutjevningen skal utjevne forskjeller i kommunenes skatteinntekter. Det inntektsutjevnende tilskuddet beregnes fortløpende ti ganger i året

basert på siste opplysninger om skatteinngangen. Beregningen av inntektsutjevningen dokumenteres på Kommunal- og regionaldepartementets internettsider for løpende inntektsutjevning.

I 2005 ble inntektsutjevningen for kommunene lagt om til en symmetrisk utjevning. Regjeringen la i 2009 opp til en opptrapping av utjevningsgraden i inntektsutjevningen. Utjevningsgraden vil bli trappet opp over en treårsperiode, fra 55 til 57 pst. i 2009, fra 57 til 59 pst. i 2010 og fra 59 til 60 pst. i 2011. I 2010 får derfor kommuner med skatteinntekter over landsgjennomsnittet et trekk på 59 pst. av differansen mellom egen skatteinntekt og landsgjennomsnittet, mens kommuner med skatteinntekter under landsgjennomsnittet får kompensert 59 pst. av differansen mellom egen skatteinntekt og landsgjennomsnittet. Det ble ikke foretatt noen endringer i tilleggsutjevningen i 2009. For å skjerme kommuner med lave skatteinntekter, får kommuner med skatteinntekter under 90 pst. av landsgjennomsnittet en tilleggskompensasjon på 35 pst. av differansen mellom egen skatteinntekt og 90 pst. av landsgjennomsnittet.

Tabell 3.16 Kostnadsnøkkel for kommunene

Kriterium	Vekt
Basis	0,025
Innbyggere 0-5 år	0,023
Innbyggere 6-15 år	0,316
Innbyggere 16-66 år	0,120
Innbyggere 67-79 år	0,084
Innbyggere 80-89 år	0,132
Innbyggere 90 år og eldre	0,049
Andel skilte og separerte 16-59 år	0,038
Andel arbeidsledige 16-59 år	0,010
Beregnet reisetid	0,016
Reiseavstand til nærmeste sonekrets	0,010
Reiseavstand til nærmeste nabokrets	0,011
Dødelighetstall	0,025
Ikke-gifte 67 år og over	0,025
Innvandrere	0,005
Psykisk utviklingshemmede 16 år og over	0,062
Psykisk utviklingshemmede under 16 år	0,003
Urbanitetskriterium	0,041
Landbrukskriterium	0,005
Sum	1,000

Kostnadsnøkkelen for kommunene

Det er foretatt en teknisk justering i kostnadsnøkkelen for kommunene i forhold til 2009. Kostnadsnøkkelen er justert på grunn av at økt timetall til fysisk aktivitet i grunnskolen og forsterket opplæring (tidlig innsats) på barnetrinnet får helårseffekt fra og med 2010. Grunnskole får dermed en større andel av den samlede kostnadsnøkkelen, og kriteriet antall innbyggere 6-15 år får økt vekting. Vektingen av antall innbyggere 67-79 og 80-89 år, antall arbeidsledige, antall psykisk utviklingshemmede under 16 år og urbanitetskriteriet reduseres, mens antall innbyggere 16-66 år justeres noe opp. Tabell 3.16 viser kostnadsnøkkelen for kommunene i 2010.

Inntektsgarantiordningen

I forbindelse med nytt inntektssystem for kommunene ble det i 2009 innført et nytt inntektsgarantitilskudd som erstatning for den tidligere overgangsordningen. Hensikten med tilskuddet er å gi kommunene en mer helhetlig skjerming mot plutselig svikt i rammetilskuddet, og dermed øke fleksibiliteten og forutsigbarheten i inntektssystemet. Reduksjonen i rammeoverføringer fra et år til det neste begrenses til et bestemt beløp per innbygger.

Inntektsgarantitilskuddet tar utgangspunkt i endringen i det totale rammetilskuddet på nasjonalt nivå, målt i kr per innbygger, og er utformet slik at ingen kommuner skal ha en beregnet vekst i rammetilskuddet fra et år til det neste som er lavere enn 300 kr under beregnet vekst på landsbasis i kr per innbygger (før finansiering av selve overgangsordningen). Ordningen finansieres ved et likt trekk per innbygger i alle landets kommuner. Endringer som omfattes av inntektsgarantitilskuddet er systemendringer, oppgaveendringer, innlemming av øremerkede tilskudd, befolkningsnedgang og endringer i kriteriedata.

Endringer i skatteinntektene eller inntektsutjevningen omfattes ikke av inntektsgarantitilskuddet.

Korreksjonsordningen for elever i statlige og private skoler

I utgiftsutjevningen i inntektssystemet er det en korreksjonsordning basert på antall elever i statlige og private skoler. Ordningen tar hensyn til at antall elever i statlige og private skoler varierer mellom kommuner. Korreksjonsordningen fungerer slik at kommuner som har relativt mange elever i statlige og private skoler får et trekk gjennom utgiftsutjevningen. Motsatt får kommuner med relativt få elever i statlige og private skoler et tilskudd gjen-

nom utgiftsutjevningen. Satsene for trekk fastsettes årlig. Satsene var uendret i perioden 1994–2002, men er gradvis økt fra og med 2003. Satsene for spesialskoler og opphold videreføres på reelt samme nivå i 2010 som i 2009, mens satsen for vanlig undervisning øker fra 2009 til 2010. Trekksatsene ligger under gjennomsnittskostnaden per elev på landsbasis. Trekksatsene bør ligge under gjennomsnittskostnaden ettersom marginalkostnaden knyttet til en elev oftest er lavere enn gjennomsnittskostnaden. For nærmere omtale vises det til Beregningsteknisk dokumentasjon (Grønt hefte). Tilbakeføringen av trekket i korreksjonsordningen skjer etter kostnadsnøkkelen.

Inndelingstilskudd

Inndelingstilskuddet er en del av post 60 Innbyggertilskuddet til kommunene og blir gitt til kommuner som slår seg sammen. Tilskuddet skal sikre at kommuner som slår seg sammen, ikke får reduserte statlige overføringer som følge av kommunesammenslutningen. Inndelingstilskuddet består av det basistilskuddet som kommunene fikk før sammenslutningen, i tillegg til eventuelle distriktspolitiske tilskudd som kommunene mottok før sammenslutningen. Tilskuddet blir beregnet det året kommunene gjennomfører sammenslutningen, og blir senere justert med pris- og lønnsvekst de påfølgende årene. Kommuner som gjennomfører en sammenslutning, vil motta fullt inndelingstilskudd i ti år. Tilskuddet vil deretter bli trappet gradvis ned. I 2010 mottar kommunene Re, Bodø, Aure, Vindafjord og Kristiansund inndelingstilskudd.

Post 61 Distriktstilskudd Sør-Norge

I 2009 ble det opprettet et nytt distriktspolitisk tilskudd i Sør-Norge. Tilskuddet tildeles kommuner i Sør-Norge som har en gjennomsnittlig skatteinntekt de siste tre år som er lavere enn 120 pst. av landsgjennomsnittet, som ligger i sone IV eller sone III i det distriktspolitiske virkeområdet, og som ikke mottar Nord-Norge- og Namdalstilskudd eller småkommunetilskudd. Alle kommuner i sone IV kan få støtte, mens kommuner innenfor sone III får tilskudd dersom den samfunnsmessige utviklingen er svak. Samfunnsmessig utvikling måles ved en distriktsindeks som gir et uttrykk for utviklingen i tilgjengelighet, demografi, arbeidsmarked og inntekt. Kommuner i sone III som har en indeks lavere enn 35, får fullt tilskudd, mens kommuner i sone III med indeks mellom 35 og 46 mottar redusert tilskudd.

For en nærmere omtale av det distriktspolitiske virkeområdet, se Kommuneproposisjonen 2009.

Distriktstilskudd Sør-Norge gis med én sats per kommune og én sats per innbygger. Satsene i 2010 er prisjustert i forhold til 2009. Tilskuddet beregnes ut fra folketallet per 1. januar året før budsjettåret.

Tabell 3.17 Satser for distriktstilskudd Sør-Norge

Sats	Sone IV	Sone III
Per kommune (1 000 kr)	3 301	496-2 476
Per innbygger (kr)	775	117-581

Post 62 Nord-Norge- og Namdalstilskudd

Inntektssystemet skal bidra til å støtte opp under viktige regionalpolitiske mål som å sikre bosetting og levedyktige lokalsamfunn i alle deler av landet. Som et ledd i regional- og distriktspolitikken ønsker regjeringen at kommuner i Nord-Norge skal sikres muligheter til å gi et bedre tjenestetilbud enn kommuner ellers i landet. Regjeringen ønsker også å bidra til en høy kommunal sysselsetting i et område med et konjunkturavhengig næringsliv. Kommuner i Nord-Norge får derfor et eget tilskudd. Fra og med 2009 får i tillegg 14 kommuner i Namdalen tilskudd etter samme sats som Nordland, siden de bl.a. sliter med fraflytting og i stor grad har de samme utfordringene som kommuner sør i Nordland.

Ved komitémerknad til kommuneproposisjonen for 2010 ble regjeringen bedt om å vurdere hvorvidt kommunene i tiltakssonen i Nord-Troms bør kompenseres for forskjellen i sats for Nord-Norge- og Namdalstilskuddet mellom kommunene innenfor tiltakssonen. Etter en helhetlig vurdering foreslår regjeringen at Nord-Norge- og Namdalstilskuddet til kommunene i tiltakssonen i Nord-Troms styrkes med om lag 10 mill. kr i 2010. Styrkingen gjennomføres ved at satsen for de syv kommunene i tiltakssonen i Nord-Troms økes i forhold til de øvrige kommunene i Troms.

Nord-Norge- og Namdalstilskudd blir utbetalt med én sats per innbygger. Departementet tilrår at satsene for Nord-Norge- og Namdalstilskudd til kommunene for 2010 blir prisjustert. Tilskuddet beregnes med utgangspunkt i folketallet per 1. januar året før budsjettåret. Tabell 3.18 viser satsene for Nord-Norge- og Namdalstilskuddet for kommuner i 2010.

Tabell 3.18 Satser for Nord-Norge- og Namdalstilskuddet

Kommuner i:	Kr per innbygger
Nordland og Namdalen	1 570
Troms (utenfor tiltakssonen)	3 012
Tiltakssonen i Troms	3 550
Finnmark	7 356

Post 63 Småkommunetilskudd

Omleggingen av inntektssystemet for kommunene i 2009 innebar at det tidligere regionaltilskuddet ble videreført som et småkommunetilskudd. Småkommunetilskuddet blir gitt til kommuner som har færre enn 3200 innbyggere. For å få småkommunetilskudd må kommunen i tillegg ha en gjennomsnittlig skatteinntekt de siste tre år som er lavere enn 120 pst. av landsgjennomsnittlig skatteinntekt siste tre år.

Kommuner i tiltakssonen (alle kommuner i Finnmark og sju kommuner i Nord-Troms) vil få tilskudd etter forhøyet sats.

Satsene for småkommunetilskuddet for 2010 vil være prisjusterte i forhold til 2009. Tilskuddet beregnes med utgangspunkt i folketallet per 1. januar året før budsjettåret.

Tabell 3.19 Satser for småkommunetilskuddet

(i 1 000 kr)

Område	Beløp per kommune
Kommuner i tiltakssonen (Finnmark og Nord-Troms)	11 194
Øvrige kommuner	5 707

Post 64 Skjønnstilskudd

Kommunal- og regionaldepartementet fordeler årlig en del av rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner etter skjønn. Fordelingen etter skjønn må ses i sammenheng med fordelingen etter objektive kriterier i de faste delene av inntektssystemet. Det samlede skjønnstilskuddet for kommuner og fylkeskommuner for 2010 foreslås satt til 2 136 mill. kr.

Tabell 3.20 Skjønnstilskudd til kommuner og fylkeskommuner 2010

(i 1 000 kr)

Kommunene	1 731 000
Fylkeskommunene	405 000
Landet i alt	2 136 000

Skjønnstilskuddet til fylkeskommunene er nærmere beskrevet under kap. 572, post 64.

Kommunene

- Det samlede skjønnstilskuddet til kommunene i 2010 foreslås satt til 1 731 mill. kr. Dette er 45 mill. kr mer enn vedtatt i Kommuneproposisjonen 2010. Dette skyldes endringer i fylkesrammene til Troms og Finnmark samt endringer i prosjektskjønnet, se omtale nedenfor.
- Basisrammen utgjør til sammen 1 027 mill. kr.
- I behandlingen av statsbudsjettet for 2009 ble skjønnsrammen til kommunene utvidet med 100 mill. kr til inntektssvake kommuner i Sør-Norge. Departementet foreslår å videreføre dette i 2010 med samme beløp. Først har departementet fastsatt fylkesrammer på grunnlag av kommunenes inntektsnivå hvor man holder kommuner som mottar distriktspolitiske tilskudd utenfor fordelingen. Fylkesmannen har videre fordelt fylkesrammene til kommunene.
- 5 mill. kr trekkes fra fylkesrammen til Troms og Finnmark for å finansiere en økning i satsene i Nord-Norge og Namdalstilskuddet til kommunene i tiltakssonen i Nord-Troms. Trekket gjøres med et likt beløp per innbygger i de to fylkene.
- Da ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift ble lagt om i 2004, ble kommunene kompensert gjennom en økning i skjønnstilskuddet. Mange kommuner fikk per 1. januar 2007 tilbake samme nivå på satsen for differensiert arbeidsgiveravgift (DAA) som de hadde før omleggingen av ordningen. For disse kommunene har kompensasjonen for økning i satsen de har mottatt i perioden 2004 til 2006 falt bort. Kommuner som kun delvis får gjeninnført redusert sats for DAA, beholder en forholdsmessig andel av kompensasjonen. Kompensasjonen til kommuner med økt DAA-sats var i 2009 på 343,5 mill. kr. Kompensasjonen for økt sats for DAA i 2010 er oppjustert med 3,75 pst. Dette gir en samlet kompensasjon på 356,4 mill. kr i 2010.
- Kommunene Åmot og Elverum har mottatt skjønnstilskudd over flere år i forbindelse med

etableringen av Rena leir og sivilplanleggingen av regionfelt Østlandet. 2010 er det siste året Åmot og Elverum mottar ekstra skjønnsmidler, henholdsvis 1 mill. kr og 0,5 mill. kr.
- Innenfor skjønnsrammen holder departementet igjen 104 mill. kr til ekstraordinære hendelser som oppstår i løpet av budsjettåret.
- Innenfor skjønnsrammen ligger tilskudd til utviklings- og utredningsprosjekter. For 2010 foreslår departementet å sette av 143 mill. kr til prosjektskjønnet. Dette er en økning på 50 mill. kr i forhold til det som ble varslet i Kommuneproposisjonen, og skyldes i hovedsak at bevilgningsbehovet for forsøk med e-valg og anskaffelse av et nasjonalt administrativt valgsystem er blitt oppjustert.
- Innenfor prosjektskjønnet er det igangsatt flere prosjekter som videreføres i 2010, bl.a. Økoløft, Grønne energikommuner og Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken. Kvalitetskommuneprogrammet har vært en sentral satsing for regjeringen i fornyingsarbeidet i kommunesektoren i perioden 2006–2009. Mange av kommunenes tiltak og prosjekter videreføres også etter 2009, og det kan være aktuelt å gi støtte til enkelte av disse i 2010. Lokale utviklingsprosjekter kan også finansieres over prosjektskjønnet.

Kriterier for prosjektskjønnet

Det er gjort mindre justeringer i kriteriene for tildeling av prosjektskjønnet.
- Kommunal- og regionaldepartementet kan gi tilskudd til utviklings- og fornyelsesprosjekter i kommuner og fylkeskommuner. Prosjektene skal ha læringseffekt også for andre kommuner og fylkeskommuner. Det kan ikke gis tilskudd til ordinær omstilling og omorganisering i enkeltkommuner/-fylkeskommuner. Det kan heller ikke gis tilskudd til rene utredningsoppdrag.
- Tilskudd kan primært gis på grunnlag av søknader fra kommuner og/eller fylkeskommuner, samt til prosjekter som gjennomføres i samarbeid med– eller er initiert av KS. Søknader fra flere kommuner og samarbeidspartnere prioriteres framfor søknader fra enkeltkommuner/-fylkeskommuner.
- Departementet kan selv initiere utviklingsprosjekter eller utviklingsprogrammer i et utvalg kommuner/fylkeskommuner. Som hovedregel skal samtlige kommuner/fylkeskommuner inviteres til å delta i slikt utviklingsarbeid.
- Kommunal- og regionaldepartementet kan i særlige tilfeller gi tilskudd til prosjekter i kommuner/fylkeskommuner som gjennomføres av andre departementer.
- Dersom tilskudd gis til andre enn kommuner, fylkeskommuner, KS eller øvrige departementer, må det gå klart fram at søker opptrer på vegne av noen bestemt angitte kommuner/fylkeskommuner, at disse vil delta i utviklingsarbeidet og dra nytte av tiltaket.

Noen av midlene vil benyttes til forskningsbasert evaluering av forsøk, større utviklingsprosjekter og lovreformer.

Særskilt prosjekt forsøk elektronisk valg

Bakgrunn

Departementet startet i 2008 e-valg 2011-prosjektet som skal etablere en sikker elektronisk valgløsning for stortings-, kommunestyre- og fylkestingsvalg som gir bedre tilgang for å stemme for alle velgergrupper. Løsningen skal sikre en rask valggjennomføring med effektiv ressursbruk i kommunene, samt legge til rette for utøvelse av direktedemokrati. Dagens høye troverdighet til valggjennomføring, basert på prinsipp om hemmelig valg, skal opprettholdes.

Stortinget stilte seg ved behandlingen av statsbudsjettet for 2008 «[…] positiv til at det igangsettes prosjekt der det arbeides for å tilrettelegge for elektronisk stemmegivning med sikte på å gjennomføre forsøk ved ordinære valg i 2011», jf. Budsjett-innst. S. nr. 5 (2007–2008) fra kommunal- og forvaltningskomiteen.

Gjennom forsøket i 2011 skal det gis Stortinget et beslutningsgrunnlag til Stortinget for å vurdere om løsningen for elektronisk stemmegivning og et valgadministrativt datasystem skal innføres på landsbasis og eventuelt tidsperspektiv for dette.

Prosjektet skal anskaffe og prøve ut en løsning for elektronisk stemmegivning i enkelte forsøkskommuner ved lokalvalget i 2011. Prosjektet tar samtidig sikte på å anskaffe og prøve ut et fullstendig valgadministrativt datasystem i de samme forsøkskommunene. Prosjektet skal også planlegge for en eventuell full innføring av løsningen i Norge på lengre sikt.

Prosjektet ble nærmere beskrevet i St.prp. nr. 68 (2008–2009) Kommuneproposisjonen 2010. Informasjon om prosjektet er gjort tilgengelig på www.e-valg.dep.no.

Omfang

Det ble i utgangspunktet lagt til grunn at det gjennom prosjektet skulle utvikles en løsning for elektronisk stemmegivning.

En slik løsning vil imidlertid ha mye overlappende funksjonalitet og mange skjæringsflater mot ulike valgadministrative systemer som de fleste kommunene i dag benytter i valgavviklingen, i tillegg til en elektronisk manntallsløsning.

I dag er det kommunene som hver for seg må anskaffe et valgadministrativt system hver gang det er valg. Det er i dag én aktør som har tilnærmet monopol på det norske markedet som leverandør av et slikt system, da kun én kommune benytter en annen leverandør. Dette gjør valgavviklingen sårbar for endringer i leverandørsituasjonen. Videre har kommunene varierende kompetanse på området. Økt kompleksitet, kombinert med dårlig tid, har derfor gjort sitt til at kommunene i stadig større grad synes å ha gitt fra seg kontroll til dataleverandør. Et statlig eid, forvaltet og kontrollert valgdatasystem vil derfor ha mange fordeler. Det er også uttrykt et ønske fra mange kommuner om at staten tar på seg å eie og drive et slikt system. Bakgrunnen for at valgbudsjettet i 2009 ble styrket var blant annet for å kunne starte opp et utredningsarbeid rundt et statlig valgdatasystem, jf. St.prp. nr. 1 (2008–2009).

Våren 2009 fant departementet det formålstjenlig å se utviklingen av et system for elektronisk stemmegivning i sammenheng med behovet for å utvikle og prøve ut et sentralt valgdatasystem. Totalkostnadene vil være høyere dersom systemene skal utvikles hver for seg. Gjennomføringsrisikoen blir også mindre dersom systemene utvikles i sammenheng. Selv om dette er to systemer som i prinsippet kan bli utviklet og testet ut hver for seg, har det stor nytte å se dem i sammenheng. Prosjektet har derfor nå også som mål å utvikle et eget valgadministrativt system, der målsetningen er at systemet skal prøves ut i de forsøkskommunenne som også skal prøve ut elektronisk stemmegivning. Gjennomføringen blir organisert med mål om å utvikle en valgadministrativ løsning som også vil kunne fungere om man etter forsøket i 2011 ikke velger å gå videre med elektronisk stemmegivning.

Systemløsningen tar sikte på å benytte felles nasjonal eID for autentisering av velgere, og vil vurdere bruk av Altinn-infrastruktur for kommunikasjon med de politiske partiene. Løsningen vil bli utformet i samsvar med prinsippene i den nye tilgjengelegheitslova, felles offentlige IKT-arkitekturprinsipp, samt offentlige IKT-standarder, så fremt dette er i tråd med valgloven og tilfredsstiller sikkerhetskravene til løsningen.

Det tas sikte på å prøve ut løsningen ved kommunestyre og fylkestingsvalget i 2011 i noen utvalgte kommuner. Basert på erfaringer ved forsøkene i 2011 skal det utarbeides et beslutningsgunnlag til Stortinget for eventuell beslutning om full innføring. Løsningen som anskaffes vil være en fullverdig løsning, dimensjonert med tanke på en fremtidig full innføring i alle landets kommuner.

Prosjektbudsjett

Forslaget til prosjektbudsjett for 2010 dekker alle statens kostnader knyttet til system, drift, innføring, opplæring, konsulenttjenester og departementets egne lønnskostnader. Det dekker også pilotkommunenes ekstrakostnader, inkludert noe av kommunenes personellkostnader.

Kostnadene dekkes på kap. 571, post 64 og kap. 572, post 64, lønnsmidler til prosjektmedarbeiderne i departementet på kap. 502, post 1 Valgutgifter.

Prosjektets totalkostnad for perioden frem til juni 2012 er foreløpig beheftet med stor usikkerhet. Den største usikkerheten i anslaget er avhengig av hvilken løsning/leverandør som velges og spesielt hvor stor del av våre krav som dekkes av leverandørene eksisterende «standardsystem». I løpet av 2009 gjennomføres det en omfattende prosess for å redusere usikkerheten i anslaget. Sentralt står anskaffelsesprosessen for e-valgsløsningen. Prosjektet benytter prosedyren konkurransepreget dialog. Gjennom denne er et overslag over kostnaden for e-valgssystem kartlagt. Et første overslag ble innhentet fra leverandørene til utarbeidelsen av St.prp. nr. 68 (2008–2009) Kommuneproposisjonen 2010. Et nytt, oppjustert overslag er innhentet til statsbudsjettet for 2010. Det er fortsatt knyttet mye usikkerhet til dette. En endelig systemkostnad og dermed redusert usikkerhet i overslaget vil være klar ved kontraktsinngåelse, som det tas sikte på å gjennomføre ved årsskiftet 2009/2010.

Tabell 3.21 Foreløpig anslag for e-valg 2011

	Behov 2010	Prosjektet samlet (2008–2012)
Mai 2009 (Kommuneproposisjon 2010)	72 mill. kr +/-30 pst.	123 mill. kr +/- 30 pst.
Sept. 2009 (P50)[1]	86 mill. kr	169 mill. kr.
Sept. 2009 (P85)[1]	110 mill. kr	220 mill. kr

[1] P50 og P85 er overslag gitt med henholdsvis 50 og 85 pst. sannsynlighet for at forbruket ikke blir høyere enn dette.

Overslaget fra kommuneproposisjonen kan sammenliknes med P50-anslagene. Økningen i overslaget fra kommuneproposisjonen til forslaget som nå presenteres (P50) kan knyttes til noe utvidete krav fra prosjektet, omfangsendring som følge av økt detaljering i prosjektet, og mer omfattende intern og ekstern kvalitetssikring. I P85-overslagene er det i tillegg lagt inn en rekke ulike risikofaktorer og avsetninger til usikkerhet. Økningen fra 72 mill. kr til 110 mill. kr skyldes først og fremst endring i metoden for kalkulering av avsetninger til usikkerhet.

Økningen i totaloverslaget for budsjettet fra 123 mill. kr +/- 30 pst. til 220 mill. kr er i tillegg til de ovennevnte forholdene påvirket av følgende:

- vedtak om at løsningen skal erstatte dagens valgadministrative løsning og dermed oppdaterte estimater fra leverandørene
- økte avsetninger til forventet tillegg og fastprisrisiko for systemleveransen
- andre usikkerhetsavsetninger basert på risikoanalysen gjennomført juni 2009

Av tabellen fremgår det at det foreslås en budsjettramme for 2010 inkludert usikkerhetsavsetninger på totalt 110 mill. kr. Dette inkluderer usikkerhetsavsetninger, slik at prosjektet med 85 pst. sannsynlighet ikke vil overskride dette beløpet (P85). Styringsrammen for prosjektet i 2010 er 86 mill. kr, noe som tilsvarer P50-anslaget for prosjektet. Styringsrammen for prosjektet samlet anslås til 169 mill. kr.

Prosjektets kostnadsoverslag er basert på en usikkerhetsanalyse utført i samsvar med den metodikken som Finansdepartementet har utviklet for kvalitetssikring av større statlige investeringsprosjekter. Usikkerhetsanalysen er gjennomført av Det Norske Veritas, som Kommunal- og regionaldepartementet har engasjert som ekstern kvalitetssikrer av prosjektet.

Hovedstadstilskudd

Fra og med 2010 bevilges det ikke hovedstadstilskudd over kap. 571, post 65. Midlene overføres til hovedstadstilskuddet til Oslo som fylkeskommune, over kap. 572, post 65.

Post 66 Veksttilskudd

Kommuner med høy befolkningsvekst kan på kort og mellomlang sikt finne det vanskelig å tilpasse tjenestetilbudet til en voksende befolkning, og det kan være problematisk å finansiere de nødvendige investeringene uten at det går på bekostning av tjenestetilbudet. I 2009 ble det innført en egen vekstkompensasjon til kommuner med særlig høy befolkningsvekst. Veksttilskuddet tildeles kommuner som gjennom den siste treårsperioden har hatt en gjennomsnittlig årlig vekst ut over 175 pst. av gjennomsnittlig årlig vekst på landsbasis. I tillegg må kommunene ha skatteinntekter under 140 pst. av landsgjennomsnittet. Tilskuddet er tidsbegrenset og gis i den perioden kommunene har størst vekst. Det er i den samme perioden kommunene vil ha de største utfordringene med tanke på tilpassing av tjenestetilbudet. Tilskuddet tildeles som et fast beløp per nye innbygger ut over vekstgrensen. Etter prisjustering er dette beløpet kr 41 240 i 2010.

Post 90 Forskudd på rammetilskudd

I forslag til vedtak bes det om Stortingets samtykke til at det kan utbetales inntil 300 mill. kr i 2010 som forskudd på rammetilskudd til kommunene for 2011.

Kap. 3571 Tilbakeføring av forskudd

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
90	Tilbakeføring av forskudd	53 316		
	Sum kap. 3571	53 316		

Post 90 Tilbakeføring av forskudd

Ved behandlingen av St.prp. nr. 1 (2008–2009) fikk Kommunal- og regionaldepartementet fullmakt til å gi inntil 250 mill. kr i forskudd på rammetilskudd for 2010 til kommuner i 2009. På grunn av usikkerhet knyttet til skatteinngang og inntektsutjevning for siste utbetalingstermin i 2009 er det på nåværende tidspunkt ikke mulig med sikkerhet å angi størrelsen på utbetalt forskudd på rammetilskudd i 2009. Det fremmes derfor ikke bevilgningsforslag på denne posten.

Kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
60	Innbyggertilskudd	14 120 862	15 963 827	24 652 511
62	Nord-Norge-tilskudd	479 509	500 791	517 974
64	Skjønnstilskudd, *kan nyttes under kap. 571, post 64*	907 000	890 000	405 000
65	Tilskudd til barnevern/ hovedstadstilskudd	482 845	504 573	785 182
	Sum kap. 572	15 990 216	17 859 191	26 360 667

Post 60 Innbyggertilskudd

Det blir bevilget et innbyggertilskudd til fylkeskommunene, tilsvarende det for kommunene. Størrelsen på innbyggertilskuddet blir fastsatt ut fra differansen mellom de samlede rammeoverføringene og summen av postene 62-65. Det inntektsutjevnende tilskuddet og utgiftsutjevningen inngår i post 60.

Innbyggertilskuddet blir i utgangspunktet beregnet som et likt beløp per innbygger til alle fylkeskommuner. Deretter blir tilskuddet justert for hver enkelt fylkeskommune etter følgende faktorer:

1. omfordeling av skatteinntekter gjennom inntektsutjevningen
2. omfordeling gjennom utgiftsutjevningen basert på kostnadsnøklene for fylkeskommunene
3. omfordeling gjennom korreksjonsordningen for elever i statlige og private skoler
4. omfordeling gjennom inntektsgarantiordningen; for systemendringer, oppgaveendringer, innlemming av øremerkede tilskudd, befolkningsnedgang og endringer i kriteriedata

F.o.m. 2010 vil telledatoen ved beregning av innbyggertilskudd med utgiftsutjevning for fylkeskommunene endres til 1. juli året før budsjettåret. Ved beregning av Nord-Norge-tilskuddet benyttes som tidligere befolkningstall per 1. januar året før budsjettåret.

Inntektsutjevning

Inntektsutjevningen skal utjevne forskjeller mellom fylkeskommunenes skatteinntekter. Det inntektsutjevnende tilskuddet beregnes fortløpende ti ganger i året på grunnlag av siste informasjon om skatteinngangen. Beregningen av inntektsutjevningen dokumenteres på Kommunal- og regionaldepartementets internettsider for løpende inntektsutjevning.

For fylkeskommunene er det ingen omlegging av inntektsutjevningen i 2010. Inntektsutjevningen er basert på at fylkeskommuner med skatteinntekter under 120 pst. av landsgjennomsnittet, får kompensert 90 pst. av differansen mellom egen skatt og referansenivået på 120 pst. Inntektsutjevningen finansieres ved et likt trekk per innbygger for alle

fylkene. Fylkeskommuner som har skatteinntekter på mer enn 120 pst. av landsgjennomsnittet får beholde skatteinntektene.

Kostnadsnøkkelen for fylkeskommunene

Det er ikke gjort endringer i kostnadsnøkkelen for fylkeskommunene fra 2009 til 2010. Tabell 3.22 viser kostnadsnøkkelen for fylkeskommunene i 2010.

Tabell 3.22 Kostnadsnøkkel for fylkeskommunene

Kriterium	Vekt
Innbyggere 0-15 år	0,064
Innbyggere 16-18 år	0,526
Innbyggere 19-34 år	0,027
Innbyggere 35-66 år	0,035
Innbyggere 67-74 år	0,008
Innbyggere over 75 år	0,009
Rutenett til sjøs	0,032
Bosatt spredt	0,022
Areal	0,007
Storbyfaktor	0,016
Befolkning på øyer	0,009
Vedlikeholdskostnader veg	0,064
Reinvesteringskostnader veg	0,032
Søkere yrkesfag	0,149
Sum	1,000

Korreksjonsordningen for elever i statlige og private skoler

I utgiftsutjevningen i inntektssystemet er det en korreksjonsordning basert på antall elever i statlige og private skoler. Ordningen tar hensyn til at antall elever i statlige og private skoler varierer mellom fylkeskommuner. Korreksjonsordningen fungerer slik at fylkeskommuner som har relativt mange elever i statlige og private skoler får et trekk gjennom utgiftsutjevningen. Motsatt får fylkeskommuner med relativt få elever i private og statlige skoler et tilskudd gjennom utgiftsutjevningen. Satsene for trekk fastsettes årlig. Satsene var uendret i perioden 1994–2002, men er gradvis økt fra og med 2003. Satsene for spesialskoler og opphold videreføres på reelt samme nivå i 2010 som i 2009, mens de øvrige satsene øker fra 2009 til 2010. Trekksatsene ligger under gjennomsnittskostnaden per elev på landsbasis. Trekksatsene bør ligge under gjennomsnittskostnaden ettersom marginalkostnaden knyttet til en elev oftest er lavere enn gjennomsnittskostnaden. For nærmere omtale vises det til Beregningsteknisk dokumentasjon (Grønt hefte). Tilbakeføringen av trekket i korreksjonsordningen skjer etter andel av kostnadsnøkkelen.

Inntektsgarantitilskudd

Overgangsordningen for fylkeskommunene erstattes i 2010 av et inntektsgarantitilskudd (INGAR), tilsvarende endringer som ble gjort i inntektssystemet for kommunene i 2009.

Hensikten med tilskuddet er å gi fylkeskommunene en mer helhetlig skjerming mot plutselig svikt i rammetilskuddet, og dermed øke fleksibiliteten og forutsigbarheten i inntektssystemet. Reduksjonen i rammeoverføringer fra et år til det neste begrenses til et bestemt beløp per innbygger.

Inntektsgarantitilskuddet tar utgangspunkt i endringen i det totale rammetilskuddet på nasjonalt nivå, målt i kr per innbygger, og er utformet slik at ingen kommuner skal ha en beregnet vekst i rammetilskuddet fra et år til det neste som er lavere enn 100 kr under beregnet vekst på landsbasis i kr per innbygger (før finansiering av selve overgangsordningen). Ordningen finansieres ved et likt trekk per innbygger i alle landets fylkeskommuner. Endringer som omfattes av inntektsgarantitilskuddet er systemendringer, oppgaveendringer, innlemming av øremerkede tilskudd, befolkningsnedgang og endringer i kriteriedata.

Endringer i skatteinntektene eller inntektsutjevningen omfattes ikke av inntektsgarantitilskuddet.

Post 62 Nord-Norge-tilskudd

Inntektssystemet skal bidra til å støtte opp under viktige regionalpolitiske mål som å sikre bosetning og levedyktige lokalsamfunn i alle deler av landet. Som et ledd i regional- og distriktspolitikken ønsker regjeringen at fylkeskommuner i Nord-Norge skal sikres muligheter til å gi et bedre tjenestetilbud enn fylkeskommuner ellers i landet. Regjeringen ønsker også å bidra til en høy fylkeskommunal sysselsetting i et område med et konjunkturavhengig næringsliv. Fylkeskommuner i Nord-Norge får derfor et eget tilskudd. Nord-Norge-tilskuddet blir utbetalt som én sats per innbygger for hver fylkeskommune. Departementet tilrår at satsene for Nord-Norge-tilskudd til fylkeskommunene blir prisjustert i 2010. Tabell 3.23 viser satsene for Nord-Norge-tilskuddet for fylkeskommuner i 2010.

Tabell 3.23 Nord-Norge-tilskudd til fylkeskommuner

Fylkeskommuner	Kr per innbygger
Nordland	986
Troms	1 123
Finnmark	1 534

Post 64 Skjønnstilskudd

Den samlede fordelingen av skjønnstilskudd til kommuner og fylkeskommuner, samt en omtale av prosjektskjønnet, er beskrevet under kap. 571, post 64 Skjønnstilskudd til kommunene.

Fylkeskommunene

- Den samlede skjønnsrammen til fylkeskommunene er for 2010 satt til 405 mill. kr. I forbindelse med endringer i inntektssystemet for fylkeskommunene reduseres skjønnsrammen for fylkeskommunene med 468 mill. kr, som overføres til innbyggertilskuddet.
- Innenfor skjønnsrammen ligger kompensasjonen for økt sats for differensiert arbeidsgiveravgift. Denne er oppjustert fra 2009 til 2010 med 3,75 pst. og utgjør 63,6 mill kr i 2010.

Post 65 Tilskudd til barnevern / hovedstadstilskudd

I 2009 ble det opprettet et hovedstadstilskudd til Oslo som kommune på 300 mill. kr begrunnet i at Oslo har spesielle oppgaver og utfordringer som hovedstad. I 2010 skal hovedstadstilskuddet til Oslo som kommune slås sammen med hovedstadstilskuddet til Oslo som fylkeskommune til et felles hovedstadstilskudd over kap. 572, post 65.

I 2004 overtok staten det ansvaret fylkeskommunene tidligere hadde for barnevernet. Oslos ansvar ble likevel videreført, jf. omtale i kapittel 12 i Kommuneproposisjonen 2004, St.prp. nr. 66 (2002–2003). Den delen av de frie inntektene til fylkeskommunen som kan tilskrives barnevern, ble lagt inn i hovedstadstilskuddet til «Oslo som fylkeskommune». I 2009 mottok Oslo kommune om lag 505 mill. kr i tilskudd til barnevern/hovedstadstilskudd over kap. 572, hvorav om lag 80 pst. var knyttet til Oslos ansvar for barnevern.

I 2010 skal det overføres midler fra det fylkeskommunale skjønnstilskuddet til innbyggertilskuddet. Siden Oslo får sitt skjønn gjennom hovedstadstilskuddet, skal om lag 63 mill. kr trekkes ut av hovedstadstilskuddet og overføres til innbyggertilskuddet. Det foreslås ellers å øke hovedstadstilskuddet med 20 mill. kr som en styrking av barnevernet i Oslo.

Det samlede hovedstadstilskuddet vil etter prisjustering utgjøre i overkant av 785 mill. kr, hvorav om lag 55 pst. er knyttet til Oslos ansvar for barnevern.

Post 90 Forskudd på rammetilskudd

I forslag til vedtak bes det om Stortingets samtykke til at det kan utbetales inntil 50 mill. kr i 2010 som forskudd på rammetilskudd til fylkeskommunene for 2011.

Kap. 3572 Tilbakeføring av forskudd

Post 90 Tilbakeføring av forskudd

Ved behandlingen av St.prp. nr. 1 (2008–2009) fikk Kommunal- og regionaldepartementet fullmakt til å gi opptil 50 mill. kr i forskudd på rammetilskudd for 2010 i statsbudsjettet for 2009. Fram til oktober 2009 er det ikke utbetalt forskudd på rammetilskuddet for 2010. Det fremmes derfor ikke forslag om tilbakeføring av forskudd i 2010.

Samlet vekst i rammeoverføringene til kommunesektoren

Tabell 3.24 Tilskudd gjennom inntektssystemet for 2009 og 2010. Nominelle priser (i 1000 kr, pst.)

	Anslag på regnskap 2009	Korrigert 2009	Forslag 2010	Faktisk vekst 2009-2010	Korrigert vekst 2009-2010
Innbyggertilskudd	49 405 759	49 913 464	50 600 896	2,4	1,4
Distriktstilskudd Sør-Norge	310 661	310 661	329 278	6,0	6,0
Nord-Norge- og Namdalstilskudd[1]	1 384 069	1 384 069	1 441 246	4,1	4,1
Småkommunetilskudd[2]	964 791	964 791	1 017 153	5,4	5,4
Skjønnstilskudd	1 673 000	1 673 000	1 731 000	3,5	3,5
Hovedstadstilskudd	300 000	300 000	0	-100,0	-100,0
Veksttilskudd	218 492	218 492	189 300	-13,4	-13,4
Sum kommuner	54 256 772	54 764 477	55 308 873	1,9	1,0
Innbyggertilskudd	16 560 427	22 796 301	24 652 511	48,9	8,1
Nord-Norge-tilskudd	500 791	500 791	517 974	3,4	3,4
Skjønnstilskudd	890 000	890 000	405 000	-54,5	-54,5
Tilskudd til barnevern/hovedstad-stilskudd	504 573	504 573	785 182	55,6	55,6
Sum fylkeskommuner	18 455 791	24 691 665	26 360 667	42,8	6,8
Sum kommunesektor	72 712 563	79 456 142	81 669 540	12	3

[1] Tidligere Nord-Norge-tilskudd
[2] Tidligere regionaltilskudd

Tabell 3.24 viser tilskudd gjennom inntektssystemet i 2009 før og etter korreksjoner for endringer i oppgaver og endringer i regelverk, og før og etter innlemminger av øremerkede tilskudd. Tabellen viser også forslag til bevilgning i 2010 fordelt på de ulike postene i rammetilskuddet. Kolonne 2 viser tildelingen i 2009 til kommuner og fylkeskommuner. Kolonne 3 viser den samme tildelingen korrigert for oppgaveendringer mv. Hensikten med å korrigere for oppgaveendringer er å gjøre tallstørrelsen for 2009 og 2010 sammenlignbare. Oppgaveendringene det er korrigert for, er nærmere omtalt nedenfor. Kolonne 4 viser regjeringens forslag til bevilgning for 2010.

Det legges i 2010 opp til en nominell vekst i kommunesektorens frie inntekter på 4,5 pst. regnet i forhold til anslag for regnskap 2009. Dette tilsvarer en reell vekst på 1,3 pst. Kolonne 5 og 6 viser faktisk og korrigert vekst i rammeoverføringene fra 2009 til 2010. Faktisk og korrigert vekst i rammeoverføringene må ses i sammenheng med endret sammensetning av de frie inntektene.

Endringer i oppgavefordeling mellom ulike forvaltningsnivåer, regelendringer, innlemming av øremerkede tilskudd mv.

I budsjettet for 2010 vil det som tidligere år bli gjort en rekke korrigeringer i rammetilskuddet for endringer i oppgavefordelingen mellom forvaltningsnivåer, regelendringer, innlemminger av øremerkede tilskudd mv. For nærmere omtale av korreksjonene viser vi til Beregningsteknisk dokumentasjon til Prop. 1 S (2009–2010) fra Kommunal- og regionaldepartementet (Grønt hefte).

Korreksjoner i rammetilskuddet til fylkeskommunene (alle tall i 2010-kroner)

Forvaltningsreformen

Forvaltningsreformen gjennomføres fra 1. januar 2010. Fylkeskommunenes nye oppgaver ble senest omtalt i St.prp. nr. 68 (2008–2009) Kommuneproposisjonen 2010. Kommuneproposisjonen 2010 inneholdt også en omtale av det økonomiske opplegget for forvaltningsreformen. I tråd med signalene i Kommuneproposisjonen 2010 foreslås det å tilføre fylkeskommunene samlet vel 7,6 mrd. kr gjennom rammetilskudd og momskompensasjon i 2010 i for-

bindelse med reformen. Denne økningen består av en flytting av knapt 6,5 mrd. kr som ble benyttet på statlig side til de aktuelle oppgavene i 2009, samt en styrking av områdene med vel 1,1 mrd. kr utover dette.

Av den samlede økningen er i underkant av 7,1 mrd. kr knyttet til overføring av ansvaret for øvrige riksveger og riksvegferjer. Dette er inklusiv regjeringens forslag om å styrke fylkeskommunenes frie inntekter med 1 mrd. kr begrunnet med det økte ansvar på samferdselsområdet. Fylkeskommunene kan søke om kompensasjon for utgifter til merverdiavgift knyttet til veginvesteringer. Bevilgningen til de nye samferdselsoppgavene er i budsjettforslaget derfor foreslått fordelt med i underkant av 5,7 mrd. kr over kap. 572, post 60 Rammetilskudd til fylkeskommuner og 400 mill. kr over kap. 1632, post 61 Kompensasjon merverdiavgift. Midlene til øvrige riksveger og riksvegferjer legges inn i rammetilskuddet til fylkeskommunene med særskilte fordelinger, jf. nærmere omtale i Beregningsteknisk dokumentasjon.

Forslaget til økonomisk opplegg inkluderer videre 117,5 mill. kr til årsverkskostnader. 17,5 mill. kr er midler som har vært brukt av statlige aktører i 2009 og som følgelig overføres fra disse, fordelt med 10,3 mill. kr fra Fiskeri- og kystdepartementets område (Fiskeridirektoratet), 4,6 mill. kr fra Miljøverndepartementets område (fylkesmannsembetene) og 2,6 mill. kr fra Landbruks- og matdepartementets område (fylkesmannsembetene). Regjeringen vurderer at fylkeskommunene vil få merkostnader til årsverk utover de midlene som overføres fra statlige aktører. Dette gjelder på områdene til Fiskeri- og kystdepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Miljøverndepartementet, Nærings- og handelsdepartementet og Samferdselsdepartementet. Det foreslås derfor å øke fylkeskommunenes rammetilskudd med 100 mill. kr til inndekning av slike merkostnader. Disse 100 mill. kr består av en bevilgningsøkning på 80 mill. kr og en rammeoverføring fra budsjettområdene til berørte departementer på til sammen 20 mill. kr (Miljøverndepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet og Samferdselsdepartementet) til fylkeskommunenes rammetilskudd, kap. 572, post 60, jf. omtale i disse departementers og Fornyings- og administrasjonsdepartementets Prop. 1 S (2009–2010). Samlet foreslås dermed 117,5 mill. kr til årsverk lagt inn i fylkeskommunenes rammetilskudd, fordelt etter kriteriene i inntektssystemet.

Den samlede økningen av rammetilskuddet inkluderer videre innlemming av tilskudd til fagskoler på Kunnskapsdepartementets budsjett og innlemming av stimuleringsmidler til partnerskap for folkehelse på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett. Disse områdene foreslås styrket reelt med henholdsvis 30,4 mill. kr og 5,2 mill. kr i forhold til saldert budsjett 2009, og innlemmede beløp blir henholdsvis 389 mill. kr og 41,3 mill. kr, jf. omtale i Prop. 1 S (2009–2010) til Kunnskapsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet.

Som varslet i Kommuneproposisjonen 2010 vil enkelte oppgaver bli finansiert gjennom øremerkede tilskudd. Øremerkede tilskudd med relevans for forvaltningsreformen inkluderer bl.a. en ny rentekompensasjonsordning for fylkesveier, midler til rassikring, tilskudd til regionale forskningsfond, helse- og sosialfagskoler og enkelte tilskudd på Miljøverndepartementet og Landbruks- og matdepartementets budsjetter, jf. nærmere omtale i disse departementers Prop. 1 S (2009–2010).

Det foreslås følgende justeringer i rammene til samferdselsformål varslet i Kommuneproposisjonen 2010.

- *Stortingsvedtak om vegklassifisering:* Ved behandlingen av St.prp. nr. 72 (2008–2009) Om nokre saker på Samferdselsdepartementets område, jf. Innst. S. nr. 312 (2008–2009), har Stortinget lagt til grunn at ytterligere om lag 120 km veg fortsatt skal være riksveg også etter forvaltningsreformen. Det foreslås at rammene til fylkeskommunene blir redusert med om lag 45 mill. kr som følge av Stortingets vedtak. Midlene er knyttet til redusert behov for drift og vedlikehold (om lag 25 mill. kr) og reduksjon i utgifter til ferjetilskudd fordi sambandet Hella – Vangsnes – Dragsvik fortsatt skal være statlig etter 1. januar 2010. Det foreslås ingen endringer i rammene til investeringer som følge av Stortingets klassifiseringsvedtak.
- *Forsikringsrefusjoner:* Staten har i 2009 og tidligere år hatt inntekter knyttet til forsikringsrefusjoner ved skade på veginfrastruktur. Dette er inntekter fylkeskommunene vil få refundert ved tilsvarende forsikringsoppgjør i 2010 og senere. Rammen til fylkeskommunene er foreslått nedjustert med 15,9 mill. kr som følge av dette.
- *Avgiftsendring gassferjer:* Det foreslås lagt inn en ytterligere kompensasjon i ferjerammen på 0,1 mill. kr som følge av avgiftsendringer på gass.
- *Kompensasjon NOx-avgift:* Fylkeskommunene kompenseres for merutgifter for avgift på utslipp av NOx fra lokale båtruter og ferjer. NOx-kompensasjonen for de nye fylkesvegferjene er foreslått nedjustert med 18,8 mill. kr i forhold til saldert budsjett 2009. Dette skyldes at mange transportselskaper har meldt seg inn

i NOx-fondet i løpet av 2009 og dermed er fritatt for NOx-avgiften.
- Samferdselsdepartementet har gjennom en kvalitetssikring av bevilgningen til de nye fylkesvegferjene beregnet et samlet mindrebehov på 5,3 mill. kr. Den samlede kompensasjonen til ferjer foreslås derfor nedjustert med 5,3 mill. kr.
- I Oslo er det ikke fylkesveg eller felles vegadministrasjon etter vegloven § 10, jf § 19, slik det er i de øvrige fylkeskommunene. Øvrig riksveg blir i Oslo omklassifisert til kommunal veg, og kommunen er ansvarlig for å følge opp med nødvendig administrasjon. For å sikre en lik håndtering av Oslo kommune med de øvrige fylkeskommunene foreslås det å kompensere Oslo med 7 mill. kr til administrative utgifter. Oslo foreslås kompensert gjennom en omfordeling mellom fylkeskommunene og Oslo kommune av rammen til drift og vedlikehold som vil bli overført til Kommunal- og regionaldepartementet fra Samferdselsdepartementets kap. 1320, post 23 til fylkeskommunenes rammetilskudd (kap. 572, post 60).

Det vises også til omtale i Samferdselsdepartementets Prop. 1 S (2009–2010).

Gratis læremidler i videregående opplæring

I budsjettene for 2007, 2008 og 2009 ble det bevilget midler for å kompensere skoleeier for innføringen av gratis læremidler på de ulike trinnene av videregående skole. I 2010 legges det 308 mill. kr inn i rammetilskuddet til fylkeskommunene for å kompensere for normale utskiftningskostnadene. Midlene vil fra 2010 bli fordelt etter kostnadsnøkkelen.

Lærlingtilskudd

Regjeringen vil i 2010 videreføre det midlertidige tiltaket i tiltakspakken med økt tilskudd til lærebedrifter og foreslår å bevilge 190 mill. kr til dette gjennom rammeoverføringene til fylkeskommunene i 2010.

Økt antall elever i statlige og private skoler

Som en følge av at antall elever i statlige og private skoler øker, blir rammetilskuddet til fylkeskommunene foreslått redusert med om lag 34,1 mill. kr.

Avgift på utslipp av NOx

Fylkeskommunene kompenseres for merutgifter for avgift på utslipp av NOx fra lokale båtruter og fylkesvegferjer over kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner, post 60 Innbyggertilskudd. Mange selskaper har nå inngått miljøavtale med staten og meldt seg inn i NOx-fondet. Disse selskapene blir fritatt for NOx-avgiften. Fylkeskommunene overtar fra 2010 ansvaret for flere ferjesamband i forbindelse med forvaltningsreformen. NOx-kompensasjonen til disse ferjene foreslås redusert med 18,8 mill. kr. Kompensasjonen i 2010 er dermed beregnet til 26,4 mill. kr til de nye ferjene. Kompensasjon i 2010 for eksisterende fylkesferjesamband og lokale båtruter er beregnet til 30,2 mill. kr. Dette er en reduksjon på om lag 32,5 mill. kr i forhold til saldert budsjett for 2009.

Korreksjoner i rammetilskuddet til kommunene

Tiltak for å bekjempe kjønnslemlestelse

I statsbudsjettet for 2010 foreslås det å overføre 1,5 mill. kr fra kap. 840, post 21 Krisetiltak til rammetilskuddet til kommunene fra 2010. Midlene skal dekke frivillige underlivsundersøkelser for å forebygge kjønnslemlestelse. Undersøkelsene skal utføres av kommunehelsetjenesten.

Fysioterapi

Stortinget har ved behandlingen av St.prp. nr. 1 (2008–2009) for Helse- og omsorgsdepartementet, jf. Innst. S. nr. 11 (2008–2009), sluttet seg til at kommunenes finansieringsansvar for den avtalebaserte fysioterapitjenesten skal økes. Denne endringen vil gi et større samsvar mellom oppgaveansvar og finansieringsansvar for den avtalebaserte fysioterapitjenesten. De kommunale driftstilskuddenes andel av fysioterapeutenes inntekt/omsetning, skal samlet sett økes på bekostning av refusjonstakstene fra trygden. Omleggingen skal være provenynøytral for staten og kommunene samlet. Det skal overføres midler fra folketrygden til kommunene. Kommunene vil i 2010 og 2011 få overført midler som dekker merutgifter ved at driftstilskudd økes på grunn av denne omleggingen. Ved takstforhandlingene mellom staten/KS og Norsk Fysioterapeutforbund våren 2009 ble det fastsatt at 25 pst. av omleggingen skulle foretas avtaleåret 2009/2010. Dette utgjør 110,7 mill. kr for hele 2010. Disse midlene vil bli fordelt etter antall årsverk for avtalefysioterapeuter i kommunene, hentet fra KOSTRA- rapporteringen publisert juni 2009. F.o.m. 2012 fordeles midlene etter helsenøkkelen i kommunenes rammetilskudd. Fra avtale-

året 2010/2011 skal omleggingen videreføres, og det vil bli overført ytterligere midler fra folketrygden til kommunene for annet halvår 2010. Dette vil regjeringen komme tilbake til.

Behandling i utlandet

Stortinget har vedtatt at pasienter skal få rett til refusjon av utgifter til helsehjelp i andre EØS-land etter regler fastsatt av Helse- og omsorgsdepartementet, jf. Stortingets behandling av Ot. prp. nr. 92 (2008–2009) og Innst. O. nr. 134 (2008–2009).

Ordningen vil gi norske pasienter større valgfrihet med hensyn til om de vil motta helsehjelp i Norge eller i andre EØS-land. Refusjonsordningen skal i første rekke omfatte helsehjelp utenfor sykehus og da helsehjelp som pasienten ville fått dekket (helt eller delvis) av det offentlige i Norge, og i hovedsak på de samme vilkår. Refusjonsutgiftene vil bli belastet pasientens bostedskommune. For kommunene gjelder dette i hovedsak legetjenester, fysioterapi og andre primærhelsetjenester som mottas i andre EØS-land. Refusjonsordningen kan ikke tre i kraft før forskrift med nærmere regler er ferdigstilt, tidligst i løpet av 2010.

Det foreslås samtidig å avvikle folketrygdens bidrag til fysioterapi i utlandet som i 2008 ble utbetalt for 7348 pasienter med til sammen 28,7 mill. kr. Dette særskilte tilskuddet til fysioterapi i utlandet har vært finansiert over folketrygdens bidragsordning, kap. 2790 post 70 på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett. Avviklingen foreslås gjennomført fra samme tidspunkt som ny refusjonsordning for behandling i utlandet iverksettes, jf Stortingets behandling av Ot.prp. nr. 92 (2008–2009) om etablering av en ordning for refusjon av pasienters utgifter til helsehjelp i andre EØS-land. Fordi tidspunktet for avviklingen er usikkert, foreslås det å overføre en mindre del, 8 mill. kr, i 2010 fra kap. 2790, post 70 til rammetilskuddet til kommunene på Kommunal- og regionaldepartementets budsjett. Dette beløpet kan bli justert avhengig av iverksettelsestidspunkt. Dette vil Helse- og omsorgsdepartementet eventuelt komme tilbake til i budsjettsammenheng.

Det vises til Helse- og omsorgsdepartementets budsjett for 2010, innledende omtale på programområde 30 og omtale på kap. 2790, post 70.

Bostøtte

1. juli 2009 ble det innført nytt regelverk for den statlige bostøtten. Den nye bosstøtten medfører innsparinger på kommunenes sosialhjelpsbudsjetter og kommunale bostøtteordninger på om lag 30 pst. av kostnaden. Som i statsbudsjettet for 2009 vil det også i budsjettet for 2010 foretas uttrekk fra rammetilskuddet til kommunen. Av en samlet kostnadsøkning på 500 mill. kr dekkes 150 mill. kr ved uttrekk fra rammetilskuddet.

Samhandlingsreformen - styrking av forebyggende helsetjenester

St.meld. nr. 47 (2008–2009) Samhandlingsreformen ble lagt fram den 19. juni 2009. Gjennom en styrking av de frie inntektene ønsker regjeringen å legge til rette for økt vekt på det forebyggende arbeidet innen helse- og omsorgssektoren. For å bidra til en slik styrking av det forebyggende arbeidet foreslås en økning på 230 mill. kr i kommunenes frie inntekter på kap. 571, post 60.

Økt timetall og gratis leksehjelp

I statsbudsjettet for 2010 foreslår regjeringen å utvide undervisningstimetallet for 1. til 7. trinn med én uketime fra høsten 2010. Utvidelsen av antall undervisningstimer vil være et tiltak for å sikre elevene bedre læring og utvikling av grunnleggende ferdigheter.

For å bidra til bedre læring gjennom tidlig innsats, vil regjeringen også innføre et tilbud om åtte timer gratis leksehjelp fordelt på 1. til 4. trinn. Dette vil være et målrettet tiltak for elever og foreldre som ønsker ekstra støtte i opplæringen.

Regjeringen foreslår å bevilge 241 mill. kr til å utvide undervisningstimetallet og til gratis leksehjelp. Av dette blir 235,8 mill. kr lagt inn i rammetilskuddet til kommunene.

Helårsvirkning tidlig innsats

I 2009 ble det frigjort 430 mill. kr til tidlig innsats i norsk/samisk og matematikk på 1. til 4. trinn fra høsten 2009. I budsjettet for 2010 kompenseres kommunene for merutgiftene ved økning i rammetilskuddet i 2010 på om lag 620,6 mill. kr.

Helårsvirkning økt fysisk aktivitet

På barnetrinnet i grunnskolen er det fra skoleåret 2009–2010 innført to timer fysisk aktivitet. I budsjettet for 2010 kompenseres kommunene for merutgiftene ved økning i rammetilskuddet i 2010 på om lag 68,9 mill. kr.

Avvikling av BCG-vaksine og tuberkulintesting

I forbindelse med statsbudsjettet for 2009 ble det besluttet at allmenn BCG-vaksinasjon for ungdom utgår fra barnevaksinasjonsprogrammet fra og med skoleåret 2009/2010, samt at tuberkulintesting av den samme gruppen avvikles. Tilbud om BCG-vaksine beholdes til definerte risikogrupper. Rammetilskuddet til kommunene over kap. 571, post 60 reduseres med 4,3 mill. kr i 2010 som følge av reduserte utgifter i helsestasjon/skolehelsetjenesten.

HPV-vaksine innlemmes i barnevaksinasjonsprogrammet

I forbindelse med statsbudsjettet for 2009 ble det besluttet at vaksine mot livmorhalskreft (HPV-vaksine) skal innføres i barnevaksinasjonsprogrammet og tilbys jenter i 7. klassetrinn fra og med skoleåret 2009/2010. Rammetilskuddet til kommunene, kap. 571, post 60, økes med 2,1 mill. kr i 2010 til å dekke økte utgifter i helsestasjon/skolehelsetjenesten.

Økt antall elever i statlige og private skoler

Som en følge av at antall elever i statlige og private skoler øker, blir rammetilskuddet til kommunene redusert med om lag 9,2 mill. kr.

Kap. 575 Ressurskrevende tjenester

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
60	Toppfinansieringsordning, *overslagsbevilgning*	2 968 133	3 285 000	4 350 000
	Sum kap. 575	2 968 133	3 285 000	4 350 000

Post 60 Toppfinansieringsordning, overslagsbevilgning

Fra og med 2008 har Kommunal- og regionaldepartementet hatt ansvaret for toppfinansieringsordningen. Tilskudd til kommunene forvaltes av Helsedirektoratet.

Mål

Formålet med bevilgningen er å sikre at tjenestemottakere som krever stor ressursinnsats fra det kommunale tjenesteapparat, får et best mulig tilbud, uavhengig av kommunens økonomiske situasjon. Med ressurskrevende tjenestemottaker menes en person med store hjelpebehov og som mottar omfattende helse- og omsorgstjenester fra kommunen. Dette kan bl.a. gjelde personer med psykisk utviklingshemming, fysisk funksjonshemmede, personer med rusmiddelproblemer og mennesker med psykiske lidelser.

Kommunene har ansvaret for å gi helse- og omsorgstjenester til dem som har krav på dette i henhold til sosialtjenesteloven og kommunehelsetjenesteloven. Tjenestene finansieres i hovedsak gjennom kommunenes frie inntekter (skatteinntekter og rammetilskudd). Behovet for ressurskrevende tjenester varierer betydelig mellom kommuner. Det har foreløpig vært vanskelig å finne objektive kriterier som kan fange opp denne kostnadsvariasjonen. Inntil det blir utviklet gode nok kriterier vil det være behov for en egen tilskuddsordning for ressurskrevende tjenester som et supplement til kommunenes frie inntekter.

Tildelingskriterier

I 2009 får kommunene kompensert 85 pst. av egne netto lønnsutgifter utover innslagspunktet på kr 835 000. Kommunenes egenandel er 15 pst. for utgifter over innslagspunktet. Netto lønnskostnader er lønn til ansatte og tilhørende sosiale kostnader, fratrukket øremerkede tilskudd og tilskudd gjennom inntektssystemet. I 2010 foreslås det at kommunene får kompensert 80 pst. av egne netto lønnsutgifter utover innslagspunktet på kr 865 000.

Tilskuddsordningen gjelder for personer under 67 år.

Fylkesmennene er i retningslinjene for fordeling av skjønnstilskuddet for 2010 bedt om å ta hensyn til kommuner som har spesielt høye kostnader knyttet til særlig ressurskrevende tjenester, og hvor dette ikke fanges tilstrekkelig opp gjennom inntektssystemet og toppfinansieringsordningen.

Rapportering for 2009

Toppfinansieringstilskuddet for 2009 til de kommunene som tilfredsstilte kriteriene for tilskudd ble fordelt fra Helsedirektoratet i juli 2009. Det ble utbetalt 3 998 mill. kr. Dette er en nominell økning på 1 030 mill. kr sammenlignet med tilskuddet for 2008. I 2009 var 5299 ressurskrevende tjenestemottakere omfattet av ordningen. Dette er en økning på 794 tjenestemottakere eller 17,6 pst. i forhold til 2008. I tillegg til økningen i antallet tjenestemottakere økte utgiftene utover innslagspunktet per tjenestemottaker nominelt med 14,6 pst.

Toppfinansieringstilskuddet for ressurskrevende tjenester er en overslagsbevilgning. Utbetalingene i 2009 er 713 mill. kr høyere enn saldert budsjett 2009. Det vil bli fremmet forslag til tilleggsbevilgning for 2009 i løpet av høsten.

Budsjettforslag for 2010

Det budsjetteres med 4 350 mill. kr i 2010. Dette er en økning på 1 065 mill. kr i forhold til saldert budsjett 2009. Forslaget til bevilgning for 2010 tar hensyn til at faktisk utbetalt tilskudd i 2009 er 3 998 mill. kr, dvs. 713 mill. kr høyere enn saldert budsjett. Det er lagt til grunn en økning i antall tjenestemottakere på 8,1 pst. og en reell vekst i utgifter per tjenestemottaker på 3,9 pst. i 2009. Dette er basert på den gjennomsnittlige årlige veksten i antallet tjenestemottakere og den gjennomsnittlige årlige realveksten i utgifter per mottaker for perioden 2004-2008. Kompensasjonsgraden foreslås redusert fra 85 pst. i 2009 til 80 pst. i 2010. Innslagspunktet foreslås justert opp med 3,6 pst. Dette er noe mer enn anslått prisvekst. Forslaget om justeringer av ordningen må sees i sammenheng med den sterke utgiftsveksten i ordningen.

Kommuner må i toppfinansieringsordningen rapportere inn øremerkede tilskudd som blir trukket fra ved utmåling av toppfinansieringstilskuddet. Da det øremerkede tilskuddet til psykisk helsearbeid i kommunene blir innlemmet fra og med 2009, slipper kommunene å rapportere inn tilskuddet, og dette vil føre til at kommunene får en høyere utbetaling. Denne utgjør om lag 10 mill. kr.

Midler som utbetales i 2010 over statsbudsjettet, skal kommunene inntektsføre i sine regnskaper i 2009. Dette skyldes at kommunesektoren følger et annet regnskapsprinsipp enn staten. De foreslåtte innsparingene i toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester vil derfor ha budsjettvirkninger for kommunene i 2009.

Kap. 5316 Kommunalbanken AS

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
70	Garantiprovisjon	5 482	3 100	500
	Sum kap. 5316	5 482	3 100	500

Kommunalbanken AS ble stiftet 1. november 1999. Banken er en videreføring av virksomheten til statsbanken Norges Kommunalbank som ble etablert i 1927. Kommunalbanken AS ble 26. juni 2009 heleid av Kommunal- og regionaldepartementet da staten kjøpte opp KLPs eierandel på 20 pst. KLP hadde siden 2001 vært deleier av Kommunalbanken AS med en eierandel på 20 pst.

Selskapet gir lån til kommuner, fylkeskommuner, kommunale foretak, interkommunale selskap og andre selskap som utfører kommunale oppgaver. Lånene gis mot kommunal eller statlig garanti eller sikres på annen måte.

Kommunalbanken skal bidra til konkurranse i markedet for utlån til kommunesektoren og på den måten bidra til lavest mulige finansieringskostnader i kommunal sektor. Samtidig skal banken gi avkastning til eierne av innskutt kapital. For nærmere informasjon om Kommunalbankens virksomhet vises det til Statens eierberetning for 2008.

Post 70 Garantiprovisjon

Kommunalbanken har siden 1996 betalt garantiprovisjon til staten av bankens innlån. Dette er begrunnet med at staten garanterer for lån som banken har tatt opp. Ved omdanningen til aksjeselskap 1. november 1999 ble ordningen med statsgaranti avviklet for nye innlån. Kommunalbanken betaler garantiprovisjon for ikke-nedbetalte lån som er tatt opp før 1. november 1999.

Garantiprovisjonen for 2010 beregnes på grunnlag av summen av statsgaranterte innlån i 2009. Som for tidligere år foreslås en provisjonssats på 0,1 pst., jf. forslag til vedtak. Samlet provisjonsinntekt er beregnet til 0,5 mill. kr i 2010. Gjelden forfaller 10. mars 2009, slik at 2010 vil bli det siste året med inntekt fra garantiprovisjon.

Kap. 5616 Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
85	Aksjeutbytte		35 000	267 200
	Sum kap. 5616		35 000	267 200

Ved behandling av St.prp. nr. 59 (2007–2008) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2008 ble post 85 satt ned til 0.

Post 85 Aksjeutbytte

Avkastningskravet for Kommunalbanken fastsettes for en periode på tre år. For perioden 2007–2009 ble avkastningskravet basert på kapitalverdimodellen som beregner avkastningskravet etter risiko og avkastning på bankenes porteføljе. For perioden 2010-2012 er avkastningskravet satt til en prosentsats på 10 pst. av avkastningen. Avkastningskravet defineres som den forventede avkastningen eieren kunne ha oppnådd ved en alternativ plassering med tilsvarende risiko. Et avkastningskrav på 10 pst. er i godt samsvar med avkastningen Kommunalbanken AS har hatt de siste årene. Kravet er stilt i forhold til den avkastningen selskapet har etter skatt på egenkapitalen.

Aksjeutbytte settes til en gitt andel av den verdijusterte egenkapitalen, maksimalt 75 pst. av årsresultatet etter skatt. Prosentsatsen bør utgjøre om lag halvparten av det normerte avkastningskravet.

Kommunalbanken AS hadde et resultat etter skatt for 1. halvår 2009 på 761 mill. kr. Det gode resultatet for 1. halvår må ses i sammenheng med store gevinster ved tilbakekjøp av bankens egen gjeld. Det forventes at banken også for 2. halvår vil få et positivt resultat. Det foreslås å ta ut et ekstraordinært utbytte til staten på 200 mill. kr for 2010 basert på bankens resultat for 2009. Utbytte for 2010 foreslås til 267,2 mill. kr.

Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Innledning

Regjeringen vil at alle skal bo trygt og godt og at det bygde miljø utformes ut fra hensynet til en bærekraftig utvikling. En god bolig er en betingelse for et godt og meningsfylt liv og for å skape et godt hjem for barn og voksne. Samtidig er boligen en viktig forutsetning for å delta i en rekke samfunnsaktiviteter som arbeid, utdanning og sosialt samkvem med andre. Regjeringen skal ha en aktiv og målrettet sosial boligpolitikk. Flest mulig av dem som ønsker det, skal kunne etablere seg i egen eid bolig.

Regjeringen ønsker å legge til rette for et velfungerende boligmarked. Det offentlige har et ansvar for å sikre at alle har tilgang til god informasjon om boligmarkedet, en balansert lovregulering og tilgang til boligfinansiering i hele landet. Byggeprosessen skal være mest mulig miljøvennlig, effektiv og brukervennlig, og samtidig bidra til god kvalitet og få byggfeil. Departementet vil at det bygde miljø utformes ut fra hensynet til en bærekraftig utvikling, med omtanke for klimautfordringene, miljøkvaliteter og universell utforming. De bygde omgivelsene bør planlegges og utformes universelt, slik at alle kan bruke dem på en likestilt måte så langt det er mulig, uten spesielle tilpasninger eller hjelpemidler. Regjeringen ønsker å bidra til attraktive steder med gode levekår gjennom steds- og områdeutvikling og god byggeskikk.

Personer eller husstander som ikke på egenhånd kan skaffe seg eller beholde egen bolig, skal få nødvendig bistand. Arbeidet med å forebygge boligsosiale problemer er en viktig del av dette. Boligsosialt arbeid, herunder innsatsen for å forebygge og bekjempe bostedsløshet, er fortsatt høyt prioritert.

Ansvar og arbeidsoppgaver

De bolig- og bygningspolitiske målene skal nås ved hjelp av økonomiske og juridiske virkemidler, gjennom støtte til forskning og utredning og gjennom kompetanseoppbygging, veiledning og informasjon. Departementet har tre tilknyttede virksomheter på dette området: Husbanken, Statens bygningstekniske etat og Husleietvistutvalget. I tillegg har Byggekostnadsprogrammet, et samarbeid mellom byggenæringen og staten, blitt delfinansiert og fulgt opp av departementet.

En målrettet sosial boligpolitikk er viktig for måloppnåelse på områder som helse- og sosialpolitikk, rusomsorg, kriminalitetsforebygging, integrering og inkludering i samfunnet. En målrettet bygningspolitikk er viktig for å nå målene innenfor helse-, likestillings-, miljø-, klima- og energipolitikken.

Husbanken er et viktig organ for gjennomføringen av boligpolitikken. Husbanken forvalter økonomiske virkemidler som bostøtte, tilskudd og lån. I tillegg bidrar Husbanken med kunnskapsutvikling, rådgiving og kompetanseoverføring til kommuner og andre aktører. Det er kommunene som har ansvaret for at den enkelte vanskeligstilte husstand får tilbud om en god bolig og hjelp til å bli boende.

Husbanken forvalter også virkemidler innenfor andre politikkområder. Dette gjelder ordningene med rentekompensasjon for investeringer i skole- og svømmeanlegg (Kunnskapsdepartementet), kirkebygg (Kultur- og kirkedepartementet), lån til barnehager (Kunnskapsdepartementet), tilskudd til studentboliger (Kunnskapsdepartementet) og tilskudd til sykehjemsplasser og omsorgsboliger (Helse- og omsorgsdepartementet).

Statens bygningstekniske etat er rådgivende organ for Kommunal- og regionaldepartementet og sentral myndighet på det byggtekniske området. Etaten er tilsynsmyndighet for produkter som skal inngå i byggverk og deltar i internasjonalt myndighetsarbeid i byggsektoren. Etaten har ansvar for den sentrale godkjenningsordningen for foretak med ansvarsrett i byggesaker, samt ByggSøk, som er det nasjonale systemet for elektronisk kommunikasjon i plan- og byggesaker. Etaten driver informasjonsarbeid overfor kommunene, byggenæringen og andre brukere av regelverket og har et utstrakt samarbeid og nær kontakt med andre offentlige etater.

Husleietvistutvalget er et tvisteløsningsorgan som kan avgjøre alle typer tvister om leie av bolig. Ordningen har hittil vært gjeldende for Oslo og Akershus, men regjeringen foreslår at den i 2010 blir utvidet til også å omfatte Bergen og Trondheim.

Utfordringer

God implementering av ny plan- og bygningslov

Ny plan- og bygningslov, som skal iverksettes i 2010, skal sikre at hensynet til universell utforming, miljøvern og god kvalitet står sentralt i byggevirksomheten. Reglene om byggesaksbehandling er blitt mer oversiktlige. Det skal brukes mer uavhengig kontroll, og det skal føres mer tilsyn med byggetiltakene for å redusere byggfeil og øke seriøsiteten i byggenæringen.

Regjeringen legger vekt på ansvarlig og god implementering av den nye bygningslovgivningen. Departementet vil i nært samarbeid med Statens bygningstekniske etat forberede og gjennomføre et omfattende informasjonsarbeid overfor fylkesmennene, kommunene og byggenæringen.

Støtte opp under kommunenes boligsosiale arbeid og bidra til en velfungerende kommunal utleiesektor

Departementet ønsker at kommunene skal drive en sosial, effektiv og målrettet lokal boligpolitikk. En godt dimensjonert kommunal utleiesektor og et fleksibelt tilbud ved skiftende behov er nødvendig for å løse de boligsosiale utfordringene. Dette kan f.eks. gjelde bosetting av flyktninger, tilbud til løslatte fra fengsel eller utskrevne fra institusjoner og husstander med akutte, midlertidige boligproblemer. Det er derfor viktig at kommunene benytter seg av Husbankens virkemidler og kombinerer disse etter behov, tilpasset den enkelte husstand. Den utvidede og forbedrede bostøtten, sammen med fleksibilitet i utmålingen av boligtilskudd, legger til rette for at kommunene kan skaffe flere utleieboliger. Videre kan bostøtte, boligtilskudd og startlån gi gode muligheter for overgang fra leie til eie, og dermed bidra til å frigjøre utleieboliger. Det bør også hyppigere vurderes utbedring av eksisterende utleieboliger med hjelp av boligtilskuddet. Departementet vil derfor videreutvikle og tydeliggjøre de finansieringsordninger og tjenester som kan bidra til å øke effekten av kommunens boligsosiale arbeid. Husbanken skal prioritere de kommunene som har de største utfordringene på området.

Forebygge og bekjempe bostedsløshet

Departementet vil i 2010 fortsette arbeidet med å forebygge og bekjempe bostedsløshet.

En kartlegging fra Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) viser at antall bostedsløse har økt fra 5500 i 2005 til 6100 i 2008, jf. (NIBR-rapport 2009:17). De siste årene har det vært en økning av unge bostedsløse under 24 år. Unge bostedsløse står ofte uten utdanning og arbeid og mange har psykiske problemer og rusproblemer. Husbanken skal prioritere denne målgruppen i sitt videre arbeid. Flere virkemidler er viktige i arbeidet med å forebygge og bekjempe bostedsløshet, bl.a. kan boligtilskudd til utleieboliger bidra til å skaffe flere utleieboliger, og bostøtten fungerer som sikkerhetsnett for å beholde boligen. Det boligsosiale kompetansetilskuddet er viktig for å finne gode løsninger i dette arbeidet.

Universell utforming – boliger og bygg skal kunne brukes likeverdig av alle

Manglende tilgjengelighet i boliger, bygg og uteområder hindrer mange fra samfunnsdeltakelse og hemmer en selvstendig livsutfoldelse. Dette er samfunnsskapte hindringer som virker diskriminerende.

Departementet vil at bolig- og bygningsmassen skal kunne brukes av alle. Derfor har regjeringen skjerpet kravene til universell utforming i plan- og bygningsloven. Nye forskrifter som konkretiserer kravene er på høring og vil tre i kraft i 2010. Den største utfordringen i bygningsmassen ligger i manglende tilgjengelighet i eksisterende byggverk. Etter ny plan- og bygningslov kan det i forskrift gis tidsfrister for oppgradering til universell utforming av bestemte tiltak eller bestemte kategorier bygg, anlegg og uteområder rettet mot allmennheten.

Det er en prioritert oppgave å formidle kunnskap om universell utforming til kommunene og bygge-, eiendoms- og anleggsnæringen. Aktiv bruk av informasjonskampanjer og Husbankens låne- og tilskuddsordninger vil bidra til å motivere boligeiere til å satse på universell utforming når eksisterende boliger skal fornyes. Tiltak for å bedre tilgjengeligheten i flerbolighus vil være viktig.

Klima- og miljøutfordringen i bolig- og byggsektoren

De globale klimaendringene gir store utfordringer for bolig- og byggsektoren. Utfordringene gjelder både hvordan klimagassutslippene kan forebygges og reduseres, og hvordan boliger og bygg kan tilpasses endrede klimaforhold med mer vind og nedbør. Departementet vil iverksette tiltak som over tid vil bidra til å vesentlig redusere energiforbruket i bygninger og begrense forurensende energiformer. Departementet vil samtidig vektlegge forskning på tekniske byggløsninger som tåler forventede klimaforhold og bidra til å øke kompetansen hos dem som legger premisser for og gjennomfører byggevirksomhet.

Et viktig bidrag for å nå klimamålsetningene er forsøksprosjekter med energiforbruk ned mot pas-

sivhusnivå, både i ny og eksisterende bebyggelse. Samvirke mellom sentrale programmer, prosjekter og aktører er nødvendig for å få økt erfaringsutveksling og kompetansespredning.

Regjeringen har i 2009 lagt fram en ny miljøhandlingsplan for bolig- og byggsektoren for perioden 2009–2012. Her pekes det på fem miljøutfordringer i bolig- og byggsektoren: klimagassutslipp, energibruk, bruken av helse- og miljøfarlige stoffer i byggevirksomheten, byggavfall og inneklima. Departementet vil følge opp miljøutfordringene gjennom regelverksutvikling, informasjonstiltak, støtte til FoU og samarbeid med bygge- og eiendomsnæringen om kunnskapsoppbygging. Det skal nedsettes en gruppe med representanter fra myndigheter, byggenæring og andre berørte, som skal utarbeide en tidsplan for å øke energieffektiviteten i ny og eksisterende bygningsmasse.

Mål og rapportering

Regjeringens overordnede mål er at alle skal bo trygt og godt. Tabell 3.25 viser hovedmål og arbeidsmål for programkategori 13.80.

Tabell 3.25 Mål for programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Hovedmål	Arbeidsmål
1 Et velfungerende boligmarked	1.1 God informasjon om og balansert lovregulering av boligsektoren
	1.2 God finansiering av boliger i hele landet
2 Økt bosetting av vanskeligstilte på boligmarkedet	2.1 Økt forebygging og bekjempelse av bostedsløshet
	2.2 Økt boligsosial kompetanse i kommunene
	2.3 Økt boligsosial aktivitet i kommunene
3 Byggeprosessen skal være god og effektiv	3.1 Mer brukervennlig og målrettet byggesaksbehandling
	3.2 Økt seriøsitet og færre byggefeil i byggenæringen
	3.3 Styrket kompetanse og tilsyn i kommunene
4 Flere miljøvennlige og universelt utformede boliger og bygg på attraktive steder	4.1 Økt antall miljøvennlige boliger og bygg
	4.2 Økt antall universelt utformede boliger, bygg og uteområder
	4.3 Flere steder med god byggeskikk og godt bomiljø

Hovedmål 1 Et velfungerende boligmarked

En grunnleggende strategi for å nå regjeringens mål om at alle skal kunne bo trygt og godt, er å legge til rette for at boligmarkedet fungerer best mulig. Et velfungerende boligmarked skal ideelt sett danne rammen for at det bygges et tilstrekkelig antall gode boliger med bærekraftig kvalitet.

Statens virkemidler for å tilrettelegge for et velfungerende boligmarked og effektive byggeprosesser er primært lover og forskrifter, organisering, kunnskap og kommunikasjon og tilgang til bolig- og byggefinansiering.

Tiltak under dette hovedmålet finansieres i hovedsak over følgende budsjettposter:

- kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og formidling, forvaltes av departementet
- kap. 585, post 1 Driftsutgifter, forvaltes av Husleietvistutvalget
- kap. 587, post 1 Driftsutgifter, forvaltes av Statens bygningstekniske etat
- kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken, forvaltes av Husbanken

Omtale av boligmarkedet

Høye priser på bruktboliger de senere årene har vært en viktig drivkraft for boligbyggere til å sette i gang med nye prosjekter. Etter flere år med høyt nivå har utbyggingstakten nå gått ned. Boligproduksjonen var i 2007 på rundt 32 500 boliger. I 2008 ble det igangsatt 25 824 boliger, som er tilnærmet nivået på igangsatte boliger ved tusenårsskiftet. Denne utviklingen har fortsatt i 2009. I første halv-

år av 2009 ble det igangsatt 9757 boliger, en reduksjon på 24,5 pst. sammenlignet med første halvår 2008.

Boligprisene har økt år for år siden den økonomiske krisen tidlig på 1990-tallet. Fra 2003 til 2007 økte boligprisene med 12 pst. årlig, i følge SSB. I 2008 falt prisene med 1,1 pst. I 2009 har boligprisene igjen begynt å øke, og i løpet av første halvår økte boligprisene med 9,7 pst.

Mens prisene på brukte boliger falt med 1,1 pst. i 2008, økte leieprisene samme år med 5,7 pst. Første halvår 2009 har leieprisene økt ytterligere 6,1 pst. Statistikk fra SSB viser at jo større tettstedene er, desto høyere er leien. Leietakere i private utleieboliger i Oslo og Akershus har de høyeste husleiene i landet.

Som følge av uroen i finansmarkedene falt boligrentene på slutten av 2008. Renten på boliglån fra private banker nådde en topp i tredje kvartal i 2008, da den var om lag 8 pst., jf. figur 3.8.

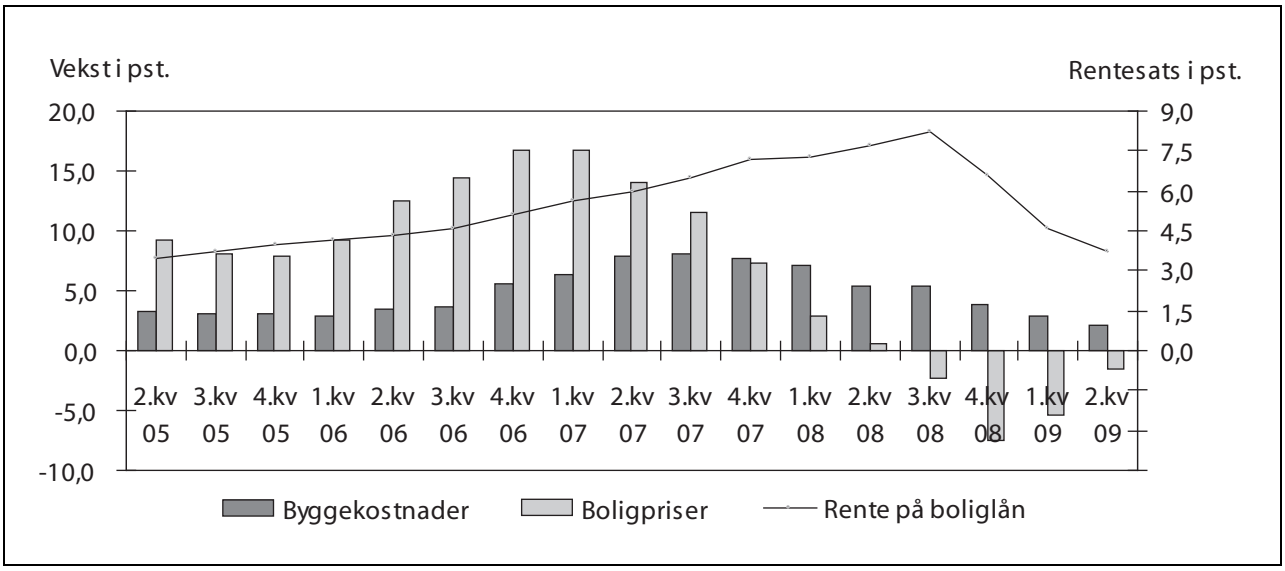

Figur 3.8 Vekst i byggekostnader og boligpriser og utviklingen i boliglånsrenten

Den lave renten gjennom første halvdel av 2009 har trolig bidratt til en viss optimisme i byggebransjen. Antall boenheter som rammes av finansieringsproblemer er fallende, og salget av nye boliger har tatt seg opp.

Arbeidsmål 1.1 God informasjon om og balansert lovregulering av boligsektoren

Rapport og status

Aktuell og relevant informasjon om bolig- og bygningspolitiske spørsmål, samt tilhørende forbrukerinformasjon, er gjort tilgjengelig på Internett, bl.a. på nettsidene til Kommunal- og regionaldepartementet og underliggende etater samt nettstedet www.forbrukerportalen.no. Det er utarbeidet informasjonsbrosjyrer om husleieloven som også er tilgjenglig på Internett, se www.husleie.dep.no.

De siste årene har det vært mye negativt fokus på borettslag med høy fellesgjeld, såkalte lavinnskuddsboliger. Media har særlig fokusert på enkelte prosjekter hvor unge mennesker har latt seg lokke til å kjøpe boliger til en tilsynelatende lav pris. Ansvar for fellesgjeld, muligheter for økte felleskostnader og ansvar for naboens betalingsproblemer har vært underkommunisert til kjøperne. Regjeringen har vurdert tiltak for å forebygge problemer med lavinnskuddsboliger og har blant annet sendt flere lovendringsforslag på høring med sikte på å forebygge nye problemer med slike lavinnskuddsborettslag. I 2008 oppnevnte regjeringen et utvalg som skulle foreslå ny lovgivning for frivillig sikringsordning, slik at borettshavere sikres mot manglende innbetaling av andre andelseieres husleie. Utvalgets innstilling Sikring mot tap av felleskostnader (NOU 2009: 17) ble sendt på høring i august 2009.

God og anvendelig statistikk er nødvendig for å ha god informasjon om situasjonen på boligmarkedet. Det er i dag for dårlig kvalitet i statistikken over kommunalt disponerte boliger i KOSTRA. SSB har gjennomført en omfattende revisjon av rapporteringsskjemaet til KOSTRA. Det nye skjemaet vil være i bruk fra og med 2010 og omfatte rapporteringen for 2009. Husbanken arbeider sammen med andre etater og institusjoner for å bedre informasjonen om situasjonen på boligmarkedet og for å få bedre oversikt over resultatene av

Husbankens virksomhet. Dette gjelder bl.a. bedre analyser og indikatorer over de vanskeligstilte på boligmarkedet, Husbankens rolle og effekt innenfor boligpolitikken og bedre data om boliger med heis og et boligbarometerprosjekt.

Byggekostnadsprogrammet er i 2009 inne i siste år av sin femårige programperiode. 40 prosjekter er igangsatt og flere av disse er nå avsluttet og innrapportert. Nær 200 ulike aktører over hele landet har bidratt, inkludert bedrifter, bransjeorganisasjoner, forskningsinstitusjoner og læresteder. Informasjon og formidling av resultater er gitt stor plass i avslutningen av programmet, og det er etablert regionale møteplasser hvor kunnskap og funn fra programmets aktiviteter formidles til små og mellomstore bedrifter innenfor byggenæringen.

Boks 3.1 Husleietvistutvalget – utvidelse

Gjennom husleielovgivningen regulerer staten partenes interesser og rettigheter. For å oppnå en god balanse mellom partenes interesser, gir lovgivningen et særlig vern til leietakerne som gjennomgående er den svakeste parten på leiemarkedet.

Husleietvistutvalget er opprettet som et lavterskeltilbud for å sikre at partene i praksis får de rettigheter lovgiver har forutsatt. Erfaring tilsier at mange unngår ordinær domstolsbehandling fordi denne både kan være svært kostnads- og tidkrevende.

Etter at behandling i Husleietvistutvalget i 2006 ble obligatorisk for husleietvister i Oslo og Akershus, har saksmengden økt betydelig fra hhv. 182 i 2006 og 365 i 2007 til 465 i 2008. En stor andel av sakene blir forlikt etter mekling i regi av utvalget. Dessuten gis det veiledning innen fagområdet til publikum fra hele landet. Denne veiledningen bidrar til å avverge mange potensielle tvister.

Regjeringen ønsker at det skal være et tilbud om rask og rimelig behandling av husleietvister i de største byene, og foreslår derfor å opprette nye kontorer i Bergen og Trondheim i 2010.

Strategier og tiltak

Kommunal- og regionaldepartementet vil i 2010 følge opp arbeidet med å forebygge at flere får problemer med såkalte lavinnskuddsboliger.

Husbanken skal være en pådriver innenfor det boligpolitiske området. Informasjon og kunnskapsformidling rettet mot blant annet kommuner og andre aktører er derfor en sentral del av Husbankens virksomhet. Det skal også arbeides videre med å forbedre datagrunnlaget for bolig- og byggsektoren.

Regjeringen foreslår at Husleietvistutvalget i 2010 utvides til å omfatte Bergen og Trondheim. Disse byene har, på samme måte som Oslo og Akershus, et betydelig press på boligmarkedet, jf. boks 3.1.

Arbeidsmål 1.2 God finansiering av boliger i hele landet

Rapport og status

Etter flere år med høy boligproduksjon i et flertall av landets fylker bidro finanskrisen til at denne trenden ble brutt i 2008. Totalt falt igangsettingen av nye boliger med vel 20 pst. til 25 824 boliger, og det var nedgang i 16 av fylkene. Husbanken ga grunnlån til 5041 boliger i 2008, en oppgang på 20 pst. i forhold til året før.

Bare i fylkene Aust-Agder, Nord-Trøndelag og Nordland økte antall igangsatte boliger. Aust-Agder er et fylke med særlig lav boligdekning. Samtidig har Husbanken her i stor grad bidratt til den økte byggeaktiviteten. Husbankens andel av igangsettingen utgjorde her om lag 49 pst., mot rundt 20 pst. på landsbasis.

Troms er det fylket som har hatt størst nedgang. Her var boligbyggingen i 2008 bare om lag en tredel av 2007-nivået. Samtidig har Husbanken gjennom en andel på nærmere 40 pst. bidratt til å opprettholde et visst nivå på byggeaktiviteten. Finnmark hadde også lavere nybygging i 2008, men til gjengjeld var det relativt høy aktivitet når det gjelder utbedring av eksisterende boliger. Totalt ga Husbanken grunnlån til utbedring av om lag 3500 boliger i 2008, hvorav 330 boliger eller nær 10 pst. ligger i Finnmark.

I første halvår 2009 har igangsettingen av nye boliger blitt redusert med 24,5 pst. sammenliknet med samme tidsrom i 2008. Husbanken har grunnfinansiert flere boliger første halvår av 2009 sammenlignet med samme periode i 2008. Per første halvår i år har Husbanken gitt tilsagn til 3024 nye boliger.

For å stimulere til økt boligbygging i distriktene satte regjeringen i 2008 i gang et treårig forsøksprosjekt med lik deling av realiserte tap på startlån. 15 kommuner deltar i forsøksordningen.

Strategier og tiltak

Husbanken skal ha fokus på boligmarkedet i hele landet. Det er viktig å fokusere på kredittrisiko ved finansiering av boliger i distriktene.

Hovedmål 2 Økt bosetting av vanskeligstilte på boligmarkedet

Gode og trygge boforhold legger til rette for gode oppvekstvilkår for barn og ungdom, samtidig som det gir voksne et viktig fundament for aktiv deltagelse i samfunnslivet for øvrig. For at alle skal kunne bo trygt og godt, er det viktig med et målrettet boligsosialt arbeid. Et aktivt og målrettet boligsosialt arbeid er også en viktig del av fattigdomsbekjempelsen.

Kommunene har ansvaret for å hjelpe vanskeligstilte på boligmarkedet. Husbanken skal sette kommunene og deres samarbeidspartnere i best mulig stand til å gjennomføre en helhetlig og lokalt tilpasset politikk for vanskeligstilte på boligmarkedet. For å lykkes i dette arbeidet skal Husbanken koordinere det statlige arbeidet og involvere andre statlige aktører og KS. I tillegg samarbeider Husbanken med frivillig sektor og brukerorganisasjoner. Departementet setter overordnede boligsosiale mål og legger til rette for at kommunene har de forutsetningene som kreves for å gjennomføre arbeidet lokalt. Utover å legge til rette for at kommunene har tilstrekkelig handlingsrom for å imøtekomme lokale utfordringer, skal departementet sikre juridiske rammevilkår, gi økonomisk støtte til prioriterte formål og legge til rette for kompetansehevende tiltak.

Tiltak under dette hovedmålet på Kommunal- og regionaldepartementets budsjett finansieres i hovedsak over følgende budsjettposter:

- kap. 580, post 70 Bostøtte, forvaltes av Husbanken
- kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling, forvaltes av departementet
- kap. 581, post 75 Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger, forvaltes av Husbanken og kommunene
- kap. 581, post 78 Boligsosialt kompetansetilskudd, forvaltes av Husbanken
- kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken, forvaltes av Husbanken

Politikkområdet som omfattes av hovedmål 2 er også av betydning for andre satsingsområder. Det vises bl.a. til Handlingsplan mot fattigdom, jf. Prop. 1 S (2009–2010) Arbeids- og inkluderingsdepartementet, og Opptrappingsplanen på rusfeltet, jf. Prop. 1 S (2009–2010) Helse- og omsorgsdepartementet, kap. 763.

Arbeidsmål 2.1: Økt forebygging og bekjempelse av bostedsløshet

I arbeidet med å forebygge og bekjempe bostedsløshet har kommunene en nøkkelrolle. Bostedsløshet er i de fleste tilfeller et element i en kompleks helhetssituasjon og berører som oftest flere ulike instanser. Samordning og forankring av tiltak er derfor viktig i arbeidet mot bostedsløshet. Husbankens rolle er å koordinere den statlige innsatsen og å være rådgiver for kommunene.

Rapport og status

Den siste kartleggingen av bostedsløse i Norge ble gjennomført av Norsk institutt for by- og regionsforskning (NIBR) og viste at antall registrerte bostedsløse og andelen yngre bostedsløse har økt noe siden 2005, jf. boks 3.2. En gjennomført utkastelse synes å være en vanlig prosess for mange bostedsløse. I følge NIBRs kartlegging av bostedsløse er 23 pst. av bostedsløse kastet ut av boligen i løpet av de siste seks månedene. NIBR har undersøkt utviklingen i utkastelser og tvangssalg og mulige årsaker til denne utviklingen (NIBR-rapport 2009: 26 Utkastelser og tvangssalg). Det har samlet sett vært en nedgang i antall begjæringer og antall avholdte fravikelser fra 2007 til 2008, etter en økning fra 2006 til 2007. Det er store variasjoner mellom kommunene. Rapporten tyder på at problemer med økonomistyring ofte er årsaken til at folk blir kastet ut fra leieboligen eller blir tvunget til å selge sin bolig. Unge, aleneboende og enslige forsørgere med høye lån er overrepresentert blant dem som får tvangssolgt boligen. Utviklingen i tvangssalgene er sterkt korrelert med arbeidsledigheten og synes derfor å være konjunkturavhengig.

Det har ifølge KOSTRA vært en gradvis reduksjon i perioden 2007–2008 i antall opphold i midlertidig bolig for dem som løslates fra fengsel eller blir utskrevet fra institusjon fra hhv. 3881 til 3388. Antall opphold i midlertidig bolig som har vart lenger enn tre måneder har også blitt redusert i perioden.

Fra 2008 kan utmålingen av boligtilskudd til utleieboliger økes i særskilte prosjekter. Dette gjelder for boliger for særlig vanskeligstilte, bl.a. for bostedsløse med sammensatte behov. I slike tilfeller skal plan for oppfølgingstjenester foreligge. Det er per 1. halvår 2009 gitt til sammen 53,7 mill. kr i tilskudd til 115 slike prosjekter.

Boks 3.2 Kartlegging av bostedsløse

Den fjerde landsomfattende kartleggingen av bostedsløse ble gjennomført i uke 48 i 2008 av Norsk institutt for by- og regionsforskning (NIBR). Rapporten viser en liten økning i antallet bostedsløse fra forrige kartlegging i 2005. Økningen kan bl.a. skyldes at økt arbeidsledighet har ført til økt antall vanskeligstilte i boligmarkedet, men også generell befolkningsøkning. Rapporten viser at de nordiske landene har få bostedsløse sammenlignet med andre europeiske land. NIBR mener at uten den målrettede innsatsen fra stat, kommune og frivillige, ville tallene antagelig vært enda høyere. Det er fortsatt behov for målrettet innsats for å forebygge og bekjempe bostedsløshet. Mer om bostedsløse:

- Antall bostedsløse i uke 48 i 2008 er anslått til 6100 personer. Dette er 600 flere enn på samme tid i 2005.
- 76 pst. er menn.
- De fleste er mellom 19 og 42 år.
- 43 pst. bor i de fire største byene.
- 37 pst. av bostedsløse bor midlertidig hos venner og kjente, 29 pst. bor på døgnovernatting, pensjonat e.l. og 25 pst. er på institusjon eller i fengsel og skal utskrives/løslates innen to måneder.
- 81 pst. er født i Norge, 7 pst. i Afrika og 5 pst. i Asia eller Oseania.
- 26 pst. har mindreårige barn og av disse har 13 pst. daglig omsorg.
- 54 pst. har vært bostedsløse i mer enn 6 måneder.
- 59 pst. er avhengige av rusmidler.
- 32 pst. har psykisk sykdom.
- 23 pst. har blitt kastet ut av boligen.

Resultatene fra kartleggingen er tilgjengelig på www.regjeringen.no/krd (NIBR-rapport 2009:17).

Kompetanseoppbygging og samarbeid mellom kommunene er sentralt i bostedsløshetsarbeidet. Per 1. juli 2009 er 17 kommunenettverk med rundt 150 deltakende kommuner operative. Erfaringsutveksling av metoder og løsninger står sentralt.

Et tverretatlig samarbeid mot bostedsløshet blant ungdom ble etablert i 2008 og er videreført i 2009. Prosjektet har utarbeidet en rapport som beskriver situasjonen for unge bostedsløse og viser til gode eksempler på løsninger. Rapporten er tilgjengelig på www.husbanken.no.

Bostedsløshet har vært tema på 136 av Husbankens 240 arrangementer i 2009. Det er inngått fem samarbeidsavtaler i 2009. Det er også inngått om lag 85 samarbeidsavtaler mellom kommuner og kriminalomsorg per 1. juli 2009.

Statens tiltakspris for bostedsløse har blitt delt ut siden 2005. Prisen for 2008 gikk til Kvinnehuset i Bergen, et bo- og oppfølgingstiltak for kvinner med sammensatte utfordringer knyttet til rus og psykiatriske problemer.

Strategier og tiltak

Arbeidet med å forebygge og bekjempe bostedsløshet skal ha prioritet innenfor Husbankens boligsosiale arbeid i 2010. Mål for arbeidet er at:

- Ungdom i overgangen fra barnevernstiltak og andre vanskeligstilte ungdommer får hjelp til å skaffe seg boliger med nødvendig oppfølging.
- Ingen skal oppholde seg mer enn tre måneder i midlertidig botilbud.
- Personer som løslates fra fengselsopphold eller utskrives fra institusjon har egnet botilbud.
- Bostedsløse tilbys egnede midlertidige botilbud som skal ses i sammenheng med mer langsiktige boligløsninger.

Satsingen på kommunene som har størst utfordringer skal videreføres i 2010. Langsiktighet og kontinuitet skal sikres gjennom aktiv samhandling mellom kommunene og Husbanken. Husbanken skal samarbeide med frivillige organisasjoner for å heve kunnskapen om boligframskaffelse og botrening blant brukerne. Bolig er trukket fram som en vesentlig faktor for en vellykket tilbakeføringsgaranti etter soning, jf. St.meld. nr. 37 (2007–2008) Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn. Husbanken skal i 2010 samarbeide med kriminalomsorgen om tiltak som kan bidra til at målene med tilbakeføringsgarantien blir realisert.

Rusmiddelavhengighet og/eller psykiske problemer er overrepresentert blant bostedsløse i forhold til befolkningen for øvrig. Husbanken skal i 2010 samarbeide med Helsedirektoratet om eventuelle tiltak for dem som utskrives fra institusjoner innenfor rus og psykiatri.

Husbanken skal fortsette å støtte prosjekter som har som formål å redusere antall begjæringer om utkastelser, gjennomførte utkastelser og begrense tvangssalg. For 2010 settes det følgende resultatmål for arbeidet med bostedsløshet:

- Innsatsen skal rettes mot kommuner som har store boligsosiale utfordringer.
- Innsatsen for unge bostedsløse og barnefamilier skal økes.

Arbeidsmål 2.2 Økt boligsosial kompetanse i kommunene

Det er kommunene som i stor grad utfører det boligsosiale arbeidet. For å imøtekomme de utfordringene som vanskeligstilte på boligmarkedet står overfor, kreves det at kommunene har innsikt i ulike og komplekse problemstillinger.

Rapport og status

Regjeringen og KS inviterte høsten 2008 og våren 2009 til politiske ledermøter om boligsosiale utfordringer. På møtene ble aktuelle problemstillinger tatt opp, og erfaringer og gode eksempler ble utvekslet mellom kommunene som deltok.

I første tertial 2009 hadde Husbanken ansvar for 149 arrangementer som har hatt som formål å øke den boligsosiale aktiviteten i kommunene, inkludert arrangementer som omhandler bostedsløshet. Representanter fra 255 kommuner har deltatt på disse.

Husbanken har i 2008 og 2009 arbeidet med å utvikle verktøy som skal gjøre det lettere for saksbehandlere å bruke og kombinere Husbankens virkemidler effektivt. Husbanken har i 2009 utviklet et elektronisk saksbehandlingsverktøy for kommunene.

I 2008 gikk 61 mill. kr av Husbankens kompetansetilskudd til kommunale prosjekter innenfor det boligsosiale området.

Husbanken arbeider med å skaffe bedre oversikt over dem som har behov for hjelp til å skaffe seg bolig. Det arbeides bl.a. med utvikling av verktøy på kommunalt nivå som bidrar til kartlegging av bostedsløse og vanskeligstilte, og utvikling av relevante nasjonale og kommunale indikatorer. Det arbeides også med å koble husbankstatistikken sammen med andre offentlige registre som behandler boligdata.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet la i juni 2009 fram en handlingsplan for å bedre levekårene for rom i Oslo. Et av tiltakene er at Husbanken i løpet av 2009 skal gjennomføre en kartlegging av boforholdene til rom i Oslo. Dette skal bidra til økt kompetanse om gruppens boforhold.

Strategier og tiltak

Departementet vil rette ressursene inn mot kommuner med særlig store boligsosiale utfordringer og samtidig bidra til at erfaringer og gode boligsosiale løsninger gjøres tilgjengelig for alle aktører. Gjennom langsiktige avtaler mellom Husbanken og kommunene skal det sikres at prosessene får den nødvendige forankring og legitimitet innad i kommunene.

En sentral datakilde for analyse av kommunenes boligsosiale arbeid er KOSTRA. For å bedre kvaliteten på rapporteringen i KOSTRA vil det i 2010 bli igangsatt et pilotprosjekt der utvalgte kommuner prøver ut et elektronisk opplegg for søknad om bolig. Målet med prosjektet er å sikre et felles datagrunnlag for rapportering til KOSTRA.

Husbanken skal arbeide for at den boligsosiale opplæringen intensiveres. Kompetansehevende tiltak skal spesielt omfatte ansatte i kommuner, men også i frivillige organisasjoner og brukerorganisasjoner.

Departementet foreslår at kompetansetilskuddet (kap. 581, post 78) i 2010 blir delt i to tilskuddsordninger for å spisse og målrette innsatsen på det boligsosiale området og bærekraftig bolig- og byggkvalitet. Dette er i tråd med anbefalinger i evaluering av kompetansetilskuddet gjennomført av Asplan Viak. Se nærmere omtale av de to postene i budsjettdelen (kap. 581, postene 77 og 78).

Arbeidsmål 2.3 Økt boligsosial aktivitet i kommunene

Kommunene skal bistå med å skaffe boliger til vanskeligstilte. Husbanken forvalter virkemidler som skal stimulere kommunene til å etablere flere og mer egnede utleieboliger for prioriterte grupper. Dette gjelder særlig boliger til bostedsløse, flyktninger, personer med nedsatt funksjonsevne og personer med svak økonomi. De økonomiske virkemidlene, som også kan benyttes til etablering i egen eid bolig, er bostøtte og boligtilskudd til utleieboliger, tilpasning og etablering, startlån og grunnlån.

Rapport og status

Husbanken har etablert boligsosiale utviklingsprogrammer i flere regioner. Programmene skal stimulere kommunene til å utvikle et helhetlig lokalt forankret boligsosialt arbeid. Dette skal bidra til bedre tilbud for vanskeligstilte på boligmarkedet, gjennom kompetanseheving i kommunene, bedre utnyttelse av statlige virkemidler og metodeutvikling innen boligsosialt arbeid.

Personer med minoritetsbakgrunn leier i større grad sin bolig enn befolkningen for øvrig. Leieandelen er særlig høy i noen grupper. I 2009 gjennomførte Norsk institutt for by- og regionsforsk-

ning (NIBR) en undersøkelse om etnisk diskriminering i leiemarkedet (NIBR-rapport 2009:2). NIBR konkluderte med at det fortsatt er grupper som opplever å bli diskriminert ved leie av bolig. Boligsøkere med minoritetsbakgrunn består ofte av større husholdninger, mens utleiesektoren domineres av mindre utleieboliger. Husbanken skal bidra til å styrke kompetansen om utleie til etniske minoriteter.

Boks 3.3 Den styrkede bostøtten

Bostøtteordningen ble kraftig styrket og utvidet fra 1. juli 2009. Hovedpunkter i omleggingen er:

- Krav om at personer uten barn må være trygdet for å få bostøtte er fjernet.
- Boligkravene er forenklet og moderniserte, og knyttes til hvilke funksjoner boligen skal inneholde.
- Gjenstående finansieringskrav er fjernet.
- Endringene medfører at alle med lav inntekt og høye boutgifter kan få bostøtte hvis de oppfyller krav til behovsprøving, unntatt studenter uten barn og militært og sivile tjenestepliktige.
- Inntektsgrensene er økt, spesielt for barnefamilier.
- Bostøtten for husstander med flere enn to personer er økt.

For å unngå at husholdninger med relativt dårlig økonomi skal få en brå nedgang i bostøtten, er det etablert en overgangsordning.

De boligsosiale virkemidlene – bostøtte, boligtilskudd, startlån

Bostøtten har i 2009 gjennomgått en omfattende fornyelse, og ordningen er styrket og utvidet, jf. boks 3.3. Nytt regelverk ble innført 1. juli 2009. Omleggingen av bostøtten representerer den største boligsosiale satsingen de senere årene, og gjør bostøtten til en mer målrettet ordning som i langt større grad enn tidligere kan bidra til å sikre botrygghet for vanskeligstilte, samt bidra til at kommunene får økt antall utleieboliger.

Studier har tidligere vist at bostøtten i begrenset grad kan tas i betraktning ved tildeling av startlån til vanskeligstilte, fordi bostøtten opphører eller er svært liten når inntekten er høy nok til å kunne betjene et lån. De nye bostøttereglene som trådte i kraft 1. juli 2009 innebærer en forbedring i så måte.

I 2008 mottok 1412 husstander boligtilskudd til etablering. Dette er en nedgang fra 2007 på 12 pst. Nedgangen skyldes økt tilskuddsutmåling samt en større prioritering av tilskudd til utleieboliger. Det gjennomsnittlige boligtilskuddet til etablering økte i takt med boligprisene med 4,5 pst. til kr 220 000 i perioden 2007–2008. Det ble gitt tilskudd til bygging av 977 utleieboliger, noe som er en økning på 14 pst. sammenlignet med 2007. Gjennomsnittlig tilskudd til utleieboliger var kr 237 000 i 2008.

Det framgår av rapport fra Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) (2008:15) at lavinntektshusholdninger i mindre grad enn andre eier sin egen bolig. Også for aleneboende kan det være utfordrende å etablere seg på boligmarkedet, særlig for yngre aleneboende. Startlånet er et viktig virkemiddel for å hjelpe husholdninger som ikke får lån i privat bank til å etablere seg i egen eid bolig. Startlånet bidrar til å gjøre det lettere for aleneboende å kjøpe seg bolig. Samlet utlån av startlån fra kommunene ble økt fra 3,4 mrd. kr i 2007 til om lag 3,9 mrd. kr i 2008. Kommunene utbetalte 6468 startlån i 2008, 427 flere enn året før. Om lag 40 pst. av dem som mottok startlån i 2008 var aleneboende.

37 pst. av startlånene ble i 2008 gitt som topplån i kombinasjon med grunnfinansiering i en privat bank. Andelen som fikk boligtilskudd sammen med startlånet var på 18 pst., mens 11 pst. av husstandene som ble tildelt startlån også var mottakere av statlig bostøtte.

3 pst. av husstandene som fikk utbetalt startlån i 2008 består av flyktninger. Dette utgjør 191 husstander. Av disse fikk 60 pst. lånet som topplån i kombinasjon med grunnfinansiering i annen bank. Andelen som fikk boligtilskudd i kombinasjon med startlånet er også høy i denne gruppen.

5 pst. av startlånmottakerne har husstandsmedlemmer med nedsatt funksjonsevne. Blant disse er andelen som fikk lånet i kombinasjon med lån i privat bank lav, mens 37 pst. av disse husstandene fikk boligtilskudd i kombinasjon med startlånet. Dette indikerer at kommunene i stor grad bruker boligtilskuddet aktivt i kombinasjon med startlån for etablering av gruppen. En særlig høy andel av startlånkundene med nedsatt funksjonsevne mottar også bostøtte.

19 pst. av startlånsmottakerne var i 2008 økonomisk vanskeligstilte på boligmarkedet. Dette utgjør 1257 husstander. Bare 11 pst. av disse husstandene fikk startlån som topplån i kombinasjon med grunnfinansiering i annen bank. Dette er en lavere andel enn for andre grupper av startlånsmottakere. En høy andel av disse husholdningene

mottok imidlertid bostøtte. 8 pst. av husstandene med økonomisk vanskeligstilte som fikk startlån mottok en kombinasjon av bostøtte og tilskudd.

Husbanken har intensivert innsatsen overfor kommunene for å få dem til å bruke startlån aktivt. En viktig målgruppe er kommuneledelsen. Det ble i løpet av 1. halvår 2009 gjennomført seks regionale konferanser i samarbeid med KS rettet mot ordførere og rådmenn, hvor bruk av startlån og andre boligsosiale virkemidler ble satt på dagsorden.

Startlån kan også brukes til refinansiering. På den måten kan lånet avhjelpe husholdninger som opplever problemer med å betjene et dyrt privat boliglån. For dem med de laveste inntektene kan bostøtten også fungere som et effektivt økonomisk sikkerhetsnett når boutgiftene øker og inntekten faller.

Husbanken presenterer eksempler på gode løsninger og effektiv bruk av de boligsosiale virkemidlene på www.husbanken.no og nyhetsbrevene «Nytt fra Husbanken», samt i kontakten med kommunene.

Kommunalt disponerte utleieboliger

På nasjonalt nivå viser tall fra KOSTRA en økning på om lag 1000 boliger fra 2007 til 2008. En del kommuner har imidlertid hatt nedgang. Bakgrunnen for nedgangen varierer. Noen kommuner har solgt gamle og uegnede kommunale boliger og har i stedet igangsatt prosjekter for anskaffelse av nye. Andre kommuner har bygget om og slått sammen kommunale boliger for å få flere større boliger. Kommunene disponerte i alt om lag 97 000 boliger per 31. desember 2008. Dette gir en dekning på om lag 20 kommunale boliger per 1000 innbyggere.

Totalt fikk i overkant av 16 000 husstander vedtak om eller tildelt kommunal bolig i 2008. 34 pst., eller hver tredje av dem som fikk tildelt en kommunal bolig i 2008, hadde nedsatt funksjonsevne. Kommunene tilbyr flyktninger kommunale utleieboliger, alternativt bistår kommunene dem med etablering i det lokale, private boligmarkedet. 8 pst. av vedtakene og tildelingene om kommunalt disponerte boliger i 2008 gikk til flyktninger.

I 2008 ga Husbanken tilsagn om tilskudd til 977 utleieboliger. I statsbudsjettet for 2009 satte regjeringen et mål om 1500 nye utleieboliger. I tiltakspakken, som ble lagt fram i januar 2009, økte regjeringen tilsagnsrammen på boligtilskuddet for å gi rom for ytterligere 1500 utleieboliger i 2009. Det ble i første halvår 2009 gitt tilsagn til 748 utleieboliger for vanskeligstilte. Det er en økning på 47 pst. sammenlignet med første halvår 2008.

Strategier og tiltak

Bostøtte og boligtilskudd til utleieboliger er viktige virkemidler for å stimulere til et økt antall kommunale boliger. Husbanken skal i 2010 arbeide systematisk for å øke tilbudet av kommunalt disponerte boliger, særlig for personer som har behov for oppfølging. Aktiv bruk av fleksibiliteten i utmålingen av tilskudd, med opp til 40 pst. utmåling i prosjekter som kan dokumentere et behov for oppfølging for brukerne, vil være viktig i dette arbeidet.

Mange kommuner melder om for få utleieboliger. Departementet fastsatte derfor et resultatmål for 2009 om en vekst i antall kommunalt disponerte boliger. Dette målet videreføres i 2010. Resultatmålet om nettotilvekst må imidlertid vurderes fra kommune til kommune. Ved tildeling av boligtilskudd er det derfor nødvendig å vurdere det lokale behovet for flere utleieboliger og muligheten for oppgradering av eksisterende utleieboliger.

Bosetting av et økende antall flyktninger er en stor utfordring for kommunene. I 2010 skal kommunene ta i mot om lag dobbelt så mange personer som de har gjort de senere år. Dette vil kreve en betydelig og samordnet innsats fra IMDi og Husbanken. Det gjelder god og koordinert innsats både mht. økonomiske og juridiske virkemidler, men også å bistå kommunene med veiledning, informasjonsmateriell, erfaringsutveksling og forsøksprosjekter mv. En særlig utfordring er bosetting av enslige mindreårige flyktninger. Det ble i 2008 åpnet for i særlige tilfeller å gi en høyere tilskuddsandel (opp til 40 pst.) boligtilskudd til utleieboliger for vanskeligstilte med behov for oppfølgingstjenester. For en nærmere omtale av bosetting, se resultatområde 4 Integrering og mangfold i Prop. 1 S (2009–2010) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Departementet vil i 2010 følge opp innfasingen av den nye bostøtten. Husbanken skal våren 2010 levere en første evaluering av den nye ordningen.

Det er fortsatt viktig å heve og vedlikeholde kommunenes kompetanse om startlånordningen, samt å gjøre ordningen bedre kjent i private kredittinstitusjoner. Kommuner bør også bruke startlån aktivt og i samspill med andre virkemidler. Det kan vurderes om det for enkelte kommuner kan være aktuelt å avsette midler til tapsfond for startlån. I 2010 skal Husbanken formidle gode eksempler på bruk av startlån i kommunene.

Hovedmål 3 Byggeprosessen skal være god og effektiv

Tilrettelegging for gode og effektive prosesser rundt bygging og drift av byggverk er viktig, både ut fra et samfunnsøkonomisk, bedrifts- og privatøkonomisk perspektiv, og for å skape byggverk med god kvalitet. To tredjedeler av realkapitalen i Norge er knyttet til bygg og anlegg, og kjøp av bolig utgjør den største enkeltinvesteringen de fleste husholdninger foretar gjennom livet. Derfor er kontinuerlig arbeid med forbedring av bygge- og saksbehandlingsprosessene, regelverket og praktiseringen av dette viktig.

Tiltak under dette hovedmålet finansieres i hovedsak over følgende budsjettposter:

- kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og formidling, forvaltes av departementet
- kap. 587, post 1 Driftsutgifter, forvaltes av Statens bygningstekniske etat
- kap. 587, post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling, forvaltes av Statens bygningstekniske etat

Arbeidsmål 3.1 Mer brukervennlig og målrettet byggesaksbehandling

Regjeringen er opptatt av en forutsigbar, brukervennlig og effektiv byggesaksbehandling. Dette har stor betydning for kommunene, næringen og den enkelte innbygger. En effektiv og ryddig rolledeling mellom utbygger og myndighetene skal bidra til god kvalitet i det bygde miljø. Økt bruk av elektronisk plan- og byggesaksbehandling vil kunne gi tidsmessige og økonomiske besparelser for kommuner og næring.

Rapport og status

Stortinget har i 2009 vedtatt en ny plan- og bygningslov, jf. Ot.prp. nr. 45 (2007–2008). Forskriftene til bygningsdelen av loven ble sendt på høring i juni 2009. Plan- og bygningslovgivningen stiller tekniske krav til byggverk og krav til byggeprosesser, dokumentasjon og søknadsbehandling. Målene med regelverksendringene er blant annet å sikre god kvalitet på bygg og redusere omfanget av byggefeil. Kravene til kvalitetssikring av bygge- og anleggsarbeid skjerpes. Det innføres obligatorisk uavhengig kontroll for prosjektering og arbeid innenfor utvalgte områder. Slik kontroll skal utføres av egne sentralt godkjente kontrollforetak. Kommunenes tilsynsrolle tydeliggjøres og skjerpes. Videre skjerpes kvalitetskravene til byggverk på flere områder. Det innføres krav om universell utforming av nye publikumsbygg og arbeidsbygg. Det nye regelverket legger også opp til en rekke forenklinger i sakstyper og saksbehandlingsregler.

Nedgangen i byggeaktiviteten 2008 og 2009 har for kommunene ført til at saksmengden har gått noe ned og det har blitt lettere tilgang til kompetent arbeidskraft. Dette kan gjøre innføringen av nytt regelverk lettere.

Statens bygningstekniske etat har ansvar for formidling og utvikling av regelverket. Brukerundersøkelser viser at kommunene og næringen kjenner etaten godt og er fornøyd med etatens tjenester.

ByggSøk er et system for elektronisk plan- og byggesaksbehandling og er driftet av Statens bygningstekniske etat. Tabell 3.26 viser målt og forventet utvikling i bruk av ByggSøk.

Tabell 3.26 Tall for bruk av ByggSøk under Statens bygningstekniske etat

Oppfølgingskriterium	2008	2009 (anslag)	2010 (måltall)
Søknader laget på ByggSøk-bygning	22 814	50 000	60 000
Herav innsendt elektronisk	3 432	10 000	40 000
Andel av byggesaker totalt[1]	22 pst.	45-50 pst.	> 60 pst.
Antall kommuner som tar imot byggesøknader elektronisk	220	300	350
Antall kommuner som tar imot planforslag elektronisk	3	20	40

[1] I følge tall fra KOSTRA behandlet kommunene 104 786 byggesaker i 2008. Av disse var 66 836 søknader, 37 950 var meldinger.

Bruken av ByggSøk har økt betydelig i 2009. Et nettverk av lokale superbrukere i kommunene samt samarbeid med undervisningsinstitusjoner og næringens organisasjoner bidrar til dette. Utvikling og bruk av åpne standarder for digitale bygningsmodeller er viktig for å effektivisere produksjon og dokumentflyt i byggsektoren. Statens bygningstekniske etat bidrar til økt elektronisk samhandling innen bygg-, anlegg- og eiendomsnæringen, og har samarbeidet med Byggekostnadsprogrammet for utvikling og utbredelse av buildingSMART-standardene i Norge.

Strategier og tiltak

Hovedprioritet i 2010 er å bidra til god implementering av nytt bygningsregelverk i kommuner og byggenæring. Både kommunene og aktørene i byggenæringen varierer i størrelse, kompetansesammensetning og utfordringer. God og tilpasset informasjon er derfor en forutsetning for at regelverksendringene raskt skal implementeres og gi ønsket effekt. Statens bygningstekniske etat har et særlig ansvar for å følge opp kommunene, mens informasjon rettet mot næringen vil skje gjennom samarbeid med sentrale bransjeorganisasjoner og tilhørende etablerte informasjonskanaler.

Innsatsen skal intensiveres for at ByggSøk blir tatt i bruk i kommunene. ByggSøk-bygning vil tilpasses ny plan- og bygningslov og være tilgjengelig for bruk samtidig som loven trer i kraft. ByggSøk skal også videreutvikles til en felles plattform for dokumentflyt mot myndigheter involvert i plan- og byggesaker.

Arbeidsmål 3.2 Økt seriøsitet og færre byggefeil i byggenæringen

Rapport og status

Ordningen for sentral godkjenning av foretak er en frivillig ordning for foretakene. I 2008 var det 2700 søknader om fornyelse eller endring av sentral godkjenning, mens antall førstegangssøknader var om lag 1800, og det ble mottatt i overkant av 1000 meldinger fra kommunene om manglende dugelighet hos foretakene. Om lag 600 dokumenttilsyn og 69 stedlige tilsyn ble gjennomført. En helårsprognose for 2009 tilsier at det vil bli 5000 søknader om fornyelse eller endring av sentral godkjenning, om lag 1500 førstegangssøknader og i overkant av 1000 meldinger fra kommunene om manglende dugelighet hos foretakene. Om lag 500 dokumenttilsyn og 150 stedlige tilsyn vil bli gjennomført i 2009. Av rundt 8000 enkeltsaker er det i rundt 20 pst. av sakene nødvendig å justere eller redusere innholdet i godkjenningen slik at foretakene ikke utfører oppgaver de ikke har nødvendig kompetanse til å utføre.

Byggekostnadsprogrammet er et samarbeidsprogram mellom staten og byggenæringen og har vært et viktig initiativ for næringen. 2009 er siste år i programperioden. Det ble gitt 80 mill. kr i støtte over en femårsperiode, om lag 40 prosjekter ble støttet og byggenæringen har egenfinansiert i gjennomsnitt 65 pst. av tiltakene/prosjektene. Informasjon og hjelpemidler for byggherrer, kontrollverktøy for prosjekterende og byggproduksjon, fremtidens bygningskontroll, effektiv byggeprosess, endringsevne og fremtidens lederskap er blant de viktigste områdene. Det er også støttet arbeid med digital bygningsinformasjon. Høsten 2009 arbeides det med å informere om resultater fra programmet. I 2010 skal Byggekostnadsprogrammet evalueres, og det skal utarbeides en sluttrapport.

Satsingen på kunnskap om eiendomsforvaltning gjennom KoBE-arbeidet (Kompetanse for Bedre Eiendomsforvaltning) i regi av Statens bygningstekniske etat har resultert i en rekke kurs, konferanser, publikasjoner og verktøy for bedre eiendomsforvaltning. Informasjon om disse er tilgjengelig via Internett (www.be.no). KoBE har til sammen initiert eller støttet 55 ulike tiltak. Tilskuddene har ført til betydelig økt kompetanse og bevissthet om eiendomsforvaltningen i kommunene. Regjeringens tiltakspakke har vektlagt tiltak innenfor vedlikehold og oppgradering av kommunale bygninger, jf. St.prp. nr. 37 (2008–2009).

Statens bygningstekniske etat er tilsynsmyndighet for byggevaremarkedet. Tilsynet skal sikre gode byggprodukter og bidra til færre byggfeil. God dokumentasjon av byggevarers egenskaper er en viktig del av dokumentasjonen som kreves i et byggeprosjekt. Etaten har i 2009 prioritert samarbeid med næringen om tilrettelagt informasjon for å øke kompetansen på dette området.

Strategier og tiltak

Mange foretak i bygge- og anleggsnæringen må jobbe mer systematisk for å nå målene om økt kvalitet og reduksjon i antall byggfeil. Departementet vil prioritere arbeidet med god informasjon og veiledning.

Ordningen med sentral godkjenning for foretak legges om etter ny plan- og bygningslov, se også omtale under arbeidsmål 3.1. Lovendringen vil bl.a. føre til en ny inndeling i godkjenningsområder og obligatorisk sentral godkjenning av alle kontrollforetak. I 2010 skal det informeres om nye kriterier for godkjenning. Tilpasningen til det nye regelverket vil ta tid. Om lag 15 000 foretak skal ha en individuell vurdering før de kan tildeles godkjenning etter nytt system. Stedlige tilsyn skal videreføres på samme nivå som i 2009. I 2010 skal ordningen for sentral godkjenning av foretak styrkes. Det skal bl.a. være flere oppfølginger av registerte foretak i ordningen og det skal investeres i nytt IKT-system. Dette er et ledd i oppfølgingen av ny plan- og bygningslov.

KoBE-programmet videreføres i 2010 med en støtte på 5 mill. kr.

Det er behov for tilpasning til tøffere klimaforhold og mer ekstremvær som følge av global oppvarming. Nytt bygningsregelverk som trer i kraft i

2010 vil ivareta dette på et overordnet nivå. I tillegg vil det være behov for å nå ut til næringen med informasjon og kunnskap på dette området i 2010. For å nå ut til flest mulig vil bl.a. Klimatilpasning Norge, regjeringens nasjonale informasjonsplattform, benyttes.

Statens bygningstekniske etat skal videreføre tilsyn av byggevaremarkedet, spesielt på bakgrunn av at import av byggevarer øker risikoen for at byggevarene som benyttes, ikke er underlagt god nok kontroll. Dette kan på sikt svekke kvaliteten på bygg. Standarder innen byggområdet er et viktig bidrag og supplement til regelverket. Statens bygningstekniske etat skal bidra til standardiseringen på prioriterte områder gjennom finansiering til Standard Norge og delta i standardiseringsarbeidet gjennom komiteer nasjonalt og internasjonalt.

Arbeidsmål 3.3 Styrket kompetanse og tilsyn i kommunene

Rapport og status

Kommunenes tilsynsvirksomhet har vist en positiv utvikling de siste år, men er fortsatt lav. I det nye bygningsregelverket er derfor kommunenes tilsynsrolle tydeliggjort.

Kommunal- og regionaldepartementet forvalter tivoliloven. Statens bygningstekniske etat har ansvaret for tilsyn. Myndighet til å utøve kontroll, gi pålegg og godkjenne innretninger er delegert til Det Norske Veritas (DNV). Departementet har også det sentrale myndighetsansvaret for sikkerhetskontroll med heisanlegg i drift. Med unntak av i Oslo kommune gjennomføres denne kontrollen av Norsk Heiskontroll etter bemyndigelse av departementet.

Strategier og tiltak

Departementet vil i 2010 prioritere arbeidet med å implementere det nye bygningsregelverket, herunder økt tilsynsaktivitet i kommunene. Statens bygningstekniske etat skal ved veiledning og informasjon bidra til at kommunene bygger opp kompetanse ved tilsyn, slik at omfanget av feil og mangler i boliger, barnehager, skole og andre bygg blir redusert. Etaten skal også følge opp tilsyns- og kontrollordningene for heisanlegg og innretninger i tivoli slik at disse ivaretar et høyt sikkerhetsnivå.

Hovedmål 4 Flere miljøvennlige og universelt utformede boliger og bygg på attraktive steder

Det er et hovedmål i bolig- og bygningspolitikken å stimulere til en bærekraftig og varig kvalitet i boliger, bygg og bygde omgivelser. Derfor skal det arbeides for å fremme lavere energibruk, reduserte klimagassutslipp fra bygg, bruk av flere miljøvennlige byggløsninger, samt bedre tilgjengelighet og universell utforming i boliger og bygg. God byggeskikk og økt kunnskap om stedsutvikling skal bidra til attraktive bygde omgivelser. Områdeutvikling skal fremme gode bomiljøer og levekår i storbyene.

Både Husbanken og Statens bygningstekniske etat har oppgaver som bidrar til at flere boliger og bygg får en bærekraftig kvalitet. Et sentralt mål med arbeidet er å øke kunnskapen i bygge- og eiendomsnæringen, i kommuner og hos forbrukerne.

Tiltakene gjennomføres ved lovgivning, økonomiske virkemidler, informasjon og kunnskapsoppbygging. Økonomiske tiltak finansieres i hovedsak over følgende budsjettposter:

- kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling, forvaltes av departementet
- kap. 581, post 74 Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, forvaltes av Husbanken
- kap. 581, post 77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, forvaltes av Husbanken
- kap. 587, post 1 Driftsutgifter, forvaltes av Statens bygningstekniske etat
- kap. 587, post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling, forvaltes av Statens bygningstekniske etat
- kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken, forvaltes av Husbanken

Arbeidsmål 4.1 Økt antall miljøvennlige boliger og bygg

Rapport og status

Departementet og tilknyttede virksomheter har videreført samarbeidet med byggenæringen om flere miljøvennlige boliger og bygg, bl.a. gjennom støtte til Byggemiljø, se www.byggemiljo.no. Viktige tiltak i 2008 og 2009 har vært rettet mot energibruk, klimagassutslipp, bruk av helse- og miljøfarlige materialer og stoffer i byggevirksomheten, samt reduksjon av byggavfall. Byggemiljø har bidratt aktivt til å spre kunnskap om sentrale miljøtemaer i byggenæringen. Departementet utarbeidet i 2009, i samarbeid med berørte departementer, Bygg for framtida – Miljøhandlingsplan for bolig- og byggsektoren 2009–2012, som tar opp disse temaene.

Lavenergiprogrammet er et samarbeidsprosjekt mellom byggenæringen og myndighetene med fokus på lavt energibehov og miljøvennlig energiforsyning i bygninger. Husbanken og Statens bygningstekniske etat deltar i programmet.

Lavenergiprogrammet har i 2009 prioritert kompetansebygging og gjennomførte 11 kurs med til sammen om lag 1100 deltakere fra hele landet, i hovedsak håndverkere. I 2007 trådte skjerpingen av energikravene i teknisk forskrift i kraft, med en overgangsperiode fram til 1. august 2009. Lavenergiprogrammet har bidratt til at næringen er i stand til å prosjektere og bygge etter de nye energikravene.

I forbindelse med innføring av nye energikrav er det gjort et omfattende informasjonsarbeid. Få bygg er foreløpig oppført etter de skjerpede kravene, som først fikk full effekt ved overgangsperiodens utløp. Det er også økt fokus på miljøvennlig energiforsyning i byggverk. Forslag til nye forskrifter med skjerpede krav til energiforsyning for store bygninger er utarbeidet og vil tre i kraft i 2010.

Kunnskap om inneklima er vesentlig for riktig bygningsutførelse og blir enda viktigere når bygningene lages som lavenergi- eller passivhus. Statens bygningstekniske etat har utarbeidet en lærebok om inneklima.

Framtidens byer er et samarbeidsprogram mellom staten, de tretten største byene og organisasjoner fra næringslivet. Programmet har som mål å utvikle byområder med lavest mulig klimagassutslipp og godt bymiljø. Miljøverndepartementet har koordineringsansvar og Kommunal- og regionaldepartementet er medansvarlig for satsingsområdet Stasjonær energibruk i bygg. Ambisjonen er ett til to forsøksprosjekt i hver av de 13 byene. Framtidens byer har etablert et samarbeid med NAL-Ecobox og Lavenergiprogrammet om å utarbeide kriterier for forsøksprosjekter.

Boks 3.4 Passivhus

Energibehov til oppvarming i et småhus med passivhusstandard er betydelig lavere enn energibehovet til oppvarming i småhus bygd i tråd med kravene i dagens forskrift (TEK 07). Energibehovet reduseres gjennom passive tiltak, som ekstra isolasjon og ekstra god tetthet i ytterkonstruksjon, bruk av vinduer og dører med meget lavt varmetap, utnyttelse av solenergi og varmegjenvinning. I passivhuskonseptet legges det vekt på at løsningene skal gi beboere/brukere god termisk komfort og god luftkvalitet. I Norge er interessen for passivhus økende, og det er planlagt flere byggeprosjekter med passivhus. En norsk standard for passivhus er under utarbeidelse.

Det foreligger ikke tall fra SSB for antall nybygde boliger med gode miljøkvaliteter. Husbanken finansierer miljøvennlige boliger og bomiljøer gjennom sitt grunnlån. Av de 5041 boligene som ble godkjent for grunnlån til oppføring i 2008, tilfredsstiller noe over halvparten (3039 boliger) kvalitetskravene knyttet til miljø og energi. Grunnlån til utbedring ble i 2008 gitt til 1511 boliger der miljø og energi var viktige kvaliteter. I 1. halvår 2009 ble grunnlån gitt til 3918 boliger med kvaliteter innen miljø og energi.

Både Husbanken og Statens bygningstekniske etat bidrar til økt kompetanse og informasjon på området. I 2008 brukte Husbanken om lag 13 mill. kr av kompetansetilskuddet til 46 prosjekter innen miljø og energi. Støtte ble bl.a. gitt til prosjekter med temaer som utvikling av lavenergiboliger, passivhus, miljøkrav til kjemiske byggprodukter, avfallsreduksjon i boligprosjekter med prefabrikasjon samt miljøriktig oppussing og modernisering av boliger. Husbanken har inngått intensjons- og samarbeidsavtaler med institusjoner som Enova, Sintef Byggforsk og Høgskolen i Bergen, samt bedrifter innenfor byggebransjen, bl.a. for å fremme miljøvennlige boliger med lavt energibruk.

Bygg- og anleggsavfall utgjør årlig omtrent 15 pst. av den totale avfallsmengden i Norge. Det er innarbeidet et forslag til krav om utarbeiding av avfallsplaner i byggesaker og sortering av avfall på byggeplass i teknisk forskrift, som trer i kraft sammen med ny plan- og bygningslov i 2010.

Strategier og tiltak

Regjeringens plan Bygg for framtida – Miljøhandlingsplan for bolig- og byggsektoren 2009–2012 skal følges opp. I dette inngår bl.a. arbeid med å formidle kunnskap om energikravene og andre miljøkrav i teknisk forskrift.

Husbanken og Statens bygningstekniske etat vil få oppgaver og ansvar knyttet til oppfølgingen av miljøhandlingsplanen, bl.a. informasjonsformidling og støtte utrednings- og pilotprosjekter. Det vises bl.a. til samarbeidsprogrammet Framtidens byer og prosjektet By- og boligutstillingen Oslo-Drammen 2009–2018. By- og boligutstillingen har som mål å være motor for utvikling av klimanøytral byutvikling og arkitektur og skal bidra til å realisere 25–30 forbildeprosjekter.

Miljøhandlingsplanen varsler at det skal nedsettes en gruppe med representanter fra myndigheter, byggenæring og andre berørte, som får ansvar for å utarbeide en tidsplan for å øke energieffektiviteten i ny og eksisterende bygningsmasse. Gruppen skal foreslå regulatoriske og økonomiske tiltak.

Samarbeidsprogrammet Byggemiljø videreføres for 2010, og satsingen på Lavenergiprogrammet skal trappes opp. Utviklingsarbeid for passivhus og utredning av mulige, trinnvise skjerpelser av energikravene i regelverket skal videreføres. Byggenæringens arbeid med bruk av miljøvaredeklarasjoner (EPD) og informasjonsspreding av gode eksempler på bærekraftig byggverk gjennom Ecobox prosjektdatabase, vil støttes i 2010.

Fra og med 2010 vil det tidligere kompetansetilskuddet (kap. 581, post 78) bli delt i to tilskuddsordninger. Hensikten er å spisse og målrette innsatsen. Nytt kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet (kap. 581, post 77) skal bidra til å heve kompetansen og utvikle ny kunnskap om ulike boligkvaliteter, bl.a. innenfor miljø, universell utforming og bærekraftig byggeskikk.

Arbeidsmål 4.2 Økt antall universelt utformede boliger, bygg og uteområder

Rapport og status

Universell utforming innebærer at boliger, bygninger og uteområder i størst mulig grad skal kunne nyttes av flest mulig uten spesiell tilrettelegging eller spesialløsninger. Manglende tilrettelegging av byggverk skaper hindringer som hemmer mange i en selvstendig livsutfoldelse. Med universell utforming menes at hovedløsningen skal være inkluderende og kunne brukes av flest mulig på en likestilt måte.

Den nye plan- og bygningsloven skal bidra til å sikre universell utforming i nye bygninger, anlegg og uteområder rettet mot allmennheten og i nye arbeidsbygg. Departementet har i 2008 og 2009 arbeidet med å utforme forslag til krav til universell utforming i nye forskrifter til plan- og bygningsloven. Forskriftene ble sendt på høring i juni 2009. Loven har også hjemmel for å gi forskrifter med krav om oppgradering av eksisterende bygninger, anlegg og uteområder til universell utforming. Dette gjelder byggverk som er rettet mot allmennheten. Departementet har innledet arbeid med å utrede kostnader knyttet til eventuelle krav om oppgradering av eksisterende bygg, anlegg og uteområder til universell utforming.

Det arbeides med en norsk standard for universell utforming av byggverk og tilliggende uteområder. Standarden ventes ferdigstilt høsten 2009. Videre arbeides det med nasjonale indikatorer for universell utforming, bl.a. for byggsektoren.

Regjeringens femårige handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne ble faset ut i 2009. Departementet har vært involvert i en rekke tiltak under denne planen. Husbanken har hatt forvaltningsansvaret for Miljøverndepartementets landsomfattende kampanje «Fjerne 100 hindringer». Det har blitt gitt finansieringsstøtte til tiltak som skal bedre tilgjengeligheten i bygg- og uteområder.

Husbanken og Statens bygningstekniske etat har samarbeidet om informasjonsprogrammet universell utforming i byggsektoren. En undersøkelse utført for Statens bygningstekniske etat i 2009 viser god effekt av satsingen. Kjennskap til begrepet universell utforming har økt betydelig. Statens bygningstekniske etat har hatt fokus på informasjon, holdningsendring og innarbeiding av krav om universell utforming i regelverket. Økt forbrukerkunnskap forventes å gi økt etterspørsel. Det er opprettet et nettsted med informasjon om universell utforming av bolig, se www.dinfeil.no. Husbanken har arrangert egne kurs, konferanser og seminar med fokus på universell utforming, herunder lokalt samarbeid mellom berørte aktører.

Det er igangsatt arbeid for mer kunnskap om tilgjengelighetstilstanden i bygninger og uteområder. Husbanken og Statens bygningstekniske etat deltar i arbeidet med å innlemme universell utforming i datainnhenting for kommunale bygg gjennom KOSTRA. For boliger finansiert gjennom Husbankens låne- og tilskuddsordninger foreligger det data om boligenes tilgjengelighetskvalitet. I løpet av 2008 ble det gitt grunnlån til oppføring av 5041 nye boliger. Av disse tilfredsstilte 65 pst. kravene til kvaliteter innen universell utforming. Ved utbedring er det mer krevende å få til universell utforming. Av det samlede antall boliger med grunnlån er andelen 40 pst. Samlet hadde i overkant av 35 pst. av boligene med grunnlån livsløpsstandard. Livsløpsstandard innebærer bl.a. at boligen har tilrettelagt atkomst og tilrettelagte hovedfunksjoner. I 1. halvår 2009 ble grunnlån gitt til 3275 boliger som har en eller annen kvalitet innenfor universell utforming.

Strategier og tiltak

Departementet vil bidra til å øke tilgjengeligheten i boliger, bygninger og uteområder gjennom informasjon og kompetansebygging, juridiske og økonomiske virkemidler. Departementet vil følge opp regjeringens nye handlingsplan Norge universelt utformet 2025. Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013. Planen skal støtte opp under implementering av diskriminerings- og tilgjengelighetsloven og ny plan- og bygningslov og skal også bidra til å oppfylle Norges forpliktelser ved ratifiseringen av FN-konvensjonen om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne.

I 2010 skal informasjon og kompetanse om kravene til universell utforming og tilgjengelighet i ny

plan- og bygningslov spres til kommunene, til byggenæringen og til eiere. To sentrale tiltak er informasjonsprogrammet om universell utforming i byggsektoren rettet mot næringen, og kompetanseprogram om universell utforming rettet mot ansatte og politikere i kommuner og fylkeskommuner. Statens bygningstekniske etat og Husbanken er sentrale i dette arbeidet. Statens bygningstekniske etat vil også videreføre informasjonsarbeidet om universell utforming rettet mot boligeiere gjennom tiltaket «Din feil». Statens bygningstekniske etat skal utarbeide veiledningsstoff til tilgjengelighetsbestemmelsene i ny plan- og bygningslov.

Husbanken skal stimulere til universell utforming gjennom grunnlån og tilskuddsordninger. Statens bygningstekniske etat og Husbanken bidrar i Statens kartverks arbeid med utvikling av indikatorer for registrering og måling av universell utforming i bygninger for bruk i matrikkelen.

Arbeidsmål 4.3 Flere steder med god byggeskikk og godt bomiljø

Rapport og status

Målet med byggeskikkarbeidet er å bidra til at bygninger og bygningsmiljø utformes slik at hensyn til fysisk og sosialt livsmiljø, ressursbruk/energi, universell utforming og estetikk inngår i en helhet. Husbanken arrangerer regionale og lokale kurs og fagdager der byggeskikk, miljøkvalitet og universell utforming tas opp som temaer. Nettbasert fjernundervisning og direkte prosjektstøtte er også viktige aktiviteter. Statens Byggeskikkpris gikk i 2009 til Preikestolen Fjellstue.

I 2008 gikk kompetansetilskudd på om lag 13 mill. kr til 49 prosjekter innen byggeskikk og stedsutvikling. Prosjektene hadde fokus på tettstedsutvikling, sentrumsnære boområder og byutvikling. I første halvår 2009 har Husbanken tildelt 13,4 mill. kr til 9 prosjekter.

Husbanken har hatt ansvaret for det fireårige programmet «Bolyst og Engasjement i Småbyer og Tettsteder» (BLEST) som er en satsing for å støtte opp under lokale initiativ for å utvikle attraktive steder, nye arbeidsplasser og gode tjeneste-, kultur- og botilbud. I 2008 har kommunene Hasvik, Kåfjord, Lenvik, Lindås, Kvinnherad og Holmestrand mottatt støtte fra Husbanken. I tillegg har nettverket for gjenreisningsbyer fått 1 mill. kr. I 2009 har Husbanken 6 mill. kr til disposisjon til BLEST.

Regjeringen og Oslo kommune har iverksatt en felles satsing i Groruddalen som har som mål å bidra til en bærekraftig byutvikling, synlig miljøopprustning, bedre livskvalitet og samlet sett bedre levekår. Innsatsen koordineres av Miljøverndepartementet, og flere departementer bidrar til samfinansiering av innsatsen med Oslo kommune. Kommunal- og regionaldepartementet har det statlige ansvaret for å støtte opp under programområde 3 Bolig-, by - og stedsutvikling. Det ble både i 2008 og i 2009 bevilget 43 mill. kr over Kommunal- og regionaldepartementets budsjett, kap. 581, post 74. Husbanken forvalter midlene og utnytter sin samlede kompetanse i dette arbeidet. Lokalt utvikles nå samarbeid mellom bydeler, beboere, organisasjoner, borettslag, næringsliv og statlige og kommunale instanser for å bedre bokvalitet og levekår i utsatte områder i Groruddalen.

Strategier og tiltak

Husbanken skal videreføre sitt arbeid som nasjonalt kompetansesenter for god byggeskikk og stedsutvikling, jf. St.meld. nr. 25 (2008–2009) Lokal vekstkraft og framtidstru – Om distrikts- og regionalpolitikken. Statens bygningstekniske etat og Husbanken skal samarbeide om god veiledning og informasjonsmateriell.

I Groruddalssatsingen er det i 2010 nødvendig å dreie innsatsen mer mot de mest utsatte områdene. En langsiktig og helhetlig tilnærming skal legges til grunn for områdeløft i disse bomiljøene for å bidra til bærekraftige lokalsamfunn. Det er behov for å videreutvikle det lokale samarbeidet og alle grupper må få mulighet til å bidra. Skolene er spesielt viktige samarbeidspartnere. Det er en forutsetning at kommunen bidrar til at de sentrale etatene trekkes mer aktivt inn i arbeidet.

Budsjettforslaget under programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Utgifter under programkategori 13.80 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
580	Bostøtte	2 420 940	2 887 600	3 592 200	24,4
581	Bolig- og bomiljøtiltak	815 483	779 600	1 054 900	35,3
582	Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg	785 092	1 035 400	554 400	-46,5
585	Husleietvistutvalget	6 318	7 000	15 100	115,7
586	Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser	1 795 669	2 076 300	2 112 350	1,7
587	Statens bygningstekniske etat	56 244	57 000	71 100	24,7
2412	Husbanken	12 515 245	10 636 000	14 375 050	35,2
	Sum kategori 13.80	18 394 991	17 478 900	21 775 100	24,6

Kap. 2412 har endret navn fra Den norske stats husbank.

Inntekter under programkategori 13.80 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
3585	Husleietvistutvalget	521	430	630	46,5
3587	Statens bygningstekniske etat	21 338	21 000	28 700	36,7
5312	Husbanken	8 154 732	9 204 800	8 983 800	-2,4
5615	Husbanken	4 655 822	5 133 000	3 856 700	-24,9
	Sum kategori 13.80	12 832 413	14 359 230	12 869 830	-10,4

Kap. 5312 har endret navn fra Den norske stats husbank.
Kap. 5615 har endret navn fra Renter fra Den norske stats husbank.

Under kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak forvalter Kommunal- og regionaldepartementet post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling og post 72 Program for reduserte byggekostnader. Husbanken forvalter alle andre budsjettposter som blir omtalt under resultatområdet med unntak av kap. 585 Husleietvistutvalget og kap. 587 Statens bygningstekniske etat.

Boks 3.5 Budsjetteringssystemet for kap. 581, post 75 Boligtilskudd, post 77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, post 78 Boligsosialt kompetansetilskudd og kap. 586, post 64 Investeringstilskudd

Bevilgningen på postene knyttes til antatt utbetaling i budsjettåret. Bakgrunnen for dette er at byggeprosjekter kan ta flere år å gjennomføre. Systemet er i tråd med kravet om realistisk budsjettering.

Det opereres med tre begreper: aktivitetsnivå, bevilgning og tilsagnsfullmakt. Aktivitetsnivået, eller tilsagnsrammen, er summen av nye tilsagn som kan gis i budsjettåret. Bevilgningen skal dekke tilsagn som antas å utbetales i løpet av budsjettåret, dvs. den prosentandelen av aktivitetsnivået som antas å komme til utbetaling, samt tidligere års tilsagn som er beregnet å komme til utbetaling i budsjettåret (beregningen av bevilgningen er basert på en utbetalingsprofil). For den delen av aktivitetsnivået som kommer til utbetaling i senere budsjettår, må det i tillegg gis en tilsagnsfullmakt. Tilsagnsfullmakten viser statens utestående forpliktelser på posten ved utgangen av budsjettåret. Det er aktivitetsnivået som sier noe om hvor stor aktivitet det kan legges opp til i budsjettåret, og ikke bevilgningen.

Kap. 580 Bostøtte

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
70	Bostøtte, *overslagsbevilgning*	2 420 940	2 887 600	3 592 200
	Sum kap. 580	2 420 940	2 887 600	3 592 200

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 67 (2008–2009) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2009 ble posten økt med 66 mill. kr til 2 953,6 mill. kr.

Post 70 Bostøtte, overslagsbevilgning

Mål og tildelingskriterier

Bostøtten skal sikre husstander med lav inntekt og høye boutgifter en egnet bolig. Bostøtten gir husstander med lave inntekter bedre mulighet til å skaffe seg eller beholde en god bolig, og ordningen er det viktigste boligsosiale virkemidlet for økonomisk vanskeligstilte.

Krav til søkerne

Det stilles som hovedregel minstekrav til boliger som det kan gis bostøtte til. Boligen må være godkjent for helårsbruk og være en selvstendig bolig med egen inngang. Boligen må kunne gi mulighet til hvile og matlaging og ha eget bad og toalett. Det er gjort noen unntak fra boligkravene.

Bostøtten er behovsprøvd ut i fra en kombinasjon av lave inntekter og høye boutgifter. Unntak er bl.a. studenter uten barn, militære og sivilt tjenestepliktige. Disse kan motta boligytelser fra henholdsvis Statens lånekasse for utdanning og Forsvaret eller Siviltjenesten. Bostøtten reduseres med økende inntekt. Øvre inntektsgrense for å motta bostøtte er i 2009 rundt kr 179 000 for en enslig som bor utenfor pressområdene og som har høye boutgifter. For en familie på fem er øvre inntektsgrense rundt kr 265 000.

Oppfølging og kontroll

Søknad om bostøtte kan gjøres gjennom kommunen eller direkte til Husbanken via Internett. Søknadene gjennomgås av kommunen og blir kontrollert mot opplysninger fra Folkeregisteret, Rikstrygdeverket, NAV, ligningsregisteret og eventuelt Husbankens og Innovasjon Norges låneregistre. Etter kontroll i kommunen behandles søknadene maskinelt i Husbanken, og bostøtte kan utbetales i underkant av en måned etter søknadsfristen.

Søker er ansvarlig for å gi korrekte søknadsopplysninger og senere for å informere kommunen eller Husbanken om forhold som kan ha betydning for fastsettelsen av bostøtten. Bostøtte som er utbetalt på urettmessig grunnlag vil kunne kreves tilbakebetalt. Husbanken har oppmerksomhet på kontroll og oppfølging av bostøtteordningen.

Rapport

Tabell 3.27 Hovedtall for utbetaling av bostøtte for juli måned 2006–2009

	2006	2007	2008	2009
Antall husstander som mottok bostøtte	*104 456*	*96 706*	*97 274*	*101 690*
Av disse:				
Uføre under 65 år uten barn	30 576	28 778	29 270	29 258
Uføre under 65 år med barn	2 449	2 118	1 902	2 001
Eldre over 65 år	40 209	34 914	32 975	29 749
Andre pensjonister	9 222	9 849	12 696	18 842
Enslige forsørgere	15 499	14 848	14 708	14 724
Andre barnefamilier	5 355	5 136	4 723	6 133
Andre	1 146	1 063	1 000	983
Gjennomsnittlig husstandsinntekt per år (kr)	112 300	116 000	121 600	131 500
for enslige	116 400	119 800	125 300	133 100
for flere personers husstander	100 200	105 000	110 400	127 000
Gjennomsnittlig boutgift per mnd. (kr)	4 801	5 042	5 317	5 611
for enslige	4 443	4 675	4 914	5 214
for flere personers husstander	5 864	6 100	6 543	6 769
Gjennomsnittlig bostøtte per mnd. (kr)	1 747	1 778	1 856	2 207
for enslige	1 551	1 578	1 678	1 979
for flere personers husstander	2 330	2 353	2 400	2 872
Totale boutgifter i pst. av inntekt før bostøtte	51	52	52	51
Totale boutgifter i pst. av inntekt etter bostøtte	33	34	34	31
Totale utbetalinger i juli måned (mill. kr)	182,5	171,9	180,6	224,4

Tall for 2006 og 2007 er beregnet ut fra hovedvedtak for 2. termin (mai–august) hvert år. Tall for 2008 og 2009 gjelder hovedvedtak for juli.

Bostøtten ble i 2009 vesentlig endret og betydelig styrket, først og fremst er den åpnet for alle typer husstander. Ytelsene til barnefamilier, enslige forsørgere og andre husstander med flere personer er også høyere enn etter det tidligere regelverket.

Den totale bevilgningen for bostøtte i 2009 er på 2 953,6 mill. kr, etter en tilleggsbevilgning på 66 mill. kr i St.prp. nr. 67 (2008–2009) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer for statsbudsjettet 2009. Tilleggsbevilgningen dekker en overgangsordning i forbindelse med innføring av nytt bostøtteregelverk, for å unngå at husholdninger med relativt dårlig økonomi skal få en brå nedgang i bostøtten. I første virkeår gis det full kompensasjon for avkorting av bostøtten som følge av trygdeoppgjøret 2008 og nytt bostøtteregelverk. Kompensasjonen trappes deretter ned med 20 pst. hvert år over fem år.

Nytt regelverk for bostøtte trådte i kraft 1. juli 2009 og har allerede medført en økning i søkermassen på 8 pst. sammenlignet med samme periode i 2008. Antall innvilgede søknader var i juli 2009 i underkant av 102 000, noe som utgjør en økning på 5 pst. sammenlignet med samme måned i 2008. Utbetalt bostøtte har samtidig økt med 24 pst. Gjennomsnittlig bostøtteutbetaling var kr 2 200 i juli 2009, mot kr 1 857 for juli 2008. Det vil ta noe tid før alle aktuelle husstander har søkt bostøtte, og søknadsmengden, antall innvilgede søknader og samlet bostøtte forutsettes å øke ytterligere i resten av 2009 og videre utover i 2010.

Kommunal- og regionaldepartementet venter ikke full effekt av det nye regelverket før omkring 2012.

I juni 2009 var det 3650 husstander som mottok bostøtte fordi en eller flere av husstandsmedlemmene deltok i introduksjonsprogrammet for nyankomne flyktninger. Dette er om lag 600 flere mottakere enn året før. Disse fikk i gjennomsnitt utbetalt kr 2 486 i månedlig bostøtte. Fra juli 2009 er ikke deltakelse i introduksjonsprogrammet lenger av betydning for retten til å motta bostøtte.

I vedtaket for juli 2009 ble bostøtte innvilget til om lag 31 300 husstander med ett eller flere uføre husstandsmedlemmer. Gjennomsnittlig månedlig bostøtte for gruppen var kr 1 971. I vedtaket for juli 2009 ble bostøtte også gitt til om lag 29 700 husstander med personer over 65 år. 44 pst. av alderspensjonistene bor i kommunale eller kommunalt formidlede leieboliger. Det er grunn til å tro at flertallet av disse er omsorgsboliger.

En første evaluering av det nye regelverket vil foreligge i 2010.

Budsjettforslag 2010

Bevilgningen på posten er en overslagsbevilgning der det tas hensyn til en videreføring av regelverk og demografiske endringer. Satsene for egenandelen i bostøtteregelverket vil bli justert 1. juli 2010 samtidig med at nye inntektsopplysninger blir lagt til grunn for beregningene. Det foreslås en bevilgning på 3 592,2 mill. kr i 2010.

Kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
21	Kunnskapsutvikling og -formidling	3 992	5 000	5 100
61	Husleietilskudd			20 000
72	Program for reduserte byggekostnader, *kan overføres*	16 072	16 000	
74	Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, *kan overføres*	43 047	43 000	43 000
75	Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger, *kan overføres*	672 998	658 600	897 600
77	Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, *kan overføres*			9 900
78	Boligsosialt kompetansetilskudd, *kan overføres*	79 374	57 000	79 300
	Sum kap. 581	815 483	779 600	1 054 900

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 37 (2008–2009) Om endringer i statsbudsjettet 2009 med tiltak for arbeid, ble post 75 økt med 250 mill. kr til 908,6 mill. kr.

Post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling

Mål

Bevilgningen benyttes til forskning, utredninger og formidling av kunnskap for å utvikle bolig- og bygningspolitikken. Det er også et mål å øke fagkunnskapen blant sentrale aktører i bolig- og byggsektoren.

Rapport

I 2008 ble bevilgningen brukt til evaluering av nasjonal strategi mot bostedsløshet, flere utredningsprosjekter som grunnlag for og oppfølging av ny plan- og bygningslov med forskrifter og til støtte til ulike prosjekter og formidlingstiltak rettet mot bygge-, anleggs- og eiendomsnæringen, særlig om miljøforhold i bolig- og byggsektoren. Det er også utarbeidet informasjonsmateriale om husleielovginingen.

Tilsvarende brukes bevilgningen i 2009 til oppfølging av ny plan- og bygningslov og utredninger, særlig knyttet til forskrifter med relevans for energibruk og klimabelastninger i bolig- og byggsektoren og for universell utforming. Departementet støtter også Lavenergiprogrammet og Byggemiljø som begge er formidlingsprogram om miljøforhold i bolig- og byggsektoren, og andre miljørelevante

prosjekter, bl.a. som grunnlag for utarbeidelse og formidling av ny miljøhandlingsplan for bolig- og byggsektoren 2009–2012.

Budsjettforslag 2010

Bevilgningen skal dekke et forsknings- og utredningsbehov i departementet. I 2010 vil det særlig bli brukt midler til oppfølging og implementering av nytt bygningsregelverk. I tillegg vil departementet støtte Byggemiljø og Lavenergiprogrammet. Det foreslås en bevilgning på 5,1 mill. kr i 2010.

Post 61 Husleietilskudd (ny)

I 1999 ble det vedtatt at husleiereguleringen av boliger, som reguleres av husleiereguleringslovens kapittel II, skulle avvikles over en tiårsperiode. Reguleringen faller bort 1. januar 2010. Berørt er boliger i Oslo og Trondheim som ble oppført før 8. april 1940 og som oppfyller øvrige vilkår i husleiereguleringsloven § 3.

Det er ikke kjent hvor mange som bor i husleieregulerte boliger, sannsynligvis er antallet sterkt fallende. En undersøkelse fra 1992 gjennomført av Byggforsk anslo antallet regulerte boliger til 12 000. I 2007 anslo NIBR antallet til 3500 leieforhold i Oslo. I NIBRs undersøkelse framgår det at gjennomsnittsalderen for beboerne er beregnet til 63 år og at gjennomsnittlig botid i den regulerte boligen er 30 år. Undersøkelsen viser at en del personer, som fortsatt bor i slike boliger i Oslo, vil få problemer med å betale gjengs leie når reguleringen faller bort.

Regjeringen og Oslo kommune foreslår sammen å opprette en ny tilskuddsordning for leietakere i regulerte boliger som vil få problemer med å betale gjengs leie. Det innføres ikke et tilsvarende tilskudd til leietakere i regulerte boliger i Trondheim kommune. Dette skyldes bl.a. at leieprisene er noe lavere enn i Oslo.

Mål

Målet med tilskuddet er å bidra til at leietakere i regulerte boliger i Oslo med en vanskelig økonomisk situasjon kan beholde boligen når husleiereguleringen blir avviklet 1. januar 2010.

Tildelingskriterier

Kriteriene er at leietakeren har fylt 67 år før 1. januar 2010 eller har bodd i den regulerte boligen siden før 1. januar 1990. Tilskuddet skal sikre en sum til livsopphold på om lag kr 7 000 per måned for leietakere som bor alene og om lag kr 11 000 for par. Det blir ikke gitt tilskudd til dem som har formue over kr 100 000. Inntekter ved utleie av hybel vil gi avkorting i tilskuddet på 50 pst. av leieinntekten. Det blir ikke gitt tilskudd for den delen av husleien som overstiger kr 14 500 i måneden. I tillegg foreslås det å gi en kompensasjon for oppvarming på kr 500 i måneden.

Oppfølging og kontroll

Posten skal forvaltes av Husbanken. Husbanken videretildeler midlene fra posten til Oslo kommune. Oslo kommune skal utarbeide forskrift for tilskuddet og administrere tildelingen. Oslo kommune skal rapportere til Husbanken om bruk av midlene fra posten. Det vil bli opprettet et byomfattende informasjonskontor for oppfølging i Bydel Frogner. Oslo kommune vil også informere om ordningen til alle husstander i Oslo.

Tilskuddet er en overgangsordning, og behovet for tilskuddet skal vurderes på nytt etter fem år.

Budsjettforslag 2010

Regjeringen foreslår at det opprettes en ny behovsprøvd tilskuddsordning i samarbeid med Oslo kommune. Kostnaden skal deles likt mellom staten og Oslo kommune. Det foreslås en bevilgning på 20 mill. kr i 2010.

Post 72 Program for reduserte byggekostnader, kan overføres

2009 er siste året i Byggekostnadsprogrammet, og det vil i 2010 ikke bli gitt nye tilsagn. I 2010 skal kun noen prosjekter ferdigstilles og formidles. For omtale av tildelingskriterier vises det til St.prp. nr. 1 (2008–2009) Kommunal- og regionaldepartementet.

Rapport

Det ble bevilget 16 mill. kr til programmet i 2009. Det er gitt støtte til om lag 40 prosjekter i løpet av programperioden. Om lag 200 ulike virksomheter inkludert bransjeorganisasjoner, forskningsinstitusjoner og universiteter omkring i hele landet deltar i prosjektene. Prosjektene som har mottatt støtte har arbeidet med flere sentrale problemstillinger. Blant disse kan spesielt nevnes:

- informasjon og hjelpemidler for boligkjøpere og byggherrer
- den digitale byggeprosess
- praktisk bygningskontroll
- etterutdanning
- fremtidens lederskap

Arbeidene har bl.a. bidratt til at Norge leder an i det internasjonale arbeidet med digital bygningsinformasjon. Informasjon og formidling av resultater har stått sentralt, spesielt i avslutningen av programmet.

Budsjettforslag 2010

Det foreslås ingen bevilgning på posten i 2010. Det vil fortsatt være noe aktivitet knyttet til avslutning og formidling av resultater i 2010. Denne aktiviteten dekkes av overførte midler fra 2009.

Post 74 Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, kan overføres

Mål

Tilskudd kan gis til tiltak i Groruddalen som vil forbedre miljøet og de lokale forholdene i boligområder som har særlige utfordringer. Tilskuddet skal fremme gode kvaliteter, både i bygninger og uteområder, for å bidra til miljøvennlige og universelt utformede boligområder.

Det er viktig å forebygge utviklingen av problemområder med negative levekår og manglende vedlikehold av boliger og uteområder. Det bør følges nøye med i utviklingen i de områdene som preges av store endringer i befolkningssammensetningen, levekårsproblemer og der den private investeringsevnen synes lav. Det er primært kommunene som har ansvaret for å utvikle gode lokalsamfunn, steder og bomiljøer, men også staten vil bidra med finansiering og kompetanse.

Oslo kommune og staten har inngått en intensjonsavtale om et samarbeid om Groruddalen for tiårsperioden 2007–2016. Den felles innsatsen er organisert i fire programområder, med ulike departementer som hovedansvarlige fra statens side. Kommunal- og regionaldepartementet har ansvaret for å lede den statlige innsatsen innen programområde 3 Bolig-, by- og stedsutvikling. Dette programmet skal foreløpig vare til 2010. For 2007 ble det bevilget 43 mill. kr til dette formålet og for 2008 og 2009 ytterligere 43 mill. kr hvert år.

Tildelingskriterier

Tilskuddene kan gis til tiltak i Groruddalen som vil forbedre miljøet og de lokale forholdene i boligområder med særlige utfordringer.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsordningen forvaltes av Husbanken. Det er utarbeidet et felles statlig-kommunalt rapporteringssystem for hele Groruddalssatsingen hvor dette tilskuddet inngår. Det vises for øvrig til Prop. 1 S (2009–2010) Miljøverndepartementet.

Rapport

Programområde 3, Bolig-, by- og stedsutvikling, har vært delt inn i tre delstrategier: områdesatsing, boligutviklingsstrategi og tematisk satsing. Første og andre fase i områdesatsingene, gjennomføring av handlingsplaner for 2007–2008, ble sluttført i desember 2008. Husbanken ga i 2008 tilsagn om støtte på til sammen 26 mill. kr til dette arbeidet. Videre er det gitt tilsagn om tilskudd på 4 mill. kr til Oslo kommune ved Plankontoret for Groruddalen. Disse midlene skal benyttes til finansiering av større prosjekter i områdesatsingen i 2009, med betegnelsen områdeløft.

Som et ledd i boligutviklingsstrategien ble det i 2007 åpnet opp for at borettslag, sameier, velforeninger og andre kan søke om midler til bomiljøtiltak. Husbanken inngikk i 2007 treårige samarbeidsavtaler med OBOS og USBL, slik at de kan bistå sine borettslag og sameier i Groruddalen. Hensikten er å utvikle tiltaksplaner for opprusting av bygninger og bomiljø som kan danne grunnlag for søknad om tilskudd til bomiljøtiltak. Husbanken har i 2008 gitt tilsagn om tilskudd på til sammen 5,3 mill. kr fordelt på 12 borettslag, fire sameier og et vel. Husbanken mottok i perioden 22 søknader fordelt på to søknadsrunder.

Budsjettforslag 2010

Det foreslås en bevilgning på 43 mill. kr til satsingen i Groruddalen.

Post 75 Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger, kan overføres

Mål

Tilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger skal bidra til å skaffe og sikre egnede boliger for vanskeligstilte på boligmarkedet.

Tildelingskriterier

Boligtilskuddet blir gitt til etablering i egen bolig, til tilpasning av boliger for eldre og personer med nedsatt funksjonsevne, samt til utleieboliger.

Boligtilskudd til etablering formidles av kommunene. Tilskuddene gis til enkeltpersoner for oppføring, utbedring, kjøp eller refinansiering av egen bolig. Tilskuddsutmålingen avhenger av boligbehov, husstandens økonomi og muligheter for andre offentlige støtteordninger som f.eks. bostøtte.

Boligtilskudd til tilpasning formidles også av kommunene. Tilskuddene skal bidra til å gjøre boligen bedre egnet til å ivareta behovene til personer med nedsatt funksjonsevne. Tilskuddet kan dekke godkjente utbedringskostnader. Tildelingen gjøres etter streng økonomisk behovsprøving.

Tilskudd til utleieboliger blir tildelt av Husbanken til kommuner, stiftelser og andre aktører som etablerer utleieboliger for vanskeligstilte. Det er en fleksibilitet i utmålingen av tilskuddet. Økonomien i det enkelte prosjektet skal vurderes. Det kan i særlige tilfeller og etter gitte kriterier gis inntil 40 pst. tilskuddsutmåling dersom det foreligger plan for helhetlige oppfølgingstjenester. For mer om kriteriene se www.husbanken.no. Dette gjelder kun for et mindre antall boliger for særlig vanskeligstilte, f.eks. bostedsløse, rusmisbrukere mv. Husbanken skal vurdere de lokale behovene ved tildeling av boligtilskudd til utleieboliger, herunder om det skal stilles krav til nettotilvekst av kommunale utleieboliger for den enkelte kommune. Ved tildeling av tilskudd skal kommunene kunne vise hvordan tiltaket bidrar til en mer hensiktsmessig boligmasse som kommer vanskeligstilte på boligmarkedet til gode.

Husbanken gir også tilskudd til utredning og prosjektering av boliger som skal dekke spesielle boligbehov, bl.a. for personer med nedsatt funksjonsevne. I tillegg gis det tilskudd til tilstandsvurdering av borettslag, sameier o.l., samt til prosjektering av og investering i heis i eksisterende boligbygg.

Oppfølging og kontroll

Vedtak i kommunene om tilskudd til etablering og avslag på slike søknader skal rapporteres jevnlig og elektronisk til Husbanken. Når det gjelder tilskudd til utbedring og tilpasning, skal kommunene rapportere en gang i året.

Rapport

I 2008 var tilsagnsrammen for tilskuddene på 641,5 mill. kr, jf. St.prp. nr. 1 (2007–2008). Av dette ble 388,2 mill. kr fordelt til kommunene for videretildeling til enkeltpersoner, 303 mill. kr til tilskudd til etablering og 85,2 mill. kr til tilskudd til tilpasning av boliger. I alt 250,8 mill. kr ble satt av til tilskudd forvaltet direkte fra Husbanken, fordelt på 237,4 mill. kr til tilskudd til utleieboliger, 8,5 mill. kr til prosjekteringstilskudd og 4,8 mill. kr til tilskudd til tilstandsvurdering. I 2008 ble det gitt tilsagn til prosjektering av heis på 2,5 mill. kr av en total ramme på 5 mill. kr.

Tabell 3.28 viser fordelingen av boligtilskudd etter formål i perioden 2006–2008.

Tabell 3.28 Tilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger 2006–2008

	2006	2007	2008
Boligtilskudd til enkeltpersoner	1662	1604	1412
Boligtilskudd til utleieboliger[1]	735	854	977
Tilpasningstilskudd	3021	2988	2509
Prosjekteringstilskudd	439	443	494

[1] Antall boliger med tilskudd.

Kommunene kan sette av midler fra de personrettede tilskuddsmidlene de får tildelt, for å dekke tap på startlån. Rapportene så langt viser at det ble satt av om lag 2,3 mill. kr til dette i 2008, mot 3,6 mill. kr i 2007. Fondene utgjorde 352 mill. kr ved utgangen av 2008 mot 349 mill. kr i 2007. Bokførte tap var på om lag 9,1 mill. kr i 2008 mot 8,6 mill. kr i 2007. Systemet for tapsavsetning vil bli evaluert når forsøksordningen med 50/50-tapsdeling mellom kommune og stat på startlån avsluttes i 2011.

I 2009 er tilsagnsrammen for boligtilskudd på 1 258,9 mill. kr etter en økning på 555,6 mill. kr i forbindelse med regjeringens tiltakspakke, jf. St.prp. nr. 37 (2008–2009). Økningen gir rom for finansiering av 1500 utleieboliger, i tillegg til de 1500 utleieboligene som allerede var satt som resultatmål for 2009.

I 2009 kan det innenfor boligtilskuddet gis tilskudd til prosjektering av og investering i heis i eksisterende boligbygg. Det er satt av 7,7 mill. kr til formålet, jf. Budsjett-innst. S. nr. 5 (2008–2009). Det er i 1. halvår 2009 gitt tilskudd for 4,3 mill. kr.

Tabell 3.29 Personrettede tilskudd til etablering 2006–2008

Antall innvilgede tilskudd til etablering, fordelt etter brukergrupper	2006	2007	2008
Totalt	1662	1604	1412
Flyktninger	60	60	41
Personer med nedsatt funksjonsevne[1]	218	226	137
Bostedsløse	3	3	1
Personer med svak økonomi	1381	1315	1233

[1] Inkluderer funksjonshemmede, utviklingshemmede og personer med psykiske lidelser.

Tabell 3.30 Boligrettede tilskudd 2006–2008

Antall utleieboliger som er omfattet av innvilgede tilskudd, fordelt etter brukergruppe	2006	2007	2008
Totalt	735	854	977
Flyktninger	201	254	212
Personer med nedsatt funksjonsevne[1]	194	164	173
Bostedsløse	129	30	80
Personer med svak økonomi	211	406	512

[1] Inkluderer funksjonshemmede, utviklingshemmede og personer med psykiske lidelser.

Budsjettforslag 2010

Tilskuddene gis bl.a. til prosjekter som kan vare over flere år, og posten har et budsjetteringssystem med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning, jf. boks 3.5.

Det foreslås en samlet tilsagnsramme i 2010 på 731,1 mill. kr. Til dekning av tilsagn gitt i 2008 og 2009 og tilsagn som gis i 2010 som antas å bli utbetalt i 2010, foreslås en bevilgning på 897,6 mill. kr. I tillegg foreslås det en tilsagnsfullmakt på 333,9 mill. kr, jf. forslag til romertallsvedtak IV.

Tiltak som bidrar til å redusere bostedsløshet skal ha prioritet innenfor boligtilskuddet også i 2010.

Det vil i 2010 bli satt av 5 mill. kr av tilsagnsrammen på boligtilskuddet til prosjektering av og investering i heis i eksisterende boligbygg.

Det kan gis boligtilskudd til kommuner til tapsfond for startlån. Det kan unntaksvis, og etter en grundig gjennomgang av den enkelte kommunes låneaktivitet, åpnes opp for å sette av noen midler til tapsfond i 2010.

Post 77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, kan overføres (ny)

Tilskuddsordningen er en direkte videreføring av post 78 Kompetansetilskuddet, der formålene knyttet til bolig- og byggkvaliteter er innlemmet. Det opprinnelige kompetansetilskuddet hadde som formål å stimulere til kompetanseheving på både det boligsosiale området og på byggkvalitetsområdet. Departementet ser det som mest hensiktsmessig å dele tilskuddet i to ordninger på to budsjettposter med ulike retningslinjer knyttet til ulike formål, målgrupper og aktiviteter. På denne bakgrunnen er tilskuddet fra 2010 delt i ny post 77 og ny post 78. Dette vil bidra til å skille formålene tydelig og gi en mer målrettet bruk av ressursene. Dette er i tråd med anbefaling i en evaluering av kompetansetilskuddet gjennomført av Asplan Viak.

Mål

Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet skal bidra til å heve kompetansen innenfor hovedmål 4 i bolig- og bygningspolitikken.

Tildelingskriterier

Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet skal bidra til følgende utviklingsområder:

- kunnskapsutvikling, støtte til forsøksprosjekter og formidling av informasjon om energibruk og miljø- og klimavennlige løsninger i boliger og bygg
- kompetanseutvikling, støtte til forsøksprosjekter og formidling av informasjon om universell utforming, tilgjengelighet og brukbarhet i bolig, bygg og uteområder
- kunnskapsutvikling og formidling av informasjon om bærekraftig byggeskikk

Tilskuddet gis i hovedsak til forsknings- og utredningsprosjekter, utviklings- og forsøksprosjekter og informasjonstiltak. Organisasjoner som arbeider for å sikre personer med nedsatt funksjonsevne gode boforhold, kan også få tilskudd.

Oppfølging og kontroll

Husbanken gir detaljerte føringer for bruken av tildelte midler gjennom tilsagnsbrev.

Det skal rapporteres på hvert tiltak. Med mindre prosjektene inneholder sensitiv personinformasjon, er det en forutsetning at resultatene er offentlige og kan presenteres og videreformidles til brukerne. Rapporter publiseres på Husbankens nettsider.

Budsjettforslag 2010

Tilskuddene gis til prosjekter som kan vare over flere år, og posten har et budsjetteringssystem med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning, jf. boks 3.5.

Opprinnelig post 78 Kompetansetilskudd hadde stikkord «kan overføres». Siden ny post 77 er en direkte videreføring av gammel post videreføres stikkordet på den nye posten.

Det foreslås en tilsagnsramme på 33 mill. kr, med tilhørende bevilgning på 9,9 mill. kr. I tillegg foreslås det en tilsagnsfullmakt på 23,1 mill. kr, jf. forslag til romertallsvedtak IV.

Departementet vil fortsatt støtte samarbeidsprogrammet Framtidens byer.

Post 78 Boligsosialt kompetansetilskudd, kan overføres

Posten har endret navn fra Kompetansetilskuddet. Det opprinnelige tilskuddet deles fra 2010 i to poster, jf. omtale under kap. 581, post 77.

Mål

Boligsosialt kompetansetilskudd skal bidra til å heve kompetansen innenfor boligsosialt arbeid og boligsosial politikk, og til å formidle kunnskap mv. om boligmarkedet og offentlig boligpolitikk generelt.

Tildelingskriterier

Boligsosialt kompetansetilskudd skal bidra til følgende utviklingsområder:

- kunnskapsutvikling om boligsosialt arbeid gjennom forskning, utredning og forsøksprosjekter
- boligsosial planlegging og gjennomføring av boligsosial politikk i kommunene
- formidling av kunnskap, gode eksempler, planleggingsverktøy mv. til aktørene på boligmarkedet
- kunnskapsutvikling om boligmarkedet og offentlig boligpolitikk

Tilskuddet gis i hovedsak til forsknings- og utredningsprosjekter, utviklings- og forsøksprosjekter og informasjonstiltak.

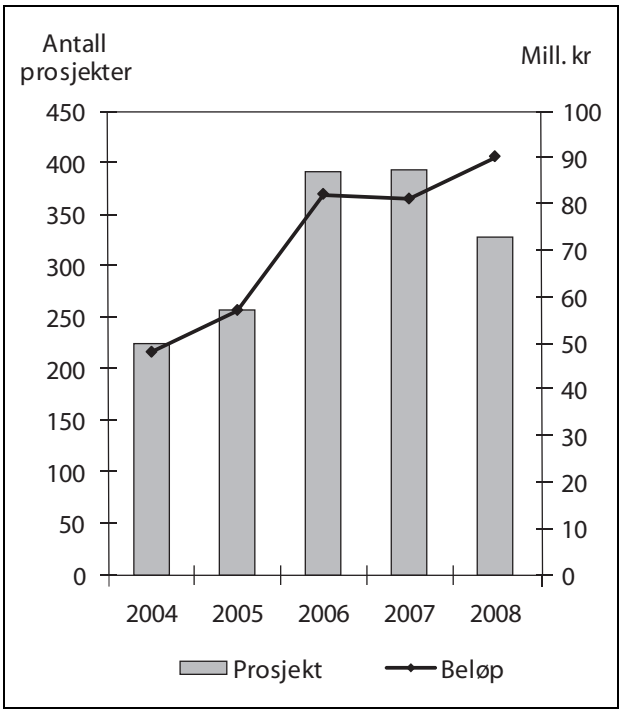

Figur 3.9 Prosjekter med kompetansetilskudd 2004–2008

Oppfølging og kontroll

Husbanken gir detaljerte føringer for bruken av tildelte midler gjennom tilsagnsbrev.

Det skal rapporteres på hvert tiltak. Med mindre prosjektene inneholder sensitiv personinformasjon, er det en forutsetning at resultatene er offentlige og kan presenteres og videreformidles til brukerne. Rapporter publiseres på Husbankens nettsider.

Rapport

Tilskuddet har frem til og med 2009 omfattet både boligsosiale tiltak og tiltak innenfor bolig- og byggkvalitet. Rapporteringen vil derfor omfatte begge områdene.

Husbanken ga tilsagn for 90 mill. kr i kompetansetilskudd til 328 prosjekter i 2008. Det ble gitt tilsagn om 33 mill. kr til 128 prosjekter som understøtter arbeidet med å forebygge og bekjempe bostedsløshet. 40 pst. av prosjektene som fikk tilsagn om kompetansetilskudd i 2008 gikk til tiltak knyttet til bostedsløshet og boligsosialt arbeid. Videre ble til sammen 29 pst. av midlene gitt til tiltak innenfor innsatsområdene miljø/energi og stedsutvikling, 11 pst. ble gitt til universell utforming og 10 pst. innenfor området velfungerende boligmarked. Mer informasjon om de spesifikke prosjektene er tilgjengelig på Husbankens nettsider, www.husbanken.no.

Som det fremgår av figur 3.9 har bruk av kompetansetilskuddet økt de siste to årene. I 2008 gikk antall prosjekter ned sammenlignet med 2007, men beløpet var høyere. Dette er i tråd med målsettingen om å prioritere utvalgte større prosjekter fremfor mange små prosjekter. I 1. halvår 2009 er det gitt kompetansetilskudd til 113 prosjekter, jf. tabell 3.31. Nærmere 60 pst. av tilsagnsbeløpet er boligsosiale prosjekter som i særlig grad er rettet mot arbeidet med å bekjempe bostedsløshet.

Tabell 3.31 Kompetansetilskudd 2008 og 1. halvår 2009, antall prosjekter og beløp etter satsingsområder

(mill. kr)

	2008		1. halvår 2009	
	Antall saker	Beløp	Antall saker	Beløp
Kompetansetilskudd i alt	328	90,1	113	43
Etter mål[1]:				
Et godt fungerende boligmarked mv.	*23*	*8,8*	*4*	*1,7*
Boliger til vanskeligstilte på boligmarkedet	*213*	*57,6*	*79*	*35,5*
Bostedsløse	128	33,0	51	25,7
Andre vanskeligstilte	69	19,9	28	9,8
Bærekraftig kvalitet, god estetikk mv.	*95*	*26,4*	*16*	*3,1*
Miljø/energi	46	13,0	7	1,3
Stedsutvikling	49	13,4	9	1,8
Flere universelt utformede boliger mv.	*42*	*10,2*	*13*	*2,5*

[1] En sak kan være rettet mot flere ulike målgrupper eller boligkvaliteter. Summen av antall saker eller beløp kan derfor avvike fra samlet beløp tildelt i kompetansetilskudd.

Budsjettforslag 2010

Tilskuddene gis til prosjekter som kan vare over flere år, og posten har et budsjetteringssystem med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning, jf. boks 3.5.

Det foreslås en tilsagnsramme på 69,5 mill. kr. Til dekning av tilsagn gitt i 2008 og 2009 og tilsagn som kommer til utbetaling i 2010, foreslås det en bevilgning på 79,3 mill. kr. I tillegg foreslås det en tilsagnsfullmakt på 72 mill. kr, jf. forslag til romertallsvedtak IV.

Kap. 582 Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
60	Rentekompensasjon - skole- og svømmeanlegg, *kan overføres*	761 699	930 000	485 300
61	Rentekompensasjon - kirkebygg, *kan overføres*	23 393	105 400	69 100
	Sum kap. 582	785 092	1 035 400	554 400

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 37 (2008–2009) Om endringer i statsbudsjettet 2009 med tiltak for arbeid, ble post 60 økt med 30 mill. kr til 960 mill. kr og post 61 økt med 12 mill. kr til 117,4 mill. kr. Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 67 (2008–2009) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2009 ble post 60 redusert med 262,5 mill. kr til 697,5 mill. kr og post 61 redusert med 31,9 mill. kr til 85,5 mill. kr.

Post 60 Rentekompensasjon skole- og svømmeanlegg, kan overføres

Mål

Ordningen skal stimulere kommuner og fylkeskommuner til å bygge nye skoleanlegg og rehabilitere og ruste opp eksisterende anlegg. Målet er å sikre at alle elever i grunnskolen og i videregående skole får gode læringsforhold. Ordningen omfatter offentlige svømmeanlegg som skolen bruker i sin undervisning. Regjeringen foreslår å utvide ordningen til også å omfatte rehabilitering av private skoler, jf. omtale under budsjettforslaget.

Tildelingskriterier

Beregning av renteutgiftene skjer med utgangspunkt i et serielån med 20-års løpetid i Husbanken. Kommunene står fritt til å velge om finansiering skal skje med eller uten opptak av lån, og de velger fritt hvilken låneinstitusjon som skal benyttes. Rentekompensasjonsordningen forvaltes av Husbanken, men Husbanken gir ikke lån til disse tiltakene.

Rapport

Kommuner og fylkeskommuner har vist stor interesse for ordningen etter at den ble innført i 2002. Ordningen hadde opprinnelig en forutsatt investeringsramme på 15 mrd. kr. Hele rammen ble faset inn i løpet av ordningens seks første år. I alt 430 kommuner og fylker hadde ved utgangen av 2007 søkt om midler.

Totalt i perioden 2002–2007 fikk 1458 prosjekter fordelt på 1144 skoler innvilget søknad om støtte til dekning av renteutgifter. Bredbånd inngår i 485 prosjekter, og funksjonshemmedes behov er ivaretatt i 734 prosjekter (registrert fra 2003), i henhold til forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv. Det ble ikke gitt noen ny investeringsramme for denne ordningen i 2008.

Budsjettforslag 2010

Ordningen ble i statsbudsjettet for 2009 utvidet med sikte på en investeringsramme på 15 mrd. kr fordelt over åtte år. 3 mrd. kr av rammen ble faset inn i 2009. Regjeringen foreslår at ytterligere 2 mrd. kr av rammen fases inn i 2010, jf. forslag til romertallsvedtak VI. Provenyeffekten av dette er på 28 mill. kr.

Det foreslås en samlet bevilgning på posten på 485,3 mill. kr i 2010.

Bevilgningen går til å dekke renteutgifter knyttet til investeringsrammen på 15 mrd. kr som ble gitt i perioden 2002–2007, samt renteutgifter knyttet til de nye investeringsrammene for 2009 og 2010.

Regelverket for ordningen med kompensasjon for utgifter til renter til investeringer i skole- og svømmeanlegg vil bli endret slik at det åpnes for at kommuner og fylkeskommuner kan søke om rentekompensasjon til rehabilitering av skolebygg på vegne av private grunnskoler og private videregående skoler med rett til statstilskudd innenfor sin tildelte ramme. Det skal ikke kunne søkes om rentekompensasjon for investering i nybygg eller svømmeanlegg for private skoler. I regelverket vil det bli innarbeidet krav til søker og vilkår som skal gjelde for bruken av rentekompensasjonsordningen, herunder hvilke typer private skoler med rett til statstilskudd som vil komme inn under ordningen. Videre vil det i regelverket bli presisert at rentekompensasjonen blir stoppet dersom en privat skole blir lagt ned eller ved overdragelse av lokaler til eiere som ikke oppfyller kravene til søker.

Post 61 Rentekompensasjon kirkebygg, kan overføres

Mål

Rentekompensasjon kirkebygg skal stimulere til sikring og bevaring av kirkene, kirkenes utsmykning og inventar. I 2009 ble det åpnet for at også kirker bygd før 1650 kunne motta rentekompensasjon fra denne ordningen.

Tildelingskriterier

Midlene skal gå til sikring og bevaring av kirkebygg, kirkenes utsmykking og inventar. Fredede og verneverdige kirker har høy prioritet. Ordningen omfatter alle menighetskirker i Den norske kirke. Søknad kan fremmes av kirkeeier eller kommune på vegne av kirkeeier. Kompensasjonen beregnes tilsvarende ordningen for skole- og svømmeanlegg med basis i et serielån i Husbanken med 20-års løpetid. Ordningen forvaltes av Husbanken, men Husbanken gir ikke lån til disse tiltakene.

Rapport

Stortinget vedtok i statsbudsjettet for 2005 å bidra til en ekstraordinær innsats for å sette i stand kirkebygg. Det ble vedtatt en investeringsramme på 1 mrd. kr for årene 2005 og 2006. I 2007 ble investeringsrammen økt med 300 mill. kr, til en total ramme på 1,3 mrd. kr. Investeringsrammen ble i 2009 økt med 800 mill. kr, og med ytterligere 400 mill. kr i regjeringens tiltakspakke for 2009, til en total ramme på 2,5 mrd. kr.

Ved utgangen av 2008 har i alt 520 kirkeprosjekter fått rentekompensasjon til utbedring eller bygging av nye kirkebygg. Rentekompensasjonen var fordelt på 356 fredede eller verneverdige kirker, 162 ordinære kirkebygg og 2 nybygg. Utbedring av gulv, tak, vindu og tårn, generell overflatebehandling og utbedring av elektrisk anlegg er de tiltakene som flest søkere ønsker støtte til å gjennomføre.

Budsjettforslag 2010

Det foreslås en bevilgning på 69,1 mill. kr som vil gå til å dekke renteutgifter for investeringsrammene som ble vedtatt i perioden 2005–2009 på 2,5 mrd. kr.

Kap. 585 Husleietvistutvalget

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	6 318	7 000	15 100
	Sum kap. 585	6 318	7 000	15 100

Husleietvistutvalget – rolle og oppgaver

Husleietvistutvalget er et tvisteløsningsorgan som kan avgjøre alle typer tvister om leie av bolig. Partene tilbys alltid mekling før saken går til avgjørelse. I de fleste sakene der mekling gjennomføres, inngår partene forlik. Sakene som er avgjort av utvalget kan bringes inn for tingretten, men dette skjer bare i et fåtall saker.

Husleietvistutvalget ble opprettet som en prøveordning i 2001, men ble gjort permanent fra 2009. Utvalget behandlet de to første årene bare saker fra Oslo, men ble deretter utvidet til også å omfatte Akershus. Regjeringen foreslår å etablere nye kontorer i Bergen og Trondheim i 2010.

Husleietvistutvalget ble opprettet som en frivilling ordning, men etter en lovendring fra 1. juli 2006 ble ordningen gjort obligatorisk. Der det er opprettet husleietvistutvalg skal saken sendes direkte dit og ikke via forliksrådet. Endringen har medført en sterk økning av saksmengden.

Saksbehandlingsgebyret for å få en husleietvist behandlet i utvalget tilsvarer ett rettsgebyr, kr 860, i likhet med saksbehandlingsgebyret for forliksrådet.

Post 1 Driftsutgifter

Rapport

I 2008 mottok Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus 465 nye saker, en økning på nesten 30 pst. sammenlignet med 2007. 338 av sakene kom fra Oslo og 127 fra Akershus. 271 av sakene ble

avgjort av utvalget, mens det ble inngått forlik i regi av Husleietvistutvalget i 139 saker. 55 saker ble avvist eller trukket, enkelte etter at partene hadde inngått utenrettslig forlik.

I tillegg til klagesakene svarer Husleietvistutvalget på henvendelser om problemer i leieforhold, også utenfor Oslo og Akershus.

Husleietvistutvalget legger stor vekt på rask saksbehandling. Det tok i 2008 i gjennomsnitt 12,5 uker fra mottak av klage til saken var avgjort av utvalget. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid ved forlik var 9,5 uker. Saksbehandlingstiden skyldes i hovedsak tidsbruken ved forkynningen av klagen, prosessveksling mellom partene, samt beramming og avvikling av meklingsmøter. I en del av sakene som blir avgjort med vedtak, er det først holdt meklingsmøte som ikke resulterte i forlik.

I første halvår 2009 ble det mottatt 322 klager, mot 214 på samme tid i 2008, dvs. en økning på 50 pst. Av de mottatte klagene er 149 av sakene ferdigbehandlet per 1. august. Av disse ble 70 avgjort, 47 forlikt og 32 trukket eller avvist. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for de sakene som er ferdigbehandlet er 10 uker for avgjørelser og 7 uker for forlik.

Budsjettforslag 2010

Det forventes en fortsatt økning i saksmengden for Oslo og Akershus. Regjeringen foreslår at det i 2010 blir opprettet nye kontorer i Bergen og Trondheim. Oppretting av de nye kontorene medfører etableringskostnader i oppstartsåret. Det legges opp til at de nye kontorene kan åpne våren 2010.

Det foreslås en bevilgning på 15,1 mill. kr i 2010 til Husleietvistutvalget.

Kap. 3585 Husleietvistutvalget

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Gebyrer	350	430	630
16	Refusjon av fødselspenger/sykepenger	134		
18	Refusjon av sykepenger	37		
	Sum kap. 3585	521	430	630

Post 1 Gebyrer

Gebyret for behandling av sak for Husleietvistutvalget følger rettsgebyret, som nå er kr 860. Det foreslås budsjettert med gebyrinntekter på kr 630 000 i 2010, noe som tilsvarer om lag 730 saker.

Kap. 586 Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
60	Oppstartingstilskudd, *kan overføres*	50 111		
63	Tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag	1 701 683	1 796 900	1 211 100
64	Investeringstilskudd, *kan overføres*	43 875	279 400	901 250
	Sum kap. 586	1 795 669	2 076 300	2 112 350

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 37 (2008–2009) Om endringer i statsbudsjettet 2009 med tiltak for arbeid ble bevilgningen på post 64 økt med 156,6 mill. kr til 436 mill. kr. Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 67 (2008–2009) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2009 ble post 63 redusert med 282,2 mill. kr til 1 514,7 mill. kr.

Mål

Tilskuddene skal stimulere kommunene til å øke tilbudet av sykehjemsplasser og boliger som er tilrettelagt for heldøgns pleie og omsorg (omsorgsboliger). Tilskuddene skal sette kommunene i stand til å bygge, kjøpe eller utbedre sykehjem og omsorgsboliger ut fra lokale behov til dem som har behov for det på grunn av alder, funksjonshemming eller sykdom.

Post 60 Oppstartingstilskuddet, kan overføres

Tildelingskriterier

For omtale av tildelingskriterier vises det til St.prp. nr. 1 (2003–2004) Kommunal- og regionaldepartementet. Det gis ikke lenger nye tilsagn fra denne ordningen. Det vises til investeringstilskuddet for omsorgsboliger og sykehjemsplasser, jf. kap. 586, post 64.

Rapport

Handlingsplan for eldreomsorgen

De siste tilsagnene til bygging av omsorgsboliger og sykehjemsplasser under Handlingsplan for eldreomsorgen ble gitt i 2003. 62 prosjekter med til sammen 1179 enheter fikk utsettelse med ferdigstillelse til sommeren 2008. Av disse har 60 prosjekter som omfatter 1121 enheter blitt ferdigstilt. De to siste prosjektene er kansellert.

Opptrappingsplan for psykisk helse

Opptrappingsplan for psykisk helse har hatt som mål at det skal bygges 3400 boliger. I perioden 1999-2004 ble det i alt gitt tilsagn til 3418 omsorgsboliger i forbindelse med opptrappingsplanen.

I alt 3203 omsorgsboliger, tilsvarende 94 pst. av de godkjente boligene var ferdigstilt ved utgangen av 2008. Av de resterende 215 boligene har 50 fått utsatt ferdigstillelse til 2009. Tilsagn til 165 boliger er kansellert.

Budsjettforslag 2010

Det foreslås ingen bevilgning på posten. Det vises for øvrig til investeringstilskuddet for omsorgsboliger og sykehjemsplasser, jf. kap. 586, post 64.

Post 63 Tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag

Tildelingskriterier

Tilskuddsordningen omfatter alle sykehjemsplasser og omsorgsboliger der det er gitt tilsagn om oppstartingstilskudd etter 1. januar 1997 og fram til og med 2004 under handlingsplan for eldreomsorgen og opptrappingsplan for psykisk helse. Ordningen dekker utgifter til renter og avdrag som påløper f.o.m. 1. januar 1998. Maksimalt grunnlag for utregning av kompensasjonstilskudd er kr 455 000 per sykehjemsplass og kr 565 000 per omsorgsbolig.

Rapport

I 2008 ble det utbetalt 1 702 mill. kr i kompensasjonstilskudd. Bevilgningen for 2009 er 1 797 mill. kr.

Budsjettforslag 2010

Det foreslås en bevilgning på 1 211,1 mill. kr i 2010.

Post 64 Investeringstilskudd, kan overføres

Mål

Formålet med tilskuddsordningen er å fornye og øke tilbudet av sykehjemsplasser og omsorgsboliger for personer med behov for heldøgns helse- og sosialtjenester, uavhengig av alder, diagnose og funksjonshemming. For perioden 2008–2015 er målsettingen å gi tilskudd til 12 000 sykehjemsplasser og omsorgsboliger.

Tildelingskriterier

Målgruppene er personer med behov for heldøgns helse- og sosialtjenester, herunder eldre, personer med utviklingshemming og andre med nedsatt funksjonsevne, psykiske og sosiale problemer, rusproblemer og langvarige somatiske sykdommer. Tilskuddet kan gis til bygging, kjøp av sykehjem og omsorgsboliger, ombygging og utbedring av gamle og uegnede bygninger, samt fellesarealer som er nødvendig for å oppnå heldøgnstjenester i eksisterende omsorgsboliger. Tilskuddet kan også gis til bygging av palliative sykehjemsenheter.

For 2009 gis tilskuddet ut fra en anleggskostnad på maksimalt 2,088 mill. kr for en sykehjemsplass eller omsorgsbolig. En sykehjemsplass vil kunne få tildelt maksimalt kr 626 400 per plass (30 pst. av anleggskostnadene). En omsorgsbolig med fellesareal vil kunne få tildelt maksimalt

kr 417 600 per boenhet (20 pst. av anleggskostnadene). For utbedring av sykehjemsplasser og omsorgsboliger settes taket noe lavere. Fellesareal som er nødvendig for å yte heldøgnstjenester i eksisterende boliger kan finansieres med inntil 30 pst. av godkjente anleggskostnader.

Det forutsettes at de nye omsorgsboligene og sykehjemsplassene er universelt utformet og tilrettelagt for mennesker med demens og kognitiv svikt.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddordningen forvaltes av Husbanken. For å få en god fordeling og kontroll av ressursene er den totale rammen på 12 000 boenheter fordelt med en ramme på hvert fylke, og de årlige tilsagnsrammene fordeles mellom Husbankens regioner. Kommunene må i første omgang sende inn en foreløpig søknad til Husbanken. Denne sender Husbanken videre til fylkesmannen for uttalelse. Fylkesmannen skal vurdere søknaden innenfor det enkelte fylke, og det skal legges vekt på den enkelte kommunes behov og likebehandling mellom kommunene, slik at fordelingen av tilskuddene får en utjevnende effekt når det gjelder kommunale variasjoner. Dersom søknaden prioriteres, vil Husbanken og kommunen samarbeide videre om prosjektet. Deretter må kommunen sende inn endelig søknad til Husbanken som treffer vedtak.

Rapport

I 2008 ga Husbanken tilsagn om 499,4 mill. kr i investeringstilskudd til 1140 boenheter, hvorav 671 sykehjemsplasser og 469 omsorgsboliger. Tilsagnsrammen for 2009 er på 1 305 mill. kr, etter en økning i regjeringens tiltakspakke, jf. St.prp. nr. 37 (2008–2009). Med en gjennomsnittlig tilskuddsutmåling på 25 pst. vil dette kunne initiere 2500 boenheter i 2009. I første halvår 2009 mottok Husbanken søknader om investeringstilskudd som omfatter 519 omsorgsboliger og 633 sykehjemsplasser, i alt 1152 enheter. I samme periode har Husbanken gitt tilsagn om 153,7 mill. kr i investeringstilskudd til 304 boenheter, hvorav 273 sykehjemsplasser og 31 omsorgsboliger.

Budsjettforslag 2010

Posten budsjetteres med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning, jf. boks 3.5. Det foreslås en ny tilsagnsramme på 1 347,5 mill. kr i 2010 som vil bidra til etablering av 2500 nye omsorgsboliger og sykehjemsplasser i 2010. Det foreslås en bevilgning på 901,25 mill. kr på posten og en tilsagnsfullmakt på 1 715,3 mill. kr, jf. forslag til romertallsvedtak IV. De maksimale tilskuddssatsene prisjusteres for omsorgsboliger til kr 431 000 og for sykehjemsplasser til kr 647 000. Det samlede kostnadstaket heves fra 2,088 mill. kr til 2,157 mill. kr.

Siden ordningen ble etablert i 2008 har søknadsinngangen vært høy. Når det er gjort fradrag for søknader som er trukket eller som har fått avslag, hadde Husbanken ved utgangen av første halvår 2009 til behandling søknader om tilskudd til omlag 3800 boenheter. Søknadsinngangen vil bli fulgt nøye og regjeringen vil løpende vurdere rammen for ordningen og innfasingen av denne.

Kap. 587 Statens bygningstekniske etat

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	45 941	46 700	54 100
22	Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling	10 303	10 300	17 000
	Sum kap. 587	56 244	57 000	71 100

Statens bygningstekniske etat - rolle og oppgaver

Statens bygningstekniske etat skal bidra til å nå målene for bygningspolitikken. Etaten er et kompetansesenter for bygningssaker og utøvende faginstans innen byggesak og bygningsteknikk, og bistår departementet faglig innen bygningsteknikk, miljø, helse og sikkerhet samt byggereglene generelt. Statens bygningstekniske etat skal ha oversikt over regelverkets funksjon og være et faglig bindeledd mellom næringen og kommunene, og mellom relevante fagmyndigheter.

Etaten har ansvar for ordningen med sentral godkjenning av foretak for ansvarsrett og for utvikling av og tilrettelegging for elektronisk bygge-

saksbehandling, jf. ByggSøk. På denne måten legges det til rette for god og effektiv byggesaksprosess. Statens bygningstekniske etat fører tilsyn med byggevaremarkedet og produkter som skal benyttes i byggverk.

Statens bygningstekniske etat er engasjert i nasjonalt og internasjonalt standardiseringsarbeid på byggområdet. Det utarbeides grunnlag for standarder, godkjenninger og harmoniserte tekniske krav etter de felles europeiske reglene på byggområdet, med spesiell vekt på nordisk koordinering. Etaten støtter standardiseringen innen prioriterte områder, herunder til oversettelser for å sikre kompetanse til norsk byggenæring og for å opprettholde norsk terminologi.

Post 1 Driftsutgifter

Posten dekker lønn til ansatte, husleie og andre faste utgifter for Statens bygningstekniske etat. På posten bevilges videre utgiftene knyttet til ordningen med sentral godkjenning av foretak for ansvarsrett. Ordningen med sentral godkjenning skal være selvfinansierende, jf. kap. 3587, post 4 Gebyrer, sentral godkjenning foretak. Posten dekker også kostnadene i forbindelse med driftingen av ByggSøk.

Budsjettforslag 2010

Det foreslås en bevilgning på posten på 54,1 mill. kr i 2010. Den økte bevilgningen skal bidra til å styrke ordningen med sentral godkjenning av ansvarsrett, bl.a. gjennom nye IKT-investeringer for å tilpasse IKT-systemet til ny plan- og bygningslov. Dette er nødvendig for å følge opp foretakene i sterkere grad og for å effektivisere driften.

Post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling

Posten skal ivareta kunnskapsutvikling og informasjonsformidling som tar hensyn til behovet hos brukerne, i hovedsak byggenæringen, men også i samfunnet for øvrig. Statens bygningstekniske etats program for kompetanseutvikling for bedre eiendomsforvaltning, KoBE, er primært rettet mot bedre vedlikehold av kommunale og fylkeskommunale bygninger. En vesentlig del av KoBE-programmet er eksterne tiltak som støttes med midler fra post 22.

Mål

Midlene på posten skal benyttes til å utvikle ny kunnskap om bygningspolitiske temaer og formidle kunnskapen til sentrale aktører. Midlene skal videre bidra til utvikling av bygningsregelverket.

Tildelingskriterier

Statens bygningstekniske etat skal benytte midlene på posten til utviklingsprosjekter, utredning og informasjon om saker innenfor sitt ansvarsområde. Midlene kan gis til aktørene i bolig- og byggsektoren, forskningsinstitusjoner og til etatens egen kunnskapsoppbygging og informasjonsvirksomhet.

Midlene skal spesielt bidra til:

- god planlegging og gjennomføring av bygningspolitikk i kommunene og i byggenæringen
- kunnskapsutvikling om god byggkvalitet
- kunnskapsutvikling om byggenæringen og om byggesaker
- kompetanseutvikling for bedre eiendomsforvaltning
- formidling av kunnskap, gode eksempler og planleggingsverktøy til aktørene i bolig- og byggmarkedet

Oppfølging og kontroll

Statens bygningstekniske etat gir føringer for bruken av midlene gjennom tilskuddsbrev. Hvert prosjekt rapporteres ved årets slutt. Det forutsettes at resultatene fra prosjektene er åpne og kan presenteres og videreformidles til brukerne. Rapporter publiseres på Statens bygningstekniske etats internettsider.

Rapport

Tabell 3.32 Bruk av midler på kap. 587, post 22 fordelt etter temaer

(i 1 000 kr)

Tema	Regnskap 2008	Budsjett 2009	Utbetalt per 1. juni 2009
Miljø og helse	1 853	1 840	972
Sikkerhet og brukbarhet	1 269	1 385	744
KoBE (Eiendomsforvaltning)	4 016	4 200	1 577
Faglig utvikling	1 225	1 355	1 057
Annet	1 939	1 520	587
Sum	10 302	10 300	4 937

Posten er i 2009 fullt ut budsjettert, og utbetalinger til prosjektene per 1. juni 2009 er i henhold til det som er planlagt.

Budsjettforslag 2010

Det foreslås en bevilgning på posten på 17 mill. kr i 2010. Bevilgningen skal bl.a. gå til implementering og informasjonsarbeid som er knyttet til iverksetting av ny plan- og bygningslov. Videre skal Statens bygningstekniske etat benytte midler til utvikling og formidling av kunnskap og erfaringer om reduksjon av byggfeil og kostnader i byggenæringen. Det vil i 2010 bli satt av inntil 5 mill. kr til KoBE-programmet.

Kap. 3587 Statens bygningstekniske etat

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
04	Gebyrer, sentral godkjenning foretak	20 547	21 000	28 700
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	276		
18	Refusjon av sykepenger	515		
	Sum kap. 3587	21 338	21 000	28 700

Post 4 Gebyrer, sentral godkjenning foretak

Gebyrer dekker alle utgiftene til drift av ordningen med sentral godkjenning av foretak med ansvar for oppgaver i byggevirksomheten. Det skal kompenseres for eventuell merutgift gjennom tiltak på inntektssiden, slik at utgifter og inntekter i ordningen balanserer best mulig, jf. omtale under kap. 587, post 1 Driftsutgifter.

Budsjettforslag 2010

Det foreslås at gebyrene økes med kr 500 per foretak per år, fra kr 1 400 til kr 1 900. I 2010 er det budsjettert med 28,7 mill. kr i gebyrinntekter. Dette tilsvarer kostnadsnivået for ordningen.

Kap. 2412 Husbanken

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	302 670	305 000	308 550
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, *kan overføres*	14 951	15 000	15 400
71	Tap på utlånsvirksomhet			25 000
72	Rentestøtte	20 997	18 000	18 000
90	Lån fra Husbanken, *overslagsbevilgning*	12 176 627	10 298 000	14 008 100
	Sum kap. 2412	12 515 245	10 636 000	14 375 050

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 37 (2008–2009) Om endringer i statsbudsjettet 2009 med tiltak for arbeid, ble post 90 økt med 900 mill. kr til 11 198 mill. kr. Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 67 (2008–2009) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2009 ble post 72 økt med 3 mill. kr til 21 mill. kr og post 90 redusert med 116 mill. kr til 11 082 mill. kr.

Husbankens rolle og oppgaver

Husbanken skal gjennomføre statens boligpolitikk på en slik måte at den sikrer størst mulig boligpolitisk måloppnåelse. Det boligsosiale arbeidet er en kjerneoppgave for Husbanken og inngår som en sentral del av statens velferdspolitikk. De sentrale velferdspolitiske støtteordninger forvaltes av kommunene og kommune/NAV, og kommunene er blant Husbankens viktigste samarbeidspartnere. Husbanken har et særlig ansvar for å dyktiggjøre kommunene med sitt arbeid med boligsosiale oppgaver og skal bl.a. legge stor vekt på hvordan kommunene på best mulig måte kan bruke Husbankens tilbud og finansieringsordninger. Innsatsen fra Husbanken rettet mot kommuner med størst utfordringer krever bruk av alle de boligsosiale virkemidlene: kompetansetilskudd, boligtilskudd, bostøtte og startlån. I det boligsosiale arbeidet skal Husbanken også ha nært samspill med andre statlige velferdsaktører.

Husbanken skal også stimulere til bærekraftig kvalitet i boliger og bygg gjennom informasjon, støtte til forsøksprosjekter og til kompetansebygging hos sentrale aktører. Viktige temaer er miljø og energi, universell utforming, god byggeskikk og områdeutvikling. Husbanken skal samarbeide med andre statlige aktører som har oppgaver og ansvar innenfor de aktuelle temaene. Grunnlån og kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet er viktige virkemidler i dette arbeidet.

Husbanken skal formidle kompetanse og styrke kommunenes og andre relevante aktørers kunnskap innenfor boligsosialt arbeid og arbeidet med bolig- og byggkvalitet. Det er nødvendig for Husbanken å ha nær kontakt med eksterne kunnskapsmiljøer som Statistisk sentralbyrå, Forskningsrådet, forskningsvirksomheter, universitet og høgskoler.

Husbanken administrerer også virkemidler innenfor andre politikkområder: tilskudd til sykehjem og omsorgsboliger, tilskudd til bygging av studentboliger, barnehagelån, samt rentekompensasjon til opprusting av skole- og svømmeanlegg og kirkebygg.

Post 1 Driftsutgifter og post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Post 1 Driftsutgifter dekker lønn til ansatte, husleie og andre faste driftsutgifter for Husbanken. Post 45 benyttes til større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, bl.a. på utstyrs- og systemsiden på IT-området.

Husbanken har 340 årsverk, herav 59,8 pst. kvinner. Husbanken har hovedkontor i Drammen og regionkontorer i Hammerfest, Bodø, Trondheim, Bergen, Arendal og Oslo.

Budsjettforslag 2010

Det foreslås en bevilgning på 308,55 mill. kr til Husbankens driftsbudsjett i 2010.

Husbanken moderniserer sitt IKT-system i forbindelse med bl.a. overgang til elektronisk lånesaksbehandling. Systemet for bostøtten må også tilpasses bostøttemodellen. Videre kommer Husbanken til å jobbe med e-dialog. Det foreslås derfor en bevilgning på 15,4 mill. kr på kap. 2412, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold.

Endringer i budsjettering og regnskapsføring av lånepostene i Husbanken

Regjeringen har vurdert nåværende praksis og behov for å etablere felles løsninger for kapitalforvaltning og regnskapsføring i forvaltningsenhetene Statens lånekasse for utdanning, Husbanken og boliglånsordningen i Statens pensjonskasse, og foreslår på bakgrunn av dette enkelte endringer i budsjetteringen og regnskapsføring av lånepostene for disse enhetene. Disse forvaltningsenhetene administrerer på vegne av staten statlige utlån etter regler og forutsetninger fastsatt av Stortinget. Renteinntekter på utlånene tilføres staten sentralt på egne kapitler i statsbudsjettet/statsregnskapet.

Siden forvaltningsenhetene ikke har noen «egne» innlån eller midler til disposisjon, må driften, rettighetsbasert rentestøtte og ettergivelse, og eventuelle tap dekkes av staten selv. Dagens budsjettsystem forutsetter at forvaltningsenhetene skal sørge for at alle utlånte midler med fastsatte renter betales tilbake til staten. Dette innebærer at den enkelte forvaltningsenheten må tilføres ulike tilskudd fra staten for å kunne dekke tap/kostnader på utlånene, slik at forvaltningsenheten deretter skal kunne tilbakebetale staten alle utestående fordringer med renter. Se Gul bok., kap. 9.4 (Prop. 1 S (2009–2010) Finansdepartementet) for informasjon som gjelder de tre forvaltningsenhetene. Nedenfor presiseres hvilke forslag til endringer som gjelder Husbanken.

I statsbudsjettet for 2010 er følgende lagt til grunn:

- Renteinntekter budsjetteres og regnskapsføres ut fra opptjente renter basert på kalenderåret. Rentestøtte beregnes og bokføres parallelt med opptjente renteinntekter. Under hver enkelt post redegjøres det for sammenhengen mellom opptjente og innbetalte renter. Alle kostnader og andre inntekter føres etter kontantprinsippet.
- Husbanken vil ha en tilskuddspost (70-post) for å dekke tap/kostnader knyttet til manglende innbetaling fra kundene i budsjetterminen. Under hver post vil det bli redegjort for hva som vil gå til dekning av manglende avdrag og opptjente renter i inneværende budsjettermin. Dagens grunnfond og risikofond avvikles, jf. forslag til romertallsvedtak IX.

De foreslåtte regnskapsmessige endringene har ingen økonomisk betydning for staten i seg selv, da det ikke foreslås noen konkrete endringer av nåværende utlånsvilkår. Forslagene gir imidlertid en mer systematisk og bedre sammenstilling av økonomisk informasjon, som igjen vil kunne gi bedre styringsinformasjon i fremtiden. Endringen i budsjetteringen endrer ikke Husbankens lånevirksomhet som sådan, og lånesaksbehandling og utlånsvirksomhet vil fortsette som tidligere.

Overgangseffekter

I forbindelse med tilrettelegging for en mer helhetlig og lik framstilling av statlige utlån vil det oppstå visse budsjettekniske overgangseffekter. Grunnet overgang til systematisk føring av opptjente renter basert på kalenderåret, vil det for Husbanken oppstå en engangseffekt knyttet til én måneds renteinntekt. Husbanken har i statsregnskapsrapporteringen periodisert renter basert på 12-månedersperioden fra 1. desember til 30. november. En omlegging til å følge kalenderåret vil anslagsvis tilsvare en økning på 290 mill. kr i påløpte renter, og medføre økt bokført verdi av utlånsmassen i Husbanken per 1. januar 2010. Denne engangseffekten er av ren regnskapsmessig art, og har ikke innvirkning på statens reelle økonomiske situasjon.

Det foreslås at slike engangseffekter håndteres via statens sentrale balansekonto (konto for forskyvning i balansen). Dette av hensyn til konsistens i budsjett og regnskap, sammenlignbarhet mellom årene og lik behandling av omleggingen for alle forvaltningsenhetene for statlige utlån. Det foreslås at dette gjennomføres ved at inngående balanse for Husbankens totale utlån i statsregnskapet for 2010 reguleres i samsvar med det som er totale utlån ved utgangen av 2009, basert på det endrede føringsprinsipp. En slik regulering av inngående balanse i statsregnskapet per 1. januar 2010 vil kreve egen fullmakt fra Stortinget, jf. forslag til romertallsvedtak VIII.

Husbanken har fram til 2009 ikke hatt noen bevilgning knyttet til tap på utlån, men har belastet et eget risikofond for realiserte tap i løpet av året året. Risikofondet var per 31. desember 2008 bokført med 58,1 mill. kr i kapitalregnskapet. Som følge av endret budsjettering av tap på utlån i Husbanken fra 2010, ved at en årlig tapsbevilgning på post 71 stilles til rådighet, vil det ikke lenger være behov for å opprettholde Husbankens risikofond. Det foreslås derfor at risikofondet avvikles per 1. januar 2010. En avvikling av risikofondet har karakter av en regnskapsteknisk omlegging og vil ikke innebære noen budsjettmessige konsekvenser.

Husbanken har også et grunnfond på 20 mill. kr. Grunnfondet er bokført i kapitalregnskapet og har ikke vært underlagt noen regulering, bevegelse, eller hatt noen praktisk betydning de senere år. Husbanken representerer et ordinært statlig forvaltningsorgan for statlige utlån, og inn-

går på vanlig måte i statens konsernkontoordning. Et grunnfond av nevnte størrelse og art fremtrer som mindre hensiktsmessig gitt Husbankens nåværende oppgaver og tilknytning til staten, og fondet foreslås derfor avviklet per 1. januar 2010.

Det foreslås at Husbankens grunnfond på 20 mill. kr og rest bokført verdi av risikofondet per 1. januar 2010 reguleres mot konto for forskyvning av balansen, jf. forslag til romertallsvedtak IX. Det legges til grunn at ny lov om Husbanken trer i kraft fra samme tidspunkt, og erstatter gammel lov fra 1946. Tidligere bestemmelser om henholdsvis grunnfond og risikofond er ikke videreført i den nye loven, og er følgelig ikke til hinder for gjennomføring av de foreslåtte regnskapstekniske transaksjoner i kapitalregnskapet.

Mer enhetlig rammeverk for faste og flytende renter i Husbanken

Regjeringen foreslår et mer enhetlig rammeverk for fastsetting av flytende og faste renter i statlige utlånsordninger i Statens lånekasse for utdanning, Husbanken og boliglånsordningen i Statens pensjonskasse. Se Gul bok (Prop. 1 S (2009–2010) Finansdepartementet) for informasjon som gjelder de tre forvaltningsenhetene. Nedenfor presiseres forslagene til endringer for Husbanken.

For fastsetting av flytende renter i Husbanken foreslås observasjonsperioden endret fra tre til to måneder. Ny rente trer i kraft to måneder etter endt observasjonsperiode. Observasjonsperiodene blir de samme som for observasjonsperiodene for normrenten, altså fra 1. januar til 1. mars osv. Det betyr at den flytende renten i Husbanken kan bli endret seks ganger i året mot tidligere fire ganger. Ny flytende rente fra 1. januar 2010 for utlån i Husbanken vil dermed ta utgangspunkt i observerte renter fra september og oktober 2009. Kortere observasjonsperiode og raskere renteendringer av flytende rente gjør at statsrentene i større grad følger utviklingen i markedsrentene.

Ny fastrente foreslås å tre i kraft en måned etter endt observasjonsperiode. Det vil si at fastrentene fra 1. januar 2010 er beregnet ut fra observasjoner i november 2009. Kundene i Husbanken må med bindende virkning bestemme seg 21 dager etter endt observasjonsperiode. Ved videreføring av fastrenteavtaler må kunden bestemme seg innen 24 dager etter endt observasjonsperiode. I dag er tidsfristene kundene har til å bestemme seg med juridisk bindende virkning, til dels svært lange – 90 dager samt en angrefristordning på ytterligere 90 dager i Husbanken. Kortere tidsfrister hindrer at enkelte låntakere kan oppnå utilsiktede fordeler.

Nye flytende renter og fastrenter i Husbanken foreslås gjennomført med virkning fra 1. januar 2010.

Beregning av over- og underkurs ved overgang fra fast til flytende rente gjøres i samsvar med § 10 i forskrift til Finansavtaleloven om låneavtaler av 11. februar 2002.

Konkrete definisjoner og metodebeskrivelser for beregning av fast og flytende rente legges ut på www.husbanken.no sammen med kvalitetssikrede renteobservasjoner av fast og flytende rente. Med utgangspunkt i renteobservasjonene beregnes en årlig effektiv rente og aktuelle nominelle renter etter betalingsfrekvens. Dette gir mulighet for at hver enkelt låntaker selv kan kontrollere at renten som betales er korrekt.

Post 70 Tilskudd til Husbankens risikofond

Risikofondets midler har fram til nå blitt benyttet til å dekke nettotap på Husbankens utlånsvirksomhet, det vil si tap der tilbakeføringer er trukket fra. Husbankens risikofond vil bli avviklet fra 2010, jf. forslag til romertallsvedtak IX. I stedet foreslås det at tap skal dekkes ved en årlig bevilgning til å dekke tap i bevilgningsåret, som er mer på linje med hva praksis er i for eksempel Statens lånekasse. Se omtale av post 71 Tap på utlånsvirksomhet.

Post 71 Tap på utlånsvirksomhet (ny)

Det foreslås å opprette en ny post som skal dekke tap på lånevirksomheten i bevilgningsåret. Husbankens risikofond foreslås avviklet fra 2010, jf. omtale under post 70 Husbankens risikofond. Den nye posten vil omfatte tap på hovedstol og samlet opptjente, ikke betalte renter, samt årets renter fra tap, se tabell 3.33.

Tabell 3.33 Kap. 2412, post 71 Tap på utlånsvirksomhet

	(mill. kr i 2010)
Tap på hovedstol	19
+ Tap på opptjente, ikke betalte renter	2
+ Årets renter fra tap/kostnadsbevilgninger	3
+ Årets renter fra tap knyttet til hovedstol og tidligere opptjente, ikke betalte renter	1
= 2412.71 Tap på utlånsvirksomhet	*25*

Lån til kommuner og prosjekter med kommunal garanti har høyest sikkerhet. Her er det ikke konstatert tap i de siste fem årene. Det er heller ikke forventet noe tap for denne risikogruppen for

perioden 2009–2010. Startlån til kommunene er også relativt lite tapsutsatt. Det viser historiske data over tap som Husbanken har dekket. Eksisterende ordning baserer seg på tapsdeling 25/75 pst. mellom kommune og stat. Dersom tapet er mindre eller lik 25 pst. av restgjelden er det kommunen som tar hele tapet. Alt tap utover dette dekkes av staten. Det pågår et prøveprosjekt med en 50/50 tapsdeling mellom stat og kommuner. Her dekkes tapet likt mellom stat og kommuner fra første tapte krone. Tap på startlån i 2009 og 2010 er antatt likt gjennomsnittet for de fem foregående årene.

For lån til personkunder anses tapsrisikoen å være relativt moderat. Mislighold og tap har vært synkende de siste fem årene. Ut fra relativt lave regnskapstall i 1. halvår 2009 holdes foreløpig tapsanslaget i 2010 på et moderat nivå.

Det er usikkerhet knyttet til tap for nystiftede, frittstående borettslag med høy fellesgjeld. Husbanken har en utlånsmasse knyttet til finansiering av borettslag på om lag 33 mrd. kr. Av dette er det kun utlån på 300 mill. kr (174 boliger) som har høy risiko for tap, dvs. under 1 pst. av utlånsmassen. Disse prosjektene har ikke husleieforsikring, og vil bli særlig fulgt opp fra Husbanken.

Lån til barnehager uten kommunal garanti har ikke vært tapsutsatt de siste årene. Det er usikkerhet knyttet til tapsrisikoen i årene som kommer.

Behov for bevilgning på denne posten i 2010 anslås å utgjøre totalt 25 mill. kr. Samlet utlånsportefølje vil bli rundt 109 mrd. kr, og tapet er dermed anslått til 0,23 promille.

Budsjettforslag 2010

Det foreslås en bevilgning på 25 mill. kr for å dekke tap i bevilgningsåret på Husbankens lånevirksomhet.

Post 72 Rentestøtte

Posten omfattet til og med 2009 eldre særvilkårslån som har en rentesats på ett prosentpoeng under gjeldende rente i Husbanken og lån med renteavtaler. Videre kommer forsinkelsesrenten som et fratrekk på denne posten. I 2008 utgjorde rentestøtten 21 mill. kr. I 1. halvår 2009 var det postert 10,6 mill. kr på posten.

Som følge av ny budsjetteringsmodell omfatter posten fra 2010 kun eldre særvilkårslån som har ett prosentpoeng lavere rente enn ordinære lån. Rentestøtten beregnes og bokføres parallelt med opptjente renteinntekter.

Tabell 3.34 Kap. 2412, post 72 Rentestøtte

	(mill. kr i 2010)
Underrente særvilkårlån	18
= 2412.72 Rentestøtte	*18*

Budsjettforslag 2010

Regjeringen foreslår en bevilgning på 18 mill. kr til rentestøtte.

Post 90 Lån fra Husbanken, overslagsbevilgning

Posten omfattet til og med 2009 utbetalinger av nye lån og lån til rentestøtte. Regnskapstallet ble for 2008 12 177 mill. kr mot 12 031 mill. kr i 2007. Både i 2007 og 2008 hadde Husbanken høye utbetalinger av nye lån i forhold til tilsagnsrammene. Dette skyldes en relativt gunstig husbankrente samt et etterslep av utbetalinger fra tidligere års tilsagnsrammer.

I første halvår 2009 ble det utbetalt 7 199 mill. kr. Fra 2010 foreslås det at posten i tillegg til utbetalinger av nye lån også skal omfatte lån til opptjente, men ikke betalte renter fra kundene, se tabell nedenfor. Videre foreslås det at rentestøtten ikke lenger skal inngå i denne posten. Det er budsjettert med 14 008,1 mill. kr på posten.

Tabell 3.35 Kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken

	(mill. kr i 2010)
Utbetaling av nye lån	13 413,1
+ Utlån til opptjente, men ikke betalte renter	595,0
= 2412.90 Lån fra Husbanken	*14 008,1*

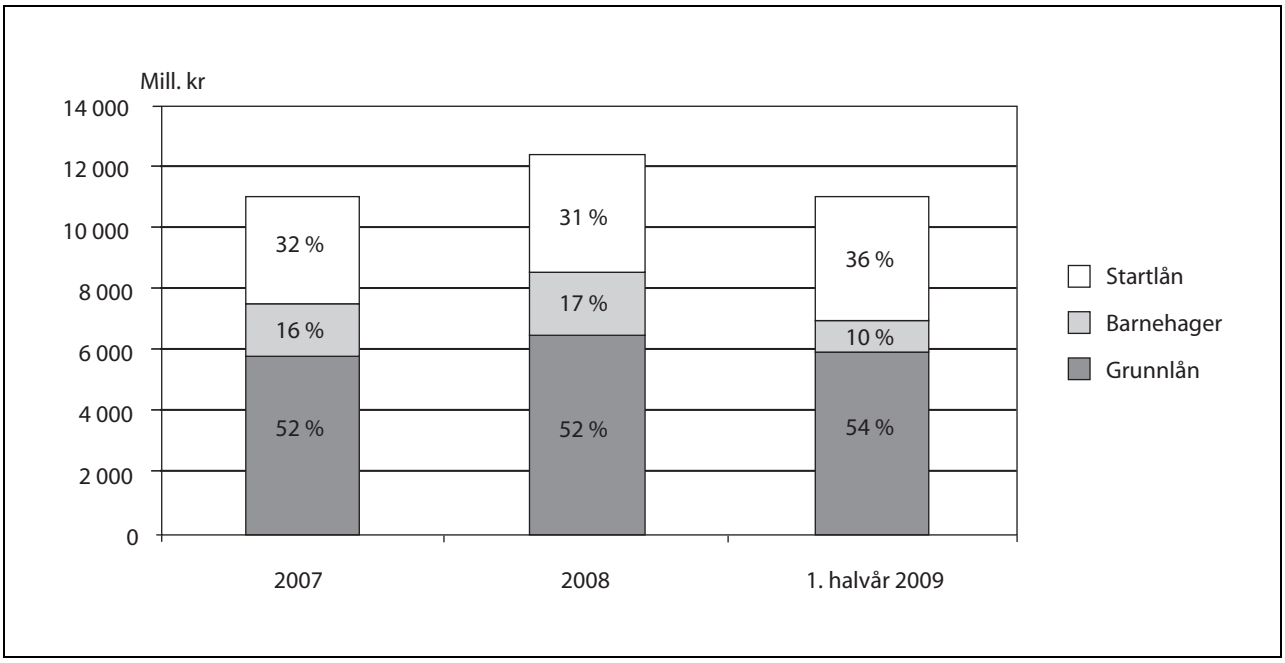

Figur 3.10 Bruken av lån fordelt på låneordning 2007–2008 og 1. halvår 2009[1]

[1] Kvotebelastede lån. Hoveddelen av midlene til startlån blir fordelt til kommunene i 1. kvartal, noe som forklarer den store andelen i 1. halvår 2009.

Tabell 3.36 Antall saker med tilsagn om lån i Husbanken 2007–2008 og 1. halvår 2009

	2007	2008	1. halvår 2009
Startlån[1]	6075	6532	1944
Barnehager[2]	6440	7954	3285
Grunnlån til utbedring	2021	3470	2261
Grunnlån til oppføring	4192	5041	3024

[1] Foreløpige tall fra kommunene. Kommunene rapporterer mest mot slutten av året.

[2] Antall plasser.

Tabell 3.37 Gjennomsnittlig lånebeløp per bolig for saker med tilsagn om lån i Husbanken 2007–2008 og 1. halvår 2009

	2007	2008	1. halvår 2009
Startlån	564 900	616 000	666 139
Barnehager[1]	242 700	273 700	297 744
Grunnlån til utbedring	260 900	209 600	322 277
Grunnlån til oppføring	1 484 200	1 715 100	1 604 556

[1] Gjennomsnittslån per barnehageplass.

Husbankens statistikksider gir detaljert informasjon om bruken av lånemidlene helt tilbake til 1997, se www.husbanken.no/statistikk.

Husbankens låneramme

Endringene i kredittmarkedet medførte økt etterspørsel etter alle Husbankens låneordninger i 2008. Medieoppslag om startlånet, samt målrettet oppfølging fra Husbanken til kommunene, har gitt økt etterspørsel etter startlånet. Etterspørselen etter husbanklån har økt også i 2009.

Det ble gitt tilsagn for 12,4 mrd. kr eller 95 pst. av Husbankens låneramme på 13 mrd. kr i 2008. Dette er en markert økning sammenlignet med 2007, da det ble gitt tilsagn for om lag 11 mrd. kr eller 85 pst. av lånerammen på 13 mrd. kr.

Høsten 2008 så det ut til at hele lånerammen ville bli disponert fullt ut. Forbruket mot slutten av året ble imidlertid noe mindre enn forventet. Dette skyldes trolig at utfasing av statsobligasjoner til bankene mot sikkerhet i boligkredittobligasjoner for å bedre tilgangen til kreditt, reduserte risikopåslaget og bedret den generelle markedssituasjonen i kredittmarkedet ved slutten av 4. kvartal.

Interessen for barnehagelån var stor i 2008. I alt godkjente Husbanken lån for 7954 nye barnehageplasser i fjor. Det er 24 pst. flere enn i 2007. Det samlede lånebeløpet til barnehager var i underkant av 2,2 mrd. kr i 2008. Dette er en økning på 39 pst. sammenlignet med 2007.

Regjeringen foreslår at Husbankens utlånsramme settes til 15 mrd. kr i 2010, jf. forslag til romertallsvedtak V. Husbanken skal supplere kredittmarkedet og gi lån til formål som er samfunnsøkonomisk og fordelingspolitisk ønskelige. Husbanken gir lån til vanskeligstilte husstander og til boliger som tar hensyn til bl.a. miljø og universell utforming. I tillegg skal Husbanken gi lån til utbedring eller oppføring av boliger i distriktene og til barnehager. Startlånet er et godt virkemiddel for unge og vanskeligstilte på boligmarkedet, og regjeringen vil at startlånet skal ha prioritet innenfor lånerammen også i 2010.

Rentenivået i Husbanken

Den flytende renten i Husbanken steg forholdsvis jevnt fram til første kvartal 2009, da den nådde en topp på 6,3 pst. Siden 2005 utgjorde den samlede renteøkningen nøyaktig 4 pst. Som følge av fallet i styringsrenten har den flytende renten gått markert ned i siste del av 2009. Husbankens flytende rente er henholdsvis 5,4 og 3,1 pst. i 2. og 3. kvartal 2009 og vil bli 2,3 pst. i årets siste kvartal. Samtidig har rentesituasjonen blitt mer normalisert ved at fastrentene i Husbanken igjen er høyere enn den flytende renten. Ved utgangen av 3. kvartal 2009 vil 5-års fastrente bli 3,9 pst. Tilsvarende vil renten bli 3,1 og 4,7 prosent for lån med henholdsvis 3- og 10-års fastrente. Fra 1. juli 2009 kan Husbanken også tilby lån med 20 års fastrente. I september 2009 er denne fastrenten 4,9 pst.

Budsjettforslag 2010

Det foreslås en bevilgning på kap 2412, post 90 på 14 008,1 mill. kr. Bevilgningen skal dekke utbetaling av nye lån og utlån til opptjente, men ikke betalte renter.

Kap. 5312 Husbanken

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Gebyrer m.m.	15 575	18 800	19 400
11	Tilfeldige inntekter	14 060		
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	1 880		
18	Refusjon av sykepenger	3 588		
90	Avdrag	8 119 629	9 186 000	8 964 400
	Sum kap. 5312	8 154 732	9 204 800	8 983 800

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 37 (2008–2009) Om endringer i statsbudsjettet 2009 med tiltak for arbeid, ble post 90 økt med 5,3 mill. kr til 9 191,3 mill. kr. Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 67 (2008–2009) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2009 ble post 90 redusert med 952,3 mill. kr til 8 239 mill. kr.

Post 1 Gebyrer m.m.

Etableringsgebyr til dekning av kostnader for etablering av lån, samt dekning av kostnader i forbindelse med stikkprøvekontroller er kr 600. Forvaltningsgebyr for terminvarsler er satt til kr 30 per betalingstermin. Kundene kan velge mellom 2, 4 eller 12 forfall i året. Ved inngangen til 2009 forvaltes om lag 71 500 lån. Det var en nedgang på 3500 lån i løpet av 2008.

Budsjettforslag 2010

Det foreslås en bevilgning på 19,4 mill. kr.

Post 11 Tilfeldige inntekter

På denne posten blir det inntektsført tilfeldige inntekter som forsinkelsesrente, tilbakebetalte tilskudd og andre tilfeldige inntekter.

Post 90 Avdrag

Posten omfatter til og med 2009 mottatte avdrag, tap og rentestøtte. Dette følger av prinsippet om bruttobudsjettering. Fra 2010 foreslås det å følge prinsippet om budsjettering av opptjente renter med kalenderåret som budsjettperiode. I posten inngår da foruten ordinære og ekstraordinære avdrag også tilbakebetaling av opptjente, ikke betalte renter og tap, se tabell 3.38.

Tabell 3.38 Kap. 5312, post 90 Avdrag

	(mill. kr i 2010)
Ordinære avdrag, hovedstol	4 390,1
+ Ekstraordinære avdrag, hovedstol	4 000,0
+ Tilbakebetaling av tap (tap på hovedstol og tap på opptjente renter)	21,0
+ Tilbakebetaling av opptjente renter fra forrige budsjettermin	553,3
= 5312.90 Avdrag	*8 964,4*

Budsjettforslag 2010

Det foreslås en bevilgning på 8 964,4 mill. kr.

Kap. 5615 Husbanken

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
80	Renter	4 655 822	5 133 000	3 856 700
	Sum kap. 5615	4 655 822	5 133 000	3 856 700

Endringer som ikke fremgår av tabellen: Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 37 Om endringer i statsbudsjettet 2009 med tiltak for arbeid, ble posten økt med 17,3 mill. kr til 5 150,3 mill. kr. Da Stortinget behandlet St.prp. nr. 67 (2008–2009) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2009 ble posten redusert med 565,3 mill. kr til 4 585 mill. kr.

Post 80 Renter

Posten omfatter til og med 2009 mottatte renter fra kunder og beregnet rentestøtte. Fra og med 2010 foreslås det at posten også skal omfatte opptjente ikke betalte renteinntekter, se detaljert oversikt i tabellen nedenfor.

Tabell 3.39 Kap. 5615, post 80 Renter

	(mill. kr i 2010)
Opptjente og betalte renter	3 236,7
+ Opptjente og betalte forsinkelsesrenter	3,0
+ Opptjente ikke betalte renter	595,0
+ Rentestøtte	18,0
+ Årets renter fra tap/kostnadsbevilgninger	3,0
+ Årets renter fra tap knyttet til hovedstol og tidligere opptjente, ikke betalte renter	1,0
= 5615.80 Renter	*3 856,7*

Andel fastrentekontrakter i pst.	51
Andel flytende rente i pst.	49
Gjennomsnittlig utlånsvolum	106 237

Budsjettforslag 2010

Det foreslås en bevilgning på 3 856,7 mill. kr.

Del III
Omtale av særlige temaer

4 Omtale av særlige temaer

4.1 Fornying, organisasjons- og strukturendringer i offentlig sektor

Fornying i kommunal sektor

Regjeringens mål er en sterk kommunal sektor som tar ansvar for sentrale velferdstjenester. Alle kommuner skal ha forutsetninger for å gi et likeverdig tjenestetilbud til sine innbyggere. Gode velferdstjenester skal være uavhengig av bosted.

Kommunal sektor forvalter en stor del av fellesskapets ressurser. Dette stiller store krav til sektoren. Kommunal sektor driver et kontinuerlig fornyingsarbeid for å forbedre sine tjenester og sin forvaltning, både med tanke på å effektivisere sin virksomhet, heve kvaliteten og for å bli enda mer åpne og demokratiske organisasjoner. De demografiske endringene gir kommunesektoren utfordringer når det gjelder å opprettholde og tilpasse tjenestetilbudet og rekruttere arbeidskraft. Det blir om få år et stort behov for tilførsel av arbeidskraft og riktig kompetanse. En av sektorens viktigste utfordringer framover vil derfor være å iverksette en offensiv arbeidsgiverpolitikk. Økt sentralisering fører til nedgang i folketallet i flere kommuner. Mange kommuner vil få utfordringer med å rekruttere nok arbeidskraft, beholde og utvikle riktig kompetanse og dermed fylle alle sine roller. De demografiske og strukturelle utfordringene forsterkes ytterligere av økende forventninger, etterspørsel og kvalitetskrav til de kommunale tjenestene fra mer individualiserte, bevisste og mobile innbyggere.

Den demografiske og epidemiologiske utviklingen fører også til at det er nødvendig med økt samhandling og tydeliggjøring av ansvarsfordeling mellom kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten. Regjeringens samhandlingsreform (St.meld. nr. 47 (2008–2009)) skal bidra til å sikre framtidige helse- og omsorgstjenester som svarer på pasientens behov for koordinerte tjenester. I forbindelse med forebygging av sykdomsforløp er det viktig at kommunene kommer inn på et tidlig tidspunkt. Kommunene vil kunne se disse tjenestene i sammenheng med øvrige kommunale tjenester. Enkelte kommuner har alene eller i samarbeid med nabokommuner etablert institusjoner og prosjekter som bidrar til at syke unngår sykehusinnleggelse eller at kronisk syke må reise over lange avstander for å få behandling.

De samlede utfordringene for kommunesektoren framover er store. Mange kommuner står i tillegg ovenfor en krevende økonomisk situasjon. Det er derfor viktig at kommunene prioriterer god økonomistyring, effektiv bruk av ressurser og forvaltning av verdier som gir god økonomi på lang sikt.

Kommunesektoren har selv hovedansvaret for egen utvikling og omstilling. På bakgrunn av de utfordringene som sektoren står overfor, er det spesielt viktig at kommunene prioriterer et systematisk arbeid med kvaliteten i tjenestene, i tillegg til helhetlig styring og utvikling innenfor den enkelte kommune. Det er også viktig at kommunene utnytter potensialet som ligger i samarbeid over kommunegrensene. Det er avgjørende at kommunene synliggjør at de kan levere tjenester av god kvalitet på en effektiv måte for å sikre en fortsatt oppslutning om velferdssamfunnet og det kommunale selvstyret. Det gjøres et omfattende arbeid fra mange instanser for å utvikle kvaliteten i kommunesektoren. Regjeringen støtter opp om lokalt utviklingsarbeid gjennom flere tiltak og prosjekter. En hovedsatsing på dette området har vært Kvalitetskommuneprogrammet (www.kvalitetskommuner.no) som er forankret i en avtale fra oktober 2006 mellom staten, kommunesektoren og arbeidsgiverorganisasjonene om kvalitetsforbedring i kommunesektoren. I Kvalitetskommuneprogrammet står kvalitet i møtet med innbyggeren og reduksjon av sykefravær i sentrum. 138 kommuner deltar i programmet. Selv om programmet avsluttes i 2010, er det viktig at kommunene tar med seg erfaringene fra programmet i sitt videre arbeid. Kvalitets- og fornyingsarbeid er en kontinuerlig prosess hvor resultater gjør seg gjeldende på bakgrunn av langsiktig og systematisk arbeid.

I kommunenes arbeid med kvalitetsutvikling er det behov for å måle kvalitet. Mange kommuner har behov for informasjon om kvaliteten, utover de objektive kvalitetsindikatorer som KOSTRA gir, for å kunne ivareta innbyggerperspektivet i tjenesteutviklingen. Brukerundersøkelser i kommunene bør være ett av flere nødvendige elementer i et kvali-

tetsmålingssystem. Undersøkelsen om kommunal organisering som Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) gjorde for departementet i 2008, viser at kommuner og fylkeskommuner i økende grad har innført tiltak for å få innbyggere, næringsliv og lokale organisasjoner i tale. Kommunenes utviklingsarbeid synes å være mer utadrettet enn tidligere.

Fornyings- og administrasjonsdepartementet har i 2009 utarbeidet og iverksatt en nasjonal innbyggerundersøkelse som skal måle tilfredshet med offentlige tjenester, også de kommunale. Den nye innbyggerundersøkelsen er først og fremst en utvalgsundersøkelse for statlige myndigheter da resultatene ikke kan brytes ned på kommune- eller virksomhetsnivå. Resultatene fra undersøkelsen vil bli brukt for å følge utviklingen i innbyggernes forventninger og tilfredshet med myndighetsutøvelsen og kvaliteten på offentlige tjenester.

På grunnlag av utfordringene sektoren står overfor, vektlegger regjeringen betydningen av helhetlig styring og utvikling i den enkelte kommune. Et viktig premiss for å lykkes i lokalt fornyingsarbeid er at lokalpolitikerne setter seg selv i førersetet og bidrar til å legge til rette for samfunnsansvarlig drift. Fornyingsarbeidet bør ha et klart innbyggerperspektiv, høy etisk standard og bevissthet om miljøkonsekvenser. I tillegg er det spesielt viktig med en offensiv arbeidsgiverpolitikk med fokus på lavt sykefravær, reduksjon av uønsket deltid og med strategier for å rekruttere og beholde arbeidskraft.

Utvikling av kommunenes samfunnsutviklerrolle mer generelt er også viktig i sammenheng med det lokale fornyingsarbeidet. Samfunnsutviklerrollen til kommunene handler om å utvikle det lokalpolitiske handlingsrommet for å drive offensiv lokalsamfunnsutvikling med hele lokalsamfunnet som oppdragsgiver og med innbyggere, organisasjoner og næringsliv som partnere. Kommunen har en lederrolle som lokal samfunnsutvikler og har lange tradisjoner for å påta seg denne oppgaven. Regjeringen ønsker å bidra til å styrke kommunens rolle som samfunnsutvikler.

Fornying i bolig- og byggesektoren

Husbanken har i 2009 fullført en teknisk modernisering av bostøttesystemet, og det er fortsatt tilpasninger som følge av nytt regelverk for bostøtte fra 1. juli 2009. I tråd med Husbankens IKT-strategi for 2008–2010 og IKT-handlingsplan arbeides det med strategi og utvikling av relevante eDialogtjenester for Husbankens kunder. Husbanken arbeider med å utvikle modeller og verktøy som skal bidra til at de økonomiske virkemidlene utnyttes mer effektivt.

Ordningen med sentral godkjenning for foretak legges om etter ny plan- og bygningslov. Lovendringen vil bl.a. føre til en ny inndeling i godkjenningsområder og obligatorisk sentral godkjenning av alle kontrollforetak. Statens bygningstekniske etat vil foreta nye IKT-investeringer for å tilpasse IKT-systemet til ny plan- og bygningslov. Dette er nødvendig for å effektivisere driften og for å følge opp foretakene i en sterkere grad.

Organisasjonsendring på det distrikts- og regionalpolitiske området

En ny virksomhet knyttet til det distrikts- og regionalpolitiske området, Distriktssenteret – Kompetansesenter for distriktsutvikling, ble etablert i 2008. Distriktssenteret er et forvaltningsorgan under Kommunal- og regionaldepartementet og har kontorer på Alstahaug, i Sogndal og Steinkjer. Overordnet mål for senteret er å være en kunnskaps- og erfaringsbase og støttespiller for helhetlig og bærekraftig utviklingsarbeid i distriktsområder og støtte opp om lokal utviklingskraft og initiativ. Distriktssenteret har per 1.9.2009 20 ansatte og er i full drift.

4.2 Om oppfølging av anmodningsvedtak

Vedtak nr. 137, 10. desember 2008

«Stortinget ber Regjeringen sørge for at storbymidlene til psykisk helse ikke innlemmes i inntektssystemet fra 2009. »

Regjeringen fulgte opp vedtaket i St.prp.nr. 67 (2008–2009) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2009. I revidert budsjett 2009 ble 56,1 mill. kr overført fra Kommunal- og regionaldepartementets budsjett kap. 571 Rammetilskudd, post 60 Innbyggertilskudd til kap. 743 Statlige stimuleringstiltak for psykisk helse, post 62 Tilskudd til psykisk helsearbeid i kommuner på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Vedtak nr. 281, 24. mars 2009

«Stortinget ber Regjeringen komme tilbake med en revisjon av begrepsbruken i den nye bygningsloven slik at den blir mer hensiktsmessig og i samsvar med innarbeidet begrepsbruk i næringen (jf. Innst. O. nr. 50).»

Det framgår av Innst. O. nr. 50 (2008–2009) punkt 1.2 at foranledningen for anmodningen er at det under kommunal- og forvaltningskomiteens

behandling av Ot.prp. nr. 45 (2008–2009) Om lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) (byggesaksdelen) ble påpekt av Byggenæringens Landsforbund (BNL) at det i loven er brukt til dels kompliserende begreper.

Kommunal- og regionaldepartementet forstår Stortingets vedtak slik at det særlig er begrepsbruken i forbindelse med omtale av godkjenningsordningen som ønskes gjennomgått.

Både i plan- og bygningsloven og i utkastet til forskrift til plan- og bygningsloven om byggesak brukes begrepene «tildeling av ansvarsrett», «lokal godkjenning» og «lokal godkjenning for ansvarsrett». Innholdsmessig er disse begrepene synonymer, og de innebærer at kommunen skal vurdere foretakenes system og organisering med hensyn til kvalifikasjoner før foretaket tildeles ansvarsrett for det aktuelle tiltaket.

Departementet har forklart begrepsbruken i lov og forskrift i høringsnotatet som ble sendt på høring 23. juni 2009, og begrepsbruken vil bli ytterligere forklart i veiledninger.

Departementet finner det ikke hensiktsmessig med en ny lovprosess nå, men vil foreta en gjennomgang av begrepsbruken vedrørende bestemmelsene om godkjenning ved første lovrevisjon av plan- og bygningsloven.

Vedtak nr. 282, 24. mars 2009

«Stortinget ber Regjeringen gi forskrift med hjemmel i plan- og bygningsloven § 31-4 om kommunenes adgang til å gi pålegg om sikring, istandsetting og vedlikehold av bevaringsverdige bygninger. Forskriften skal fortrinnsvis iverksettes samtidig med loven (jf. Innst. O. nr. 50).»

Kommunal- og regionaldepartementet har nå igangsatt arbeidet med den nevnte forskrift i samarbeid med Miljøverndepartementet. Det tas sikte på å sende utkast til forskrift på høring i løpet av høsten 2009, med sikte på iverksettelse samtidig med resten av byggesaksdelen av loven.

4.3 Om oppgavene og rollene til fylkesmannen

Rollefordeling og oppgaver

Fylkesmannen utfører oppgaver på mange av fagområdene som ligger til departementet. Ved å føre tilsyn og behandle klager skal fylkesmannen medvirke til å sikre at det i kommunale vedtak blir tatt hensyn til den enkelte innbyggers rettssikkerhet. Fylkesmannen har innenfor Kommunal- og regionaldepartementets ansvarsområde ansvar for tverrsektoriell samordning av statlige styringssignaler rettet mot kommunesektoren og for samordning i forholdet mellom regional statsforvaltning og kommunene. Denne samordningen er viktig for å ta vare på og videreutvikle et levedyktig lokalt folkestyre innenfor rammen av nasjonale mål. Fylkesmannen har viktige roller både som veileder og kontrollør overfor kommunene, særlig knyttet til kommuneøkonomien og ulike juridiske spørsmål. Det er viktig at fylkesmannsembetet opptrer samordnet i kontakten med kommunene. Samordningsansvaret innebærer også at fylkesmannen medvirker til at tilbakemeldinger fra kommunene om statlig politikk blir formidlet videre til sentrale myndigheter. Dette er særlig viktig når nye statlige reformer igangsettes.

Fylkesmannen har en lovfestet rolle som samordner av statlig tilsynsvirksomhet rettet mot kommunene, jf. kommuneloven kapittel 10 A. Praktiske forhold rundt tilsyn og tilsynenes bruk av reaksjoner skal samordnes, bl.a. for å legge til rette for vurdering og diskusjon om de påleggene som tilsynene gir. Det er et mål å unngå at tilsyn på en sektor gir utilsiktede konsekvenser på andre sektorer.

Fylkesmannen har ansvar for å fordele skjønnstilskudd. Det er gitt rom for variasjon i fylkesmannens arbeid med tildeling av skjønnsmidler, slik at tildelingene kan tilpasses de lokale forholdene i hvert fylke. Innenfor dette rommet har departementet gitt retningslinjer for å sikre nødvendig samordning, bl.a. på fornyingsområdet. Fylkesmannen skal stimulere til lokalt omstillings- og fornyingsarbeid og medvirke til å skape kultur for omstilling i kommunene. Gjennom skjønnsmidlene kan fylkesmannen finansiere prosjekter i både interkommunal samarbeid og i enkeltkommuner.

Fylkesmannen skal veilede kommunene i økonomisk planlegging og forvaltning. Kommuner med økonomisk ubalanse og store innsparingskrav skal følges opp spesielt. Embetene skal derfor ha tilstrekkelig kompetanse for å kunne bistå kommunene i spørsmål om kommuneregnskapet og det arbeidet som skjer i regi av Foreningen for god kommunal regnskapsskikk. Fylkesmannen skal bidra til veiledning av kommunene ved innrapportering av økonomi- og tjenestedata og har også en viktig oppgave med å stimulere til bruk av KOSTRA-data som styringsinformasjon. I forbindelse med informasjonsarbeidet knyttet til rapporteringsfristene i KOSTRA vil det være viktig for fylkesmannen å bidra til at kommunene rapporterer mest mulig komplett innen hovedfristen 15. februar. Departementet ønsker at fylkesmennene skal gi økt oppmerksomhet til kommuner som har havnet i økonomisk ubalanse som følge av finanskrisen.

Fylkesmannen har en viktig oppgave i å veilede kommunene i regelverket om avvikling av stortingsvalg og kommune- og fylkestingsvalg.

Fylkesmannen behandler klagesaker og enkelte saker i første instans med hjemmel i plan- og bygningsloven, boliglovene og ekspropriasjonsloven. Sakene har stor betydning for byggevirksomheten i kommunene, og de angår enkeltmenneskers rettsstilling direkte.

Fylkesmannen har ansvar for å ivareta og formidle nasjonale mål for bygningspolitikken. Fylkesmannen skal bidra til å sikre at saksbehandling og vedtak i kommunene tar hensyn til den enkeltes krav om informasjon, rettssikkerhet og likebehandling, og at de ellers er i overensstemmelse med god forvaltningsskikk. Fylkesmannen skal i 2010 prioritere å arbeide for en god og effektiv byggeprosess og for god kvalitet i det bygde miljø ut fra hensynene til klimautfordringene og nye energikrav, samt prinsippene om universell utforming. I dialogen med kommunene bør fylkesmannen vektlegge betydningen av tilstrekkelig og tilrettelagt boligbygging.

Det er et mål at bostedsløse skal tilbys trygge og gode boligløsninger framfor bruk av midlertidige botilbud. Mange frivillige aktører har både kompetanse og ressurser som kan komme dette arbeidet til nytte, og fylkesmannens oppgave er bl.a. å legge til rette for et aktivt samarbeid mellom kommuner og frivillige aktører. Gjennom arbeidet med å bekjempe og forebygge bostedsløshet har fylkesmenn sammen med Husbanken arrangert kommunenettverk for bl.a. erfaringsutveksling. Dette arbeidet fortsetter i 2010.

Regjeringen og KS inngikk i 2007 en ny samarbeidsavtale om boligsosialt arbeid. Avtalen er et videreutviklet samarbeid fra forrige avtale som omhandlet tiltak for å forebygge og bekjempe bostedsløshet. Den nye avtalen trådte i kraft 1. januar 2008 og skal gjelde ut 2010. Målet med avtalen er å bidra til å utvikle rammebetingelser og tiltak som bidrar til at personer som ikke selv er i stand til det, skal få hjelp til å skaffe seg og beholde en bolig.

Fylkesmannen prioriterer kommunenes søknader om investeringstilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser før Husbanken fatter endelig vedtak i søknaden.

Fylkesmannen skal samordne bidragene fra statlige myndigheter i arbeidet med regional utvikling. Viktige områder for samordningen er utvikling av næringsvirksomhet og tjenestetilbud av ulike slag, i tillegg til miljø- og naturforvaltning. Det er en sentral politisk målsetning å få ulike bidragsytere til å utforme felles strategier for regional utvikling sammen med andre aktører i det regionale partnerskapet. Fylkesmannen skal sørge for at statlige organer deltar aktivt i arbeidet med fylkesplanen og fireårig handlingsprogram.

Arbeid fylkesmennene har gjort for Kommunal- og regionaldepartementet i 2008

Fylkesmannsembetene rapporterer årlig om saksbehandling utført på oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet på utvalgte områder. Departementet vil her presentere resultatene fra rapporteringen for 2008 på følgende områder:

- behandling av kommunale budsjettvedtak
- godkjenning av kommunale låneopptak
- godkjenning av kommunale garantier
- lovlighetskontroll
- klagesaksbehandling i byggesaker

Rapportering fra fylkesmennenes behandling av kommunebudsjetter mv.

Fylkesmannens kontroll med kommunale budsjetter og behandling av kommunale låneopptak er betinget av forhold som er angitt i kommuneloven. Kommunene kan bare stille garanti for bestemte formål i følge kommuneloven § 51. Det er bl.a. ikke adgang til å stille garanti for andres forpliktelser knyttet til næringsvirksomhet. Fylkesmannen skal kontrollere alle garantivedtak over kr 500 000, herunder påse at formålet er lovlig, at kommunene vil ha økonomisk bæreevne til å påta seg forpliktelsen og at det ikke er begått formelle feil.

Fylkesmannen har også i 2008 hatt fokus på å rettlede kommunene om rapportering av KOSTRA-data innen fristen 15. februar. Denne satsingen har gitt resultater. Hele 399 kommuner, som til sammen representerer 98 pst. av landets befolkning, rapporterte innen fristen.

Fylkesmannen har i 2008 hatt ekstra fokus på kommuner i en økonomisk vanskelig situasjon.

Tabell 4.1 Fylkesmannens lovlighetskontroll av kommunebudsjettene 2002–2008

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Budsjetter opphevet	10	19	18	13	9	8	4
Budsjetter opphevet pga. formelle feil	0	2	0	4	1	0	0
Budsjetter opphevet pga. økonomisk innhold	10	17	18	9	8	8	4
Budsjetter opphevet pga. andre årsaker	0	0	0	0	0	0	0

Tabell 4.2 Fylkesmannens behandling av kommunale lånesøknader 2002–2008

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Antall søknader	239	307	313	232	195	148	141
Antall ikke godkjent	9	9	11	12	21	14[1]	14
Antall godkjent	230	298	302	220	174	146	127

[1] I Sogn og Fjordane er det 12 delvedtak som ikke er godkjent.

Tabell 4.3 Fylkesmannens kontroll av kommunale garantivedtak 2002–2008

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Antall garantivedtak	235	246	208	180	170	127	133
Antall godkjente garantivedtak	226	235	200	175	165	125	129
Antall ikke godkjente garantivedtak	9	11	8	5	5	2	4

Lovlighetskontroll

Etter kommuneloven § 59 nr. 1 skal fylkesmannen kontrollere lovligheten av avgjørelser truffet av folkevalgt organ eller av administrasjonen dersom minst tre medlemmer av kommunestyret ber om lovlighetskontroll. Fylkesmannen kan også selv ta initiativ til lovlighetskontroll, jf. kommuneloven § 59 nr. 5. Våren 2009 ble det vedtatt en lovendring som innebærer at også avgjørelser om møter skal holdes for åpne dører, jf. kommuneloven § 31, og at avgjørelser om habilitet kan være gjenstand for lovlighetskontroll etter kommuneloven § 59.

Tabell 4.4 Lovlighetskontroll (antall)

	Alle vedtak til kontroll	Vedtak stadfestet	Vedtak erklært ulovlig	Vedtak etter klage	Vedtak erklært ulovlig etter klage	Vedtak kontrollert etter fylkesmannens initiativ	Vedtak erklært ulovlig behandlet etter initiativ fra fylkesmannen
2001	91	67	24	72	15	19	9
2002	84	57	27	53	9	31	18
2003	97	76	21	84	11	13	10
2004	92	69	23	77	16	15	7
2005	99	85	14	85	8	14	6
2006	96	82	14	65	9	20	5
2007	97	67	30	73	15	24	15
2008	102	62	35	86	25	16	10

Behandling av klage på byggesaker etter plan- og bygningsloven

I 2008 viser tall fra prosjektet systematisk sammenligning (SYSAM) at fylkesmennene behandlet 4481 klagesaker etter plan- og bygningsloven. Andelen klager som ble gitt medhold var 23,5 pst., noe som er en liten økning fra 2007 da 22,7 pst. av klagene ble gitt medhold. Imidlertid viser rapporteringen at antall klager som ble gitt medhold varierer mye mellom embetene, fra 15 til 47 pst.

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid i 2008 var tre måneder, hvilket er det samme som i 2007. Ved utgangen av 2008 var restansen 1773 saker, dvs. 39,6 pst. av totalt antall saker. De store embetene Hordaland, Rogaland, Oslo og Akershus hadde restanser ved årsskiftet 2008–2009 som også i år tilsvarer mer enn 40 pst. av total årsproduksjon. Den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden i de ulike embetene i 2008 varierte fra 1,1 til 6,4 måneder. Ti embeter hadde i 2008 over tre måneders saksbehandlingstid, mot åtte i 2007.

Foreløpige tall fra første tertial 2009 viser en ytterligere økning i saksbehandlingstid og restanser hos flere av embetene, samtidig som andre embeter har en nedgang. Med unntak av Rogaland og Hordaland var det heller ikke i 2008 mange saker relatert til oreigningsloven. For boliglovene ble det behandlet totalt åtte saker.

I forbindelse med de vedtatte endringer i plan- og bygningsloven med forslag til forskrifter om tidsfrister for klagebehandlingen vil det bli vurdert tiltak for å redusere restansene i embetene.

4.4 Sektorovergripende miljøvernpolitikk

Kommunal- og regionaldepartementet vil i 2010 benytte omtrent 86 mill. kr på miljørelaterte tiltak, i hovedsak knyttet til boliger, bomiljø og bygg. Departementets tilknyttede virksomheter Husbanken og Statens bygningstekniske etat er viktige aktører i utøvingen av regjeringens bolig- og bygningspolitikk.

Det er et mål for regjeringen å redusere energibruken i nye og eksisterende boliger og andre bygg. Overgangsperioden for energikravene som ble innført i 2007 gikk ut 1. august 2009. Regjeringen ønsker ytterligere bruk av fornybare energikilder til oppvarming. På denne bakgrunn er det sendt ut et nytt forskriftsforslag om ytterligere skjerping av krav til energiforsyning i bygg. Nye krav skal tre i kraft i 2010. I årene framover vil regjeringen vurdere nye innskjerpinger av energikravene i plan- og bygningsloven.

Kompetansetilskuddet som Husbanken administrerer, er fra 2010 delt i to tilskuddsordninger. Den ene er en ny ordning for tilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet.

Regjeringen har i 2009 lagt fram Bygg for framtida – en ny fireårig miljøhandlingsplan for bolig- og byggsektoren som gjelder for perioden 2009–2012. Samarbeidsprogrammet Byggemiljø, som Kommunal- og regionaldepartementet har med byggenæringen, videreføres for 2010. Programmet skal styrke innsikt og praksis i byggenæringen på miljøvennlige løsninger. Kommunal- og regionaldepartementet vil fortsatt støtte samarbeidsprogrammet Framtidens byer. Husbanken og Statens bygningstekniske etat har ansvar for en rekke oppgaver som bidrar til en mer miljøvennlig bolig- og byggsektor. Husbanken og Statens bygningstekniske etat vil, bl.a. gjennom samarbeidet i Lavenergiprogrammet, stimulere til energieffektivisering og energiomlegging i bygg.

Grønne energikommuner

Grønne energikommuner er et samarbeidsprosjekt mellom Kommunal- og regionaldepartementet, Miljøverndepartementet, Olje- og energidepartementet og KS. 21 kommuner og én fylkeskommune er valgt ut til prosjektet, og disse er knyttet sammen i fem nettverk.

Målet med Grønne energikommuner er å få norske kommuner til å satse på energisparetiltak, bioenergi og å få ned klimagassutslippene. Kommunene som er valgt ut til prosjektet skal gjennom faglig, administrativ og økonomisk støtte i egne nettverk løfte energiplanleggingen til strategisk nivå i kommunene. Erfaringene fra nettverkene skal være inspirasjon og kilde til læring for kommuner over hele landet gjennom læringsnettverkene i Livskraftige kommuner. Deltakerkommunene er nå i gang med å synliggjøre tiltakene og formidle erfaringer opparbeidet så langt i avtaleperioden. Programmet varer til 2010.

Grønn stat, miljø- og samfunnsansvar

Departementet ser det som viktig å integrere miljøhensyn i departementets drift og ha miljøbevisste medarbeidere. Departementet har gjennom flere år arbeidet med tiltak i tilknytning til innkjøp, transport, avfall, bygg og energi. Med dagens bygningsmasse og tekniske infrastruktur er miljøhensyn godt ivaretatt i den tekniske driften i departementet. Departementet vil imidlertid arbeide for å fremme nye tiltak på området. Handlingsplanen for miljø- og samfunnsansvar i offentlig anskaffelser vil også bli ivaretatt i arbeidet.

Husbanken

Husbanken har som mål å være en grønn statsetat. Hammerfestkontoret ble miljøfyrtårnsertifisert i 2007, og de tre sentrale kontorene i Drammen ble sertifisert i 2008. Husbanken har laget en egen miljøpolicy med vekt på å redusere reiseomfanget og å forbedre kildesorteringen og ENØK-tiltakene. Det er gjennomført arbeidsreiseundersøkelser ved de sentrale kontorene i Drammen som viser at kollektivreiser utgjør 74 pst. I 2008 ble det installert videokonferanseutstyr ved alle Husbankens kontorer, noe som har ført til betydelig redusert reisevirksomhet. Til tross for en økning av personale og kontorplasser er avfallsmengden for kontorene i Drammen redusert med nesten 10 pst. fra 2006 til 2008. Samtidig er kildesorteringen utvidet slik at restavfallet er redusert med en tredjepart. Da Husbanken deltok på den internasjonale konferansen World Urban Forum i Kina i 2008 ble det lagt vekt på miljøhensyn i utforming av standen. Materialet som ble delt ut var hovedsaklig trykt i Kina, og veggene var av papp og laget for resirkulering. Husbanken fokuserte også på å formidle elektronisk materiale og å vise til relevante miljø og nettsteder. Våren 2009 lanserte Husbanken elektronisk versjon av nyhetsbrevet «Nytt fra Husbanken» som tidligere ble utgitt i papirversjon. Husbanken har en handlingsplan for 2009 som bl.a. tar sikte på å redusere papirforbruket ytterligere, forbedre kildesorteringen av avfall, legge inn miljøvurderinger ved innkjøp, oppfordre til kollektivtransport ved arbeidsreiser og møtevirksomhet samt å øke bruken av videokonferanseutstyr.

Statens bygningstekniske etat (BE)

Statens bygningstekniske etat er på et overordnet teknisk nivå et kompetansesenter for byggenæringen på miljø- og energiområdet. Internt har etaten gjennomført prosjektet «Grønnere BE» som har fokus på energiforbruk, avfall, innkjøp og reisevirksomhet. Resultatene fra dette arbeidet er videreført i etatens innkjøps- og driftspraksis, og det vurderes å videreføre prosjektet for å integrere nye miljømål i etatens interne drift.

Husleietvistutvalget (HTU)

Husleietvistutvalget ble permanent fra 2009 og det foreslås å opprette kontorer i Bergen og Trondheim i 2010. Husleietvistutvalget vil bli inkludert i rapporteringen for grønn stat, miljø- og samfunnsansvar fra og med 2010.

4.5 Kjønns- og likestillingsperspektivet

Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Kvinner er en prioritert målgruppe i distrikts- og regionalpolitikken. Det er viktig å ta i bruk kvinners kompetanse og ressurser for å opprettholde bosettingen i distriktene og for å øke verdiskapingen i hele landet.

Departementet vil følge opp de konkrete tiltakene i Handlingsplanen for meir entreprenørskap blant kvinner fra 2008 og arbeide for å nå den overordnede målsettingen om at minst 40 pst. av nye entreprenører skal være kvinner innen 2013. En høyere andel av kvinnelige entreprenører vil bidra til mer verdiskaping, større fleksibilitet, mer innovasjon og større omstillingsevne i økonomien.

Kvinner er i dag underrepresentert som mottakere av midler og andre tjenester i forvaltningen av de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene. Departementet har et mål om at 40 pst. av de næringsrettede virkemidlene skal treffe kvinner innen 2013. For å stimulere til mer entreprenørskap blant kvinner og bidra til økt likestilling i forvaltningen av midlene, er det viktig at kjønnsperspektivet er integrert i de generelle virkemidlene. Departementet vil videreføre arbeidet for å øke andelen kvinnelige deltagere i de programmene vi støtter og fortsatt oppfordre fylkeskommunene til å prioritere kvinner innenfor de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene.

Flere kvinner ble mottakere av Innovasjon Norges (IN) virkemidler i 2008, og en større andel av INs virkemidler gikk til kvinner. Andelen nye bedrifter med kvinner som gründer, daglig leder eller styreleder økte i SIVAs programmer i 2008. For nærmere omtale av departementets satsing på kjønn- og likestilling i distrikts- og regionalpolitikken, se omtalen av tverrgående temaer og prioriterte målgrupper under programkategori 13.50.

Programkategori 13.70 Overføringer til kommunesektoren mv.

Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken

Regjeringen er opptatt av å rette opp den skjeve kjønnsrepresentasjonen i norske kommunestyrer. I 1963 utgjorde kvinner bare 6,3 pst. av kommunestyrerepresentantene. I inneværende periode utgjør de 37,5 pst. Bare 23 pst. av landets ordførere er kvinner. Utviklingen i retning av lik representasjon av kvinner og menn i kommunestyrene har imidlertid gått sakte de siste årene, og det kan tyde på en stagnasjon i likestillingsutviklingen i lokalpolitikken.

For å få en mer balansert representasjon av kvinner og menn til kommunestyrene har departementet satt i gang prosjektet Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken. Departementet bruker om lag 20 mill. kr på satsingen som strekker seg over hele valgperioden, fra høsten 2007 til og med 2011.

Syv kommuner og fire kommunenettverk, til sammen 22 kommuner, er utvalgt på bakgrunn av søknader der de har skissert ulike tiltak for å rette opp den skjeve kjønnsbalansen i sine kommunestyrer. Tiltakene i «utstillingskommunene» spenner vidt og retter seg både mot partiene og måten rekrutteringen og utvelgelsen skjer på, mot arbeidsvilkårene til de folkevalgte, mot å synliggjøre kvinnelige politikere i lokalmedia og mot kvinnene selv og deres villighet til å stille til valg. Variasjonen gjør det mulig å få vurdert mange ulike tiltak samtidig som disse kommunene samlet vil skille seg ut fra resten av Kommune-Norge ved å ha egne prosjekter for å bedre kjønnsbalansen.

Tiltakene og hvilke effekter disse har på kjønnsrepresentasjonen vil bli evaluert av en gruppe lokaldemokratiforskere ved Rokkansenteret ved Universitetet i Bergen, nettopp for å systematisere erfaringene med tanke på læring og spredning til resten av Kommune-Norge. Videre skal Rokkansenteret se nærmere på kvinnerepresentasjonen over tid og peke på mulige forklaringer på hvorfor kvinner er underrepresenterte i lokalpolitikken. I den forbindelse skal det gjennomføres en undersøkelse av partienes nominasjonskomiteer, en undersøkelse av kommunenes konstitueringsprosesser og en motivasjonsundersøkelse som omfatter både velgere og sittende kommunestyrerepresentanter. Målet med satsingen er at kvinnerepresentasjonen blir vesentlig styrket samt at resultatene kommer raskt.

Kjønnsrepresentasjon i kommunale aksjeselskaper

Departementet fremmet våren 2009 Ot.prp. nr. 57 (2008–2009) Om lov om endringer i lov av 25. september 1992 nr. 107 om kommuner og fylkeskommuner (kjønnsbalanse i styrene i aksjeselskaper som er eid av kommuner) med forslag til nye regler i kommuneloven som pålegger aksjeselskaper med en kommunal eierandel på 2/3 eller mer å ha jevn kjønnsmessig balanse i sine styrer. Lovendringene er vedtatt av Stortinget og departementet tar sikte på ikrafttredelse 1. januar 2010, med en overgangsperiode på to år for selskaper som er stiftet før lovendringene trådte i kraft.

Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Statens bygningstekniske etat har en jevn kjønnsbalanse. I Husbanken og Husleietvistutvalget er det overvekt av kvinner. Husbanken og Statens bygningstekniske etats rapportering til departementet skal være fordelt på kvinner og menn i den grad dette er relevant. Dette gjelder årsmeldinger, tertialrapporter mv.

Byggenæringen er sterkt mannsdominert både blant ledere og andre ansatte. Bare én av ti ledere i bygge- og anleggsnæringen er kvinne. Arkitektbransjen har en vesentlig høyere andel kvinnelige ledere, mens øvrige bransjer samlet sett har en lavere andel kvinnelige ledere. Byggekostnadsprogrammet, det femårige samarbeidsprogrammet mellom staten og byggenæringen, har kartlagt andelen kvinner og holdningene til kvinnelige ledere blant bedriftsledere i næringen over de siste tre årene. Det er få tegn til at utviklingen går raskt i riktig retning. Byggekostnadsprogrammet har bl.a. støttet prosjektet Kunnskapsringen, et mentorprogram for utvikling av kvinnelige ledere i byggenæringen. Prosjektet har gjennomført to ettårsprogrammer hvor totalt mer enn 40 kvinner har deltatt. Opplegget har vært meget vellykket og det arbeides for at mentorprogrammet skal videreføres på permanent basis. Mer informasjon om Byggekostnadsprogrammets prosjekter er tilgjengelig på www.byggekostnader.no.

4.6 Oversikt over bemanningen

Tabell 4.5 Ansatte etter kjønn, tjenesteforhold og institusjon per 1. mars 2009

	Totalt		Menn				Kvinner			
Virksomhet	Ansatte	Årsverk	I alt	Heltidsansatte	Deltidsansatte	Årsverk	I alt	Heltidsansatte	Deltidsansatte	Årsverk
Kommunal- og regionaldepartementet	180	174	72	69	3	71	108	88	20	104
Statens bygningstekniske etat	59	58	29	27	2	28	30	29	1	30
Husbanken	349	336	138	129	9	136	211	177	34	200
Husleietvistutvalget	6	6	1	1	0	1	5	3	2	5
Kompetansesenter for distriktsutvikling	10	10	5	5	0	5	5	5	0	5

Kilde: Statens sentrale tjenestemannsregister

4.7 Garantiansvar under Kommunal- og regionaldepartementet

Tabell 4.6 Oversikt over garantiansvar per 31. desember 2008

(i 1 000 kr)

	Samlet garantiansvar per 31.12.2007	Endring i 2008	Samlet garantiansvar per 31.12.2008
Kommunalbanken AS – innlån	5 837 700	3 337 700	2 500 000
Husbanken – SIFBO-lån	12	12	0
Sum	5 837 712	3 337 712	2 500 000

Garantier under Kommunalbanken AS

Etter omdanningen av Norges Kommunalbank til aksjeselskap i 1999 tar Kommunalbanken opp nye lån uten statsgaranti. Statsgarantien opprettholdes for lån opptatt før omdanningen. Garantiansvaret reduseres gradvis etter hvert som eldre lån nedbetales. Ved utgangen av 2008 var garantiansvaret på 2,5 mrd. kr.

Garantier knyttet til tidligere SIFBO-lån

Husbanken overtok i 1992 forvaltningen av utleieboliger, inngåtte lån og garantier fra det tidligere Selskapet for innvandrer- og flyktningboliger (SIFBO). Det samlede garantiansvaret var på 78 mill. kr da Husbanken overtok. Så godt som alle utleieboligene er solgt, og inngåtte lån og garantier skal forvaltes inntil innfrielse.

Garantiansvaret ble redusert med kr 12 000 i 2008 og var ved inngangen til 2009 på kr 0. Ordningen er avsluttet, og det siste SIFBO-lånet med statlig garantiansvar ble gjort opp 8. oktober 2008.

Kommunal- og regionaldepartementet

t i l r å r :

1. I Prop. 1 S om statsbudsjettet for år 2010 føres opp de summene som er nevnt i et fremlagt forslag:

a.	Sum utgifter under kap. 500–587, 2412	Kr	110 658 740 000
b.	Sum inntekter under kap. 3500–3587, 5312, 5316, 5615–5616	Kr	13 137 530 000

Forslag til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2010, kapitlene 500–587, 2412, 3500–3587, 5312, 5316, 5615–5616

I
Utgifter:

Kap.	Post		Kroner	Kroner
		Administrasjon m.m.		
500		Kommunal- og regionaldepartementet		
	01	Driftsutgifter	142 800 000	
	21	Spesielle forsknings- og utrednings-oppdrag, *kan overføres*	9 000 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlike-hold, *kan overføres*	1 000 000	
	50	Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd	11 500 000	164 300 000
502		Valgutgifter		
	01	Driftsutgifter	12 400 000	12 400 000
		Sum Administrasjon m.m.		176 700 000
		Distrikts- og regionalpolitikk		
551		Regional utvikling og nyskaping		
	60	Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	1 488 800 000	
	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeids-giveravgift, *kan overføres*	674 400 000	
	71	Nordområdetiltak, *kan overføres*	50 000 000	2 213 200 000
552		Nasjonalt samarbeid for regional utvikling		
	21	Kunnskapsutvikling, informasjon, mv., *kan overføres*	11 400 000	
	72	Nasjonale tiltak for regional utvikling, *kan overføres*	428 500 000	439 900 000
554		Kompetansesenter for distriktsutvikling		
	01	Driftsutgifter	26 000 000	26 000 000
		Sum Distrikts- og regionalpolitikk		2 679 100 000
		Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.		
571		Rammetilskudd til kommuner		
	21	Kunnskapsutvikling og drift av inntekts-systemet, *kan overføres*	8 300 000	
	60	Innbyggertilskudd	50 600 896 000	
	61	Distriktstilskudd Sør-Norge	329 278 000	
	62	Nord-Norge- og Namdalstilskudd	1 441 246 000	
	63	Småkommunetilskudd	1 017 153 000	

Kap.	Post		Kroner	Kroner
	64	Skjønnstilskudd, *kan nyttes under kap. 572, post 64*	1 731 000 000	
	66	Veksttilskudd	189 300 000	55 317 173 000
572		Rammetilskudd til fylkeskommuner		
	60	Innbyggertilskudd	24 652 511 000	
	62	Nord-Norge-tilskudd	517 974 000	
	64	Skjønnstilskudd, *kan nyttes under kap. 571, post 64*	405 000 000	
	65	Tilskudd til barnevern/hovedstads-tilskudd	785 182 000	26 360 667 000
575		Ressurskrevende tjenester		
	60	Toppfinansieringsordning, *overslagsbevilgning*	4 350 000 000	4 350 000 000
		Sum Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.		86 027 840 000
		Bolig, bomiljø og bygg		
580		Bostøtte		
	70	Bostøtte, *overslagsbevilgning*	3 592 200 000	3 592 200 000
581		Bolig- og bomiljøtiltak		
	21	Kunnskapsutvikling og -formidling	5 100 000	
	61	Husleietilskudd	20 000 000	
	74	Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, *kan overføres*	43 000 000	
	75	Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger, *kan overføres*	897 600 000	
	77	Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, *kan overføres*	9 900 000	
	78	Boligsosialt kompetansetilskudd, *kan overføres*	79 300 000	1 054 900 000
582		Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg		
	60	Rentekompensasjon - skole- og svømmeanlegg, *kan overføres*	485 300 000	
	61	Rentekompensasjon - kirkebygg, *kan overføres*	69 100 000	554 400 000
585		Husleietvistutvalget		
	01	Driftsutgifter	15 100 000	15 100 000
586		Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser		
	63	Tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag	1 211 100 000	
	64	Investeringstilskudd, *kan overføres*	901 250 000	2 112 350 000
587		Statens bygningstekniske etat		
	01	Driftsutgifter	54 100 000	

Kap.	Post		Kroner	Kroner
	22	Kunnskapsutvikling og informasjons-formidling	17 000 000	71 100 000
		Sum Bolig, bomiljø og bygg		7 400 050 000
		Statsbankene		
2412		Husbanken		
	01	Driftsutgifter	308 550 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlike-hold, *kan overføres*	15 400 000	
	71	Tap på utlånsvirksomhet	25 000 000	
	72	Rentestøtte	18 000 000	
	90	Lån fra Husbanken, *overslagsbevilgning*	14 008 100 000	14 375 050 000
		Sum Statsbankene		14 375 050 000
		Sum departementets utgifter		110 658 740 000

Inntekter:

Kap.	Post		Kroner	Kroner
		Kommunal- og regionaldepartementet		
3585		Husleietvistutvalget		
	01	Gebyrer	630 000	630 000
3587		Statens bygningstekniske etat		
	04	Gebyrer, sentral godkjenning foretak	28 700 000	28 700 000
		Sum Kommunal- og regional-departementet		29 330 000
		Ymse inntekter		
5312		Husbanken		
	01	Gebyrer m.m.	19 400 000	
	90	Avdrag	8 964 400 000	8 983 800 000
5316		Kommunalbanken AS		
	70	Garantiprovisjon	500 000	500 000
		Sum Ymse inntekter		8 984 300 000
		Renter og utbytte mv.		
5615		Husbanken		
	80	Renter	3 856 700 000	3 856 700 000
5616		Aksjeutbytte i Kommunalbanken AS		
	85	Aksjeutbytte	267 200 000	267 200 000
		Sum Renter og utbytte mv.		4 123 900 000
		Sum departementets inntekter		13 137 530 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II
Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2010 kan:

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 500 post 01	kap. 3500 post 01
kap. 554 post 01	kap. 3554 post 01
kap. 585 post 01	kap. 3585 post 01
kap. 587 post 01	kap. 3587 post 04
kap. 2412 post 01	kap. 5312 post 01

III
Forskudd på rammetilskudd

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i statsbudsjettet for 2010 kan utgiftsføre uten bevilgning:

1. inntil 300 mill. kroner på kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 90 Forskudd på rammetilskudd som forskudd på rammetilskudd for 2011 til kommuner.
2. inntil 50 mill. kroner på kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner, post 90 Forskudd på rammetilskudd som forskudd på rammetilskudd for 2011 til fylkeskommuner.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

IV
Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2010 kan gi tilsagn om tilskudd ut over gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
551		Regional utvikling og nyskaping	
	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	100,0 mill. kroner
581		Bolig- og bomiljøtiltak	
	75	Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger	333,9 mill. kroner
	77	Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet	23,1 mill. kroner
	78	Boligsosialt kompetansetilskudd	72,0 mill. kroner
586		Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser	
	64	Investeringstilskudd	1 715,3 mill. kroner

V
Husbankens låneramme

Stortinget samtykker i at Husbanken i 2010 kan gi tilsagn om lån for 15 mrd. kroner. Lånene vil bli utbetalt i 2010 og senere år.

VI
Investeringsramme skole- og svømmeanlegg

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2010 kan gi nye tilsagn om rentekompensasjon tilsvarende en investeringsramme på 2 mrd. kroner over kap. 582, post 60 Rentekompensasjon - skole- og svømmeanlegg

Andre fullmakter

VII
Garantiprovisjon fra Kommunalbanken AS

Stortinget samtykker i at Kommunalbanken AS i 2010 betaler en provisjon på statsgarantien på 0,1 prosent av bankens lån opptatt før 1. november 1999.

VIII
Regulering av inngående balanse i Husbanken

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet som en overgangsordning ved omlegging til føring av opptjente renter basert på kalenderåret for statlige utlån, kan regulere inngående balanse i kapitalregnskapet for utlån gjennom Husbanken pr. 1.1.2010 mot konto for forskyvning i balansen, tilsvarende totale utlån til kundene basert på endrede føringsprinsipper.

IX
Avvikling av Husbankens grunnfond og risikofond

Stortinget samtykker i at Husbankens grunnfond og risikofond, slik de fremkommer i kapitalregnskapet pr. 31.12.2009, kan avvikles og reguleres mot konto for forskyvning i balansen pr. 1.1.2010.

Vedlegg 1

Bakgrunnsmateriale for budsjettforslaget under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

1 Omtale av tiltak innenfor den brede distriktspolitikken

Innledning

Omtalen skal vise statlig innsats og tiltak over tid som er viktige med tanke på å nå distrikts- og regionalpolitiske mål. Utvalget av tiltak og ordninger er basert på en kartlegging av relevante statlige tiltak.

Det gis en oversikt over tiltak som i hovedsak er knyttet til det distriktspolitiske virkeområdet. Videre gis det en oversikt over viktige ordninger som bare gjelder i Finnmark og Nord-Troms.

En rekke statlige ordninger som dekker hele landet er også viktige for å nå de distrikts- og regionalpolitiske målene. Det gjelder f.eks. vegtiltak, høyere utdanning, FoU, arbeidsmarkedstiltak og overføringer til kommunene. Disse er likevel ikke tatt med i oversikten da det er problematisk å skille ut distrikts- og regionalpolitiske deler fra helheten. Nærings- og handelsdepartementets midler til Innovasjon Norge er ikke tatt med i oversikten fordi de ikke har distrikts- eller regionalpolitiske formål.

For 2010 foreslår regjeringen at det bevilges 2 679,1 mill. kr under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk. Dette må ses i sammenheng med omfanget av den brede distriktspolitikken som for 2010 beløper seg til 32 918,5 mill. kr, jf. oversikten nedenfor.

De omtalte tiltakene er delt i to kategorier:

- Kategori A: Tiltak og ordninger som har distriktspolitiske mål som begrunnelse, eller som favoriserer distriktsområder utover kompensasjon for å oppnå like tilbud.
- Kategori B: Tiltak og ordninger som skal utjevne og kompensere for å oppnå like resultater mellom grupper og områder eller som er lokalisert til distriktsområder på grunn av gitte forhold og er særlig viktige for næringsutvikling, sysselsetting, lokal økonomi eller bosetting. Under kategori B er bare tiltak med bevilgninger på over 10 mill. kr tatt med.

Spesielle tiltak for Finnmark og Nord-Troms

Tabell 1.1 viser en oversikt over viktige ordninger som bare gjelder for Finnmark og Nord-Troms, den såkalte tiltakssonen. De viktigste ordningene er innenfor skatte- og avgiftspolitikken. To andre store ordninger er ettergivelse av utdanningslån og tillegg i barnetrygden. Den mest omfattende ordningen i Finnmark og Nord-Troms er fritaket for arbeidsgiveravgift, men dette kommer inn under den samlede summen for differensiert arbeidsgiveravgift i tabell 1.2.

På flere politikkområder er det etablert særordninger for Nord-Norge. Dette kommer i tillegg til de ordningene som er presentert i tabell 1.1 (se tabell 1.3). Innenfor flere sektorer er dessuten Nord-Norge gitt spesiell prioritet ved disponeringen av ordinære virkemidler. Landsdelen er også prioritert ved bruken av de distriktspolitiske virkemidlene under Kommunal- og regionaldepartementet.

Tabell 1.1 Spesielle tiltak for Finnmark og Nord-Troms

(i 1 000 kr)

Politikkområde	Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2008	Budsjett 2009	Forslag 2010
Økonomisk politikk	Lavere skatt på vanlig inntekt	FIN	A	inntektstap	395 000	425 000	440 000
	Særskilt fradrag i vanlig inntekt	FIN	A	inntektstap	250 000	250 000	250 000
	Ingen el-avgift på forbruk i Finnmark og Nord-Troms	FIN	A	inntektstap	165 000	170 000	175 000
	Lavere toppskatt for Finnmark og Nord-Troms	FIN	A	inntektstap	30 000	30 000	31 000
	Fradrag i positiv næringsinntekt for skiferdrivere i Finnmark og Nord-Troms	FIN	A	inntektstap	1 600	1 600	1 600
Nærings-politikk	Reindriftsforvaltning – Omstillingstiltak i indre Finnmark	LMD	B	1147/71	8 435	10 304	10 304
	Omstillingstilskudd til Sør-Varanger	NHD	B	938/71	3 500	1 000	1 000
Utdanning og forskning	Ettergivelse av utdanningslån	KD	A	2410/73	105 637	103 700	115 600
Oppvekst og omsorg	Særskilt tillegg til barnetrygden[1]	BLD	A	0845/70	82 100	81 000	79 500
	Lønnstillegg for førskolelærere i Finnmark og Nord-Troms	KD	A	231/60	530	600	750
Levekår, miljøvern og offentlige tjenester	Rettshjelpskontor i indre Finnmark[2]	JD	A	470/72	1 304	1 352	1 352
	Distribusjonstilskudd til aviser i Finnmark	KKD	A	335/77	1 743	1 743	1 799

[1] Tallene inkluderer ikke Svalbardtillegget. Dette utgjør 1,4 mill. kr for regnskapet i 2008, 1,1 mill. kr for saldert budsjett 2009 og 1,8 mill. kr for forslag 2010.

[2] Beløpet for 2010 vil bli prisjustert.

Økonomisk politikk

Gjeninnføringen av differensiert arbeidsgiveravgift f.o.m. 2007 fører til at de kompenserende tiltakene reduseres vesentlig.

Tabell 1.2 Differensiert arbeidsgiveravgift og kompenserende tiltak

(i 1 000 kr)

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2008	Budsjett 2009	Forslag 2010
Differensiert arbeidsgiveravgift i privat sektor	FIN	A	inntektstap	6 165 000	6 410 000	6 635 000
Differensiert arbeidsgiveravgift i offentlig sektor[1]	FIN	A	inntektstap	3 810 000	3 960 000	4 100 000
Kompensasjon i kommunesektoren der differensiert arbeidsgiveravgift ikke er gjeninnført	KRD	A	571/64	327 127	343 483	356 400
			572/64	58 399	61 319	63 600
Næringsrettede midler til regional utvikling	KRD	A	551/61	663 750	631 600	674 400

[1] Beregninger av avgiftsfordelen i 2008, 2009 og 2010 er basert på framskrevne 2007-tall. Beregningene er basert på vilkåret om at bostedet til arbeidstakeren legges til grunn ved beregning av arbeidsgiveravgiften. SSB arbeider med å etablere en statistikk basert på arbeidstakerens arbeidssted.

Tabell 1.3 viser fordelen av fritak for merverdiavgift på strøm, av småkommunetilskuddet, distriktstilskuddet og Nord-Norge-tilskuddet og av regionaltilskuddet i kommuneøkonomien. For nærmere beskrivelse av postene under kap. 571 og kap. 572, se omtale under programkategori 13.70.

Tabell 1.3 Fritak for merverdiavgift på strøm i Nord-Norge, småkommunetilskuddet, distriktstilskuddet og Nord-Norgetilskuddet, i-tilskuddet og regionaltilskuddet

(i 1 000 kr)

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2008	Budsjett 2009	Forslag 2010
0-sats for merverdiavgift ved forbruk av elektrisk kraft og energi fra andre fornybare energikilder i Nord-Norge	FIN	A	inntektstap	730 000	760 000	780 000
Rammetilskudd til kommunene, småkommunetilskuddet (tidligere regionaltilskudd)	KRD	A	571/63	855 763	964 791	1 017 153
Rammetilskudd til kommunene distriktstilskudd Sør-Norge	KRD	A	571/61	0	310 661	329 278
Rammetilskudd til kommunene i Nord-Norge og Namdal/ fylkeskommunene i Nord-Norge			571/62	1 269 995	1 384 069	1 441 246
	KRD	A	572/62	479 509	500 791	517 974

Næringspolitikk

Størstedelen av tabell 1.4 viser en rekke tilskuddsordninger til landbruket. Viktige tiltak rettet mot fiskerinæringen er også tatt med.

Landbruk er tradisjonelt en av de viktigste næringene i distriktene. I de årlige jordbruksoppgjørene blir det forhandlet om størrelsen på tilskuddene til landbruket. En del tilskudd innenfor landbruket har distriktspolitisk begrunnelse, f.eks. pristilskudd for melk og distrikts- og kvalitetstilskudd for frukt, bær, veksthusgrønnsaker og poteter. Disse tilskuddene går derfor inn under kategori A.

Tabell 1.4 Næringspolitikk

(i 1 000 kr)

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2008	Budsjett 2009	Forslag 2010
Pristilskudd melk	LMD	A	1150/73	508 784	551 400	562 100
Distrikts- og kvalitetstilskudd for frukt, bær, veksthusgrønnsaker og poteter	LMD	A	1150/73	52 142	61 000	63 000
Pristilskudd kjøtt	LMD	A	1150/73	735 726	711 500	660 800
Distriktstilskudd egg	LMD	A	1150/73	6 249	6 700	7 500
Driftstilskudd melkeproduksjon	LMD	B	1150/74	1 025 394	985 200	1 104 000
Tilskudd til husdyr	LMD	B	1150/74	1 878 696	2 161 100	2 186 000
Tilskudd til norsk ull	LMD	B	1150/73	154 526	145 200	142 000
Tilskudd til avløsning for ferie og fritid	LMD	B	1150/78	1 077 243	1 112 619	1 121 269
Tilskudd til areal og kulturlandskap	LMD	B	1150/74	3 152 656	3 121 419	3 099 319
Frakttilskudd	LMD	B	1150/73	206 347	222 600	246 200
Reindriftsavtalen	LMD	B	1151	108 583	97 000	101 000
Fradrag i positiv næringsinntekt for reindrift	FIN	B	inntektstap	7 600	11 600	11 600
Miljøtiltak	LMD	B	1150/50	140 000	134 000	130 000
Tilskudd til inseminering (veterinærreiser) og avlsorganisasjoner	LMD	B	1150/77	82 370	86 070	86 570
Tilskudd til pelsdyrfôrlag	LMD	B	1150/77	23 200	23 200	23 200
Tilskudd til regionale miljøprogram	LMD	B	1150/74	385 644	390 000	410 000
Bygdeutvikling	LMD	B	1150/50	380 000	400 000	418 000
Skogbruk og bioenergi	LMD	B	1150/50	190 000	193 000	218 000
Administrasjonsstøtte for distriktsrettede såkornfond	NHD	B	2421/78	3 499	3 700	3 700
Egenkapital SIVA	NHD	B	2426/95	0	0	200 000
Føringstilskudd[1]	FKD	A	1050/75	35 130	41 600	
Garantilott[1]	FKD	B	1050/75	2 500	5 000[2]	
Tilskudd til strukturtiltak for kapasitetstilpasning i fiskeflåten[3]	FKD	B	1050/76	34 474		
Etablererstipend	FKD	B	1050/76		7 500	7 500
Nyanlegg og større vedlikehold av fiskerihavneanlegg	FKD	B	1062/30	322 031	398 100	458 850
Tilskudd til fiskerihavneutbygging	FKD	B	1062/60	33 021	30 800	31 800
Marint verdiskapingsprogram	FKD	B	2415/75	51 281	75 000	75 000[4]

1 Fordeling av bevilgningen på kap. 1050, post 75 Tilskudd til næringstiltak i fiskeriene blir gjort av Fiskeri- og kystdepartementet tidlig i 2010.

2 Regelverket ble endret i juni 2009. Endringene medfører bl.a. økte satser og er midlertidig gjort gjeldende ut 2009.

3 Kap. 1050, post 76 er avviklet som tilskudd til strukturtiltak for kapasitetstilpasning i fiskeflåten. F.o.m. 2009 er posten benyttet til etablererstipend.

4 For kap. 2415, post 75 Marint verdiskapingsprogram er deler av rammen til programmet innrettet mot å styrke marint næringsliv i områder med særlige omstillingsbehov. I 2009 ble det, som del av regjeringens tiltakspakke, bevilget 8 mill. kr til føringstilskudd og mottaksstasjoner over denne posten.

Infrastruktur

Tabell 1.5 omfatter flere tiltak som skal medvirke til å redusere ekstrakostnader som følger av avstandsulemper. I tillegg til tiltakene omtalt i tabellen er samferdselsbudsjettet generelt, særlig riksvegsbevilgningene, et vesentlig virkemiddel for å redusere distriktenes avstandsulemper.

Tabell 1.5 Infrastruktur

(i 1 000 kr)

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2008	Budsjett 2009	Forslag 2010
Kjøp av innenlandske flyruter	SD	B	1310/70	508 800	574 300	629 200
Særskilte tilskudd til transporttiltak (for bedre kollektivtransport i distriktene)	SD	B	1330/60	18 800	21 000	21 500
Rassikring	SD	B	1320/31	338 300	502 500	850 000
Kjøp av sjøtransporttjenester på strekningen Bergen - Kirkenes (sikrer daglige helårige transporttilbud)	SD	B	1330/70	412 100	319 300	298 000
Kompensasjon til distriktene for forskjeller i drivstoffpriser	SD	B	1330/75			20 000
Statlig kjøp av ulønnsomme post- og banktjenester	SD	B	1370/70		518 000	497 000
Tilskudd til utjevning av overføringstariff	OED	B	1820/73	30 000	60 000	60 000
Tilskudd til strømforsyning	OED	B	1820/71		33 000	33 000
Prosjektilskudd til digital fornying i kommunene	FAD	B	1521/60		60 000	
Bredbåndsutbygging[1]	FAD	B	1560/50	10 150		

[1] I tillegg har Fornyings- og administrasjonsdepartementet i 2008 satt av 20 mill. kr til bredbåndsbygging fra egen budsjettramme.

Helse, oppvekst og omsorg

Viktige tiltak er tilskudd som skal medvirke til å styrke stabiliteten og rekrutteringen til allmennlegetjenesten og andre helsetjenester i distriktene. I tillegg blir det gitt egne tilskudd til apotek i utkantkommuner for å sikre tilgang på medisiner.

Det overordnede helsepolitiske målet er at helsetjenestetilbudet skal være likeverdig uavhengig av bosted, alder, kjønn og sosial status. Dette blir sikret gjennom midler til spesialisthelsetjenesten og gjennom kommuneøkonomisystemet.

Tabell 1.6 Helse, oppvekst og omsorg

(i 1 000 kr)

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2008	Budsjett 2009	Forslag 2010
Tilskudd til apotek[1]	HOD	B	0751/70	4 754	7 000	
Forsøk og utvikling i primærhelsetjenesten[2, 3]	HOD	B	0762/21 0762/70	6 960	7 550	7 800
Forsøks- og utviklingstiltak innen tannhelsetjenesten[4]	HOD	B	0770/21 0770/70	25 566	19 583	20 950
Fraktrefusjonsordning for legemidler[1]	HOD	B	0751/70	17 564	17 500	

1 Beløpet for 2010 avklares i tildelingsbrev.

2 Tiltakene er blitt flyttet fra kap. 724 Helsepersonell og tilskudd til personelltiltak, til kap. 762 Primærhelsetjeneste.

3 Tallene er endret fra tidligere år. Etter en ny vurdering regnes ikke lenger kurs i nasjonale fag etter tilleggsfagforskriften for å oppnå autorisasjon som helsepersonell som et slikt tiltak.

4 Budsjettkapitlet er flyttet fra kap. 727 til. kap. 770.

Levekår, offentlige tjenester og miljøvern

Ordningene som vises i tabell 1.7 er i hovedsak knyttet til kulturtilbudet i distriktene og i landsdeler utenfor det sentrale Østlandet, men gjelder også offentlige tjenester som arbeidsmarkedstiltak, ungdomstiltak og miljøverntiltak.

Generelle landsdekkende ordninger, som arbeidsmarkedstiltak, er ikke tatt med i denne oversikten.

Tabell 1.7 Levekår, offentlige tjenester og miljøvern

(i 1 000 kr)

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2008	Budsjett 2009	Forslag 2010
Landsdelsmusikere i Nord-Norge	KKD	A	323/74	14 163	16 163	17 163
Det nasjonale museumsnettverket[1]	KKD	B	328/70	636 178	743 691	807 309
Rikskonsertene[2]	KKD	B	323/01	137 465	156 942	159 297
Riksteatret	KKD	B	324/01	135 095	57 938	58 711
	KKD	B	324/21		59 624	66 101
Musikk- og scenekunstformål: region-, landsdels- og knutepunktinstitusjoner[3]	KKD	B	323/71	156 790	174 992	219 154
	KKD	B	323/72	52 120	60 795	64 409
	KKD	B	324/71	255 175	278 175	307 029
	KKD	B	324/72	2 550	2 662	3 512
Billedkunst, museumsformål og knutepunktinstitusjoner[1]	KKD	B	322/72	3 595	4 745	5 198
Prosjekt for å stimulere til økt deltakelse i samfunnsdebatt og økt valgdeltakelse blant unge	KKD	B	335/73		1 000	1 000
Erstatning for beitedyr tatt av rovvilt	MD	B	1427/72	104 755	116 895	116 895
Forebyggende og konfliktdempende tiltak i rovviltforvaltningen	MD	B	1427/73	60 506	80 500	75 000
Tilskudd til kalking og lokale fiskeformål	MD	B	1427/70	86 895	88 000	88 000
Verdiskaping på kulturminneområdet	MD	B	1429/77	12 680	18 400	18 400
Midler til desentralisert utdanning[4]	KD	A/B	271/50[5]	225	225	
	KD	A/B	275/50[5 6]	23 653	23 653	
	KD	A/B	275/70[5]	322	322	
	KD	A/B	260/50			54 189
	KD	A/B	260/70			2 797
	KD	A/B	281/01[7]	19 700	45 976	26 467

1 Fra 2006 er syv kunstmuseer overført fra kap. 322, post 72 og kap. 328, post 70 og inngår i Det nasjonale museumsnettverket sammen med tre museer/knutepunktinstitusjoner som før 2004 stod under kap. 328, post 72. Én institusjon gjenstår under kap. 322, post 72: Nordnorsk kunstnersenter.

2 I budsjett 2009 gjelder realøkning på kr 11 100 innfasing av midler til skolekonsertene som tidligere ble tildelt gjennom spillemidlene.

3 Fra 2008 er én knutepunktinstitusjon også under kap. 324, post 72.

4 I 2006 ble det bevilget 16,7 mill. kr til desentralisert utdanning. Midlene har blitt videreført og lagt inn i rammen til institusjonene. Av disse ligger kr 300 000 på kap. 281, post 1 til høyskolestiftelsen i Kongsvinger. Fra før ligger det 7,8 mill. kr i budsjettrammen til statlige høyskoler i Nord-Norge til dekning av merkostnader knyttet til desentraliserte studietilbud.

5 Budsjettkapitlene er flyttet fra kap. 271 og kap. 275 til kap. 260.

6 7,8 mill. kr var ikke medregnet i oversikten for 2008.

7 I St.prp. nr. 67 (2008–2009) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2009 bevilget regjeringen om lag 18,3 mill. kr til desentralisert utdanning og etter- og videreutdanning over kap. 281 post 1. Tildelingen økes til om lag 36,6 mill. kr i 2010, hvorav om lag 32,8 mill. kr fordeles over kap. 260 post 50 og post 70, mens resterende 3,8 mill. kr vil bli fordelt over kap. 281 post 1.

2 Rapporter fra fylkeskommunene for 2008 om bruken av midlene på kap. 551, postene 60, 61 og 64

Her gis det utdrag fra rapporteringen fra fylkeskommunene om bruken av midlene på kap. 551, postene 60, 61 og 64.

Rapport fra Østfold fylkeskommune

Fordelingen av midlene er vedtatt i fylkesutvalget og inngår som del av den regionale utviklingsplanen i fylkeskommunen. Hovedutfordringer i Østfold er å styrke eksisterende arbeidsplasser, opprettholde et variert næringsgrunnlag, fornyelse og omstilling i næringslivet, miljø, økende alder i befolkningen og negativ utvikling i omsorgsraten samt dårlige levekår som krever innsats for å heve utdanningsnivået i tillegg til å utvikle gode boområder. Blant mål og strategier nevnes følgende:

- økt verdiskapning og konkurransekraft for å styrke økonomi og sysselsetting
- sikker tilgang til energi/gass
- utvikling av landbruksbasert verdiskaping, reiseliv og opplevelsesnæringene
- høyne det generelle kompetansenivået i Østfold til minst gjennomsnittet for landet
- øke kompetansen innenfor nyskaping og innovasjon
- gi opplæringstilbud som optimaliserer læring og ivaretar næringslivets og offentlig virksomhets behov for kompetent arbeidskraft

Østfold fikk tildelt 18,82 mill. kr over kap. 551, post 60 og 0,56 mill. kr over kap. 551, post 61. Fylkeskommunen deltar i Interreg IVA Sverige-Norge og Øresund-Kattegat-Skagerrak med 9,35 mill. kr.

Innovasjon Norge forvaltet om lag 7 mill. kr, inkl. overføringer fra tidligere år. FoU-basert næringsutvikling var sentralt og nyskaping og kompetansetiltak var prioritert framfor rene fysiske investeringer. Det ble tildelt etablererstipend for 4,22 mill. kr og 2,84 mill. kr til næringsutvikling i distriktene. For etablererstipend var kvinneandelen 34 pst. og ungdomsandelen 51 pst.

Midlene til kommunale næringsfond ble fordelt med 100 000 kr hver til Rømskog, Marker og Aremark samt med 1,05 mill. kr til utviklingsavtalen mellom fylkeskommunen og de tre kommunene. Kompetanseoffensiven Østfold 2015 skal bidra til et robust og bærekraftig næringsliv gjennom å tilføre kompetent arbeidskraft og legge til rette for nyskaping og innovasjon. 2,5 mill. kr er bl.a. fordelt på VRI, kvinnelig entreprenørskap, etablererkurs og arbeid med FoU-strategi. Bredbåndsmidlene over kap. 551, post 61 ble fordelt til Marker og Rømskog.

Rapport fra Akershus fylkeskommune

Disponeringen av midlene er basert på fylkeskommunens strategier for arbeid med næringsutvikling vedtatt av fylkestinget. Oslo kommune og Akershus fylkeskommune samarbeider om Regionalt innovasjonsprogram for Oslo og Akershus. Programmet har tre innsatsområder: entreprenørskap, næringsklynger og internasjonal profilering.

Politikken skal gjennomføres i regionalt partnerskap. Næringslivets rekrutteringssituasjon skal bedres gjennom samarbeid med utdanningsinstitusjoner.

Målet er å utvikle kunnskapsbaserte næringsmiljøer og øke hovedstadsregionens betydning for utvikling av kunnskapsnæringene i landet. Strategiene for dette er bedre utnyttelse av kompetanse i FoU-miljøene for næringslivet, kommersialisering av forskningsresultater og profilering av regionen internasjonalt for å tiltrekke utenlandske investeringer.

Akershus fikk tildelt en ramme på 16,44 mill. kr inkl. midler til Interreg IVA, over kap. 551, post 60.

I 2008 innvilget Innovasjon Norge (IN) 23 etablererstipend til seks kvinner og 17 menn, totalt 5,5 mill. kr. Prosjekter med nyskaping, vekstpotensial og internasjonale markeder prioriteres. Når disse kravene er oppfylt, prioriteres kvinner, ungdom og innvandrere. Det ble i 2008 vedtatt å desentralisere etablererveiledningen til regionrådene. Arbeidet ble støttet med 1,2 mill. kr. IN har stått for veiledningen til dette er på plass i 2009.

Andre tiltak er bl.a. leverandørutvikling med mål om å tilrettelegge for at bedrifter utnytter store utbyggingsprosjekter til innovasjon og Oslo Teknopol IKS' internasjonale profileringsarbeid av Osloregionen.

Rapport fra Oslo kommune

Midlene inngikk i sin helhet i Regionalt innovasjonsprogram 2008 for Oslo og Akershus som bygger på mål og strategier i Oslos kommuneplan. Oslo har som mål å være en internasjonalt attraktiv by og en drivkraft i Osloregionen, ha en definert strategi som synliggjør og profilerer hovedstaden internasjonalt, bidra til å utnytte potensialet som landets ledende næringsområde og utvikle regionen som en internasjonalt ledende kunnskapsregion.

Regionalt innovasjonsprogram for Oslo og Akershus hadde i 2008 strategier for å mobilisere og utvikle næringsklynger med internasjonalt

potensial gjennom å legge til rette for entreprenørskap og stimulere kommersialisering av forretningsideer.

Oslo kommune fikk tildelt en ramme på 10,5 mill. kr, inkl. Interreg IVA, over kap. 551, post 60. Midlene ble fordelt med 6,08 mill. kr til entreprenørskap og kommersialisering, 1,23 mill. kr til internasjonal profilering og 0,7 mill. kr til å mobilisere og utvikle næringsklynger. Total økonomisk ramme for regionalt innovasjonsprogram inkluderer næringslivsbidrag på 45,18 mill. kr.

Eksempler på tiltak er bl.a. Hovedstadsprosjektet (0,7 mill. kr), Prosjektet Fornybar energi og miljø (0,3 mill. kr) og Oslo Innovation Week (0,63 mill. kr). Sammen med Akershus har kommunen arbeidet med leverandørutvikling i hovedstadsområdet og internasjonal profilering av regionen. Innovasjon Norge (IN) skal prioritere nyskapende produkter og tjenester som potensielt har et bredt internasjonalt marked. IN forvaltet 3,5 mill. kr til etablererstipend. Det ble innvilget 24 stipender, hvorav 13 til menn og 11 til kvinner. Kvinneandelen har økt fra 30 pst. i 2007 til 45 pst. i 2008. Næringsetaten følger opp stipendmottagerne gjennom veiledning, brosjyrer og kurs. I 2007-2008 fikk 81 personer veiledning.

Rapport fra Hedmark fylkeskommune

I Hedmark er det en stor andel av næringer med lav verdiskaping, bedrifter med mindre enn 20 ansatte og nedgang i sysselsetting. Fylket har store avstander, spredt bosetting og spredte næringsmiljøer. Det er behov for økt utdannings- og kompetansenivå, forskning og internasjonalisering i næringslivet og kommersialisering av forskning. En større andel bedrifter finnes innen skogbruk, treindustri og treforedling, noe som etter hvert kan forsterke virkningen av finanskrisen.

Hovedmålet for næringsutvikling er «et lønnsomt, variert og konkurransedyktig næringsliv som sikrer befolkningen inntekt og meningsfylt arbeid». Dette skal nås gjennom bl.a. å arbeide for:

- flere nyetableringer med vekstpotensial
- lønnsomme, innovative og omstillingsdyktige bedrifter
- et effektivt system for utdanning, læring og kunnskapsspredning
- internasjonalisering og eksport for å fremme regionalt næringsliv
- forskningsaktiviteter som grunnlag for kunnskapsutvikling og verdiskaping
- attraktive byer, tettsteder og nærmiljøer
- utvikling av innovasjonssystemet
- entreprenørskapskompetanse og -kultur

Hedmark fylkeskommune fikk tildelt 68,51 mill. kr over kap. 551, post 60 og 17,92 mill. kr over kap. 551, post 61, hvorav 8,8 mill. kr var øremerket bredbånd.

Andelen kvinnerettede prosjekter har gått opp til 5,1 pst. mot 4,3 pst. året før, mens andelen ungdomsrettede prosjekter har gått ned til 3,8 pst. fra 5,9 pst. året før.

Det ble tildelt 11,06 mill. kr til Interreg Sverige-Norge (2007–2008). Midlene har bl.a. gått til innovasjonsrettede og kompetansehevende prosjekter. Også miljø, reiseliv og bygdeutvikling er sentrale temaer.

Innovasjon Norge (IN) ble tildelt 33,89 mill. kr med bl.a. føringer om at kvinner, ungdom og etablerere i næringssvake områder skal prioriteres. Minst 50 pst. av midlene bør gå til myke investeringer.

I alt 16 kommuner fikk til sammen 5,4 mill. kr til kommunale næringsfond. Midlene skal bidra til økt verdiskaping, gode rammevilkår for næringsliv og befolkning og utvikling av attraktive regioner og sentra.

Fylkeskommunen forvaltet 23,1 mill. kr. Andelen til stedsutviklingstiltak har økt og var i 2008 den kategorien som mottok mest midler. En stor del av midlene er brukt til innovasjonssystemer/nettverkstiltak og entreprenørskapstiltak. Det er satset på utdanningstilbud, lokalt tjenestetilbud, kompetansehevingstiltak og infrastruktur. Glåmdalsregionen ble tildelt 9,12 mill. kr. over kap. 551, post 61. Midlene disponeres i samarbeid med næringslivet.

Rapport fra Oppland fylkeskommune

Oppland har mange små og mellomstore bedrifter som har hatt svakere næringsutvikling enn landet ellers siden 1990-tallet. Fylket har næringer med tilbakegang i sysselsettingen, som jord- og skogbaserte næringer, samt få næringer med sysselsettingsvekst. Samtidig har Oppland tunge industrimiljøer i tilknytning til lettmetallklyngen på Raufoss som er ledende internasjonalt innen sin sektor. Innenfor informasjonssikkerhet og bioenergi er det betydelig vekstpotensial. På sikt er målet å få en større andel av sysselsettingen i disse bransjene. Oppland har store muligheter innen opplevelsesbaserte næringer.

Fylkeskommunen fikk tildelt en ramme på 67,13 mill. kr over kap. 551, post 64, Fritt fram, hvorav 61,65 mill. kr er tildelt som regionale utviklingsmidler. Over kap. 551, post 61 ble Oppland tildelt 12,13 mill. kr, hvorav 8,8 mill. kr var øremerket bredbånd.

De seks arbeids-, bo- og serviceregionene som forvalter det meste av midlene, har utviklet følgende profiler:

- Hadelandsregionen: bioenergi
- Gjøvikregionen: industri og høyteknologi
- Lillehammerregionen: opplevelsesbaserte næringer
- Midt-Gudbrandsdal: Peer Gynt-arrangementene og Oppland fylkes tusenårssted – Hundorp Dale – Gudbrands gard
- Nord-Gudbrandsdal: nasjonalparkriket
- Valdres: Valdres natur- og kulturpark

Fylkeskommunen disponerte 7,5 mill. kr av kap. 551, post 60 og 7,5 mill. kr av egne midler til regionale partnerskapsavtaler, i alt 2,5 mill. kr per region. Regionenes egenfinansiering var 0,75 mill. kr per region.

Innovasjon Norge (IN) ble tildelt 30 mill. kr. IN skal bidra til å gjennomføre Regionalt handlingsprogram. IN har medansvar i forhold til realisering av fylkestingets innovasjonspolitikk innenfor satsingsområdene industri, reiseliv, bioenergi, kultur- og opplevelsesnæringene og informasjonssikkerhet.

Ni kommuner fikk overført totalt 2,5 mill. kr til kommunale næringsfond for å støtte lokale etableringer og næringstiltak, støtte eksisterende næringsliv i kommunen, skape entreprenørskapskultur, legge til rette for ny næringsetablering eller støtte opp under regionale og helhetlige satsinger.

Kap. 551, post 61 inngår i Fritt fram og forvaltes av kommunene Gausdal, Søndre Land og Nordre Land, med unntak av bedriftsstøtte som i hovedsak forvaltes av IN.

Regionene har blitt tildelt 8,8 mill. kr til bredbånd etter behovsgjennomgang med kommunene. Innenfor det distriktspolitiske virkeområdet er status for utbygging svært god. Det gjenstår i større grad utbygging i sentrale strøk av fylket, og dette arbeidet er godt i gang.

Fylkeskommunen rapporterer at gjennom Fritt fram har en oppnådd økt treffsikkerhet for virkemidlene. Innsatsen fra regionenes side har gitt bedre resultater innenfor verdiskaping og velferd. Det regionale utviklingsarbeidet er fornyet og forbedret, og politisk styring og innflytelse på arbeidet har økt. Hovedfokus i Fritt fram-forsøket har i 2008 vært videreutvikling av partnerskapet med kommunene gjennom prosessene knyttet til gjennomføring og revisjon av regionalt handlingsprogram.

Rapport fra Buskerud fylkeskommune

Det ble tildelt 27,09 mill. kr over kap. 551, post 60, inkl. midler til Interreg IVA og 4,96 mill. kr over kap. 551, post 61, hvorav 3,18 mill. kr var øremerket bredbånd. Innovasjon Norge (IN) forvaltet 10,62 mill. kr som distriktsvirkemidler og etablererstipend. Resten av utviklingsmidlene ble forvaltet av fylkeskommunen.

Hallingdal fikk midler til tiltak innenfor markedsføring og utvikling av reiselivsnæringen, stedsutviklings- og tilflyttingsprosjekt, næringsutvikling samt kultur- og naturtiltak. I Kongsberg-regionen er midlene benyttet til prosjekter innen næringsutvikling og reiseliv, kulturnæring, kompetanseutvikling og stedsutvikling/transport. Midt-Buskerud-regionen har prioritert stedsutvikling, kultur og kulturnæringer, reiseliv og næringsutvikling. Kunstnerdalen kulturmuseum har mottatt midler til utvikling av kunstnerhjemmene i Sigdal. Kommunene Rollag og Sigdal omfattes av kompensasjonsordningen for økt arbeidsgiveravgift og forvalter midlene i partnerskap med næringslivet og IN. Midlene ble brukt til infrastruktur, kompetanseheving og bedriftsinvestering. Midler til utbygging av bredbånd (3,18 mill. kr) ble gitt til Numedal, Sigdal og Hallingdal. Midlene til kommunale næringsfond (2 mill. kr) er tildelt som regionale fond, og regionene gis føringer i tråd med fylkesplanen og fylkeskommunens handlingsprogram. Med unntak av noen tiltak rettet mot barn og unge er det liten fokus på spesielle målgrupper i Buskerud.

I gjennomføringsavtaler for 2008 ble det gitt tilskudd til ett professorstipend og to doktorgradsstipender knyttet til reiselivssatsing innen undervisning og FoU-arbeid.

Inkubatoren DRIV er et satsingsområde for å bidra til å kommersialisere ideer med høyt kunnskaps- og/eller teknologinivå. Gjennom INs forvaltning er det prioritert nyskaping, innovasjon, kompetanse, teknologi, reiseliv, miljø og klima.

Rapport fra Vestfold fylkeskommune

Dynamikken og nyskapingsevnen i næringslivet er svakere enn ønskelig, og det er behov for innsats for å realisere potensialet innen elektronikk og mikrosystemteknologi, naturgassrelatert virksomhet, reiseliv og næringsmiddelindustri.

Den regionale utviklingsstrategien har som mål at Vestfold skal være del av en bærekraftig vinnerregion i den globale økonomien. Hovedstrategiene er:

- bedre balanse i arbeidsmarkedet – et bredt arbeidsplasstilbud som omfatter virksomheter

med suksess i en globalisert, kunnskapsbasert økonomi
- bevare natur- og miljøkvaliteter som grunnlag for bosetting, identitet, rekreasjon, attraksjon og næringsutvikling
- bedre folkehelse gjennom et styrket velferdsgrunnlag og jevnere sosial fordeling

Vestfold hadde en ramme på 10,5 mill. kr over kap. 551, post 60, inkl. Interreg IVA. Midlene forvaltes i tråd med mål og strategier fra strategisk næringsplan, med eventuelle presiseringer gjennom fylkesplanen. Midlene disponeres av fylkeskommunen i samarbeid med det regionale partnerskapet. Midlene skal bidra til og tilrettelegge for å realisere fylkeskommunale mål for utvikling, særlig innenfor kompetanseheving, omstilling, nyetablering, innovasjon og nyskaping i næringslivet.

Det er vanskelig å motivere kommunene til å sende inn prosjektsøknader da de stort sett ikke har økonomiske muligheter til å dekke egenandelene. Virkemidlene er i hovedsak rettet inn mot å støtte de prosjektinitiativer som kommer fra ulike aktører, i en del tilfeller basert på et proaktivt engasjement fra fylkeskommunen i forkant.

Det ble tildelt 2,5 mill. kr til etablererstipend forvaltet gjennom Innovasjon Norge (IN) i tråd med tidligere års praksis. Større strategisk viktige tiltak som har fått tildelt midler er NCE og VRI.

Rapport fra Telemark fylkeskommune

Midlene ble brukt til å realisere fylkesplanen som blir fulgt opp med årlige handlingsprogrammer på fire strategiske satsingsområder. Langsiktige mål er å styrke befolknings- og næringsutvikling gjennom infrastruktur, kompetanse, næringsutvikling/det gode bosted, kultur og folkehelse.

Handlingsprogrammet for 2008 har tatt utgangspunkt i de globale klimautfordringene, bærekraftig infrastruktur, flere unge voksne og økt kompetanse-/utdanningsnivå.

Telemark hadde høykonjunktur det meste av 2008, bl.a. med rekordlav arbeidsledighet. Unge voksne har vært en spesiell målgruppe pga. svak befolkningsvekst. Telemark ønsker flere unge voksne for å rette opp en skjev befolkningsstruktur, få ung og ny kompetanse inn i arbeidslivet og dynamikk i lokalsamfunn og samfunnsliv.

Telemark hadde en ramme på 54,77 mill. kr over kap. 551, post 60, inkl. Interreg IVA, og fordelte 54 mill. kr gjennom overføring av ubrukte midler fra tidligere år. Videre ble Telemark tildelt 9,63 mill. kr gjennom kap 551, post 61, hvorav 7,18 mill. kr var øremerket bredbånd. Fylkeskommunen og de regionale samarbeidspartnerne har åpne drøftinger før de politiske organene gjør endelige vedtak.

Innovasjon Norge (IN) fikk overført 23 mill. kr. Føringer gitt av IN var å prioritere bedriftsutvikling i distriktene, etablererstipend og prosjekter i hele fylket, kulturbasert næringsutvikling, drift av etablererkontorene og etablering av NyVekst. Unge voksne og kvinner skulle prioriteres.

Fylkeskommunen ga ikke rammetildelinger til kommuner eller regionråd, men støttet konkrete utviklingsprosjekter.

Det er gitt støtte til utvikling av energi- og klimaplaner i alle kommunene i fylket. Fylkeskommunen har bidratt med 1,7 mill. kr for å legge til rette for kulturnæring og 4,6 mill. kr til kultur og identitet. Det er satt i gang et regionalt program for FoU i samarbeid med Forskningsrådet og VRI. Reiselivssatsinger bidrar til å utvikle lokalsamfunnene, øke bolyst og koble sammen turister, hyttefolk og lokalbefolkning. I samarbeid med Husbanken støttes utvikling av attraktive og bærekraftige bomiljøer.

Nome kommune fikk 2,45 mill. kr over kap. 551, post 61, hvorav 1,58 mill. kr ble satt av til bedriftsutvikling forvaltet av IN. De øvrige midlene ble satt av til lokale infrastrukturtiltak med mål om å ruste opp tekniske anlegg av betydning for næringslivets utviklingsmuligheter.

Rapport fra Aust-Agder fylkeskommune

Aust- og Vest-Agder fylkeskommuner har utarbeidet felles regional handlingsplan. I 2008 har det regionale partnerskapet utarbeidet forslag til en felles regionplan som erstatter individuelle fylkesplaner. Fylkene har også vedtatt en felles reiselivsstrategi, Sørlandet Reiseliv.

Grunnlaget for bruk av virkemidler framgår av fylkesplanens handlingsprogram samt nasjonale føringer. Fylkesplanens hovedmål er å videreutvikle Aust-Agder til å være et robust og godt fylke å leve, bo og arbeide i gjennom bl.a. følgende:
- utvikle et bærekraftig samfunn, også for kommende generasjoner
- utvikle fylket på en slik måte at det bidrar til en positiv utvikling i alle regioner
- utvikle et nyskapende næringsliv

Mål for arbeidet med næringsutvikling er å stimulere til nyetableringer, videreutvikling og styrking av eksisterende næringsliv i samarbeid med aktører som bidrar til næringsutvikling. Utfordringer er bl.a. en helhetlig utvikling av hele landsdelen.

Fylkeskommunen hadde en ramme på 26,38 mill. kr fra kap. 551, post 60, inkl. midler til Interreg IVA. Over kap. 551, post 61 ble fylkeskommu-

nen tildelt 4,67 mill. kr, hvorav 2,46 mill. kr var øremerket bredbånd. Fylkeskommunen brukte i tillegg om lag 31 mill. kr fra egne konsesjonskraftinntekter.

Fylkeskommunens satsingsområder er bl.a. stedsutvikling i distriktskommuner, samfunnsprosjektet i Østregionen og samarbeidet med Vest-Agder fylkeskommune om felles Regionplan Agder, Energiplan for Agder og likestilling. Gjennom Digitale DistriktsAgder har Agder digital allemannsrett og samarbeider med kommunene for å oppnå et innkjøpsvolum som muliggjør framføring av bredbånd og telefoni også til utkantkommuner. I 2008 ble det satt i gang et forprosjekt for å vurdere mulighetene for bedre mobildekning.

Innenfor infrastruktur for nyskaping har fylkeskommunen etablererservice samt samarbeid med andre for å fremme entreprenørskap. Innenfor bransjerettede tiltak ønsker fylkeskommunen å videreutvikle kompetansen i marin og maritim verdiskaping, satsing på treindustri, IKT og reiseliv, samt klyngeutvikling.

Innovasjon Norge (IN) ble tildelt 12,4 mill. kr fordelt med 3,75 mill. kr til etablererstipend og 8,65 mill. kr til bedriftsrettet støtte i distriktene. Midlene skal prioriteres til ungdom og kvinner og koordineres med andre virkemidler. Geografisk spredning skal tilstrebes. Tilskudd til bedriftsutvikling skal bidra til utvikling av et framtidsrettet, robust og variert næringsliv i distriktskommunene.

Totalt 1,9 mill. kr ble tildelt gjennom næringsfond til fem kommuner i Østregionen og fire kommuner i Setesdal. Kommunene går inn med et beløp som sikrer at regionens bidrag utgjør minimum 60 pst. av fylkeskommunens bevilgning. Midlene skal koordineres med virkemidler fra andre, og det skal fokuseres på innovative tiltak som sikrer sysselsetting og lønnsomhet.

Fylkeskommunen forvaltet 9,58 mill. kr, i hovedsak til prosjekter som bidrar til nærings- og regionalutvikling i distriktskommuner basert på fylkesplanens handlingsprogram. Eksempler på tiltak er stedsutvikling, kultur- og opplevelsesnæringer og etablererservice.

Mesteparten av midlene på kap 551, post 61 vil først bli disponert i 2009. Forbedring av dårlige vegstrekninger samt bedriftsutviklingstiltak er hittil prioritert.

Rapport fra Vest-Agder fylkeskommune

Det er et mål å bidra til lønnsom vekst og nye arbeidsplasser i hele fylket. Overordnet premiss for strategiske prioriteringer og oppfølgingstiltak er bedret konkurransekraft. Følgende strategiske satsingsområder er prioritert for bruken av midlene:

- kompetansebygging og utvikling av forskningsmiljøer
- nyskaping – etablering/knoppskyting/omstilling
- kommunikasjon, inkl. samferdsel og IKT
- internasjonalisering – BizLink
- utnyttelse av lokale fortrinn/ressurser – utvikling av småsamfunn og infrastruktur
- reiseliv
- energi og klimatiltak

Tildeling fra kap. 551, post 60 var på 29,89 mill. kr, inkl. 2,5 mill. kr til Interreg IVA. Over kap. 551, post 61 ble det gitt 4,99 mill. kr, hvorav 2,87 mill. kr var øremerket bredbånd.

Innovasjon Norge (IN) forvaltet en ramme på 4,4 mill. kr til etablererstipend og om lag 4,5 mill. kr til distriktsutviklingstilskudd. I alt 36,8 pst. av etablererstipendene gikk til kvinner og 31,6 pst. til ungdom. Fylkeskommunen har fulgt opp partnerskapsavtalen med IN og stimulert bedrifter til internasjonal satsing.

For kap. 551, post 60 svarte samlede tilsagn på vel 32 mill. kr til 19 pst. av de samlede prosjekt-/tiltakskostnader som summerer seg til knapt 169 mill. kr. Dette betyr en utløsning av annen partnerskapsmedvirkning på i overkant av 137 mill. kr. Midlene har gått til prosjekter for nyskaping, kompetanseutvikling og infrastruktur/regionale fortrinn. Eksempler på tiltak som er støttet er næringshager/-parker, Sørlandet kunnskapspark, Jenter og Teknologifag, ulike entreprenørskapstiltak og Knutepunkt Agder.

Digital DistriktsAgder er et samarbeidsprosjekt mellom kommunene og fylkeskommunen for å framføre bredbånd og telefoni også til utkantkommuner.

Rapport fra Rogaland fylkeskommune

Hovedutfordringen knyttet til satsingsområdene i fylkesplanen er å skape et kreativt miljø for internasjonalt konkurransedyktige bedrifter og arbeidsplasser. Særlige utfordringer er som følger:

- evnen til nyskaping
- forskning og utvikling innen energi og tilrettelegging for økt bruk av fornybar energi
- videreutvikling av spisskompetansen innen maritim sikkerhet, shipping og verftsindustri samt styrke kompetansenivået og konkurranseevnen
- videreutvikle og styrke matklyngen ift. land- og havbasert matproduksjon
- utnytte regionale fortrinn i reiselivsnæringen

- bidra til levedyktige klynger og miljøer innen kulturbaserte næringer

I 2008 har innsatsen særlig vært konsentrert om følgende strategier:
- arbeid for økt samspill mellom næringsliv, FoU og det offentlige
- utvikle synlige og inkluderende partnerskap for å fremme en kreativ og åpen entreprenørkultur
- formidling av forskning (kompetansemegling) for teknologioverføring, økt innovasjon og å ta ny teknologi i bruk

Fylkeskommunen fikk tildelt 25,16 mill. kr fra kap. 551, post 60 og 12,1 mill. kr fra kap. 551, post 61, hvorav 3,23 mill. kr er øremerket bredbånd. Hovedprioritering for bruk av virkemidler fra departementet har vært nyskaping i næringslivet.

Innovasjon Norge (IN) mottok en ramme på 13,69 mill. kr og skal legge fylkesplanen til grunn for virksomheten. IN skal arbeide med enkeltbedrifter og finansiere, tilføre kompetanse og bygge nettverk mellom bedriftene. Det skal legges vekt på SkatteFUNN og ordningen med IFU/OFU (Industriell Forskning og Utviklingskontrakt/ Offentlig Forskning og Utviklingskontrakt). IN skal arbeide med enkeltpersoner som ønsker å finansiere oppstart av egne bedrifter som frittstående gründere eller leietakere i inkubatorene. Fylkeskommunen har prosjektlederansvaret for VRI.

Fylkeskommunen har tildelt 2,9 mill. kr til kommunale næringsfond i syv kommuner. Det forutsettes at midlene brukes målrettet til gjennomføring av overordnet nasjonalt planverk, fylkesplan, regionalt utviklingsprogram og næringsplaner. Kommunene oppfordres til å prioritere regionale samarbeidsprosjekter og samarbeid med IN.

Kap. 551, post 61 berører kommunene Sauda, Vindafjord og Finnøy, og midlene skal brukes i samsvar med føringene for kommunale næringsfond.

Utbygging av bredbånd er organisert og gjennomført av fylkeskommunen i samarbeid med regionale utbyggingsselskaper og kommunene. Over 99 pst. av bedrifter og husstander i Rogaland hadde tilbud om bredbånd da prosjektet ble avsluttet i juli 2009.

Rapport fra Hordaland fylkeskommune

Hovedprioriteringene er nedfelt i Regionalt utviklingsprogram. Et felles handlingsprogram skal sikre at aktørene samarbeider for å styrke verdiskapingen og styrer bruken av fylkeskommunens midler til næringsutvikling, samt gi mål og retningslinjer for andre offentlige etaters utviklingsarbeid. Programmet er forankret i mål og strategier i fylkesplan og hadde i 2008 følgende mål for næringsutvikling:
- Lokalsamfunn skal ha livskraftig næringsliv, basert på egne forutsetninger og særtrekk, og som grunnlag for gode arbeidsplasser.
- Innovasjonen skal økes i et samspill mellom næringslivet, FoU-miljøene og offentlige styresmakter.
- Potensialet for verdiskaping skal utløses i næringer der Hordaland har særlige forutsetninger.
- Hordaland skal ha best mulig rammevilkår for framvekst av næringsliv, som kompetanse, kapital og infrastruktur.
- Hordaland og Bergen skal framstå som attraktive for lokalisering av hovedkontorfunksjoner.
- Tallet på nyetableringer i regionen skal økes.

De prioriterte innsatsområdene har vært næringsrettet kompetanse, entreprenørskap, innovasjon, internasjonalisering, livskraftige lokalsamfunn og sektorene energi, reiseliv, marine og maritime næringer og kulturnæringene.

Fylkeskommunen fikk tildelt 68,85 mill. kr over kap. 551, post 60. Tildelingen fra kap. 551, post 61 var 42,92 mill. kr, hvorav 8,28 mill. kr var øremerket bredbånd. 8 mill. kr skal medvirke til omstilling og nyskaping i næringsliv og lokalsamfunn. Innenfor omstillingsarbeid har fylket prioritert Ålvik i Kvam, Sunnhordland, Hardanger og Fedje med til sammen 6,35 mill. kr. Øvrige midler overføres til 2009. All satsingen har ungdomsfokus.

Innovasjon Norge (IN) fikk tildelt en ramme på om lag 38 mill. kr.

I alt 7 mill. kr ble tildelt regionale næringsfond fordelt på regionene Sunnhordland, Hardanger, Voss-Vik, Bjørnefjorden, Sotra/Øygarden, Osterfjorden og Nordhordland. I hver region blir midlene i hovedsak forvaltet av de kommunene som inngår i det distriktspolitiske virkeområdet. For Sotra/Øygarden har fylkesutvalget gjort en skjønnstildeling av midler til kommuner utenfor det distriktspolitiske virkeområdet. Midlene skal utløse potensialet for næringsutvikling knyttet til etableringen av NCE Subsea.

Hordaland har syv kommuner som mottar midler fra kap 551, post 61. Satsingsområdene har vært større samferdselsprosjekter og kompetanseheving.

Fylkeskommunen er ansvarlig prosjekteier og koordinator for bredbåndssatsingen som skal sikre bredbånd til alle innbyggere. Om lag 145 mindre steder i fylket har ikke tilfredsstillende bredbåndsdekning.

Rapport fra Sogn og Fjordane fylkeskommune

Det overordnede målet i Fylkesplanen 2005–2008 (forlenget til 31.12.2010) er å opprettholde folketall og bosettingsmønster. Fylkesplanen er sentral i utforming og gjennomføring av det regionale utviklingsarbeidet og angir strategier for hvordan det regionale partnerskapet skal delta i utviklingen av fylket. Satsingsområdene er industri, småskala næringer og lokalsamfunn, bruk og vern, havbruk og fiske, tjenesteyting og nye næringer, folkehelse og livsutfoldelse, ungdom, folkestyre og medvirkning samt offentlig virksomhet.

Fylkeskommunen fikk tildelt en ramme på 81,08 mill. kr over kap. 551, post 60 og 34,64 mill. kr over kap. 551, post 61, hvorav 9,77 mill. kr var øremerket bredbånd. Fylkeskommunen satte av 58 mill. kr til regional utvikling fra egne midler.

Gjennom kap. 551, post 61 har partnerskapet prioritert kompetanseintensive forretningsmessig tjenesteytende bedrifter. Tjenesteyting og nye næringer er også prioritert gjennom egne midler og kap. 551, post 60. Bruk og vern har vært et sentralt satsingsområde. Reiselivssatsingen fikk tildelt 14,65 mill. kr, bl.a. til destinasjonsselskapene og Fjord Norge. Gjennom kap. 551, post 60 er det også finansiert større satsinger innenfor opplevelsesnæringer og tettstedsutvikling.

Den offentlige bredbåndssatsingen er samordnet gjennom Breibandforum Sogn og Fjordane. I løpet av 2009 vil hele fylket ha tilgang på bredbånd. Behov for høyere kapasitet vil være viktig, ikke minst for teknologiske bedrifter.

Det ble bevilget totalt 44 mill. kr til Innovasjon Norge (IN), hvorav 36 mill. kr fra kap. 551, post 60. Satsingene omfatter tilskudd til bedrifter, påfyll av tapsfond i forbindelse med lån og etablererordninger. Føringene fra fylkeskommunen bygger på statlige føringer og føringer gitt gjennom fylkesplanen med tilhørende handlingsplaner.

Til sammen ble 8,5 mill. kr fordelt på 17 kommuner til kommunale næringsfond. Føringene fra fylkeskommunen er gitt i egne retningslinjer.

Det ble gitt 0,55 mill. kr hver til de fire regionrådene HAFS regionråd, Nordfjordrådet, Samarbeid i Sunnfjord og Sogn regionråd med føringer fra egne samarbeidsavtaler.

Kommunene Høyanger, Flora, Vågsøy og Selje hadde omstillingsstatus gitt av fylkeskommunen og fikk til sammen 5,9 mill. kr. Høyanger disponerte også 2 mill. kr fra den statlige tiltakspakken (fra 2007). Grunnet nedbemanning i forsvaret fikk Jølster kommune 3 mill. kr fra Forsvarsdepartementets budsjett til omstillingsarbeid i 2008. IN har prioritert omstillingskommunene som i gjennomsnitt har fått 18,5 mill kr i lån/tilskudd/rentestøtte fra IN. Dette er over dobbelt så mye som gjennomsnittet i fylket.

Midlene fra kap. 551, post 61 til kommunene Førde, Sogndal og Flora fordeler seg med om lag 5,6 mill. kr til bedriftsrettet støtte og 18,65 mill. kr til regionale utviklingstiltak, spesielt tiltak som gjør kommunene attraktive å bo og arbeide i.

Rapport fra Møre og Romsdal fylke

De viktigste innsatsområdene i 2008 var:
- energiregion Møre
- innovasjon i reiselivsnæringen
- entreprenørskaps- og gründeropplæring

De fem strategiske satsingsområdene er nyskaping, kompetansebasert industriell vekst, livskvalitet som næring, energi og attraktive arbeids-, bo- og serviceregioner.

Møre og Romsdal fylke fikk tildelt 110,1 mill. kr fra kap. 551, post 60 og 63,08 mill. kr fra kap. 551, post 61, hvorav 13,35 mill. kr var øremerket bredbånd.

Innovasjon Norge (IN) fikk bevilget 62,4 mill kr, en økning på 4,71 mill. kr fra 2007. Det ble gitt føringer overfor IN i tråd med fylkesplan og regionalt utviklingsprogram. Det ble tildelt 15,3 mill. kr til kommunale næringsfond.

Møre og Romsdal har bevilget 1 mill. kr til omstillingsarbeid i Smøla kommune og det er etablert ti nye arbeidsplasser som følge av arbeidet. Videre har fylket bevilget 2 mill. kr til omstilling i Vanylven kommune i tillegg til de ekstraordinære omstillingsmidlene som er tildelt direkte fra departementet. En programevaluering viser forbedringer på de fleste områdene. Det er bl.a. etablert i underkant av 100 nye arbeidsplasser. Evalueringen viser også at strategien må bli tydeligere og planene mer målbare.

Møre og Romsdal fortsetter praksisen fra før 2007 med å fordele midlene fra kap. 551, post 61 til de ti kommunene som berøres av ordningen.

Innenfor bredbåndssatsingen har Møre og Romsdal som mål i fylkesplanen 2005–2010 å sikre en elektronisk infrastruktur, spesielt for bredbånd, som er på høyde med det en finner i mer urbane områder. Bredbåndsmidlene fra Kommunal- og regionaldepartementet i 2008 er hovedsakelig satt av til fase III og IV i dette prosjektet. Fase I og II ble avsluttet i 2008. 33 av 35 kommuner i Møre og Romsdal fylke er involvert i prosjektet. I områdene innenfor prosjektet er det 99 pst. dekning. 23 kommuner har 100 pst. dekning.

Rapport fra Sør-Trøndelag fylkeskommune

De sterke kompetansemiljøene knyttet til teknologi gir Trøndelag et fortrinn, men næringslivet i regionen har ennå et stort potensial i å utnytte tilgangen til et stort antall studenter og akademisk arbeidskraft. Kobling mellom næringslivet, FoU-miljøene og det offentlige næringsapparatet skal fortsatt være høyt prioritert. Flere initiativer for å styrke samhandlingen er tatt. Innsatsområdene er i tråd med fylkesplanen og definert som følgende:

- programmer
- verdiskaping
- mat og matproduksjon
- energi
- kommunikasjon og infrastruktur
- bolyst
- kommunale næringsfond
- Innovasjon Norge
- næringsrettede midler til regional utvikling

Fylkeskommunen legger stor vekt på at virkemiddelbruken skal virke utløsende på midler fra de ulike partnerskapene og således styrke gjennomføringen av programmer og tiltak.

Fylkeskommunen ble tildelt 74,47 mill. kr, inkl. Interreg IVA, over kap. 551, post 60. I tillegg ble fylkeskommunen tildelt 18,26 mill. kr over kap. 551, post 61, hvorav 9,47 mill. kr til bredbånd.

Innovasjon Norge (IN) fikk tilskudd på 34 mill. kr. Fylkeskommunen legger til grunn at IN skal følge opp planverket i fylket og prioritere NCE/næringsklynger, Entreprenørskap/Ungt Entreprenørskap, utvikling av innovasjonsselskapene, deltagelse i Trøndernettet og arbeid med førstelinjetjenesten. I tillegg er deltakelse i VRI og arbeidet med strategiplan for opplevelsesnæringene, reiselivsstrategien og gjennomføringen av Marin Strategiplan nevnt.

I alt 19 kommuner innenfor det distriktspolitiske virkemiddelområdet ble tildelt 9,5 mill. kr til kommunale næringsfond. Kvinner og ungdom skal prioriteres i forbindelse med entreprenørskap. I 2008 ble 73 pst. av midlene benyttet til bedriftsrettet støtte og 27 pst. til kommunal tilrettelegging. Programmer støttet av fylkeskommunen er bl.a. Blilyst, Kysten er klar og Interreg IVA Sverige-Norge. Sentrale aktiviteter var innenfor verdiskaping og innovasjon, mat og matproduksjon, energi, kommunikasjon, infrastruktur og bolyst. Midlene på kap. 551, post 61 ble fordelt på bakgrunn av innspill fra de berørte kommunene. 3,61 mill. kr ble satt av til en regional transportstøtteordning, og 0,78 mill. kr ble tildelt IN til direkte bedriftsrettet støtte. De øvrige 4,29 mill. kr ble tildelt kommunene. Bruken av midlene for 2008 ble vurdert opp mot gjeldende fylkesplan.

Rapport fra Nord-Trøndelag fylkeskommune

Fylkesplan med slagordet «Mennesket er Trøndelags viktigste ressurs» er det politiske grunnlaget for det regionale utviklingsprogram i Nord-Trøndelag. Satsingsområdene i perioden 2005–2008 har vært:

- verdiskaping og innovasjon
- en samordnet forsknings- og utdanningspolitikk
- trøndersk mat – et fortrinn som skal utnyttes bedre
- en framtidsrettet energisatsing
- en behovsrettet utbygging av infrastruktur
- Trøndelag som et godt sted å leve og bo

I 2008 er det lagt vekt på å videreutvikle en koordinert innovasjonspolitikk og en politikk som underbygger entreprenørskap. Satsingen på ungdom er videreført, samtidig som det er lagt vekt på å bidra til at fylkets næringsliv får en sterkere internasjonal orientering, ikke minst innenfor reiseliv.

Fylkeskommunen fikk tildelt 93,54 mill. kr, inkl. Interreg IVA, over kap. 551, post 60. I tillegg fikk fylkeskommunen tildelt 12,5 mill. kr over kap. 551, post 61, hvorav 11,75 mill. kr øremerket bredbånd. Næringsliv, ungdom og kvinner er prioritert og særlig aktiviteten rettet mot ungdom, men også kvinner, har økt betydelig.

I 2008 ble det totalt bevilget 9,25 mill. kr til omstilling (2007-/2008-midler), hvorav 7,85 mill. kr til Meråker. Øvrige midler gikk til Verdal og Nærøy som i 2008 faset ut omstillingsarbeidet. Omstillingsstyret har prioritert å arbeide med industri, reiseliv og helse/rehabilitering.

Innovasjon Norge (IN) ble tildelt 47,55 mill. kr. I tillegg har IN brukt 11,27 mill. kr av restmidler.

Det ble fordelt 11 mill. kr til kommunale/regionale fond fordelt på alle kommunene. De fleste kommunene samarbeider gjennom regionale fond, men fem kommuner har egne fond. Midlene skal gå til oppfølging av mindre initiativ og satsinger.

Det ble bevilget totalt 10,98 mill. kr til Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag fylkeskommuner for deltagelse i Interreg IVA Sverige–Norge, delprogrammet Nordens Grønne Belte.

Fylkeskommunens bredbåndsprosjekt har arbeidet med å kartlegge og bygge ut bredbånd i områder som ikke har tilfredsstillende tilbud.

Rapport fra Nordland fylkeskommune

Fylkeskommunens arbeid er basert på fylkesplanen for Nordland og dekker et vidt felt med vekt på følgende:

- å tilrettelegge for økt kunnskap, innovasjon og entreprenørskap i næringslivet i fylket
- å jobbe for bedre rammebetingelser for næringslivet i fylket
- å tilrettelegge for økt samarbeid og nettverksbygging mellom offentlige og private samfunnsaktører

Fylkeskommunens satsing har vært knyttet opp til områdene kompetanse, innovasjon og nyskaping, regional utvikling og infrastruktur. Tiltakene ble rettet mot strategier for å ta i bruk potensialet langs kysten, skape sterke BAS-regioner (bo, arbeid og service) og å få til felles innsats for felles framtid.

Fylkeskommunen fikk tildelt 235,79 mill. kr, inkl. Interreg IVA, over kap. 551, post 60. I tillegg fikk fylkeskommunen tildelt 169,08 mill. kr over kap. 551, post 61, hvorrav 33 mill. kr øremerket bredbånd.

Det ble bevilget 4,7 mill. kr i omstillingsmidler til kommunene Bø og Øksnes med bakgrunn i problemer innen fiskeri/fiskeindustri med tap av arbeidsplasser og befolkningsnedgang som konsekvens.

Innovasjon Norge (IN) ble tildelt 98 mill. kr. IN bevilget midler til investeringstilskudd (59,1 mill. kr), bedriftsutviklingstilskudd (43,7 mill. kr), etablererstipend (6,5 mill. kr) og tapsfond for risikolån (2,7 mill. kr). 74 pst. av samlet tilskudd og etablererstipend ble bevilget til innovasjon, 55 pst. til internasjonalisering, 33 pst. til kompetanse, 24 pst. til kvinnerettede prosjekter, 28 pst. til FoU-baserte prosjekter og 8 pst. til miljørettede prosjekter. Vel 80 pst. ble gitt til bedrifter med under 20 ansatte.

Til kommunale næringsfond ble det fordelt 14,8 mill. kr. Alle kommunene i Nordland ble tildelt midler til entreprenørskapssatsing i grunnskolen. 23 kommuner fikk tildelt midler til ordinære kommunale næringsfond, herunder 3 mill. kr til de seks kommunene som omfattes av småsamfunnssatsingen. Midlene antas å ha stor betydning for tiltak som bedrer kvinners muligheter for å arbeide og bo i distriktene. Det ble gitt tilsagn fra fylkeskommunen til 85 Utviklingsprogram Nordland-prosjekter fordelt på 24 kompetanseprosjekter, 46 innovasjons- og entrepenørskapsprosjekter, 14 regionbyggingsprosjekter og ett infrastrukturprosjekt. De fleste prosjektene har hele Nordland som geografisk nedslagsfelt.

Kap. 551, post 61 hadde en økonomisk ramme på om lag 136 mill. kr. Inkludert overføringene fra 2007 ble det totalt bevilget 269,7 mill. kr. IN har innvilget 28,4 mill. kr fra 2007-rammen til håndtering av bedriftsrettede søknader.

Fylkeskommunen hadde 64,78 mill. kr til disposisjon til bredbånd (2007- og 2008-midler). Det er gitt støtte til 20 ulike prosjekter. Etter at prosjektene er fullført vil åtte av fylkets 44 kommuner ha tilnærmet 100 pst. bredbåndsdekning.

Rapport fra Troms fylkeskommune

Fylkesplan for Troms (2008–2009) har som visjon at nordområdene skal være attraktive for befolkningen gjennom miljøsikkerhet, bærekraftig utvikling og lokal ressursforvaltning. De overordnede målene er:

- bærekraftig utvikling
- regional utvikling
- tjenesteyting

Fylkeskommunen fikk tildelt 158,47 mill. kr, inkl. Interreg IVA, over kap. 551, post 60 og 200,82 mill. kr over kap. 551, post 61, hvorav 20,68 mill. kr var øremerket bredbånd.

Fylkeskommunen har få prosjekter som spesifikt retter seg mot kvinner eller innvandrere, mens 35 prosjekter retter seg mot unge.

Det ble tildelt 10 mill. kr til omstilling i kommunene Sørreisa, Torsken, Lyngen, Ibestad og Skjervøy som følge av næringsmessig omstrukturering, spesielt innen fiskeindustrien.

Innovasjon Norge (IN) ble tildelt 65,25 mill. kr over kap. 551, post 60 til bedriftsutviklings- og investeringstilskudd, tapsfond for risikolån, NyVekst, etablererstipend, nettverkskreditt og oppfølging av etablerere. Nyetableringer i distriktskommunene skal prioriteres. IN ble i tillegg tildelt 119 mill. kr fra kap. 551, post 61. IN skal føre prosess for utvikling av bedriftsprogrammet og i størst mulig grad sikre brukermedvirkning og dialog med målgruppen.

Det ble bevilget 20 mill. kr til kommunale næringsfond. Dette er en økning på 2,9 mill. kr i forhold til 2007. Kommunene skal gjennom dette forsterke sin rolle som næringsaktive kommuner. Det tas sikte på, i samarbeid med IN, å øke kompetansenivået i næringsarbeidet i kommunene, spesielt knyttet til reglene for offentlig støtte og konkurranseregelverk.

Det er innvilget totalt kr 11,69 mill. kr til Interreg IV-prosjekter innenfor programmene Nord og ENPI.

Av enkelttilsagn kan nevnes 50 mill. kr til bygging av Nordnorsk vitensenter (stedsutvikling) og

61,5 mill. kr til utbygging av industrihavn (transportinfrastruktur).

Fylkeskommunen har fulgt opp departementets oppfordring om å støtte prosjekter fra kap. 551, post 61 som har betydning utover Tromsø kommune ved å tilrettelegge for studietilbud, samfinansiering av Interreg-prosjekter, felles bioteknologilaboratorium, produsentstudiet ved Høgskolen i Harstad, MABIT-programmet og kompetansesenter for operasjonell virksomhet.

Troms fikk 20,68 mill. kr til områder som mangler bredbånd. I tillegg ble det overført 20,3 mill. kr fra 2007. Det er gitt støtte til aksessprosjekter i 18 kommuner. Videre fikk Lyngen kommune innvilget 1,3 mill. kr fra kap. 551, post 60 til medfinansiering av Bygdenett Ytre-Lyngen som en del av omstillingssatsingen i området. Bredbåndsfylket Troms AS er prosjektleder for bredbåndsatsningen i Troms.

Rapport fra Finnmark fylkeskommune

Hovedutfordringer er som følger:
- bli et attraktivt arbeids- og etableringssted
- bruke videregående skole som regionalutviklere og gjøre bedre bruk av høgskolemiljøene
- øke innovasjonstakten og bedre nettverk
- næringsutvikling og omstilling
- utvinne mineraler i en takt og et omfang som ikke går utover miljøkostnadene og samisk kultur
- utvikle kommunal infrastruktur

Prioriteringen av bruken av midlene er gjort i henhold til regionalt utviklingsprogram. Dette bygger på fylkesplanen for Finnmark.

Fylkeskommunen fikk tildelt 121,49 mill. kr, inkl. Interreg-midler, over kap. 551, post 60. I tillegg er det gitt 14,5 mill. kr over kap. 551, post 61 som er øremerket bredbånd.

Fylkeskommunen har differensiert næringsfondstildelingen til næringsarbeidet i kommunene. Kommunene med best utvikling bevilges 0,5 mill. kr i årlig tilskudd til kommunalt næringsfond, mens kommunene som har større utfordringer, bevilges 1 mill. kr, totalt 9 mill. kr. Seks kommuner hadde omstillingsstatus og fikk totalt 14 mill. kr til arbeidet. For kommunene Hasvik og Kautokeino var 2008 siste år med omstillingsstatus. Kommunene bidrar med egenandeler i arbeidet.

Innovasjon Norge (IN) ble tildelt 57,16 mill. kr for å møte utfordringer identifisert under programområdene. Fylkeskommunen har benyttet IN som prosesskonsulent, pådriver og kvalitetssikrer overfor omstillingskommunene. Fylkeskommunen oppfordrer også til en arbeidsdeling mellom kommunene og IN når det gjelder støtte til bedrifter.

Det var få prosjekter med ren kvinneprofil, men fylkeskommunen har fokus på likestillingsperspektivet. Det har vært flere ungdomsprosjekter, og det ble bl.a. det startet opp et treårig ungdomsprosjekt med mål om å få flere ungdommer til å oppdage mulighetene som finnes i Finnmark. Videre har fylkeskommunen bidratt økonomisk til Ungt Entreprenørskap Finnmark og Barents Regionale Ungdomsråd, samt vært en aktiv deltaker i småsamfunnsprosjektet Ungdomssatsing Nordkyn.

Finnmark har deltatt i Interreg Nord og ENPI og har totalt tildelt 5,33 mill. kr.

Det ble bevilget 3 mill. kr til Landsdelsutvalget for Nord-Norge og Nord-Trøndelag.

Fylkekommunen budsjetterte med 47 mill. kr til andre utviklingstiltak, i hovedsak tilrettelegende tiltak for næring, nyskaping i kommunene og fysiske infrastrukturtiltak.

Med midler til bredbåndsutbygging over kap. 551, post 61 har fylkeskommunen støttet utbygging av fiberkabel mellom Kautokeino og Kirkenes med 28,7 mill. kr. Målet med prosjektet var å knytte Øst-Finnmark til fibernettet i resten av Norge.

Rapport fra Landsdelsutvalget for Nord-Norge og Nord-Trøndelag (LU)

LU er et bredt sammensatt politisk samarbeidsorgan for Nord-Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark fylkeskommuner. LU har som overordet mål å synliggjøre landsdelens verdiskapingspotensial, samt identifisere, samordne og løse oppgaver av felles interesse i nord. LU har disponert et utviklingsbudsjett på 13 mill. kr fra kap. 551, post 60 til prosjektgjennomføring, tildelt fra eierfylkene.
Innsatsområdene har vært følgende:
- regionalpolitikk og offentlige rammebetingelser
- næringspolitikk, rammebetingelser og næringsprosesser
- internasjonalt samarbeid
- arenaskaping, politiske utviklingsprosesser og samarbeid med næringslivet og andre utviklingsaktører
- innovasjon og næringsrettet FoU

LU har de siste årene endret fokus fra bransjevise satsinger med egne virkemidler til regionalpolitikk og rammebetingelser etter ønske fra fylkeskommunene. Problemstillingene er felles for fylkeskommunene/landsdelen. I 2008 har LU bl.a. jobbet med Nasjonal transportplan 2010–2019, utredning av miljø- og klimastrategier, det kommunale inn-

tektssystemet, rammevilkår for Hurtigruten, sluttføringen av Forsvarets omstilling og for at økt olje- og gassvirksomhet skal få positive effekter på land. I tillegg har LU bidratt med tilrettelegging av prosesser i forbindelse med opprettelsen av et felles nordnorsk markedsføringsselskap for reiselivet.

3 Tjenester finansiert over kap. 551, post 60

Her gis det en oversikt over de finansielle tjenestene som forvaltes av Innovasjon Norge og som Kommunal- og regionaldepartementet støtter indirekte gjennom kap. 551, post 60.

Bedriftsutviklingstilskudd

Målet med tilskuddet er å gi bedriftene motiver til å gjennomføre prosjekter som kan styrke kompetanse, eksterne samarbeidsrelasjoner, organisering, produkt- og prosessutvikling eller markedsutvikling, men som ikke ville blitt realisert i samme grad uten offentlige lån og/eller tilskudd.

Bedriftsutviklingstilskuddet gis til bedriftsutviklingsprosjekter (myke investeringer).

Målgruppen er små og mellomstore bedrifter, normalt med inntil 100 ansatte. Støtte kan innvilges både til nyetableringer og etablerte bedrifter i alle bransjer. Midlene skal nyttes innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

Investeringstilskudd

Målet med tilskuddet samsvarer med målet for bedriftsutviklingstilskuddet.

Investeringstilskuddet kan brukes til delfinansiering av fysiske investeringer.

Målgruppen er små og mellomstore bedrifter, normalt med inntil 100 ansatte. Støtte kan innvilges både til nyetableringer og etablerte bedrifter i alle bransjer. Midlene skal nyttes innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

Etablererstipendordning

Målet med stipendet er å stimulere til økt etableringsvirksomhet for å skape varige og lønnsomme arbeidsplasser. Stipendet kan gis i to faser, utviklings- og/eller etableringsfasen.

Målgruppen er bedriftsetablerere i alle deler av landet, men med særlig vekt på etablerere i Distrikts-Norge. 40 pst. av stipendene skal gå til kvinner.

NyVekst: Støtteordning for nyetablerte vekstbedrifter i distriktene

Målet med støtteordningen er å bidra til å utløse og realisere vekstpotensialet i nyetablerte, små bedrifter innenfor det distriktspolitiske virkeområdet sone 3 og 4.

Bedriftene mottar støtte i form av driftsstøtte, herunder lønn og andre driftsutgifter med inntil 1 mill. euro. Det kan gis støtte inntil fem år til bedrifter som er inntil fem år gamle. Ordningen ble etablert i 2008 og er notifisert fram til og med 2013.

Målgruppen er små vekstbedrifter som er yngre enn fem år, har færre enn 50 ansatte og er lokalisert innenfor det distriktspolitiske virkeområdet sone 3 og 4. Ambisjonen er at 40 pst. av midlene skal gå til vekstbedrifter ledet av kvinner.

Distriktsrettede risikolån

Målet med låneordningen er å gjøre det mulig å finansiere prosjekter der risikoen i utgangspunktet er stor og hvor Innovasjon Norges medvirkning har betydning for om prosjektet faktisk kan gjennomføres. Samtidig skal det være realistiske muligheter for å oppnå lønnsomhet i framtiden.

Målgruppen er små og mellomstore bedrifter, normalt med inntil 100 ansatte. Støtte kan innvilges både til nyetableringer og etablerte bedrifter i alle bransjer. Midlene skal nyttes innenfor det distriktspolitiske virkeområdet. Innovasjon Norge har tilsvarende ordninger for mer sentrale strøk.

4 Omtale av tiltak finansiert over kap. 552, post 72 og rapportering 2008

Her gis det en oversikt over tiltakene som direkte eller indirekte finansieres over kap. 552, post 72. Tiltakene er forvaltet av virkemiddelaktørene Innovasjon Norge, SIVA, Forskningsrådet og Kommunal- og regionaldepartementet. Tiltak som er omtalt under programkategori 13.50, er ikke omtalt her. Dette er store satsinger eller områder der det har skjedd endringer i løpet av det siste året. Mer spesifikt gjelder det departementets satsing på Interreg, kommunale næringsfond, regional omstilling og verdiskapingsprogrammet i regi av Miljøverndepartementet. Det gjelder også de nye satsingene, Bolyst-programmet og satsingen på lokal utvikling i kommunene.

ARENA-programmet (Innovasjon Norge)

Målet med programmet er å stimulere til økt innovasjon i næringsmiljøer, basert på samspill og samarbeid mellom næringsaktører, FoU- og utdanningsaktører samt offentlige virkemiddelaktører.

Nettverksprogrammet tilbyr opplæring til ledelse eller ansatte, infrastrukturtiltak (utvikling av tilbud fra og tilgang til kunnskapsinstitusjoner, tjenestetilbud, såkornfinansiering, samferdsel, mv.), gjennomføring av workshops og seminarer, etablering av faste møteplasser, tilrettelegging av utviklingsprosesser, kommunikasjonstiltak, analyser og kartlegging samt initiering av innovasjonsprosesser.

Programmet har felles sekretariat med Norwegian Centers of Expertice-programmet og samarbeider med SIVA og Forskningsrådet.

Målgruppen er klynger av bedrifter som befinner seg innenfor et avgrenset geografisk område og har felles tilhørighet til en næringssektor, en verdikjede, et kompetanseområde eller et markedsområde.

Tabell 1.8 Rapportering på ARENA-programmet for 2008

Finansiering	Aktiviteter	Resultater
18 mill. kr fra KRD av totalt 29,8 mill. kr	19 hovedprosjekter (5 nye i 2008)	1252 deltakende bedrifter 98 deltakende undervisnings- og forskningsmiljøer 123 deltakende offentlige aktører 110 innovasjonsprosjekter iverksatt som følge av ARENA-programmet

Bedriftsnettverk (Innovasjon Norge)

Målet med nettverkstjenesten er å oppnå økt konkurransekraft og innovasjonsevne i bedrifter gjennom samarbeid i kommersielle og strategisk baserte bedriftsnettverk.

Nettverkstjenesten skal utfylle de eksisterende nettverksprogrammene Norwegian Centers of Expertice og ARENA. Tjenesten skal imøtekomme behovet i små og mellomstore bedrifter, slik at de kan sette i gang innovasjonsprosjekter sammen med andre bedrifter og rette seg mot nye marketer ut over hva de har i dag.

Målgruppen for tjenesten er små- og mellomstore bedrifter innen alle sektorer, bransjer og landsdeler.

Programmet er nytt i 2009.

BIT-programmet (Bransjerettet IT-program) (Innovasjon Norge)

Målet med programmet er å øke verdiskapingen for små og mellomstore bedrifter gjennom effektiv anvendelse av IKT og elektronisk samhandling i verdikjeden.

Nettverksprogrammet har følgende prosjekttyper:

- BIT-bransje: Vektlegging av bedriftenes interne systemer, utvikling av bransjeløsninger og samarbeid på bransjenivå. Hovedvekt på teknologiutvikling, men forretnings- og kompetanseutvikling er også vektlagt.
- BIT-verdikjede: Vektlegging av informasjonslogistikk (vare- og forretningskommunikasjon). Hovedvekten ligger på forretnings- og kompetanseutvikling.
- BIT-internasjonal: Internasjonal og nasjonal markedsutvikling på basis av teknologiplattformen og forretningsplattformen som er utviklet i BIT-bransje og BIT-verdikjede.

Gjennomføringen er basert på et samarbeid mellom bedrifter, bransjeorganisasjoner og Innovasjon Norge.

Den primære målgruppen for programmet er små og mellomstore bedrifter. Den sekundære målgruppen er IKT-leverandører og fagmiljøer.

Tabell 1.9 Rapportering på BIT-programmet for 2008

Finansiering	Aktiviteter	Resultater
Om lag 8,2 mill. kr fra KRD av totalt 15,2 mill. kr (i tillegg mottar BIT-programmet overføringer fra kap. 551, post 60)	8 bransjeprosjekter Programmet har utviklet en rekke håndbøker og manualer. Programmet har vært involvert i flere kompetansesamlinger.	Effektmålinger viser at BIT-løsninger er spredt til 3500 bedrifter i 25 bransjer. Målinger på lønnsomhet viser at programmets pilotprosjekter oppnår bedre resultater enn gjennomsnittet i bransjene.

BLEST (Bolyst og engasjement i småbyer og tettsteder) (Husbanken)

Prosjektene hadde en ramme på 8 mill. kr i 2008.

Målet med programmet er å bistå kommuner med å bidra til å gjøre steder mer attraktive for bosetting og lokalisering av bedrifter.

BLEST skal støtte kommunene i utviklingen av fysiske og sosiale møteplasser og bidra til å sette i gang nye stedsutviklingsprosesser. Gjennom følgeforskning sikres kunnskap om innsatsfaktorer, kommunalt utviklingsarbeid og lokalpolitisk engasjement. Prosjektene mottar engangsbevilgninger fra departementet (fra 1 til 2 mill. kr) og følges opp av Husbanken gjennom bl.a. nettverkssamlinger. Programperioden går fra 2006 til og med 2009. I 2008–2009 hadde BLEST følgende prosjekter:

- Nettverket for gjenreisingsbyene Kristiansund, Åndalsnes, Molde, Steinkjer og Namsos
- Havna, det pulserende hjerte i bygda, Hasvik i Finnmark
- Sentrumsplan for Birtavarre, Kåfjord i Troms
- Barnebyen Finnsnes, Lenvik i Troms
- Knarvik senterutvikling, Lindås i Hordaland
- Sentrumsutvikling Rosendal, Kvinnherad i Hordaland
- Utviklingsoffensiv for Holmestrand by, Holmestrand i Vestfold
- Ny giv, Suldal i Rogaland
- Stedsutvikling Borhaug, Farsund, Vest-Agder
- Vannspeglet, Iveland i Aust-Agder

Programmet er initiert av departementet i tett samarbeid med Husbanken. Andre sentrale aktører er kommuner, fylkeskommuner, ulike kompetansemiljøer og regionale vegkontor mfl.

Målgruppen for programmet er småbyer og tettsteder med rundt 5000 og maksimalt 15 000 innbyggere i senteret.

Designprogrammet (Innovasjon Norge)

Målet med programmet er å få flere bedrifter til å anvende profesjonelle designere i produktutviklings- og markedsstrategi og dermed øke deres verdiskaping og innovasjonsevne. Programmet skal også bidra til at norske bedrifter blir strategiske og mer avanserte designbrukere.

Rådgivningsprogrammet tilbyr bedrifter designrådgiving og formidling av profesjonell designkompetanse innen industridesign/produktdesign, identitetsdesign og emballasjedesign.

Designprogrammet samarbeider med Norsk Designråd og designorganisasjonene i Norge. Innovasjon Norges distriktskontorer samarbeider tett med næringshager, næringsforeninger, interesseorganisasjoner, kommuner og fylkeskommuner ved tilrettelegging og gjennomføring av designrettede tiltak.

Målgruppen for programmet er bedrifter som tidligere ikke har brukt profesjonelle designtjenester. Bransjene maritim industri, reiseliv, mat- og treindustrien prioriteres fra 2006 til 2010.

Tabell 1.10 Rapportering på Designprogrammet for 2008

Finansiering	Aktiviteter
3,9 mill. kr fra KRD av totalt 8,9 mill. kr	131 designformidlinger Seminarer og nettverksarbeid Designrådgivning Sommerdesignkontor er gjennomført med 22 bedrifter i Ålesund, Oppland og Rana.

FORNY – Kommersialisering av FoU-resultater (Forskningsrådet)

Målet med programmet er å bidra til økt verdiskaping gjennom kommersialisering av forskningsresultater.

FORNY-programmet har siden 1995 finansiert aktiviteter og enheter som bidrar til å bringe ideer fra offentlig finansierte forskningsinstitusjoner ut til markedet gjennom etablering av nye selskaper eller lisensiering av teknologi til eksisterende bedrifter.

Programmet består av ulike finansielle virkemidler:

- idégenererings- og infrastrukturutviklingsmidler til FoU-enheter for å innarbeide kommersialisering i strategier og handlingsplaner, øke bevisstheten og kunnskapen om patentering og kommersialisering og tilrettelegge for økt kommersialisering
- kommersialiseringsmidler til utvikling av forskningsbaserte forretningsideer og bonusmidler for vellykkede kommersialiseringer
- verifiseringsmidler til å bekrefte potensialet for en kommersiell anvendelse av teknologien/konseptet
- kommersialiseringsstipend, en frikjøpsordning for vitenskaplig ansatte for å gjøre det enklere for forskere å bevege seg mellom forskning og kommersialisering av forskningsresultater
- insentivmidler (bonusmidler) fordelt etter en helhetsvurdering av kommersialiseringsaktørenes innsats gjennom året, basert på en rekke kriterier

Innovasjon Norge samarbeider med Forskningsrådet om programmet.

Målgruppen for programmet er universiteter, høyskoler, forskningsinstitutter og universitetssykehus.

Tabell 1.11 Rapportering på FORNY for 2008

Finansiering	Aktiviteter	Resultater
10,5 mill. kr fra KRD, samt 4 mill. kr fra KRD via IN av totalt 119, 25 mill. kr (NHD, KD, FKD og LMD)	424 konferanser/seminarer om kommersialisering 1435 tiltak for å innhente forskningsbaserte forretningsideer 273 ideer besluttet videreført til kommersialisering	Til sammen 79 kommersialiseringer: 38 etableringer og 41 lisensieringer

FoU-Inkubatorprogrammet (SIVA)

Målet med programmet er å bidra til utvikling av nye forsknings- og/eller kunnskapsbaserte bedrifter med stort vekstpotensial.

Programmet gir nyoppstartede kunnskapsbaserte bedrifter tilbud om faglig rådgivning, kompetansenettverk og lokaler til en husleie tilpasset bedriftens økonomiske evne. Typiske vertsmiljøer for inkubatorene er forskningsparkene ved universitetene og kunnskapsparkene ved de regionale høyskolene. SIVA har også utviklet en distriktsrettet ordning der inkubatorbedriftene kan være lokalisert i næringshager, men ellers ha samme tilgang på faglig rådgivning og kompetansenettverk som andre inkubatorbedrifter.

Programmet må sees i sammenheng med inkubatorstipendet til Innovasjon Norge.

Målgruppen for programmet er nye forsknings- og kunnskapsbaserte bedrifter med vekstpotensial.

Tabell 1.12 Rapportering på FoU-Inkubatorprogrammet for 2008

Finansiering	Aktiviteter	Resultater
18 mill. kr fra KRD av totalt 27 mill. kr, inkl. 3 mill. kr til kvinnesatsing i inkubatorene	22 inkubatorer Gjennom distribuerte inkubatorer gis det inkubatortilbud på over 30 steder i Norge.	850 bedrifter tatt inn i programmet 95 nye bedrifter i 2008

HøyVekst (Innovasjon Norge)

Målet med tjenesten er å medvirke til at flere lykkes med å realisere sitt vekstpotensial mer effektivt. Tjenesten skal også bidra til at Innovasjon Norge utvikler, synliggjør og iverksetter «beste praksis-prosesser» for bedrifter med stort potensial for vekst.

HøyVekst er en arbeidsform. Bedriftene som deltar gis en spesiell oppfølging gjennom en periode på minimum to år. Det legges opp til individuelle utviklingsløp med høy grad av fleksibilitet og skreddersøm der man gjør bruk av hele Innovasjon Norges tjenestetilbud, inkludert utekontorene, samt kobler bedriftene opp mot interne og eksterne ressursmiljøer. Det er det individuelle behovet hos den enkelte bedrift som bestemmer tilbudet.

Målgruppen er bedrifter med stort potensial for internasjonal vekst.

Programmet er nytt i 2009.

Industriinkubatorprogrammet (SIVA)

Målet med programmet er å stimulere til knoppskyting og nyskaping med utgangspunkt i en stor morbedrift eller en dominerende næring på et sted.

Morbedriften etablerer sammen med SIVA, og ev. andre aktører (kommuner, næringsliv, forskningsinstitusjoner), et selskap med formål å tilby lokaliteter og bistand i oppstart av ny virksomhet. Inkubatoren har tilgang på relevant kompetanse i oppstartsledelse og kommersialisering. SIVA bidrar med midler til etablering og drift av inkubatorene samt tilgang på nasjonale og internasjonale nettverk.

Målgruppen til programmet er vekstbedrifter i sfæren rundt større industribedrifter.

Tabell 1.13 Rapportering på Industriinkubatorprogrammet for 2008

Finansiering	Aktiviteter	Resultater
15 mill. kr fra KRD	16 etablerte inkubatorer (4 avsluttet) 2 nye i 2008	I løpet av perioden har 145 virksomheter/ prosjekter vært tatt opp i programmet.
	2 forprosjekter under arbeid	48 prosjekter er i programmet per utgangen av 2008.

Inkubatorprogram for mat- og naturbaserte næringer (SIVA)

Målet med programmet er å bidra til flere vekstbedrifter innenfor mat- og naturbaserte næringer.

Programmet tilbyr inkubatortjenester som blant annet faglig støtte, nettverk og rådgivning om finansiering.

Målgruppen er gründere med vekstambisjoner som vil utvikle mat- og naturbaserte forretningsideer fram til kommersiell næringsvirksomhet, gjerne med nasjonalt eller internasjonalt potensial.

Programmet er nytt i 2009.

Inkubatorstipend (Innovasjon Norge)

Målet med stipendet er å stimulere til økt etablering av konkurransedyktige, framtidsrettede og nyskapende virksomheter i godkjente inkubatorer.

Inkubatorstipendordningen sees i sammenheng med SIVAs inkubatorprogrammer, men stipendet kan også nyttes i sammenheng med andre godkjente offentlige og private inkubatorer.

Målgruppen for stipendet er personer og bedrifter lokalisert i en godkjent inkubator.

Tabell 1.14 Rapportering på Inkubatorstipend for 2008

Finansiering	Aktiviteter	Resultater
27,3 mill. kr fra KRD	91 tilsagn ble gitt	Estimert sysselsettingseffekt i 2008 er til sammen 370 personer

Kompetanseprogrammet (Innovasjon Norge)

Målet med programmet er å forenkle tilgangen og effektivisere og kvalitetssikre kompetansetjenestene til Innovasjon Norge for på denne måten gi et helhetlig kompetansetilbud til små- og mellomstore bedrifter.

Kompetansetjenestene Eksportkandidat, FRAM, Styrekandidat, Fyrtårn og Ledermentor inngår i Kompetanseprogrammet. Utvikling og tilpasning av kompetansetjenester skjer i tråd med Innovasjon Norges tjenester og programmer. Kompetanseprogrammet omfatter bl.a. følgende:

- felles rådgiversertifisering og rådgiverbase
- felles kvalitetssikringssystem
- felles økonomiske og administrative rutiner
- felles dokumentasjon

Målgruppen for programmet er små og mellomstore bedrifter og gründere. Kvinner og unge er prioritert.

Tabell 1.15 Rapportering på Kompetanseprogrammet for 2008

Finansiering	Aktiviteter	Resultater
4 mill. kr fra KRD av totalt 40 mill. kr	27 FRAM-prosjekter	288 deltagende bedrifter i tjenesten FRAM 490 deltagere

Kommunene som førstelinje for småskala næringsutvikling og entreprenørskap (Innovasjon Norge)

Departementet ga tilsagn om 2 mill. kr i 2008.

Målet med programmet er å gjøre kommunene til enda bedre støttespillere for entreprenører og lokalt næringsliv gjennom å etablere et første kontaktpunkt mellom entreprenører, bedrifter og kommuner. Programmet skal bidra til å øke tilvekst, sysselsetting og verdiskaping i kommunene, basert på lokale fortrinn og muligheter.

Programmet skal styrke kommunenes kompetanse innen entreprenørskap og småskala næringsutvikling. Videre skal programmet stimulere til interkommunalt samarbeid, nettverksbygging og erfaringsutveksling.

Kommunal- og regionaldepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet videreførte i 2008 oppbyggingen av satsingen på kommunene som førstelinje, med Innovasjon Norge som operatør, i samarbeid med KS. De regionale partnerskapene (fylkeskommunene, Innovasjon Norges distriktskontorer og fylkesmannen) skal, i samarbeid med kommunene, avklare innretningen av arbeidet.

Målgruppen til programmet er entreprenører og bedrifter med forretningsutviklingsplaner. Kvinner og unge er prioritert.

Kultur og næring (piloter) (Kommunal- og regionaldepartementet)

Målet med satsingen er å realisere prosjekter av nasjonal interesse og med høyt overføringspotensial hvor kultur brukes som en innsatsfaktor for å styrke lokal identitet og med omdømme. Aktiviteter og innhold som treffer unge er prioritert. Departementet ønsker å nå aktører som jobber med kultur på en måte som har betydning for utviklingen av lokalsamfunn. I 2008 mottok følgende prosjekter midler:

- Nisjelandet i regi av stiftelsen by:Larm
- Forum for Kultur og Næringsliv
- Stiklestad Nasjonale kultursenter

Det ble i 1. halvår 2009 gitt tilsagn til Forum for Kultur og Næringsliv og følgende ni pilotprosjekter:

- besøksgruver, Dalane i Rogaland
- forprosjekt for kunstnerverksted, Fosen i Sør-Trøndelag
- stedutviklingsprosjekt, Lærdal i Sogn og Fjordane
- Seljord og sogene, Telemark
- PlatformPilot, Agder-fylkene, Nordland og Troms
- Th. Kittelsens rike, Sigdal i Buskerud
- Festival Voss, Hordaland
- Tuddal, Hjartdal i Telemark
- festivalidentitetsprosjekt gjennom Norsk rockforbund

Flere prosjekter vil få tilsagn høsten 2009, blant annet Nisjelandet.

Målgruppen for ordningen er kommuner, organisasjoner, foreninger, ildsjeler og andre aktører som bidrar til å gjøre steder mer attraktive som bosted, arbeidssted og sted å besøke.

Kvinner i fokus (Innovasjon Norge)

Målet med satsingen er å bidra til økt verdiskaping gjennom å styrke kvinners posisjon i næringslivet, både som etablerere, i ledelse og i styrer. I tillegg er det et mål å synliggjøre kvinner som forbilder for andre kvinner og bygge nettverk som kan bidra til å styrke kvinners posisjon i næringslivet.

Kvinner i fokus er en generell satsing hvor virkemidlene brukes aktivt for å øke andelen kvinner i Innovasjon Norges programmer, samt en særskilt satsing på kvinner som består av ulike tjenester som tilbyr kompetanse, nettverk og synliggjøring av kvinnelige etablerere, ledere og styrekandidater.

Målgruppen er kvinner.

Tabell 1.16 Rapportering på Kvinner i fokus for 2008

Finansiering	Aktiviteter	Resultater
10,5 mill. kr fra KRD	Fyrtårn, Ledermentor, Styrekandidater og nasjonale prosjekter	Styrekandidater: 10 kurs med om lag 280 deltakere
	Ekstra fokus på kvinner i bransjene landbruk, reiseliv kultur samt i programmene/tjenestene FRAM, BIT, Arena, NCE og OFU/IFU	Fyrtårn: 19 nye deltakere
		Startet opp kvinnenettverk i NCE i Raufoss

Kvinnovasjon (SIVA)

Målet med programmet er å øke antall bedriftsetableringer med vekstambisjoner foretatt av kvinnelige etablerere i næringshagemiljøene, FoU-inkubatorene og industriinkubatorer. Industriinkubatorene ble inkludert i satsingen i 2009.

Tilbud og tiltak innen mobilisering, samhandling, nettverk, mentorordning, profilering og kompetansebygging prioriteres. Det er utarbeidet en felles profil for tiltaket med logo, nettsted og brosjyre under navnet Kvinnovasjon. Arbeidet gjennomføres av de enkelte miljøene som søker SIVA om midler til å gjennomføre aktiviteter. Pengene kan ikke brukes som direkte bedriftsstøtte.

Flere utviklingsmiljøer på tvers av programmene samarbeider. Det legges vekt på samspill med andre aktører som jobber for å øke entreprenørskap blant kvinner.

Målgruppen er bedrifter med vekstambisjoner, hovedsakelig etablert av kvinner.

Tabell 1.17 Rapportering på Kvinnovasjon for 2008

Finansiering	Aktiviteter
8 mill. kr fra KRD	34 næringshager og 10 inkubatorer deltar
	(11 nye miljøer i 2008)

Merkantilt kompetanseprogram for utkantbutikker (MERKUR) (Kommunal- og regionaldepartementet)

Departementet ga tilsagn om 14 mill. kr i 2008. MERKUR er en tilskuddsmottaker med et styre som Kommunal- og regionaldepartementet oppnevner.

Målet med MERKUR-programmet er tredelt. Hovedmålet er å sikre innbyggerne i distriktene tilgang på en nærliggende dagligvarebutikk med god kvalitet. Programmet arbeider videre for at dagligvarebutikkene kan få tilleggstjenester som øker lønnsomheten i butikken og som gir innbyggerne i lokalsamfunnet bedre tjenester. Programmet skal også bidra til å øke forståelsen i lokalsamfunnet om dagligvarebutikkens rolle og betydning.

Butikkdriverne som deltar i programmet går gjennom et kursopplegg med sikte på å øke den butikkfaglige kompetansen, fokusere sterkere på lokalsamfunnsutvikling og øke antall tjenester i butikken. Disse kompetansetiltakene består av seminarer, besøk av MERKUR-konsulenter i butikken og kundeundersøkelser mv. Dagligvarebutikkene blir fulgt opp gjennom egne oppfølgingsprogrammer. MERKUR samarbeider for eksempel med Posten og Norsk Tipping for å legge til rette for tilleggstjenester i butikkene. MERKUR-programmet jobber også med kommunale myndighe-

ter for å utvikle et bedre samarbeid mellom dagligvarebutikkene og lokalsamfunnet.

Målgruppen for programmet er dagligvarebutikker i distriktsområder med nærmarked på under 200 husstander og avsides beliggenhet (uten fastlandsforbindelse) eller minimum 10 km fra nærmeste innkjøpsalternativ.

MERKUR-Bok (Kommunal- og regionaldepartementet)

Departementet ga tilsagn om 2,5 mill. kr i 2008.

MERKUR-Bok er blitt integrert som en del av MERKUR-programmet med egen styringsgruppe.

Målet med programmet er å støtte opp om og sikre bedre lønnsomhet i distriktsbokhandlene.

MERKUR-Bok er et kompetanseprogram spesielt innrettet mot distriktsbokhandlere. Det legges også opp til at de bokhandlerne som deltar i kompetanseprogrammet skal få direkte oppfølging med butikkbesøk fra MERKURs konsulentapparat. I tillegg gjennomføres det kurs og nettverkssamlinger for butikkdriverne.

Målgruppen for programmet er bokhandlere i distriktsområder som har opplevd sterk nedgang i sin omsetning som følge av den nye innkjøpsavtalen for skolebøker.

Norwegian Centres of Expertise (NCE) (Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet)

Målet med programmet er å bidra til økt verdiskaping gjennom å utløse og forsterke samarbeidsbaserte innovasjons- og internasjonaliseringprosesser i næringsklynger med klare ambisjoner og stort potensial for vekst.

Nettverksprogrammet tilbyr faglig og finansiell støtte til gjennomføring av langsiktige og målrettede utviklingsprosesser i utvalgte næringsklynger. Støtten fra programmet skal bidra til å redusere hindringer for samarbeid mellom aktørene, akselerere gjennomføringen av viktige utviklingsprosesser og prosjekter samt koordinere og målrette private og offentlige innsatser for å utvikle klyngen. I 2009 er det totalt 12 miljøer med NCE-status: NCE Aquaculture (Nordland), NCE Culinology (Rogaland), NCE Instrumentation (Trøndelag), NCE Maritime (Møre), NCE Micro- and nanotechnology (Vestfold), NCE Raufoss (Oppland), NCE Subsea (Hordaland), NCE Systems Engineering Kongsberg (Buskerud), Oslo Cancer Cluster (Oslo). De nye som kom i 2009 er NCE Node (Agder), NCE Energy and Emissions Trading (Østfold), NCE Tourism – Fjord Norway (Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal).

Programmet er utviklet i felleskap med Innovasjon Norge, Forskningsråd og SIVA. Programrådet har representanter fra alle tre aktører. SIVA er tillagt ansvar for faglig oppfølging av prosjektene. Det er etablert en felles programledelse med ARENA-programmet. Det er også samarbeid mellom NCE-prosjektene og de relaterte aktivitetene under Forskningsrådets VRI-satsing (se omtale av VRI under).

Målgruppen for programmet er bedrifter i klynger. Programmet har også en sekundær målgruppe som er aktører som direkte bidrar til å utvikle klyngen, blant andre FoU-institusjoner og utdanningsmiljøer. Programmet vurderer tiltak for å stimulere kvinners deltagelse.

Tabell 1.18 Rapportering på Norwegian Centres of Expertise for 2008

Finansiering	Aktiviteter	Resultater
Om lag 38 mill. kr fra KRD (inkl. overføringer fra 2007) av totalt om lag 63 mill. kr	9 NCE-prosjekter (3 nye i 2009)	93 antall iverksatte innovasjonsprosjekter i samarbeid med FOU-miljøer
		131 faste møtesteder/ nettverk
		66 prosjekter med sikte på internasjonal forretningsutvikling

Næringshageprogrammet (SIVA)

Målet med programmet er å stimulere til utvikling av nye arbeidsplasser innen kunnskapsintensive næringer i distriktene gjennom å tilby infrastruktur og utviklingsmiljøer til personer med høy kompetanse.

Gjennom samlokalisering av små foretak i et profesjonelt, faglig og sosialt miljø skal næringshagene bidra til vekst. Hver næringshage har et utviklingsselskap som tar seg av fellesoppgaver for bedriftene: profilering, nettverksbygging og tiltak for kompetanseheving.

Målgruppen for programmet er kunnskapsbaserte bedrifter i distriktene.

Tabell 1.19 Rapportering på Næringshageprogrammet for 2008

Tiltak	Finansiering	Aktiviteter	Resultater
Næringshageprogrammet	25,5 mill. kr fra KRD	52 næringshager 5 forprosjekter	6 av næringshagene har etablert til sammen 20 noder/avdelinger (ikke selvstendige hager) under de eksisterende.

Satsing på kvinner i VRI-programmet (Forskningsrådet)

Departementet ga 6,5 mill. kr i tilsagn i 2008.

Målet med satsingen er å øke kvinnedeltagelsen i VRI-programmet (virkemiddel for regional innovasjon).

Tiltaket skal fremme innovasjon, kunnskapsutvikling og verdiskaping gjennom regional samhandling og en forsterket FoU-innsats i og for regionene. Hver region følger opp en handlingsplan for hvordan andelen kvinner som deltar på ulike nivåer i programmene (styringsgruppe, partnerskap m.m.) kan økes innenfor innsatsområdene i regionen.

Målgruppen for satsingen er kvinner.

Småsamfunnssatsing (piloter) (Kommunal- og regionaldepartementet)

Departementet ga tilsagn om 22,08 mill. kr i 2008.

Målet med satsingen er å stimulere til tilflytting til distriktene ved å støtte lokale utviklingsprosjekter. Et viktig mål er å formidle og utnytte gode resultater fra pilotprosjekter.

I løpet av programperioden (2006–2009) har det vært totalt 49 prosjekter. I 2008 ble følgende 20 prosjekter støttet i småsamfunnssatsingen:

- Flytt Hit i Fjellregionen, Hedmark og Sør-Trøndelag
- Bluesbygda Skånevik, Etne i Hordaland
- Lys i alle glas, Buskerud
- Samordning av arbeid for utvikling rundt kulturminne og kulturlandskap, Vik i Sogn og Fjordane
- Frøya inn i framtida og Nettverk for Optimistbygder, Sør-Trøndelag
- Felles småsamfunnssatsing, Røvær og Utsira i Rogaland
- Fablab – Høylandet, Namdalen i Nord-Trøndelag
- Hoppid.no, Program for entreprenørskap, Møre og Romsdal
- Nettverks- og kompetansebygging og utvikling av lokalsamfunn i fjellregionen, Hedmark
- Agro Business Park, Gloppen i Sogn og Fjordane
- Dyrøyseminarsenteret, Troms
- Småsamfunnssatsing for ungdom i Nordland, Nordland
- Ungdommens kompetansehus, Aust-Agder
- Trivselsbygda, nasjonalt prosjekt
- Aurland natur- og kulturpark, Aurland i Sogn og Fjordane
- Liv i Lom, Oppland
- Valdres natur- og kulturpark, Oppland
- Øvre Verket – Ny næring på historisk grunn, Nome i Telemark
- Heilskapleg utvikling, Tingvoll i Møre og Romsdal
- Folgefonnlandsbyen Jondal, Hordaland

I 2009 ble følgende 19 prosjekter støttet innenfor småsamfunnssatsingen:

- Flytt Hit i Fjellregionen, Sør-Trøndelag og Hedmark
- Lys i alle glas, Buskerud
- Samordning av arbeid for utvikling rundt kulturminne og kulturlandskap, Vik i Sogn og Fjordane
- Veidemannskultur, Rendalen i Hedmark
- LivOGlyst, Hordaland

- Frøya inn i framtida og Nettverk for Optimistbygder, Sør-Trøndelag
- Felles småsamfunnssatsing, Røvær og Utsira i Rogaland
- Cittaslow – det gode liv, Sokndal i Rogaland og Eidskog i Hedmark
- Fablab – Høylandet, Namdalen i Nord-Trøndelag
- Tilflytting, rekruttering og integreringsprosjekt, Nordland
- Agro Business Park, Gloppen i Sogn og Fjordane
- Karrieredagane for ungdom, Møre og Romsdal
- Trivselsbygda, nasjonalt prosjekt
- Liv i Lom, Oppland
- Staduavhengige arbeidsplassar, Troms
- Heilskapleg utvikling i Tingvoll, Møre og Romsdal
- Morgedalsprosjektet, Telemark
- Folgefonnlandsbyen i Jondal, Hordaland
- Valdres natur- og kulturpark, Oppland

Satsingen er initiert av Kommunal- og regionaldepartementet i samarbeid med fylkeskommunene. Fylkeskommunene har vurdert og sendt inn pilotprosjektsøknader til departementet. Den nasjonale småsamfunnssatsingen avsluttes i 2009.

Storbyprosjektet (Innovasjon Norge)

Departementet ga tilsagn om 4 mill. kr i 2008.

Målet med prosjektet er å styrke regional innovasjonsevne og samspillet mellom storby og omland.

Prosjektet skal avdekke flaskehalser og muligheter for økt innovasjon og på den bakgrunn identifisere og foreslå pilot- og demonstrasjonsprosjekter som fremmer innovasjon.

Prosjektet ledes av Innovasjon Norge i nært samarbeid med Forskningsrådet, SIVA og KS.

Prosjektperioden for Storbyprosjektet går ut 2009, men noen igangsatte aktiviteter og fellesprosjekter vil løpe også i 2010.

Virkemidler for regional innovasjon og FoU (VRI) (Forskningsrådet)

Målet med programmet er å få økt kunnskapsutvikling, innovasjon og verdiskaping gjennom regional samhandling, særlig mellom bedrifter og FoU-institusjoner, og en forsterket FoU-innsats for regionene.

Virkemidlene i de tidligere programmene MOBI og VS2010 gikk fra 2007 inn i VRI-programmet. VRI-programmet tilbyr faglig og finansiell støtte til langsiktige, forskningsbaserte utviklingsprosesser i regionene. De tre virkemiddeltypene i programmet er:

- samhandling: kompetansemegling, mobilitetsordninger, aksjonsforskning og forprosjektmidler
- finansiering av bedriftsstyrte innovasjonsprosjekter
- samarbeid gjennom strategiske forskningsprosjekter i statlige høyskoler og regionale forskningsinstitutter

VRI-programmet skal knytte tette bånd til andre nasjonale og internasjonale nettverks- og systemvirkemidler som ARENA-programmet, Norwegian Centers of Expertice og Regions of knowledge innenfor EUs 7. rammeprogram.

De regionale forskningsfondene er en aktuell finansieringskilde for deler av VRI-programmet.

Tabell 1.20 Rapportering på VRI for 2008

Finansiering	Aktiviteter	Resultater
37 mill. kr fra KRD av totalt 67,7 mill. kr, i tillegg mottar programmet overføringer fra kap. 551, post 60	VRI er landsdekkende 15 regionale VRI-satsinger med tilhørende 18 faglige forskerprosjekt	1175 bedrifter er involvert. Personmobilitetsprosjekter i 125 bedrifter. Alle universitetene og 26 høgskoler er involvert.

Unge i fokus (Innovasjon Norge)

Målet med satsingen er å få flere unge til å vurdere det som et attraktivt alternativ å etablere sin egen bedrift.

Unge i fokus er en gjennomgående satsing i Innovasjon Norge og består av ulike interne samarbeidsprosjekter som utredningsarbeid, pilotprosjekter, tilrettelegging av eksisterende programmer mot unge mv. F.eks. har Innovasjon Norge på oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet utviklet mentorordninger for unge etablerere. I tillegg samarbeider Innovasjon Norge med eksterne aktører som f.eks. Start Norge, Venture Cup og Ungt Entreprenørskap mfl.

Målgruppen er etablerere fra 18–35 år.

Tabell 1.21 Rapportering på Unge i fokus for 2008

Finansiering	Aktiviteter	Resultater
13 mill. kr fra KRD	Eksempler på prosjekter: mentorordning med 3 pilotprosjekter i Sogn og Fjordane, Hordaland og Troms.	Mentorordning: 42 deltagere i 39 virksomheter, 27 mentorer. Halvparten av deltagerne er vekst- og toppetableringer og halvparten levebrødsforetak.
	Emax Nordic: prosjekt som skal løfte fram unge entreprenører.	40 håndplukkede entreprenører mellom 18-25 år.

Ungt Entreprenørskap (Kommunal- og regionaldepartementet)

Ungt Entreprenørskap er en tilskuddsmottaker som mottar offentlige midler både fra Nærings- og handelsdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet og fra fylkeskommuner og privat næringsliv.

Målet til Ungt Entreprenørskap er å bidra til å videreføre og styrke satsingen på entreprenørskap i utdanning i Norge i omfang og kvalitet.

Organisasjonen arbeider med å integrere entreprenørskap på alle utdannelsestrinn gjennom flere aktiviteter og gir unge mulighet til å drive egen bedrift gjennom elev-, ungdoms- og studentbedrifter.

Målgruppen er barn, ungdom og studenter.

Tabell 1.22 Rapportering på Ungt Entreprenørskap for 2008

Finansiering	Aktiviteter	Resultater
6 mill. kr fra KRD (KRDs finansieringsandel er 18 pst.)	1951 elevebedrifter i grunnskolen	10 786 deltagere i elevbedrift
	2273 ungdomsbedrifter videregående skole	12 470 deltagere i ungdomsbedrift
	142 studentbedrifter	526 på deltagere i studentbedrift
		Vårt lokalsamfunn: 4730 elever
		Gründercamp: 15 132 deltagere (alle utdannelsestrinn)

5 Rapport på de distrikts- og regionalpolitiske midlene i 2008 etter mål, sentralitet og andel innenfor det distriktspolitiske virkeområdet (DPV)

Tabell 1.23 Bruk av midler etter mål, kapittel/post, sentralitet, aktører, samt andel innenfor DVP

(mill.kr.)

	Post			Sentralitet					Aktør				
	Kap. 551.60	Kap. 551.61	Kap. 552.72	Storby-regioner	Små og mellomstore byregioner utenfor DPV	Små og mellomstore byregioner innenfor DPV	Periferi	Ufordelt	FK/ KNF/ FO	NVMA	KRD	Andel innenfor DPV	Totalt
Hovedmål 1 Verdiskaping	916,3	347,8	287,8	257,8	159,1	430,2	605,6	99,2	392,9	1139,8	19,1	80 %	1551,8
Arbeidsmål 1.1 Næringsmiljø	135,9	63,8	158,7	63,6	49,7	79,3	133,5	32,2	171,7	181,6	5,0	70 %	358,3
Arbeidsmål 1.2 Etablerte bedrifter	472,6	243,3	32,9	102,1	60,7	230,1	319,2	36,8	111,6	632,3	5,0	91 %	748,9
Arbeidsmål 1.3 Entreprenørskap	307,8	40,7	96,2	92,1	48,7	120,8	152,9	30,1	109,7	325,9	9,0	71 %	444,6
Hovedmål 2 Rammebetingelser	121,9	318,0	5,7	101,2	38,0	98,3	206,8	1,3	441,8	0,0	3,8	97 %	445,6
Arbeidsmål 2.1 Kompetanse	31,4	51,0	5,6	14,3	3,1	27,2	42,0	1,3	84,2	0,0	3,7	94 %	87,9
Arbeidsmål 2.2 Infrastruktur	90,5	267,0	0,1	86,9	34,9	71,0	164,8	-	357,6	0,0	0,1	98 %	357,7
Hovedmål 3 Attraktivitet	209,7	237,3	46,6	116,0	24,7	141,3	189,2	22,3	447,0	0,0	46,6	91 %	493,5
Arbeidsmål 3.1 Tjenester	43,6	37,6	16,8	8,3	2,8	28,9	41,1	16,8	81,2	0,0	16,8	78 %	97,9
Arbeidsmål 3.2 Stedsutvikling og profilering	166,1	199,7	29,8	107,7	21,9	112,4	148,1	5,6	365,8	0,0	29,8	94 %	395,6
Andre tiltak	75,6	43,9	50,8	17,1	10,6	44,0	62,5	36,2	119,6	9,7	41,1	74 %	170,4
Totalt	1 323,5	946,9	390,9	492,1	232,5	713,7	1 064,1	159,0	1 401,3	1 149,6	110,5	85 %	2661,4
Prosentandel av totalbeløp	50 %	36 %	15 %	18 %	9 %	27 %	40 %	6 %	53 %	43 %	4 %		

Forkortelser: FK = Fylkeskommuner; KNF = Kommunale- og regionale næringsfond; FO = Fylkesovergripende organ; NVMA = Nasjonale virkemiddelaktører

Kap. 551, post 60 inkluderer også Opplands andel av posten som inngår i forsøket Fritt fram over kap. 551, post 64.

Vedlegg 2

Orientering om likestilling i virksomhetene

Likestillingsloven § 1a inneholder et krav til offentlige myndigheter og offentlige virksomheter om å redegjøre for den faktiske tilstanden når det gjelder likestilling i virksomheten. Det skal også redegjøres for tiltak som er iverksatt eller er planlagt iverksatt for å fremme likestilling. Orienteringen skal innarbeides i Prop. 1 S.

Kommunal- og regionaldepartementet

Tabell 2.1 Ansatte fordelt på stillingsgrupper, kjønn og lønn i 2008

		Kvinner			Menn		
Året 2008	Totalt	Antall	Pst.	Ltr. gj.snitt[6]	Antall	Pst.	Ltr. gj.snitt[6]
Toppledere[1]	5	2	40	-	3	60	-
Mellomledere[2]	28	14	50	76	14	50	75
Alternativ karrierevei[3]	75	36	48	64	39	52	67
Saksbehandlere[4]	73	54	74	52	19	26	52
Kontortilsatte[5]	5	5	100	48	0	0	-
Sum ansatte	*186*	*111*	*60*	-	*75*	*40*	-
Rekruttert/gj.snitt lønn nytilsatt	34	17	50	58	17	50	65
Sluttet	29	16	55	-	13	45	-
Gj.snitt overtid (timer per ansatt)	33	30	-	-	36	-	-
Redusert arbeidstid (antall pers.)	20	18	90	-	2	10	-
Fødsels-/omsorgs-/fedrepermisjon	17	14	82		3	18	
Sykefravær (i pst.)	5,4	-	5,9	-	-	4,7	-

1 Departementsråd, ekspedisjonssjef
2 Avdelingsdirektør, underdirektør, arkivleder
3 Spesialrådgiver, seniorrådgiver, prosjektleder
4 Rådgiver, seniorkonsulent, førstekonsulent
5 Konsulent, sekretær
6 Ekskl. toppledergruppa

Av 186 ansatte i Kommunal- og regionaldepartementet i 2008 utgjorde kvinner 60 pst. og menn 40 pst. Det generelle kvinneoverskuddet i departementet viser seg i kontorgruppa og blant saksbehandlerne. For de andre funksjonene er det tilnærmet lik kjønnsfordeling. Det er vesentlig flere kvinner enn menn i aldersgruppene opp til 50 år, mens menn er i flertall fra 50 år og oppover.

Menn tjener i gjennomsnitt fem lønnstrinn mer enn kvinner. Lønnsforskjellen skyldes fortsatt i hovedsak at kvinnerepresentasjonen er høyere i de lavest lønnede stillingsgruppene. Det er små forskjeller i gjennomsnittslønn innenfor de ulike stillingsgruppene.

90 pst. av dem som jobbet redusert tid i departementet i 2008 var kvinner. Departementet har i 2008 arbeidet for en reduksjon av sykefraværet gjennom ulike tiltak, jf. IA-avtalens målsetting om å redusere sykefraværet til 4,5 pst. Sykefraværet har gått ned fra 5,9 pst. i 2007 til 5,4 pst. i 2008. Syke-

melding fra lege utgjør hovedtyngden av sykefraværet (3,8 pst.). Sykefraværet i departementet er større hos kvinner enn hos menn, med 5,9 mot 4,7 pst. Sykefraværet i 2008 har gått ned i samtlige aldersgrupper.

Tiltak

Departementet har inkludert kjønnsperspektivet i styringsinformasjonen. Det er et overordnet mål for departementet å ha minst 40 pst. av hvert kjønn på alle stillingsnivåer. Departementet har de siste årene tilstrebet å rekruttere flere menn inn i saksbehandlergruppen og kontorgruppen, og vi oppfordrer menn til å søke når disse stillingene lyses ut. I tillegg vil departementet ha særlig oppmerksomhet mot ledernivået, spesielt når det gjelder toppledere. Departementets lønnspolitikk har bl.a. som mål å bidra til reell likestilling mellom kjønnene. I tillegg til å ha fokus på en god kjønnsbalanse innenfor stillingsgruppene har departementet hatt fokus på lønnsforskjeller innenfor de enkelte stillingsgruppene. Dette kan se ut til å ha gitt positive resultater for likelønn i departementet. Departementet vil fortsatt vektlegge et kvinneperspektiv i lokale lønnsforhandlinger.

Det er viktig at permisjonsregler og andre rettigheter som særlig benyttes av kvinner, ikke fører til utilsiktet forskjellsbehandling ved fordeling av arbeidsoppgaver, avansement og lønn. Det er videre et mål at slike rettigheter også skal gi menn mulighet til å delta i omsorgsarbeidet. Fleksible arbeidstidsordninger og ulike ordninger for hjemmekontor skal tilrettelegge for ansatte av begge kjønn i ulike livsfaser der det er behov for mer fleksibilitet.

Husbanken

Tabell 2.2 Ansatte i Husbanken fordelt på kjønn i 2008

	Antall	Kvinner	Pst.	Menn	Pst.
Toppledere	1	0	0,0	1	100,0
Mellomledere	40	24	60,0	16	40,0
Alternativ karrierevei	123	56	45,5	67	54,5
Saksbehandlere	192	132	68,8	60	31,2
Kontortilsatte	9	7	77,8	2	22,2
Sum ansatte	365	219	60,0	146	40,0
Gjennomsnittlig lønnstrinn	58,4	56,2	-	61,3	-
Rekruttert	23	12	52,2	11	47,8
Sluttet	30	14	46,7	16	53,3
Redusert arbeidstid (antall personer)	26	21	80,8	5	19,2
Fødsels-/omsorgs-/fedrepermisjon	14	13	92,9	1	7,1
Sykefravær i pst.	6,12	7,75	-	3,84	-
Styreleder	7	3	42,9	4	57,1
Styremedlemmer	16	9	56,3	7	43,7

Husbanken har 365 ansatte, hvorav 219 kvinner og 146 menn. Per 31. desember 2008 er 13 ansatte i permisjon for å jobbe i annen ekstern stilling, og 14 ansatte har fødsels- eller omsorgspermisjon. Gjennomsnittsalderen er 49 år, fordelt på 50 år for menn og 48 år for kvinner.

Det er overvekt av kvinner i styrene. I de syv styrene er det tre kvinnelige og fire mannlige styreledere. Det er til sammen ni kvinnelige og syv mannlige styremedlemmer. Totalt er det 52 pst. kvinner i styrene.

I 1999 var mindre enn 30 pst. av ledere i Husbanken kvinner. Forskjellige tiltak som ble satt inn for å øke kvinneandelen i ledende stillinger har gitt resultater, og andelen kvinnelige ledere er nå 60 pst.

Det er små lønnsforskjeller mellom kvinner og menn når vi sammenligner stilling for stilling. Ved de lokale lønnsforhandlingene fikk kvinner

71,4 pst. av midlene. Lønnsoppgjørene i 2008 har således hatt en utjevnende effekt. Husbanken fortsetter å holde høyt fokus på eventuelle lønnsforskjeller mellom kvinner og menn. Kvinner oppfordres til å ta kompetansegivende kurs.

Fra 1. januar 2008 ble Husbanken med i Fornyings- og administrasjonsdepartementets prosjekt med moderat kvotering av innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn. Det er i forbindelse med prosjektet utarbeidet handlingsplaner og måltall for å øke antall ansatte fra målgruppen. På grunn av lav turnover har det vært lite utlysninger i 2008. Det er blitt ansatt fire personer fra målgruppen i dette året. I samme periode har fire ansatte fra målgruppen sluttet. Totalt har Husbanken ni ansatte med vestlig innvandrerbakgrunn og 18 med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. Dette utgjør 7,4 pst. av de ansatte.

Husleietvistutvalget i Oslo og Akershus

Tabell 2.3 Ansatte i Husleietvistutvalget fordelt på kjønn i 2008

	Antall	Kvinner	Pst.	Menn	Pst.
Toppledere	1	1	100	0	0
Saksbehandlere	3	2	67	1	33
Kontortilsatte	2	2	100	0	0
Sum ansatte	6	5	83	1	17
Gj.snittlig lønnstrinn	66	64	-	79	-
Rekruttert	2	2	100	0	0
Gj.snittlig lønnstrinn nytilsatte	53	53	-	-	-
Sluttet	0	-	-	-	-
Redusert arbeidstid (antall personer)	2	2	100	0	0
Fødsels-/omsorgs-/fedrepermisjon	1	1	100	0	0
Sykefravær i pst.	3	3	-	0	-

Husleietvistutvalget har 6 ansatte, hvorav 5 kvinner og 1 mann. I tillegg til de ansatte i Husleietvistutvalget består utvalget av 16 personer foreslått av Huseiernes Landsforbund og Norges Leieboerforbund. Utvalget er oppnevnt av departementet. Det er 50 pst. kvinner og 50 pst. menn i utvalget.

Statens bygningstekniske etat

Tabell 2.4 Ansatte i Statens bygningstekniske etat fordelt på kjønn i 2008

	Antall	Kvinner	Pst.	Menn	Pst.
Toppledere	2	0	0,0	2	100,0
Mellomledere	5	2	40,0	3	60,0
Alternativ karrierevei	14	5	35,7	9	64,3
Saksbehandlere	29	14	48,3	15	51,7
Kontortilsatte	8	8	100,0	0	0,0
Sum ansatte	58	29	50,0	29	50,0
Gj.snittlig lønnstrinn	59,1	54,4	-	63,7	-
Rekruttert	14	7	50,0	7	50,0
Gj.snittlig lønnstrinn nytilsatte	53,4	47,4	-	59,4	-
Sluttet	7	3	42,9	4	57,1
Redusert arbeidstid (antall personer)	6	4	66,6	2	33,3
Fødsels-/omsorgs-/fedrepermisjon	1	1	100,0	0	0,0
Sykefravær i pst.	5,9	-	7,2	-	4,4

Kvinneandelen i ledergruppen i Statens bygningstekniske etat er 28,5 pst. Forskjellen i gjennomsnittlig lønn mellom kvinner og menn skyldes at alle kontortilsatte er kvinner og at det fortsatt er flere menn enn kvinner i ledergruppen. Etaten har ved tilsettinger i kontorsektoren ønsket å tilsette menn, noe som er problematisk på grunn av svært få mannlige søkere. Etaten har i løpet av de siste årene rekruttert flere kvinner til høyere lønnede seniorstillinger på saksbehandlersiden og vil holde fortsatt fokus på denne utviklingen gjennom nyrekruttering og karriereutvikling internt.

Kommunalbanken AS

Kommunalbanken har som mål å sikre full likestilling mellom kvinner og menn. Det skal ikke forekomme forskjellsbehandling verken i forhold til lønn, karriereutvikling eller rekruttering.

Av bankens medarbeiderstab på 43 er 22 kvinner og 21 menn. Kvinneandelen i styret er 43 pst. Styreleder er kvinne.

I bankens ledergruppe er kvinneandelen 33 pst.

Gjennom sin lønns- og personalpolitikk tilstreber banken å rekruttere og utvikle dyktige medarbeidere ut fra de behov banken til enhver tid har. Det legges vekt på å følge likelønnsprinsippet, slik at arbeidsoppgaver av lik verdi lønnes likt.

Distriktssenteret – kompetansesenter for distriktsutvikling

Distriktssenteret – kompetansesenter for distriktsutvikling ble etablert i 2008 og er ny virksomhet knyttet til det distrikts- og regionalpolitiske området. Distriktssenteret har som målsetting å ivareta likestillingsperspektivet ved ansettelser. Per 1. mars 2009 hadde Distriktssenteret 10 ansatte, hvorav 50 pst. er kvinner.

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Post og distribusjon
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Faks: 22 24 27 86

Opplysninger om abonnement, løssalg og pris får man hos:
Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00
Faks: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Publikasjonen er også tilgjengelig på www.regjeringen.no

Trykk: Lobo Media AS – 10/2009

MILJØMERKET
241 570
Trykksak